

12091

348

OSZK

E

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

ESMOND HENRIK,

ANNA KIRÁLYNŐ Ö FELSÉGE

EZREDESÉNEK ÖNÉLETRAJZA.

REGÉNY.

1144/I.

IRTA

THACKERAY M. W.

ANGOLBÓL FORDITOTTÁK

SZÁSZ KÁROLY ÉS SZÁSZ BÉLA

MÁSODIK KIADÁS.

ELSŐ KÖTET.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

1897.

Servetur ad inum
ualis ab incepto processerit, et sibi constet.

12.091/378

OPUSCULUM	LIBRARIUM
N	VTÁR
195 Sét	2669 SZ

ELŐBESZÉD.

A virginiai Esmondok.

A castlewoodi uradalom Virginiában, melyet I. Károly király adományozott elődeinknek, némi viszonzásul az Esmond-család által ő felsége ügyében tett áldozatokért, Westmoreland grófságban fekszik, a Potomac és Rappahannoc folyók közt, és még egyszer akkora mint egy angol herczegség, bár jövedelme kezdetben csak igen csekély vala. Úgy van, őseink birtokába kerülése után csaknem nyolczvan évig, ültetvényeink oly felügyelők kezén voltak, kik egymásután szedték meg magokat, míg mindössze néhány csomó dohány volt az egész jövedelem, mit családjunk, a restauratio után még sokáig, virginiai birtokából huzott.

Tisztelt és szeretett atyám, Esmond Henrik ezredes, kinek önmaga által megírt történetét tartalmazzák e kötetek, 1718-ban jött Virginiába s építé castlewoodi házát, állandóan ide telepedvén. Angliában folytatott hosszú viharos élet

után, hátralévő éveit nyugalomban s becsületben élte le itt; mennyire szeretve s tisztelve minden polgártársától, mily kimondhatatlan drága volt családjának, nem szükség mondanom. Egész élete jótétemény volt mindazoknak, kik vele összekötetésben álltak. Barátai jó példát, jó tanácsot s a legbökezübb fogadtatást nyertek nála; alárendeltjei szives gondoskodásában részesültek; közvetlen családja tagjaira pedig a szeretet és gondoskodás oly végetlen kincsét árasztotta, melyre — mi legalább — gondolni sem tudunk tisztelet és hála érzete nélkül, s fiam gyermekei, akár itt a mi köztársaságunkban, akár otthon a folyvást szeretett anyaországban, melytől minket az utóbbi idők viszáljai választottak el, legyen lakásuk, bizonyosan büszkék lesznek, hogy oly embertől származnak, ki minden tekintetben oly valódilag nemes volt.

Édes anyám 1736-ban halt meg, kevéssel Angliából visszatértünk után, hova engem szülőim nevelés végett vittek volt, s hol férjemmel Warrington úrral megismerkedtem, kit gyermekeim soha sem láttak. Midőn az égnek tetszett őt, ifjúsága virágában, csak néhány havi boldog házás-élet után, elragadni tőlem, fölüdülésemet az e csapás által okozott mély bánatból főképp drága atyám gyöngedsegének köszönhettem, és még azon istenáldásnak, mit két szeretett fiacskám születésében nyerék. Én tudom, hogy az a végzetes viszály, mi őket a politikában egymástól

elkülönzé, szívöket soha nem idegenítette el; s mivel én is egyaránt tudom szeretni őket, akár a király, akár a köztársaság színeit viselik, bizonyos vagyok benne, hogy ők is szeretnek engem s egymást, és mindenek felett őt: atyámat s atyjokat, gyermekkoruk legkedvesb barátját, azt a nemes férfit, ki őket kicsinységöktől fogva az igazság, szeretet és becsület ismeretében s gyakorlásában nevelte.

Gyermekeim soha sem felejtendik tisztelt nagyatyjok arczát s alakját; szeretném ha rajzolni tudnék (atyuskám igen jól tudott), hogy meghagyhatnám, maradékaink számára, annak képét, ki oly jó, oly tisztelt vala. Atyám arczsíne barna volt, homloka igen magas, szeme kökény, árnyalva szemöledeitől, melyek még soká feketék maradtak, midőn haja már fehér vala. Orra sásorr, mosolya rendkívül kedves volt. Mily jól emlékszem reá és mégis minden leírásom mily bágyadtan bírja följúítani, visszaidézni képét! Termete inkább kicsiny volt — nem több mint öt láb hét hüvelyk; gyakran nevetett fiaimon — mert mankóinak nevezé őket — s azt mondta, már nagyobbra nőttek, hogysem reájok támaszkodhatnak. S mégis, bár nagy nem vala, magartatása oly kecs- és méltóságteljes volt, melyet soh'sem láttam ez országban — kivéve talán barátunkat Mr. Washington, — s a hol csak megjelent, tiszteletet gerjesztett.

Mindennemű testgyakorlatban kitünő, rend-

kívül serény és hajlékony vala. A vívást különösen kedvelte s fiaimat is igen sokra vitte e művészetben; úgy annyira, hogy midőn a francziák Mr. Rochambeauval országunkba jöttek — tisztei közül egy sem multa felül Henrikemet — pedig ő nem mérközhetett szegény Györgyömmel, ki a király pártján volt, gyászos de dicsőséges függetlenségi harcunkban.

Sem atyám sem anyám nem használt soha hajport, mindkettőjük feje oly fehér volt, mint az ezüst — a mennyire csak vissza tudok reájok emlékezni. Kedves anyám arcának mindvégig megmaradt rendkívül élénk színe és üdesége; nem is hitte senki hogy nem festi magát. Hatvan éves korában is még fiatalnak tetszett s egész hajlékonyságát megtartotta. Csak házunknak az indiánok által történt azon borzasztó ostroma után, mely engem özvegygé tett, mielőtt anya lettem volna, tört meg kedves anyám egészsége is. Soha sem épülhette ki ama napok félelmét s rettegeseit, melyek rám, az alig hathónapos fiatal asszonyra nézve, oly gyászosan végződtek — és meg is halt atyám karjai közt, mielőtt még az én özvegyi esztendőm eltelt volna.

E naptól kezdve, atyám drága s tisztelt életének utolsó napjáig, egyedüli vigaszom és gyönyöröm csak az volt, hogy vele lehettem mint vigasztalója, társa. Azon apró jegyzetekből, melyeket anyám itt-ott tőn ama kötetekben, melyekben atyám európai életét írta meg — tisztán látszik

az a valódi szerelem, melylyel iránta viseltetett, oly szenvedélyes és kizárólagos szerelem, mely azt hiszem lehetlenné tette, hogy kivüle bárkit egyébként, mint csak másodrangú érzéssel szeretessen, minden gondolatai, szeretetének és imádásának ezen egyedüli tárgyában lévén összpontosulva. Tudom, hogy ő előtte soha sem mutatta kedves atyám mennyire szereti lányát; s utolsó legszentebb pillanataiban megvallá előttem ez édes, gyöngéd anya a fölötti bánatát: hogy nem szeretett engem eléggé; meg, féltékenységét atyám iránt, nehogy ez rajta kívül másnak is juttasson gyöngéd érzelmeiből: az intés és szeretet leggyöngédebb és szebb szavaival kötötte szívemre, hogy soha se hagyjam el atyámat, s töltssem be azt a helyet, melyet ő üresen hagy. Úgy hiszem elmondhatom, hogy tiszta lelkiismerettel és kimondhatatlan hálás szívvel teljesíttem e végrendeletét, és hogy kedves atyám, utolsó órájáig, nem panaszkodhatott leánya szeretetének, hűségének hiányáról.

Csak mióta egészen megismertem őt, mert anyám életében soha sem tárta föl keblét előttem teljesen, s mióta hozzám való szeretetének egész fényét s becsét felfogtam, jutottam oda, hogy megértsem s megbocsássam anyám féltékenységét férje szerelmére, mely, megvallom, életében boszantani szokott vala. Oly becses kincs volt az, hogy nem esoda, ha ő e birtokot kizárólag akará megtartani,

nem tudván rajta senkivel osztozni, még leányával sem.

Bár soha sem hallottam atyámtól durva szót, bámulatos, mily tisztelettel tekintettek reá emberei; s ültetvényünkön a szolgák, mind az Angliából fogadottak, mind a vásárlott négerek, oly készséggel engedelmeskedtek, milyennel a körülöttünk lakó legszigorubb munka-felügyelők sem találkoztak embereik részéről. Soha sem volt bizalmaskodó, bár egészen egyszerű s természetes; ugyanolyan vala a legcsekélyebb emberhez, mint a legnagyobbhoz, szintoly udvarias a fekete néger leányhoz, mint a kormányzó nejéhez. Soha senkinek sem jutott eszébe valami szabadságot venni magának irányában (kivéve egyszer, egy ittas yorki gentlemant; de meg kell vallanom, hogy atyus nem is bocsátott meg neki soha) a legalázatosabb embereket azonnal oly helyzetbe emelte, hogy kényelmesen érezzék magokat vele szemben, a legkevélyebbeket pedig lerántotta komoly, gúnyos modorával, mi miatt rendkívül tartottak tőle az emberek. Udvariasságát nem öltötte fel vasárnapi ruhaként, s nem vetette le ha a társaság elment, az mindig ugyanaz maradt, a mint hogy egyként is volt mindig öltözve, akár családi ebédünkön akár valami nagyszerű lakomakor.

Mondják, hogy szeretett első lenni környezetében, de hol is volt oly kör, melyben nem ő lett volna az első? Midőn nevelésem végett Európába

vittek s egy telet Londonban töltöttünk, mostoha testvéremnél lord Castlewoodnál s második neje-
nél, ő felsége udvaránál láttam néhányat az akkori
leghiresebb gentleman-ek közül, s gondolám akkor
magamban: ezek egyike sem előbbvaló atyusnál,
s a híres lord Bolingbroke, ki Dawley-ből jött hoz-
zánk, ugyanazt mondta, aztán hogy az akkori
férfiak nem olyanok, mint az ő fiatal korabeliek.
«Asszonyom, — mondá ő, — ha a kegyed atyja
az erdőbe találna menni, az indiánok főnöküknek
választanak, s ő lordsága mosolyogva nevezett
engem Pocahontásnak.

Másik rokonunkat, Tusher püspök nejét, kiről
atyus emlékirataiban oly sokszor történik említés,
nem láttam, ámbár mamám meglátogatta őt vi-
déki lakásán. Nincs bennem semmi büszkeség
(mit azzal is megmutattam, hogy beléegyeztem
anyám kérésébe, s oly gentlemanhez mentem
nőül, ki nem volt több mint egy suffolki baronet
ifjabbik fia) azonban illő tisztelettel tekintek ne-
vemre, s csodálkozom hogy' tudja valaki, ki e
nevet valaha viselte, azt «Tusher Tamásné asz-
szony»-nyal cserélni fel?

Mellőzöm, mint gyűlöletes s hitelt nem ér-
demlő híreket (melyeket Európában hallottam, de
fiatalabb valék mintsem megérthessem), hogy ezen
néember elhagyván családját miként szökött Pá-
risba, a trónkövetelő iránti féltékenységből el-
árulta annak titkait lord Stairnek, György király
követének, s kevésbe mult, hogy a herczegnek

halálát nem okozta; miként jött Angliába, ment ferjhez ehhez a Mr. Tusherhez, s lett nagy kegyence György királynak, ki Mr. Tushert előbb esperessé, s később püspökké tette. Én nem láttam e hölgyet, ki jónak látta azon egész idő alatt, míg mi Londonban valánk, kastélyában maradni; de szegény mama, miután meglátogatta őt, mondá, hogy minden szépségét elvesztette; engem is intett, hogy ne igen sokat tartsak azon adományokra, melyeket a természet reám ruházott. Nagyon elkevélyedett, s emlékszem, hogy sógor asszonyom lady Castlewood azt mondta egyszer felőle: «Nem csoda hogy kegyencz lett, mert a király szintúgy öreg és rút kegyenczeket szeret, mint néhai atyja». Mire atyus megjegyzé, «hogy egyik asszony olyan mint a másik, hogy soha sem létezett oly szép nő, mint ez, hogy mi mindent megbocsáthatnánk neki, kivéve szépségét». Erre azután mamám boszankodni látszott, lord Castlewood pedig nevetni kezdett; én természetesen, mint fiatal leányka, az egész beszélgetés tárgyát nem értettem.

Ezen emlékiratok harmadik könyvében elbeszélte körülmények után, atyám s anyám kiköltöztek, miután barátaik javasolták, hogy hagyják el a hazát, azon alkudozások folytán, melyek az emlékiratok második darabja végén vannak elbeszélve. De fivérem hallván, hogy a leendő püspökné asszonyság miként hagyta el Castlewoodot, s csatlakozott Párisban a trónkövetelőhöz, ezt

üldözőbe vette, s herczeg létere megöli vala, ha nem sikerül megszöknie. Mindjárt azután skocziai hadjáratakor, Castlewood annyira fel volt böszülve ellene, hogy engedelmet kért, mint önkéntes szolgálhatni Argyle herczeg sergében, melylyel szembeállani a trónkövetelőnek soha sem volt bátorsága, és ettől fogva mylord egészen kibékült a jelenleg uralkodó családdal, melytől még előléptetést is nyert.

Tusher asszony ez időtájt oly boszus volt a trónkövetelő ellen, mint csak rokonai valamelyike lehetne, s dicsekedni szokott, a mint hallottam, hogy ő nem csak visszatérítette mylordot az angol egyházba, hanem angol peerséget is szerze számára, melyet családunk fiatalabb ága bir jelenleg. Nagy barátja volt Sir Robert Walpolenak, s nem volt addig nyugta, míg férje Lambethben nem hál; mint atyám nevetve szokta mondani: azonban a püspök hirteleni szélhűtésben halt el s neje nagyszerű emléket emeltetett neki, s most mindketten ott alszanak azonegy kő alatt, márvány felhőjü mennyezettel s angyalokkal magok felett, mert az első Tusher asszony Castlewoodtól hatvan mértföldnyire fekszik.

De atyusomnak mind szelleme, mind nevelése, nagyobbszerű annál mivel nő birhat, s másfelől európai kalandjai is sokkal érdekesebbek, mint ebben az országban töltött élete, mely a szeretet s kötelesség csendes munkái közt telt el, én pedig nem mondom többet bevezetesképen

emlékirataihoz, s nem is tartóztatom gyermekeimet tovább, azon történet olvasásától, mely sokkal érdekesebb, mint az, melyet átélt az ő szerető öreg anyjok:

Esmond Warrington Rachel.

Castlewood, Virginia.

† November 3. 1778.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

ELSŐ KÖNYV.

ESMOND HENRIK IFJUSÁGA, A CAMBRIDGEI
SZENT-HÁROMSÁG-KOLLEGIUMBÓL KILÉPÉSE
IDEJÉIG.

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

ELSŐ KÖNYV.

A színészek a régi tragédiákban jambusai-
kat — a mint olvassuk — dallam után mondták
el, álarcz alól beszélve; falábakon jártak és nagy
fejdiszt viseltek. Azt gondolták, hogy a tragédia
muzsája megkívánja e járulékokat, és hogy moz-
dulnia sem lehet, ha csak ütemre és mértékre
nem. Így Medea királynő gyermekeit lassú zene
mellett gyilkolta meg: és Agamemnon király
halottas ének mellett mult ki, míg (hogy Dryden
szavaival éljek) a kar — szabályszerű helyzetben
állván körül — dallamos és illemteljes énekkel
siratta meg e koronás fők sorsát. A történelem
muzsája is ép úgy szertartásokkal vette körül
magát, mint testvére, a szinpadé. Ő is álarczot és
kothurnust visel, ő is ütemre beszél. Korunkban
ő is csak a királyok körülményeivel foglalkozik;
ezeknek udvarol, egész hódolattal, felezifrázva,
mintha egyéb sem volna, mint udvari szertartá-
sok rendezője, mintha semmi köze sem lenne

a köznép történetének följegyzésével. Én láttam, öregségében és elgyöngülttségében, az agg francia királyt, XIV. Lajost, — a királyság mintáját és jellegét — ki mindig taktusra mozdult, udvarmestere szabályai szerint élt, halt meg, ki egész éltén át hőst akart játszani, de költőiségéből kivetköztetve, csak egy kis ránczos, himlőhelyes öreg ember volt, nagy parókával, ki vörös czipő-sarkokat hordott, hogy nagyobbnak nézzen ki; hős, ha úgy tetszik, egy könyv, vagy szobor vagy festett terem számára, akár isten római modorban, de Madame Maintenon, vagy borbély, vagy seborvosa Monsieur Fagon előtt semmi több, mint épen csak ember. Vajjon el fogja-e a történelem valaha parókáját dobni, megszűnik-e mindig csak az udvarokon lovagolni? Fogunk-e valaha Francia- és Angolországokról valami egyebet is hallani Versailles és Windsoron kívül?

Láttam Anna királynőt is — ez utóbbi helyen, a mint a park dombjain kopói után vágatott, láttam egyfogatúját hajtani; tüzes, piros arczú nő volt, legkevésbé sem hasonló szobrához, mely kő-hátát a sz. Pál temploma felé fordítja, arczát pedig a Ludgate-Hillen robogó fogatok felé. Sem jobban nevelve, sem okosabb nem volt, mint ön vagy én, noha mi letérdeltünk, ha egy levelet vagy mosdótálat nyujtottunk át neki. Miért térdelne a történelem az időknek végeig? Részemről a mellett vagyok, hogy keljen föl megint térdéről, s vegyen természetes állást, ne mindig

csak bókoljon és hajlongjon, mint egy udvarmester, ne hátrálva csoszogjon kifelé az ajtókon, ha a felség jelen van. Egyszóval jobb szeretném, ha a történelem inkább családias mint hősies lenne, s úgy hiszem, hogy Hogarth és Fielding sokkal jobb fogalmat fognak gyermekeinknek adni a jelenkori Anglia erkölceiről, mint a «Court Gazette» s egyéb hirlapok.

Volt köztünk egy német tiszt, von Webb's, kivel évdni szoktunk, s kiről egy történetet (melynek szerzője én voltam) terjesztettünk el a seregben, hogy t. i. ő idős fia a császárság örökös-főcsizmahuzójának, és örököse e hivatalnak, melyre elődei mindig büszkék voltak, azon szerencsében részesülvén, hogy husz öltön át mindig egyik császári láb reájok feszült, míg a másíkról a eszímát lerántották. Hallottam, hogy az öreg lord Castlewood, kinek családi történeteit adják elő részben e kötetek, s ki ép oly jó vérből származott, mint a Stuartok, kiknek szolgálatában állt (egész tuczat skót és angol családot tudnék nevezni, kiken a Stuartok, származási tekintetből, egy cseppet sem tesznek túl) büszkébb volt állására az udvarnál, mint ősi dicsőségére, s hivatalát — mint az éléskamra lordja és a királyi fejde főmestere — oly nagyra becsülte, hogy tönkre tette magát a háládatlan és vesztegető családért, mely néki e hivatalt adá. I. Károly királyért elzalogosította ezüstneműjét, zálogba adta ügyében egész vagyonát, s el is vesztette nagyobb részét e kezes-

ségben. Iretoni várában ostromot állott ki, hol testvére, Tamás, magát megadta (ki később a köztársasággal egyezkedett, mit bátyja neki soha sem bocsátott meg), s hol második testvére Edward, ki az egyházi pályát választá, a castlewoodi toronynál elesett, mint lelkész, egyszersmind tüzér is, működvén.

E határozott régi royalista, ki a király mellett állott, míg háza szétromboltaték, egyetlen fiával — akkor még csak gyermekkel — menekült, hogy azonnal ismét vissza térjen s a worcesteri csatában részt vegyen. E szerencsétlen ütközetben Esmond Eusták elesett, s Castlewood megint külföldre menekült, s ezóta — és a restauratio után — soha sem hagyta el az uralkodó udvarát (kinek visszatérteért hálákat adunk köz-imakönyvünkben) ki eladta országát, s a francia királytól meg hagyta magát vásároltatni.

Mi meghatóbb, mint egy nagy király, számkivetésben? Ki méltóbb a tiszteletre, mint egy derék ember a szerencsétlenségben? Mr. Addison ily alakot festett nagy «Cato»-jában. De képzeljük a menekülő Catót részegen egy korecsmában, térdein egy-egy feslett nő, egy tuczat hű és részeg czimborától körülvéve; előtte a korecsmáros, számlája kifizetését követelve, és a balsors méltósága nyomban oda van. A történelem múzsája szegény-pírral fordul el ily aljas jelenettől, s az ajtót — melyre a száműzött adóssága van felkretázva — becsukja előtte, kupái és pipái s a koresmai dalok

előtt, melyeket ő és barátjai dallanak. Ostade vagy Mieris kellene ily embert lefesteni, mint Károly. A Knellerek és Le Brunök csak otromba esetlen allegoriákat tudnak teremteni, s előttem mindig istenkáromlásnak látszott az Olympot ilyes, bortól mocskos istenség számára, milyen ez is volt, venni igénybe.

Castlewood grófról, a király hivéről, ki mintegy saját fiának árvája, csak hűsége miatt jutott tönkre, ki vitézsége jeléül nem egy sebet horda testén s számüzetésben aggott meg: rokonainak úgy hiszem inkább hallgatni illenék; nem pedig kigyót-békát kiáltani reá, a miért szegény öreg-ségére borba merült, s még oda hívni a járó-kelőköt, hogy kinevessék kipirult arcát s fehér haját. Avagy a folyó azért ered a hegyből tisztán és szabadon, hogy szép legelőkön átcsörögjön, dús és kövér haszonbér-földeket itasson, s végre undok mocsárba veszszen el? Sok szépen kezdődött élet nem ér jobb véget, de a szemlélőnek nem kellene a tisztelet és kimélet egy neme nélkül tekintenie az ily pályára, midőn folyását nyomozza.

Sokkal több változást láttam az életben, sem-hogy mindjárt levegyem kalapom és éljent kiált-sak, midőn aranyozott kocsi robog el melletttem, s csekély tehetségetől kitelhetőleg mindig azon vagyok, hogy gyalog járó társaim ne bámuljanak igen az olyannak, ne ujongjanak igen hangosan. A lord-mayor az ott, ki teljes pompájában lépdel

pástétom ebédhez, vagy a tanácsházba? A szegény Jack az amott, a newgatei gyászmenetben, a végrehajtó bíró és alabárdosok kíséretében, a mint utolsó órájára a Tyburnra * viszik? Szívembe pillantok, s elgondolom, hogy érek annyit, mint az én lord-mayorom, s megismerem, hogy vagyok oly rossz, mint a szegény Jack, ki Tyburnra jutott. Adjatok csak nekem aranylánczot, piros palástot s egy puddingot elébem: s fogadom, nagyon jól eljátszom az alderman szerepét, s ebéd után elítélem Jackot. De éheztesz ki, foszsz meg könyvtől, becsületes társaságtól, szoktass kocskához, pálinkához, gyönyörhöz, s állíts ki a Hounslow-pusztára, legyen előttem egy erszény, s el fogom venni. «És érdemem szerint függeni fogok», mondod, csak hogy fecsegésemnek végét vess. Nem mondok ellent; de nem tehetek mást, úgy kell vennem a világot, a minő, bele számítva a kötelet is, a míg csak divatban van.

* Vesztőhely.

ELSŐ FEJEZET.

*Előadja, miként jött Ferencz, negyedik viscount
Castlewoodba?*

Miután Ferencz gróf, — a Castlewood grófok negyedikje — címéhez jutott, s közvetlen azután, hogy castlewoodi házáat — Hants grófságban — birtokába vette, 1691-ben, a háznak lakója — a családokon kívül — egyetlen tizenkét éves fiú volt, kire úgy látszik senki sem vetett ügyet, míg a grófnénak szemébe nem tűnt, midőn megérkezése napján a házat a gazdasszonynyal megjárta.

A gyermek azon szobában volt, mely olvasószoba, vagy sárga terem név alatt volt ismeretes, hova a családi arcsképeket szokták aggatni; a többek közt a második gróf György szép képét, sir Antonio Van Dieckől, és a közelebről meghalt harmadik grófnak Dobson által festett képét, melyet — a mint látszik — özvegye nem tartott szükségesnek elszállíttatni, midőn — London közelében fekvő — Chelseai házába átköltöztek, sir Lely Péter által festett saját képét — melyen ő nagysága mint Diana udvarához tar-

tozó vadász-hölgy volt ábrázolva — oda előre elküldte.

Castlewoodnak szép, új úrnője a szomorú kis fiút egyedül találta az olvasó-szobában, nagy könyvével egészen elfoglalva, mit azonban félre tett, midőn észre vette, hogy idegen is van a szobában. A fiú tudva, hogy kinek kell a belépőnek lenni, fölállott, meghajtotta magát, bátortalan bókot vágván a ház úrnője előtt.

A hölgy kinyújtá kezét, de ugyan mikor nem nyúlt ki e kéz, ha valami jót tehetett, vagy bánatot, nyomort enyhíthetett?

— Ez hát öcsénk? — szólt, — s mi a neved, kis rokon?

— Nevem Esmond Henrik, — szólt a fiú, örömteli bámulattal tekintve rá, mert úgy jött felé mint «Dea certe», s úgy tetszett neki, hogy soha sem látott ily elbájoló jelenést. Szőke haja ragyogott a nap aranyló sugaraiban; arca fénylett, mint egy virág; ajkai mosolyogtak, s szemei oly jóságtelien csillogtak, hogy Esmond Harry * szíve dobogni kezdett bámulatában.

— Igen úrnőm, neve valóban Esmond Henrik, — szólt Worksop asszonyom, a gazdasszony (egy vén zsarnok, kit Esmond Henrik inkább bosszantott, mint gyűlölt) és a vén hölgy jelentőleg pillantott a közelebről meghalt lord képére, mely még ma is ott van, a mint méltóságosan és szí-

* Henrik kicsinyítő neve.

gorúan letekint, kezét kardjára nyugtatva, köpenyén érdemjelével, melyet a császártól kapott, midőn a Dunánál a törökök ellen harczolt.

A grófnő, ki a képet nézve még mind kezében tartá a gyermek kezét, a mint meglátta a nagy és eltagadhatlan hasonlatosságot a gyermek és kép között: elpirúlt, hirtelen elbocsátá a kezét, s Work-sop asszonytól kísérve, föl- s leindult a teremben.

Midőn a hölgy visszatért, Esmond Henrik épen azon nyomban állott, keze is ép azon helyzetben, a mint az fekete kabátjára visszaesett volt.

A grófnő szive úgy hiszem (s a mit azóta maga is többször megvalla) megindult azon gondolatra, hogy bármely halandóval, nagygyal vagy kicsiny-nyel, barátságtalanul bánt, mert a mint visszafordult, a terem tulsó végében — az ajtónál — valami megbizással kiküldte a gazdasszonyt, s a mint megint a gyermekhez ért, szemeiben vég-
hetlen szájalom és gyöngédség tekintetével, megint megfogta annak kezét, másik fehérle kezét annak fejére téve, néhány szót intézett hozzá, melyek oly szeretetteljesek, oly édesek voltak, hogy a gyermek — ki ily szépséget soha sem látott az előtt — úgy érezte, mintha valami felsőbb lény, vagy angyal nyomná le a földre, és a fehér védő kezét megcsókolá, miközben féltérdére ereszkedett. Éltének legutolsó perczéig megemlékezett Esmond a hölgyről, a mint hozzá szólott és rátekintett, a gyűrűkről fehér kezein, meg ruhája illatáról, szemeinek sugaráról, mely rá

meglepetéssel s gyöngédséggel ragyogott, mosolylyal virágzó ajkiról, míg a nap arany fénykört vont haja köré.

A gyermek még ez alázatos helyzetben volt, midőn mögötte egy méltóságteljes úr lépett be, kezén egy kis, négyéves lánykával. Az úr hangos nevetésbe tört ki, a mint meglátta a hölgyet és imádóját, furesa kis alakjával, sáppadt arczával és hosszú fekete hajával. A hölgy elpirult s a nevetéset visszautasító pillantást vetett férjére, mert az újon jött maga a «Lord Viscount» volt, kit a fiú már ismert, látván egyszer azelőtt, még a boldogult lord életében.

— Ez hát a kis pap! — szólott mylord a gyermekre tekintve; — jó napot, öcsém.

— Imáját mondja el a mamának, — mondta a kis lányka, atyjának térdére csimpajkozva, s mylord újból hangos nevetésbe tört ki, míg Harry öcsém meglehetősen elfogultan nézett körül. Egy fél tuczat feleletet is gondolt ki, de csak hónapokkal későbbben, ha e kalandra gondolt, akkor azonban, midőn ez történt: egy szót sem tudott szólni.

— Le pauvre enfant, il n'a que nous, — szólott a hölgy, férjére tekintve; és a gyermek, ki megértette — noha a hölgy hihetőleg azt nem tudta — teljes szívéből áldotta őt, gyöngéd szavaiért.

— De itt nem fog barátokban hiányt szenvedni, — válaszolt mylord gyöngéd hangon, — ugy-e nem, kis Trix?

A kis lány, kit Beatrixnak hívtak, de kit atyja mindig Trixszel becéztetett, két szép, nagy szemével komolyan Esmond Henrikre tekintett, aztán mosoly derült arczára, mely oly szép volt, mintha khérubé lett volna, s a fiúnak tartott és oda nyújtá neki kis kezét.

A hála, boldogság és szeretet mély, édes érzete töltötte meg az árva fiú szívét, midőn védőtől, — kiket az ég küldött neki, — e gyöngéd szavakat, e barátságos, szeretetteljes bánásmódot tapasztalta.

Még egy órával ezelőtt egészen egyedül érezte magát a világban: midőn hallá reggel a castlewoodi torony minden harangjának zúgását és az új uraság üdvözetére, e zúgás csak félelmet és kételyt öntött vala szívébe, mert nem tudta miként fog vele az új tulajdonos bánni, s azok, kiktől eddig védelmet várt, feledve vagy halva voltak. Büszkeség és félelem tartotta őt szobájában, midőn a lelkész, a falusiak és a ház szolgálói kiálltak Castlewood lordot üdvözölni; mert Esmond nem volt szolga, bár nem független, nem rokon, bár nevét hordta, vérét örökölte a családnak. És közepette e zajnak, ez ujongatásnak, mely az új lord érkezését kísérte (mert tiszteletére ünnepet rendeztek ám, puskákat sütögettek el, a bérlők és cselédek eljént kiabáltak, midőn kocsija közeledett és a vár udvarára robogott), senki sem is gondolt az ifjú Esmond Harryra, ki észrevétlenül, magában ült az olvasószobában, egész délutánig, midőn új barátai reá találtak.

Midőn a gróf és neje távozni akartak, a kis lány, ki rokona kezét még mind kezében tartá, kérte, jöjön ő is velök.

— Trix, te mindig elhanyagolod régi barátodat az újért, — jegyzé meg atyja jó indulattal, mi közben a termen végig haladt, karját nejének nyujtva. Azután a rég felhagyott zenetermen, Erzsébet királynőnek az óra-toronyban levő szobáin át, ki a folyosóra jutottak, honnan szép kilátás nyílt a nap nyugtára, setétlő erdőkre, melyek felett megtérő varjak fellege kóválygott, a sikra, a patakra, melynek túlszéljén Castlewood falva állt — és a lemenő naptól bevérzett dombokra. A kis Castlewood örökös — két éves fiúcska — itt volt már a folyosón, dajkája karján, kitől, a pázsiton keresztül, rögtön anyjához szaladt, mihelyt észrevette közeledtét.

— No Rachel, ha itt nem tudsz boldog lenni, — szólta a gróf, a tájon széttétekintve, — nehezen vagy kielégíthető.

— Én ott vagyok boldog, a hol te vagy, de mégis legboldogabbak lettünk volna Walcote Forestben.

Akkor a gróf magyarázgatni kezdte nejének mind azt, mi előttök feküdt — mit a kis Harry bizonyosan jobban ismert nála; meg a ház történetét, hogy mikép szökött meg ama kapun az apród Castlewood örökösnejével, mi általa a birtok a mostani családra szállt, mikép ostromolták a nyirott fejüek *

* Puritánok.

az óra-tornyot, melynek védelmében esett el apja. Én akkor csak két éves voltam, — mondá, — de vonj ki negyvenhatot, Harry öcsém, kilenczvenből s mondd meg hány éves lehetek?

— Harmincz, — szólta neje nevetve.

— Igen is vén hozzád, Rachel, — válaszolt mylord gyöngéden tekintve rá.

Valóban, a grófnő úgy nézett ki, mint egy leány, s akkor még alig volt husz éves.

— Tudod Ferencz, hogy én mindent megteszek, csak hogy tessek neked, megigérem hát, hogy minden nap öregebb leszek.

— Ne szólítsd papát Ferencznek, szólítsd ezután mylordnak, — szólta Beatrix kisasszony, kis fejceskéjével intve, mire anyja mosolygott, atyja kedélyesen nevetett, s a kis ürge fiú is nevetett, nem is tudva miért, de hihetőleg azért, mert boldognak érzé magát, mert a többiek is mind boldognak látszottak.

Milyen jól megmaradnak az emlékezetben ezek a mindennapi események és szavak, a táj és napfény, a fecsegő és mosolygó csoportozat.

Midőn a nap leszállott, a kis örökösöt fekünni küldték a dajkával, ámbár ugyan ordított miatta, de a kis Trixnek megengedték, hogy velök vacsoráljon.

— Ugy-e bár te is velünk jössz, Harry? — kérde a lányka. Harry elpirult.

— Én — — én Worksop asszonynyal szoktam vacsorálni.

— A patvarba — szolt mylord — ma este te is velünk vacsorálsz, Harry. Csak nem fogod egy hölgy meghívását visszautasítani, ugy-e Trix? S mindnyájan csodálkoztak Harry nagy-ehetőségén, mely művészetben a szegény gyermek meglehetős kitünőséget tanusított, az igaz, hogy nem ebédelt volt, mert senki sem gondolt rá a nagy zürzavarban, melylyel a ház az nap tele volt; az előleges készülődésekkel — az új lord elfogadására — mindenkinek tele levén mind a két keze.

— Nem ebédeltél, szegény fiacskám! — szolt mylady, húst rakván a gyermek tányérára, miközben mylord — egy poharat töltvén meg számára — fölszólítá, hogy köszöntsön fel valakit. Master Harry a királyt eltette, fölhajtván borát, s mylord is kész volt inni rá, a mint talán igen is kész lett volna sok, sok más felköszöntésre is koczintani. Hallani sem akart dr. Tusher elmeneteléről (a castlewoodi lelkész, kit vacsorára hívtak volt), ki a csemegék felhordásakor már távozni készült, mire mylord azt jegyzé meg, hogy nem oly rég papja, hogy már jól lakott volna vele, s így a tisztelendő úr még egy pár óráig a gróffal maradt pipaszó és punes mellett. Azután — egy kicsit tántorogva — haza botorkált, tizszer is kinyilatkoztatván, hogy ő lordságának leereszkedése mind azon kegyet fölülmulja, mit valaha ő lordságának méltóságos családjától tapasztalt.

A kis Esmond szive, midőn kamrácskájába

távozott, bámulattal és hálával volt tele új barátjai iránt, kiket e boldog napon nyert. Már rég fenn volt, mielőtt valaki ébren lett volna a házban, s alig győzte várni, hogy megint láthassa a grófnőt és gyermekeit — szívélyes védnökét és pártfogóját; csak attól félt, nehogy tegnap estveli jóságukat valahogy megvonják tőle, vagy megváltoztassák. Épen ekkor lépett be a kis Beatrix a kertbe, s utána anyja, ki őt ép oly szívesen üdvözölte, mint tegnap. Harry terjedelmesebben mondta el a grófnőnek a ház történetét, mit még az öreg gróf idejében tanult meg s az úrnő nagy érdekléssel hallgatta. Azután megmondta, a tegrap estvére czélozva, hogy tud francziául, s megköszönte védelmét.

— Igazán? — kérdé mylady elpirulva — akkor tanítania kell engem és Beatrixet. Azután még néhány kérdést intézett Henrikhez, őt illetőleg, de ezt sokkal bővebben kell elbeszélni, mint azok a rövid feleletek voltak, melyeket a fiú úrnője kérdéseire adott.

MÁSODIK FEJEZET.

Értesítések a castlewoodhalli Esmond-családról.

Mindenki tudja, hogy a castlewoodi uradalom és az Esmond név, a mostani család birtokába Eduárdnak, ki Esmond gróf és marquis, s Castle-

wood lord vala, leánya s örököse Dorottya által jutott, midőn e hölgy Poyns Henrikhez ment nőül, ki akkor a lord udvarában apród volt. Ferenczet az említett Henrik és Dorottya fiát és örökösét, — ki anyja nevét vette föl, melyet aztán a család később is megtartott — I. Jakab király lovaggá és báróvá tette. Harczkedvelő lévén, soká mulatott Németországban, a palatinatusi választó fejedelemmél, kinek szolgálatában mind sok költségbe, mind nagy veszélybe keveredett: kölcsönözvén e szerencsétlen fejedelemtől s nem egy sebet kapván a császáriak ellen vívott ütközetekben, melyekben részt vett. Honába visszatérvén, Ferencz úr szolgálatai s számos áldozatainak jutalmát vette a néhai király I. Jakab ő felségétől, ki e megpróbált hűségű alattvalóját «éléskamra főfelügyelőjévé és a királyi fejde főmesterévé» nevezte ki kegyelmesen, s ő e magas és bizalmi hivatalt a nevezett király és szerencsétlen utóda uralkodása alatt viselte.

Kora, sebei és gyöngesége gyakran kényszeríték Ferencz urat arra, hogy magát hivatalában más által helyettesíttesse, és így fia Esmond György, lovas és zászlós úr — előbb csak mint atyja segédje, később mint czímének és méltóságának örököse viselte e hivatalt, I. Károly királynak majdnem egész uralkodása alatt, s Károly két fiánál is, kik őt követték.

Esmond György úr azonban a nevét és állását megillető rangon jóval alul házasodott, Topham

Tamás, londoni esküdt-polgár és aranyműves leányát vevén nőül. Mr. Topham pedig az akkor kitört zavarokban a parlament pártjára állt, s elejtette György urat azon örökségtől, melyet ipa ura halálával remélt, minden pénzét második lányának, Barbarának, hagyván, ki pártában maradt.

Mi Esmond György urat illeti, ő a király ügye és személye iránt tanusított hűsége és ragaszkodása által tünt ki, — s midőn a király 1642-ben Oxfordban volt, György úr, atyja beleegyezésével — ki akkor már igen megaggva és elgyöngülve Castlewoodban lakott, minden családi ezüstjét beolvasztá ő felsége számára.

Ezen s más áldozataiért és érdemeiért tetszett ő felségének, Esmond Ferencz urat, egy Oxfordban 1643 januárjában kelt és saját pecsétjével megerősített — oklevelében a shandoni Castlewood uradalom grófi méltóságára emelni, — s mivel a gróf jószágai a királynak nyitott kölesönök által — melyeket e zavargós időkben visszafizetni nem volt képes ő felsége — nagyon lepadtak volt: a gróf a virginiai gyarmatokban nyert nagy terjedelmű földet kárpótlásul, mely adomány egy részének a család e mai napig is birtokában van.

Az első Castlewood gróf pár hóval e méltóságra jutása után, elaggottan, halt meg. Utódja idősb fia lón, az előbb említett György; a mellett még két fiút hagyott hátra: Tamást, ki ezredes

volt a király sergében, de később a trónbitorlóhoz pártolt, és Ferenczet, ki pap lön, s később castlewoodi házuknak a parliament sergei elleni védelmében esett el 1647-ben.

A második gróf, lord Castlewood Györgynek — ki I. Károly király idejében élt — egyetlen fia volt, Esmond Eusták, de ez a worcesteri csatában castlewoodi népe felével elesett.

A castlewoodi jószágok elkoboztattak, s a köztársaság-pártiak közt osztattak ki, mivel Castlewood részes volt majd minden összeesküvésben, melyek a Protector ellen szövettek, a király halálától egész II. Károly visszahelyezéséig. György gróf követte a királyt a száműzetésbe, miután szolgálatában tönkre tette magát. Csak egy leánya volt, ki nem igen nagy öröme szolgált atyjának, mert a szerencsétlenség e száműzötteket böles mérsékletre nem taníthatá meg, s mondják, hogy a yorki herceg és testvére a király versenyeztek Esmond Izabella felett, ki Mária Henriette királynő udvarhölgye volt. Izabella csakhamar áttért a római egyházba, s gyöngye atyja nemsokára követte példáját Bredában.

Esmond Eustáknak Worcesterben történt halála után, az akkor még nagyon fiatal Esmond Tamás, György gróf unokaöccse, következett a cím örököséül. Atyja a parliament pártjára állt a polgárháborúban, minek következtében, a ház feje szakított vele, s mylord eleinte anyyira felbőszült csak azon gondolatra is, hogy címét

(noha ez akkor kevéssel volt több üres czímnél) egy hitvány nyirott-fejü örökölje, hogy újból is meg akart házasodni, s valóban már föl is tette magában, hogy megkéri egy brugesi koresmáros lányát, kinek a király ott mulatása alkalmával ő lordsága adósa maradt számlájával, s csak az udvar kacajától s leánya haragjától való félelem gátolta meg; mely utóbbtól kivált nagyon tartott, mert a kisasszony ép oly heves és indulatos volt, mint a mily gyöngye mylord a sok seb és ivás következtében.

Lord Castlewood szerette volna lányát Izabelát és ennek unoka testvérét, a Castlewood ostrománál elesett Esmond Ferencz fiát, összeházasítani, s a mint mondják a lady nem is idegenkedett a fiatal embertől, ki nála több évvel fiatalabb volt (mit azonban a hölgy épen nem tartott hibának ő benne); de az ifjú, miután egy darabig udvarolt volna neki, s már a ház titkaiba is be volt avatva: egyszerre csak félbeszakítá a viszonyt — mikor már a legjobb lábon álltak — a nélkül, hogy visszalépésének csak okát is adta volna. Barátai gúnyolták — mint nevetve mondták — hűtlenségeért. Többi közt Churchill Jakab is, ki neki a királyi gyalogtestőrségnél hadnagya volt s most századoságában utóda lön, midőn ő hirtelen eltávozott az udvartól s Tangerbe vonult, dühösen azon felfedezés miatt, hogy előléptetését nem saját érdemeinek, hanem csak koros arája kecasei, s a királyi ifjakkal éreztetett kegyeinek

köszönheti. Churchillal, ki a szent Pál egyetem-
ben tanulótársa vala, össze is szólalkozott volt a
miatt és Esmond Ferencz káromkodva mondá,
hogy «Jakab, a te nővéred lehet ilyen vagy olyan,
de istenemre az én nőm nem!» A dolog kardra
került, vér is folyt — mígnem barátaik szétvá-
laszták a czivódókat. Abban az időben kevés em-
ber volt ily féltékeny becsületére, sőt jó születésű
és magas származású gentlemanek is a megbecs-
telenítést — ha királytól származott az — családi
címerük ékességének tartották. Esmond Ferencz
ettől fogva búskomorrá lett s előbb Tangerbe
vonta magát, honnan két évi szolgálat után visz-
szatérván, Winchesterhez közel, egy kis jószágon
települt le, melyet még anyjától örökölt volt, s
itt gazdálkodva egy csomó vadászkutyát tartott, s
Károly király idejében soha sem jelent meg töb-
bet az udvarnál. De nagybátyja, Castlewood gróf,
soha se békült ki vele, s unokatestvére is — kit
odahagyott volt — csak nagy idő multán.

Mindazon hivatalok, nyugdíjak és ajándékok
daczára is, melyeket a francziától — s míg lánya
benn volt a kegyben, — a királytól nyert lord
Castlewood, ki ő felsége szolgálatában merítette
ki ifjúságát és vagyonát — nem volt képes ez
utóbbi újból helyreállítani, a miért, fia halála
után, soha rá sem gondolt, hogy Castlewoodot
meglátogassa, vagy jó karba helyezze, és vágya
csak az volt, hogy jó házat tartson, az udvarnál
szerepeljen s minél többet szerezzen készpénzben.

Ezért igyekezett Esmond Tamás, örököse és unokaöcscse, nagybátyja kegyét megnyerni. Tamás a császár és a hollandok mellett harczolt, míg Károly király kényszerülve volt sergeit ezek segítségére küldeni; de ellenök, midőn ő felsége a francia királylyal kötött szövetséget. E hadjáratokban, Esmond Tamás inkább rakonczátlankodás, garázdaság, kicsapongás és játékoság, mintsem harczy bátorság által tűnt ki, s úgy jött vissza Angliába, mint sok más angol utazó, kik külföldön szerzett tapasztalataik által jellemökben legkevesebbet sem nyertek. Másodszülötti sovány örökségének nyakára hágott, igazat szólva, semmivel sem volt jobb akármely közönséges léhütőnél vagy csavargónál, ki idegen földön vagy barátkonyhán dözöl; midőn végre más módokról kezdte gondolkozni, hogy megint nyélbe üthesse szerencsáját. Unokahúga ekkor már át lépte élte delét, s magán kívül senki sem tanuszkodhatott azon szépségről, melylyel — mint mondá — egykor birt. Szikár, sárgaképtű, hosszú fogú delnő volt. London minden illatszerészeinek egész pirosító és fehéritő készlete nem tette volna széppé. Killigrew úr Sybillának nevezte s azt mondta róla, hogy a király asztalánál ő a megtestesült memento mori. Egy szóval, nagyon könnyen megszerezhető hölgy volt, csak hogy nem kis elszántsággal kelle felruházva lenni azon férfiúnak ki birására vetette fejét. Ez az elszánt férfi Esmond Tamás volt, ki nagy haj-

lamot érzett magában lord Castlewood megszugorgatott pénzecskeje iránt — melynek összegét a hir megtizszerezte. Azt is mondták, hogy Izabella szép értékű királyi ékszereknek van birtokában: míg szegény Tom utolsóelőtti kabátja zálogházban vesztegelt.

Mylordnak ez időben szép háza volt Lincoln's Inn-Fieldsen, a hercegi színház és portugall követ kápolnája közelében, s Esmond Tamás, ki míg pénze volt a színésznőkre költeni, hűségesen látogatta az előbbit, most ép oly szorongalmasan kezdte járni a templomot. Alakja oly elkényszeredett és elnyűtt volt, hogy minden kifogás nélkül elmehetett a bűnbánók közt, s így, megtérvén, gyóntatójául — természetesen — nagybátyja lelkiatyját választá.

A tisztelendő atya Tamást nagybátyjával, az öreg lorddal kibékíté, noha ez csak kevéssel azelőtt sem akart vele szóba állani, mikor Tom a mylord kocsi-ablaka előtt ment el: midőn ő lord-sága egész gálában robogott az udvarhoz, öcsese pedig, megviselt kalapjával és tollával, s tokjából kilyukadt kardhegyével a bell-gardi két-pennys laszikonyhára ódalgott.

Esmond Tamás, bátyjával történt kibékülése után, csak hamar kigömbölyödött, s jobb élet és tiszta fehérruha kezdett rajta mutatkozni. Minden héten kétszer, hűségesen böjtölt, a mit aztán igyekezett is más napokon kipótolni, s hogy mekkora gyomra van, azt abból is láthatni — szokta

mondani Wycherley úr — hogy végre ezt a légy-szállta, vén, ránczos falatot — unokatestvérét is bevette a gyomra.

E házasságból egy fiú született, kit a szülők hő szeretettel és figyelemmel gondoztak, ki azonban a sok dajka és doctor daczára is csak igen rövid ideig élt. Szüleinek megromlott vére nem sokáig folyhatott szegénynek vékonyka ereiben. Mindjárt eleinte betegség jelei mutatkoztak rajta, s részint hizelgésből, részint babonából — semmi sem nyugtathatta meg mylordot és myladyt — különösen ez utóbbit — csak ha ő felsége e szegény kis nyomorékot megérintené a templomban.

Eleinte «csodát» kiáltoztak (az orvosok és kuruzslók folyvást felügyeletök alatt tartották a gyermeket s minden kigondolható kísérleteket megtettek a szegény kis testecskén), azonban, noha észrevehető javulás mutatkozott a gyermek egészségében mióta ő felsége megérintette, néhány héttel azután meghalt a szegény teremtés, mire az udvarnál a gunyolók azt mondták, hogy mikor a király Esmond Tamás és neje Izabella gyermekéből kiüzte a nyavalyát — az életet is kiüzé belőle, mert ez nem volt egyéb mint merő nyavalya.

Az anya természetes fájdalmát gyermeke vesztén még növelte versenytársának — Esmond Ferencz nejének boldogsága, ki, — míg a szegény Castlewood grófnét mindenki elhanyagolta — az egész udvar kedvence vala, — s kinek gyermeke

is volt, virágzó szép lánya, s újból remélheté hogy anya lesz.

Az udvarnak — a mint hallám — annyival több oka volt nevetni a szegény grófnőn, ki jó formán túl volt az időn, melyben a nőknek gyermekük szokott lenni — mivel még sem tudta ráhatározni magát, hogy fölhagyjon reményével, s még midőn Castlewoodba költözött is, folyvást küldözgetett Hextonba orvosokért, s mindig hiresztelte barátai előtt az örökös megérkeztét. Nem is szüntek meg a gúnyolódók ezen rögeszméjét — más gyöngeségei mellett — folyvást neveltség tárgyává tenni. Különbösen utolsó órájáig meg volt az a vigasztalása, hogy magát szépnek tartotta, s noha már jól benne volt a télben, még mindig virágzott, mert rózsákat festett arczára, mikor már rég eltelt virágzásuk ideje, s nagyon nyáriasan öltözött, bár fejét hó borítá.

Számos gentleman, kik Károly és Jakab király udvarában éltek, egy csomó históriát beszélt e sorok írójának e különös agg hölgyről, miket azonban nem szükség az utókor számára fentartani.

Mondják, hogy a házsártoskodás nagyon erős oldala volt, s valóban ha minden vetélytársával, Jakab király kegyéért, meg kellett vívnia, feles számú csatát állhatott ki. Bátorsága rendíthetetlen volt s úgy látszik ezerféle méltó és méltatlan követeléssel üldözte, — jobban mondva gyötörte ő felségét. Némelyek szerint az udvart azért

hagyta el, mert féltékeny volt Esmond Ferencz nejére: míg mások azt állítják, hogy a visszavonulásra, egy nagy ütközet után, mely Whitehallban ő ladysége és a király által kitüntetett lady Dorchester (Killigrew Tamás leánya), közt vivatott, s melyben ezen u'álatos Eszter diadalt nyert korosacska Vastink fölött. Különben ő lady-sége — a maga részéről mindig azt állítá, hogy száműzetésüket férjének s nem magának összeütközése okozta, s ezért kellett mindkettőjüknek vidékre vonulni. Vádolta még a király kegyetlen hálátlanságát, ki megvonta a családtól az éléskamrák főfelügyelőségét és a királyi fejde nagymesterségét, mely hivatalt a két utolsó Castlewood lord oly tisztességgel viselt, s mely most egy jött-mentre, tányérnyalóra, az átkozott Dorchester teremtményére: lord Bergamotra ruháztatott.*

— El nem tudtam volna túrni — szokta mylady mondani — hogy csak lássam is, hogy ő felsége savóját más kéz érintse, mint egy Esmondé. Kiütöttem volna lord Bergamot kezéből a tálczát,

* Typton Lionel, ki 1686-ban lett Bergamot báróvá, mint a titkos lépcsők felügyelője, s utóbb a királyi fejde nagymestere és az éléskamrák felügyelője (György, Castlewood második grófja holta után) St. Germainbe kísérte ő felségét s ott maradék nélkül halt meg. Az oraniai herczeg a fejdék felügyelői hivatalát többé be nem töltötte, s ily tisztség az utóbbi uralkodók alatt soha sem fordul elő.

ha találkozott volna vele. S azok, kik ismerték ő ladységét, elhihették, hogy kitelt volna tőle e hős tettet végre is hajtani, ha bölcsen ki nem tért volna az útból.

Mivel a pénzes zacskó az ő felvigyázása alatt állott, mit mind azon személyekre is szeretett volna kiterjeszteni, kikkel csak érintkezésbe jött, lady Castlewood engedelmességre kényszeríthette férjét, s így kivitte, hogy oda hagyják Londont. Lincoln's-Innfieldsből Chelsea-be költöztek, hol egy csinos új házat vett mylady, s onnan egész háztartásával, komornájával, ölebeivel és szobalányaival, gyóntatójával és ő lordságával — férjével — Castlewood Hallba hurezolkodott, melyet azóta nem is látott, mióta — mint gyermek — atyjával elhagyta, az I. Károly király uralkodása alatti zavarok idején.

A vén ház falai ott álltak tárva-nyitva, a mint a köztársaságiak golyói hagyták. A lakás egy részét kijavították s fölékítették azon bútorok-, szőnyegek- és eszközökkel, melyeket a londoni házból hoztak. A grófnő hitte, hogy diadallal vonuland be Castlewood falvába, és hogy a nép ujjongva fogja várni a mint átrobog a réten, nagy hatlovas hintájában, maga mellett mylorddal, szemben pedig, komornái, ölebei és kakaduival, kocsija előtt és után a fegyveres lovas kísérettel. De épen akkor tájt kiabálták: «le a pápistákkal!» lehangosabban. A falusi és szomszéd városi nép megijedt a grófnő festett arczától és szemöldeitől,

mint kidugta fejét a kocsi ablakán, — úgy gondolkodván, hogy nem árt, ha minél kegyesebb lesz — s egy vén asszony elkiáltotta magát: «Lady Izabella, jaj istenem lady Jezabel!» s ez óta az igen tiszteletreméltó grófnőt ellenségei nem is hívták más néven. Az ország tele volt ekkor a pápisták elleni dühvel, s így a grófnőnek és férjének köztudomású eltérése, a kíséretében levő pap, s a castlewoodi kápolnában tartott misék, a faluban, — (noha a kápolna ily szertartások számára épült, mielőtt másról csak hallani is lehetett volna az országban, s noha az istentisztelet a lehető legnagyobb csendben hajtatott végre) — nem nagy rokonszenvet költöttek, mindjárt kezdetben, iránta sem a grófságban, sem a faluban.

A jószágnak ekkor majdnem nagyobb része el volt kobozva és a köztársaságiak közt kiosztva. Egy pár azok közül az öreg Cromwell-katonák közül még élt a faluban, s eleinte, midőn a grófnő megjelent, kanccsal szemeket vetettek rá.

Midőn a hextoni társaságban megjelent — hova férjét is magával vitte — elidegenítette magától az embereket ragyogó gyémántjaival, melyeket nyilvános helyeken mindig hordott. Azt is mondták, hogy otthon is viseli őket, sőt — hogy még mikor alszik is nyakán vannak. De a szerző szavát adhatja, hogy ez rágalom volt.

Lady Sark azt mondta, hogy: «ha letette volna nyakáról, férje, Esmond Tom, odébb állt volna velök és zálogba tette volna őket». Ez is rágalom volt.

Lady Sark is száműzve volt az udvartól, hol hajdan a két lady nem a legjobb lábon állt egymással.

Végre kezdett a falu kibékülni úrnőjével, ki — a maga módja szerint — bőkezű és kegyes volt, noha szeretett begyeskedni, fenhéjázni; s végre a lelkész dr. Tusher magasztalta lehangosabban, nyája előtt. Mi a grófot illeti, ő nem sok vizet zavart, s nem tekintették sokkal többnek, mint a grófnő járulékának, ki mint az öreg lord Castlewood lánya s mérhetlen kincs tulajdonosa (mint a vidék beszélte, noha kilencz-tizedrésze annak csak hirben létezett) mindenki által úgy tekintették, mint a palota valódi királynője, a kié mindaz, a mi csak benne van.

HARMADIK FEJEZET.

A harmadik gróf, Tamás idejében lakást változtatok és Izabella apródja leszek.

Midőn lord Castlewood kevéssel e visszavonulás után megint Londonba ment, egyik szolgáját egy kis házikóba küldte, Ealingfalvába, közel Londonhoz, hol egy darab idő óta, egy öreg, Pastoureau nevű, franczia menekült lakott, egyike azoknak, kik a huguenották üldöztetéséből a franczia király elől menekültek ide. Ezen öreg embernél egy kis fiú is volt, ki Tamás Henrik név alatt

volt ismeretes. E kis fiú emlékezett, hogy kevés-
sel ezelőtt valahol másutt, ugyancsak Londonhoz
közel lakott, egy csomó osztováta és fonó kerék,
nagy zsoltár-éneklés, templomba járás és egy
egész francia telep közepett.

Volt ott neki egy igen de igen kedves barát-
nője, a ki már meghalt, s kit ő néninek szólított.
Néha meg szokta álmaiban látogatni, s arcza —
bár nagyon közönséges volt — ezer meg ezerszer
kedvesebb volt előtte, mint a Pastoureau asszonyé,
a Pastoureau apó új nejéé, ki azóta ment hozzá,
mióta a néni meghalt. Ugyancsak Spittlefields-en
— így nevezték a helységet — lakott György
bácsi is, ki hasonlóképen takács volt, s mindig azt
mondta Henriknek, hogy ő kis nemes, apja kapi-
tány, anyja pedig angyal.

Mikor ezt mondta, bon papa fel szokott vász-
náról pillantani, melybe szép selyem virágokat
szőtt, s azt szokta mondani: «Angyal! A babyloni
vörös asszonyé!» Bon papa mindig a vörös asz-
szonyról beszélt. Volt neki egy kis szobáskája,
melyben papolni és himnusokat szokott nagy
vastag orrából énekelni. A kis Harry nem igen
szerette e papolást, sokkal jobb szívvél hallgatta
a szép történeteket, melyeket a néni szokott volt
mesélni. Bon papa neje soha sem mesélt neki
szép történeteket, hanem György bácsival pörölt,
ki aztán el is ment.

Bon papa később nejével, s ennek két gyer-
mekével — kiket ez magával a házhoz hozott —

átköltözött Ealingbe. Az új nő gyermekeinek mindből a legjobbat adta, Harrynak pedig bővséges verést, a szegény azt sem tudta miért. A mostoha anya, a verés mellé, gúnyneveket is osztogatott, de ezeket jobb lesz elhallgatni, az öreg Pastoureaux úr miatt, ki néha mégis jó volt hozzá. Ezen napok szerencsétlensége rég meg van bocsátva — bár a gyermek ifjúságára mélabú árnyát borította, mely kétségen kívül, el sem hagyandja őt élte végeig. Mert a mint a fiatal ágakat meghajtják, úgy női ki magát később a fa. De legalább, a ki *gyermek korában járta a nyomorúság iskoláját* — s el nem romlott benne — szeretetet és türelmet tanult a kis gyermekek irányában.

Henrik igen, igen örült, midőn egy feketén öltözött úr jött, lóháton, fegyveres szolga kíséretében, hogy elvigye őt Ealingból. Igazságtalan mostohája — ki elhanyagolta őt saját két gyermekeért, elutazásukat megelőző estén elég vacsorát adott neki s másnap majdnem tömte belé a reggelit. Még csak meg sem verte, s gyermekeinek is megmondta, hogy vigyázzanak a kezükre. Az egyik lány volt, — és Henrik soha sem tudta rávenni magát, hogy egy lányt megüssön — a másik fiú, a kivel birt volna, de mindjárt jajgatott, s Pastoreau asszony rögtön ott termett szabadítására, s karjai úgy dolgoztak, mint egy csép.

Azon napon, hogy elmentek, meg is mosdatta Henriket — először, s még csak egyetlen egyszer sem ütötte pofon. Sőt még zokogott is, mikor a

fekete ruhás úr eljött a fiúért, s az öreg Pastoureau, mikor megáldotta a gyermeket, setét tekintet vetett az idegen úrra, úgy félvállról — s valamit mormogott Babylonról és a vörös asszonyról. Pastoureau apó már akkor meglehetősen vén volt, — majdnem gyermek — s neje az orrát is megtörülte, mint a gyermeknek szokás. Az asszonyság nagy, természetes, szép, fiatal menyecske volt, de bár mutatta, hogy sír, Harry azt tartotta, hogy csak tettetés az egész, s vigan ugrott fel a nyeregbe, hova a lovász segítette föl.

Balázs — a lovász — francia volt, s a gyermek egész folyékonyan tudott e nyelven beszélni, sőt jobban is tudott, mint angolul, mert idáig majd mindig francziák közt élt, s Ealingben a többi gyermekek mindig a kis francziának neveztek. Csakhamar tökéletesen megtanult angolul s e közben sokat feledett a francziából: gyermek könnyen felejt! A fiú emlékezett még régebből homályosan egy más vidékről, egy városról: nagy fehér házakkal és egy hajóról. De mind ez csak nagyon gyöngén élt emlékezetében: mint nem sokára Ealing emléke is, s legalább nagyobb része — ottani szenvedéseinek.

A lovász, ki a gyermek mögött ült, nagyon élénk és bőbeszédű volt, s tudtára adta neki, hogy az az úr, a ki előttök lovagol: az udvari káplán, páter Holt; hogy őt azután Esmond Henriknek fogják nevezni; hogy lord Castlewood gróf keresztapja; hogy ezután a castlewoodi nagy kastélyban

fog élni a — — — shirei tartományban, a hol a grófnő ő nagyságát is fogja látni, a ki előkelő derék hölgy — s így a Balázs nyerge elején érkezett Esmond Harry Londonba, egy Covent Garden nevű szép térre, hol pártfogója lakott.

Páter Holt megfogta a gyermek kezét, s ehhez az úrhoz vitte, a ki magas és kiélt képű volt, nagy sipkával, virágos reggeli öltönyben s narancsot szopogatott.

Mylord megveregette Harry fejét és egy narancsot adott neki.

— C'est bien ça, — szólt a páterhez, miután szemügyre vette a gyermeket, s a fekete ruhás úr vállat vonított.

— Balázs, vigye valahová mulatni — és a gyermek s a szolga elmentek játszani. Harry szökdelve követte s egészen boldog volt, hogy ki-mehetett.

Soha sem feledi e napok boldogságát; Balázs uram színházba vitte, mely sok ezerszer nagyobb és szebb volt, mint az ealingi bódé a sokadalomban, a második boldog napon csónakáztak a folyamon, s Harry látta a London-hidját, rajta a házakat és könyves boltokat, mely úgy nézett ki, mint egy utcza; látta a Towert a fegyvertárral; a nagy oroszlánokat és medvéket árkaik között, s mind ezt Balázs uram vezetése mellett.

Azután egy kora reggel az egész társaság útra kelt — falura; névszerint a gróf úr, és az a másik úr, s Balázs és Harry, ennek nyergében hátul, és

két vagy három pisztolyos legény a podgyászlovak fedezésére. És a francia az egész hosszú úton rablókalandokkal mulattatta a kis Harryt, melyektől a gyermek haja égfelé meredt, s úgy elrémült, hogy a nagy, komor vendéglőben, hova az útban megszálltak — kérte, hogy engedjék meg, hogy valamelyik szolgával egy szobában háljon.

Holt atya — a fekete úr, ki mylorddal lovagolt — megsajnálta és saját szobájában vettetett egy kis ágyat a gyermek számára.

Mesterkéletlen beszédei és feleletei megnyerték a páter kedvét, s másnap a francia lovász nyergéből a magáéba ültette, s az egész úton ezer meg ezer kérdést intézett a gyermekhez: mostoha testvéreiről és rokonairól Ealingben, hogy mire tanította öreg nagyatyja; miféle nyelveket tud; tud-e olvasni, írni, énekelni s a többi? És Holt úr úgy találta, hogy — Harry tud olvasni s írni, tud angolul és francziául elég jól, s midőn az ének felől tudakozódott, Harry egy énekbe kezdett, melynek dallama dr. Luther Mártontól volt, mire a páter nevetésbe tört ki; sőt paszományos kalapú és parókás keresztapja sem tudta megtartóztatni magát a nevetéstől, midőn Holt megmondta neki, hogy a gyermek mit énekel. Mert úgy látszott, hogy dr. Luther Márton énekeit nem használták azon templomokban, melyekben Holt atya papolt.

— E hymnust soha sem szabad többet éne-

kelned, hallod-e kis emberke? — szolt mylord, egyik újját fölemelve.

— Majd megpróbálunk jobbra tanítani, Harry — mondá Holt úr — s az engedelmes és hajtható természetű gyermek azt mondta rá, hogy: «ő szereti a szép énekeket, s igyekezni fog mindent megtanulni, a mit az úr neki mondani fog».

Beszélgetéseivel annyira megkedveltette magát a két úr előtt, hogy aznap a fogadóban asztalukhoz ültették, s egészen neki bátorították a fecsegésnek. Balázs lovász pedig — kivel ezelőtt való napon egy lovon és egy asztalnál ült — most tányért váltott neki.

— Jól van, jól — mondá Balázs, saját nyelvén, mikor estve megint megszálltak egy fogadóban — itt kis lordok vagyunk, most kis lordok vagyunk, majd meglátjuk, hogy mik leszünk, ha megérkezünk Castlewoodba, a hol mylady van.

— Mikor érünk Castlewoodba, Balázs uram? — kérdi Henrik.

— Parbleu! a gróf úr nem igen siet — válaszolt Balázs, vigyorogva, s valóban úgy is látszott, mert három egész nap kellett azon útra, melyet Esmond Harry azután 12 óra alatt elégszer megjárt lóháton. A két utolsó nap Harry a paterrel lovagolt, ki oly barátságos volt hozzá, hogy a gyermek egészen otthonos bizalmas lett vele az út végén, s alig támadhatott volna oly gondolat kis szívében, mit ekkor rá ne bizott volna új barátjára.

Harmad nap este egy faluhoz értek, mely nyárfáktól körített térség közepén állt, s igen jó kinézésű volt. Az emberek mind levették kalapjukat s meghajtották magukat a lord viscount előtt, ki alig bólintott nekik fejével. Volt köztök egy vaskos ember, a ki reverendát és széles karamú kalapot viselt, s mindenkinél mélyebben hajlott meg. Evvel mylord is, Holt úr is váltottak néhány szót.

— Ez itt a castlewoodi templom — magyarázá Holt úr Harrynak — ez pedig annak oszlopa, a tudós dr. Tusher. Vedd le, ficzkó, a kalapodat s köszönj dr. Tushernek.

— Jöjjön fel, doctor, vacsorára — mondá a gróf; mire a doctor megint meghajtá magát mélyen, és a menet egy nagy háznak tartott, mely előttök állt, barna tornyokkal, rajtok szélvitorlával és a verőfényben égő ablakokkal. Fejük felett egy nagy sereg varjú csapott el, s a ház mögötti fákra szállt le, a mint Harry látta; Mr. Holt megjegyezte, hogy Castlewoodban nagyon sok varjú van.

Végre megérkeztek a házhoz s a kapu alatt belovagoltak az udvarra, melynek közepén kút állott; sok szolga jelent meg, mylord kengyelvasát tartani, midőn leszállt, s Holt urat is nagy tisztelettel fogadták. És a gyermeknek úgy tett, hogy a szolgák különösen tekintgetnek rá és egymásra mosolyognak, ekkor eszébe jutott, a mit Balázs mondott neki Londonban, mikor

Harry az ö bon papájáról beszélt, s a francia azt mondta neki, hogy: «Parbleu! hisz mindenki látja, hogy mylord keresztapád» — a mit akkor a szegény kis fiú nem értett meg egészen — de azután rövid idő alatt felfogta igazi értelmét, tapasztalta igazságát, s nem kis szégyenérzettel gondolt rá.

Midőn mindketten leszálltak lovaikról, Holt úr megfogta Harry kezét, átvezette az ndvaron, két, alacsony ajtójú földszinti szobába, az egyik a mint a páter mondá, a gyermeké lesz, a máslk — a folyosó tulsó oldalán — magáé a páteré. Mihelyt Henrik megmosdott és a páter is rendbe hozta öltözetét, a fiút vezetője ismét azon ajtóra vivé, melyen a gróf az épületbe ment volt, s egy lépcsőn s egy előszobán át elértek a grófné elfogadó termébe, melynél — a mint Harry gondolta — soha életében semmit sem látott szebbet, még a londoni Towerben sem, melyet csak nem rég látott volt. Valóban a szoba gazdagon volt ékítve, Erzsébet királyné korának modorában, mindkét felől nagy festett ablakkal, hímzett szőnyegekkel, melyeket a festett üvegen át sütő nap ezer színnel rakott meg. És itt, a tűz mellett ült egy hölgy egész pompában; páter Holt ehhez vezette Harryt, kit a hölgy kinézése egészen elrémitett.

A grófné arcza be volt fehéritve és pirosítva, egész a szeméig, melynek a sok festék egészen kísérteties színt kölcsönzött: fején csipketorony magaslott, mely alól fekete fürtök — t. i. hamis für-

tök — kandikáltak ki, úgy hogy csodálkozni sem lehet a kis Esmond Harry ijedtségén, midőn először mutatták be neki. Ez ünnepélyes bemutatásnál a jó páter volt a diszmester, s szegény fiú úgy a hölgyre mereszté nagy szemeit — melyek voltak akkorák, mint a myladyéi — mint egykor arra a színésznőre, a ki a szörnyű tragédiai királynőt játszotta, mikor a színészek az ealingi vásárra jöttek volt.

Mylady egy nagy karszékben ült a kandalló mellett; ölében egy kis pincset tartott, mely dühösen ugatott; mellette egy kis asztalon ő ladységének burnótos és czukedlis szelenczéje. Ruhája fekete bársony volt, alsó ruhája pedig lángszínű brokát. Ujjai tele voltak gyűrűkkel, mint a Banbury-Crossi öreg asszonynak; szép kis lábait örömet mutogatta, nagy arany bokaczfiráival harisnyáiban és piros sarkú fehér czipőivel. Ruháiból hatalmas pacsuli illat áradozott, valahányszor csak mozdult, vagy elhagyta a szobát, békateknő botocskájára támaszkodva, a kis Fury mindenütt nyomában, hangosan ugatva.

Tusher asszonyság — a lelkész neje — mylady-nél volt. Az elhunyt lord idejében szobaleány volt ő ladységénél, s még mindig kedvét lelvén a hivatalban, ösztönszerűleg folytatta azt, valahányszor Castlewood grófné az atyai házba jött.

— Van szerencsém, mylady, master Esmond Henriket, nagyságod unokaöcscsét és tiszteletbeli apródját bemutatni — szólott Holt atya, mélyen

és majdnem nevetséges alázatossággal hajtván meg magát. — Hajtsd meg magad szépen myladynek, s aztán egy kicsit, nem oly mélyen, Tusherné asszonyomnak, Castlewood szép papnéjának.

— Ahol éltem, s hol halni is kívánok, sir, — válaszolt Tusher asszony, kemény pillantást vetve a kis gyermekre és aztán myladyre.

Harry egyelőre egész figyelmét myladyre fordította. Nagy szeméit nem tudta levenni róla; az ealingi császárné óta ily megdöbbentő alakot nem látott.

— Tetszem-e neked, kis apródom? — kérde mylady.

— Ugyancsak követelőnek kellene lennie, ha nem — vágott közbe Tusher asszony.

— Hagyjon békét, maga ügyetlen Mari — szólt Castlewood asszony.

— A kihez hű vagyok, ahhoz hű vagyok, madam, s inkább meghalnék, mintsem ki ne mondjam azt.

— Je meurs où je m'attache — szólt Holt úr, udvarias mosolylyal. — Így szól a folyondár a képen s a tölgyet átkarolja, mint hízogó élődi, a minthogy az is.

— Gyilkos! — sóhajtott Tusher asszony.

— Csöndesen, Mari, maga mindig czivódik páter Holttal. Jere fiam, csókold meg a kezemet — és a «tölgy» ágát a kis Esmond Harry felé nyújtá, ki megfogá azt és kötelességszerűen megcsókolá

a száraz, vén kezét, a görcsös csontokat, melyeken legalább száz gyűrű csillogott.

— Hány szép lovag érezné magát boldognak, ha e kezét megcsókolhatná! — szólalt meg Tusherné asszonyom.

— Menjen maga bohó Tusherné — válaszolá mylady s megütötte nagy legyezőjével, mire Tusherné előrohant, megragadta kezét és megcsókolá.

Fury fölemelkedett és dühösen megugatta Tushernét. Péter Holt mereven, komolyan nézte e furcsa jelenetet.

A gyermekén mutatkozó félelem tán tetszett az úrhölgynek, kit e mesterkéletlen hízelgés illetett, mert midőn Harry letérdelt (a mint péter Holt utasította és akkor szokás volt) s meghajtotta magát, mylady így szólt:

— Kis apród, komornyikom megtanítand, mit kell tenned, midőn körülöm és mylord körül szolgálsz, a jó péter pedig oktatni fog, mint egy nevünket viselő nemest illet. Fogadd szavát mindenben, s kérlek, igyekezz oly tanult és oly jó lenni, mint nevelőd.

Úgy látszott, hogy mylady a legnagyobb tisztelettel viseltetik péter Holt iránt, és hogy tőle jobban tart, mint a világon bármitől. Bármily haragos lett légyen is, péter Holt egy szava vagy tekintete lecsöndesítette. Általában a jó péter mindenkit, ki csak közelébe jött, le tudott igézni, s a többi közt új növendéke is egész odaadással,

ragaszkodással volt iránta, s kész szolgájává lőn majdnem az első percztől, hogy meglátta.

Kis kezecskéjét a páterébe tette, a mint eltávoztak az első bemutatás után úrnője szobájából s természetes, gyermekes modorában mindenféle kérdést intézett hozzá.

— Ki az a másik asszony, az a gömbölyű, kövér? Az sokkal szebb, mint Castlewood lady.

— Az Tusher asszony, a castlewoodi pap neje. Van egy fia, veled egy idős — de nálad sokkal nagyobb.

— Miért szereti úgy csókolni a grófné kezét? Hiszen nem jól esik azt csókolni.

— Az izlés különbféle, fiam. Tusher asszony ragaszkodik a grófnéhoz, kinek szobaleánya volt, mielőtt férjhez ment volna, még az öreg lord idejében. Doctor Tusher káplán volt, mikor elvette. Itt az angol egyházhoz tartozó udvari papok gyakran vesznek el szobaleányokat.

— Nem veszi ön el a francia nőt, kit Balázssal láttam a kamrában nevetkérezni?

— Azonegyház, melyhez én tartozom, régibb és jobb, mint az angol egyház — válaszolt Holt úr (mi közben mellén és homlokán valami jegyet vetett, melyről Esmond nem tudá, hogy mit akar vele). — A mi egyházunkban nem szoktak a papok megházasodni. Majd jobban meg fogod, fiam, ezeket a dolgokat érteni.

— Nem szent Péter volt annak az egyháznak a feje? Dr. Rabbits azt mondta nekünk Ealingben.

A páter azt felelte rá, hogy: «igaz».

— Hiszen szent Péter házas ember volt, csak a múlt vasárnap hallók, hogy anyósa lázban feküdt.

Erre a páter megint elnevette magát, s azt mondta, hogy majd jobban meg fogja ezt is érteni, s elkezdett más dolgokról beszélni, elvezette Harryt, s megmutatta neki a nagy öreg házat, melyben ezután lakni fog.

A ház emelkedett zöld dombon állt, mögötte erdők, egy csomó varjófészekkel, melyekben a madarak reggel, mikor ki- és este, mikor visszaszálltak, nagy károgást vittek véghez. A domb alján kis patak folyt, melyet magas ó-divatú hid boltozott be; azon túl szép, nagy zöldelő sík terült el, melyen Castlewood állt és áll most is, közepén a templom, épen mellette a paplak, odább a koresma, szomszédjában a kovácsműhely, szilfára szegzett czímerével: «A három kastélyhoz». A londoni út kelet felé vonúlt; nyugatra hegyek és havasok emelkedtek, melyek mögött jó darabig látta Esmond Henrik ugyanazt a napot letűnni, melyet most ezer mértföldnyire — a nagy oceán másik felén — lát egy új Castlewoodban, más folyó partján, mely — mint a kibujdosott Aeneás új hazája, ifjúsága honának kedves neveit viseli.

A Castlewoodi kastély két udvarra volt építve, melyek közül most csak az egyiket — melyben a kút volt — lehetne használni, mert a másikat a Cromwell háborúk feldúlták. E még jó karban

levő udvarra nyílt a nagy terem, a konyha és kamrák szomszédságában. Egy csomó lakó szoba, a lerombolt udvarban, északra nézett és összeköttetésben állt a nyugatra fekvő kis kápolnával, a főkapuig nyúló épületekkel és a nagyteremmel, mely keletnek fordult. A két udvar közül ez volt hajdan — midőn a kastély még nem volt megostromolva és bevéve — a nagyobb szerű, míg a Protector ágyúi le nem rombolták egyik felét. Az ostromlók a terrasseon át, az óra-torony alatt nyomultak be, az egész őrséget legyilkolták, vezérükkel, Esmond Ferenczcel, a lord testvérével együtt.

A restauratio nem szerzett elég pénzt Castlewood lordnak, hogy lakának lerombolt részét fölépíthesse. Ebben voltak a reggeli termek, felettök a hosszú zeneterem; előtte terült el a szép kert, melyben újból nyíltak a virágok, miket a nyirott fejűek csizmáikkal tapostak volt le az ostromkor. A kertet nagy költséggel, de kis gonddal újította meg mindkét lady, kik a második viscount után e lak birtokába jutottak. A kertet alacsony fal futotta körül, melyből kis ajtó nyílt a mögötte fekvő erdős dombra, s ezt maig is Cromwell ostrom-ajtójának nevezik.

A kis Esmond Harry csakhamar és könnyen megtanulta szolgálati kötelességeit ő ladységének komornyikától; apródoskodott mylady körül — mint azon korban általános szokás volt, — széke mögött állt, ebéd után illatos vizet hozott neki

kis ezüst tálban; ünnepélyes alkalmakkor kocsi lépcsőjén ült, s az elfogadási napokon bejelentette a vendégeket. Ezek többnyire a vidékben s a szomszéd városban meglehetősen számos katólikus nemességhez tartoztak, kik nem ritkán veték igénybe a castlewoodi vendégszeretetet. Különösen itt lakásuk második évében nagyon kezdett e társaság szaporodni. A gróf és grófné ritkán voltak látogatók nélkül, s ezek jelenlétében érdekes volt figyelemmel kíséreni azt az ellentétet, mely páter Holt, a család gyóntatója, és doctor Tusher — a castlewoodi lelkész — magaviseletében mutatkozott.

Holt úr a legmagasabb állásúak közt is, mintha velök egyenlő lett volna, oly otthonosan mozgott, s mintegy fölényt gyakorolt felettök, míg a szegény Tusher — kinek állása mindenesetre nagyon nehéz volt — inkább alárendelt, mint egyenjogósított szerepet vitt. Egykor udvari káplán, s most is még a protestáns cselédség papja létére, csaknem első komornyiknak tekintették — s mindig felkelt az asztaltól az első étel-fogás végeztével.

Páter Holthoz gyakran jöttek ez időben magánlátogatók is, kikben Harry nemsokára a páter hitén levő egyházi férfiakra ismert; bármily különféle ruhákba öltöztek is, a mint hogy mindenféleképen át is öltöztek. Rendesen bezárkóztak a páterrel, s gyakran jöttek és lovagoltak el a nélkül, hogy udvaroltak volna mylord és mylady-

vagy is jobban mondva mylady- és mylordnak, mert a gróf a semminél nem sokkal többet számított a házban, s egészen uralkodó oldalbordája hatalma alatt állott, Egy kis madarászat, egy kis vadászat, minél több alvás, sok kártyázás: átsegítették ő lordságát egyik napról a másikra.

Ha e második évben gyűlések voltak, melyek gyakran tartattak zárt ajtók mögött, az apród mindig úgy találta, hogy mylord papirja kutyákkal és lovakkal van tele firkálva, s azt mondták, hogy nagy bajába került, hogy el ne alugyék e gyűléseken, melyekben mylady uralkodott felette, s ő alig volt több, mint nejének iródeákja.

Páter Holtot nem sokára annyira elfoglalták e gyűlések, hogy elhanyagolta a kis fiú nevelését, ki pedig oly szívesen rendelte alá magát a jó páter parancsainak.

Eleinte sokat és rendesen olvastak latinul és francziául; a páter soha sem mulasztotta el saját vallását dicsérni növendéke előtt; nem erőszakolta ugyan rá, hanem finoman és gyöngéden magyarázgatta neki, mi a gyermeket egészen meglepte, elragadta, s e módszer lassanként sokkal könnyebben nyerte meg, mint ha komoly tekintélyvel igyekezett volna ezt kivinni. Gyönyörűségét lelte abban, ha sétáik közben rendjének dicsőségéről, martyrjairól és hőseiről beszélt Harrynak: beszélt sorsosairól, kik ezer meg ezer pogányt térítettek már meg, sivatagokat járva be, veszélyeket állva ki; kik az udvarokat és conciliumokat igazgatják,

s gyakran királyokat juttatnak kínpadra; úgy, hogy Harry azon meggyőződésre jutott, miszerint jezsuitává lenni az élet legfőbb jutalma és a dicsvágy legszebb célja, hogy ez a legmagasztosb pálya itt alant és az égben ez szerezhethet legtöbb érdemet. Már szívszakadva várta, nem csak azt a napot, melyen az egyedül idvezítő egyházba beléphet, s először részesülhet szentségekben, hanem azt is, melyen tagja lehet e bámulatra méltó rendnek, mely most az egész világon el van terjedve, s tagjai közé a legderekabb, előkelőbb s ékesen szólóbb férfiakat számíthatja.

Holt atya azonban figyelmeztette, hogy tartsa vágyait titokban, s oly jól rejtse el, mint valami nagy kincset, melyet elveszthetne, ha elárulná, hogy birtokában van. És Harry kezdett büszke lenni e bizalomra és titokra, s gyöngéden ragaszkodott mesteréhez, ki őt ily csodás és borzadályos mysteriumba vezette be.

Mikor aztán kis szomszédja, Tusher Tamás, haza jött szünidőre az iskolából, s elbeszélte, hogy belőle is protestáns pap lesz, majd az iskolától, a mint ő nevezte, stipendiumot fog kapni, azután egyetemre megy, ott sok pajtása lesz és végre zsíros parochiát kap. Harry öcsém alig tudta magát megtartóztatni, hogy azt ne mondja fiatal barátjának:

— Angol egyház! papság, zsíros paróchia! Hát Tamás barátom, még a ti egyháztok és papságtok is egyház és papság? Mi a legzsírosabb

jövedelem azon gyönyörhöz képest, ha egyetlen prédikációval százezer pogányt téríthetünk meg? Mit ér a szentháromság egyetemében való tanulás a vértanúság koronája mellett, mikor az embert angyalok szolgálják, mihelyt a feje le van ütve helyéről? Át tud a ti iskolamestertek köpenyegével a Themsén vitorlázni? Vannak a ti templomaitokban szobrok, melyeknek testéből vér csepeg, melyek beszélnek, járnak, sóhajtanak? Édes Tamásom, az én páter Holtom egyházában ezek minden nap megtörténnek. Hiszen hallottad hírét annak a szent Fülöpnek, ki Castlewood lordnak megjelent s őt az egyedül üdvezítő egyházba térítette. Neked nem fognak ám szentek jelenni meg. S Esmond Henrik -- a páter Holtnak tett ígéret szerint -- eltitkolván Tamás előtt a hit e kincseit, azokat egyszerűen csak páter Holt szívébe öntötte ki; ez pedig egyet bólíntott fejével, kifürkészhetetlen tekintetével rámosolygott, s azt mondta neki, hogy jól teszi, ha e nagy dolgokról elmélkedik s csak akkor szól róluk, ha ő mondja.

NEGYEDIK FEJEZET.

Egy katolikus pap felügyelete alá helyeznek, ki e vallásban nevel. — Castlewood grófné.

Ha Esmond Henriknek elég időt engedtek s gyermeki hajlamainak szabad folyást adtak volna,

mielőtt tizenkét évvel idősb leendett, jezsuitává lesz vala, s életét talán mint chinai mátyr, vagy towerhilli áldozat végezte volna be: mert azon néhány hónap alatt, mit egymással Castlewoodban töltöttek, Holt atya tökéletes hatalmat nyert a gyermek értelme és kedélye fölött, s meggyőződésévé tette — a mit maga páter Holt is egész szívéből vallott — hogy nincs oly magasztos életpálya, nincs halál-nem oly irigylendő, mint a melyre e híres rendnek annyi tagja oly készen áldozá fel magát.

Szeretete, ragyogó élce, mindenkit elragadó jó kedélye, titokszerűsége és hallgatagsága által — mely csak növelte a gyermek tiszteletét — nyerte meg Harry teljes ragaszkodását, s kétségkívül meg is tartotta volna, ha egy szegény kis fiúnak a rendbe való felvételénél fontosabb és messzebb ható tervek el nem szólítják vala.

Miután a gróf és grófnő néhány hónapot töltöttek nyugalomban (ha ugyan nyugalomnak lehet nevezni, mert, az igazat megvallva, mindig czi-vódtak) odahagyták falujokat és Londonba mentek, magukkal vive gyóntatójukat is. A kis növendék talán soha oly keserű könyeket nem ontott életében, mint az első éjeken, midőn kedves barátja eltávozott, s ő ott feküdt árva kamrácskájában, a páter üres szobája mellett.

Harry csak néhány szolgálával maradt a nagy házban, s bár a páter által hagyott minden feladatot kidolgozott, nem egy üres órája maradt,

mit arra használt föl, hogy a könyvtárban olvasson s kicsiny agyacskját megzavarja a nagy könyvekkel, melyeket elől-hátul talált.

De nem sokára hozzá szokott a magányhoz, s a későbbi években életének e szakára nem kellemtelenül gondolt vissza.

Midőn a család Londonban volt, az egész személyzet oda költözött vele, kivéve a kapust nejével és gyermekeivel, ki különben egyúttal serfőző, kertész és vadász is volt. E család a kapu felett lakott, ajtójuk az udvarra nyílt; még egy a rétre néző ablak a káplán szobája vala, s a mellett egy kis szoba, melyben páter Holt könyvtára, az Esmond Harry ágya állt. A háznak ez a része keletnek fordulva, mentve maradt a cromwellisták ágyuitól, mert az üteg a nyugati udvarra néző dombon volt felállítva, úgy hogy a keleti oldal csak kevés romlás jelét hordta magán, kivéve a kápolnát, melynek VI. Eduárd korabeli festett ablakait széttördelték a köztársaságiak. Míg páter Holt itt volt, a kis Esmond Harry híven és örömmel szolgálta őt, kiporozta ruháit, elkészíté palástját, még napfelkölte előtt vizet hozott a forrásból, s mindig kész volt bárhová szaladni szeretett papja szolgálatára. Midőn a páter elment, lakszobáját bezárta, de a könyvtár ott maradt Harrynak, ki kedves papja társaságát kivéve, alig érzé magát elhagyottabbnak, mint míg a lordék is Castlewoodban voltak.

A francia közmondás azt tartja, hogy egy hős

sem hős komornyikja előtt s kevésbé éles szemek is, mint a milyekkel a grófné kis apródját a természet megajándékozta, fölfedezhették, hogy a myladynek vannak nem hősi tulajdonai is, bármennyire dicsérte s hízelgett neki Tusher asszony. Ha Holt atya nem volt jelen — ki nagy fölényt gyakorolt a házaspár fölött — a gróf és grófné mindig pörölt, s úgy szidta egymást, hogy a cselédek is nevétek, a szolgálaton levő kis apród pedig szörnyen megijedt.

A szegény fiu reszketett úrnője előtt, ki száz gúnynevet adott neki, s kinek nagyon ráállt a keze, hogy pofon üsse, vagy arczára borítsa az ezüst tálat, mit — kötelessége szerint — ebéd után ő nyújtott át a grófnénak. Későbbi jósága által jóvá tette ugyan e bántalmakat, mik, az igazat megvallva, a szegény Harry gyermekkorát boldogtalanná tevék. Különben akkor mylady is elég boldogtalan volt, szegény feje, s úgy hiszem csak saját szomorú sorsát érezte alárendeltjeivel is. A gróf talán jobban félt tőle, mint apródja, s az egész házban csak páter Holt bírt vele. Harry csak akkor volt boldog, ha a páter is az asztalnál ebédelt, mikor aztán utána osonhatott, fecseggett, olvashatott vagy sétálhatott vele. Szerencsére mylady nem szokott délig fölkelni. És Isten legyen könyörületes a szegény szobaleánynak, a ki öltöztette! Sokszor láttam — nyavalyást! — vörös szemekkel jönni ki a szobából, melyben azok a hosszas és titokzatos szertartások végeztettek el

mylady öltöztetése körül, és sokszor csappant rá a saktábla Tusher asszony ujjaira, ha rosszul játszott, vagy a játék balfordulatot vett myladyre nézve.

Áldott legyen a király, ki a kártyát divatba hozta s áldottak legyenek a piquet és cribbage derék föltalálói, mert a lady napjából legalább három órát ezek foglaltak el s ez idő alatt családja tűrhető csendességben élt. Gyakran nyilvánította, hogy e mulatság nélkül meg kellene halnia. Alárendeltjei egymást válták föl mint valami órálomáson, nem kis feladat is volt myladyvel kártyázni, s sorban játszottak vele. Holt úr órákig elült a piquet-asztal mellett myladyvel, ki ekkor meglehetősen is viselte magát; dr. Tusher pedig, azt hiszem, bármelyik hívét ott hagyta volna halálos ágyán, ha magas pártfogónéja egy játszámára hívta föl. Néha mylord is játszott vele, ha ugyan jó lábon álltak egymással. Ezeken kívül ott volt a szegény hűséges Tusher asszony s még egy pár komorna, kikre még Esmond Harry ez időből vissza tud emlékezni, de egyik sem bírta ki sokáig e megtisztelő szolgálatot, egyik a másik után próbálta s vesztett bele. Ezek, a gazdasszony és a kis Harry ettek együtt egy asztalnál: szegény szobaleányok! Sokkal rosszabb dolguk volt, mint az apródnak! Ez legalább mélyen alhatott lehúzódva kis ágyába, míg amazoknak ott kellett ülniök s addig olvasniok valami hirlapot vagy a nagy Cyrus életét, míg úrnőjük elaludt. A grófné

egész láda új színdarabot hozatott Londonból s Harrynak verés büntetése alatt meg volt tiltva csak beléjük is pillantani. Félek, hogy e büntetést nagyon gyakran kiérdemelte, de néha meg is kapta. Páter Holt végre is hajtotta, kétszer vagy háromszor, midőn rajta kapta a kis léhütőt, hogy valami gyönyörű rossz színdarabot rejtett párnája alá M. Shadwell vagy Mr. Wycherleytől. — Ezek voltak, ha épen kezébe vette, a grófnak is kedvencz olvasmányai, ő egyébiránt röstelte a sok tanulást, sőt — mint a kis apród gondolá — általában minden komolyabb foglalkozást.

A kis Esmond Harry mindig tapasztalta, hogy a gróf sokkal gyöngédebb volt iránta, ha neje nem volt jelen ; néha el is vitte a fiút apróbb vadászati kirándulásaira ; szeretett vele kártyázni, trik-trakozni, mely játékot a gyermek az ő kedveért tanult meg ; napról-napra jobban megszerette, s különösen örült, ha páter Holt jót mondott róla : megveregette fejét, s megígérte, hogy gondoskodni fog róla. De mylady jelenlétében soha sem mutatott iránta ily szeretetet, sőt tettette magát, hogy a gyerekekkel durván bánik ; kicsiny hibákért keményen megdorgálta, miért — úgy szólva — bocsánatot kért, ha megint magukban voltak, azt vetve okul, ha ő nem dorgálná meg, a lady tenné azt, pedig az ő nyelve nem oly szúró, mint a grófnéé, mit a gyermek fiatalsága daczára igen jól átlátott.

E közben nagy nyilvános események adták elő

magokat, mikről az egyszerű kis apród nem sokat tudott. De egyszer, midőn a szomszéd városban a mylady kocsijának lépcsőjén ült — míg a lord és neje és páter Holt belül ültek — egy nagy népcsoport elkezdett ordítózni és gúnyolódni, a kocsi körül kiabálva: «Éljenek a püspökök! Le a papával, nem kell nekünk pápa! Jezabel! Jezabel». Ugy hogy a gróf elkezdett nevetni, a grófné szemei pedig szikráztak, mert oly bátor volt, mint egy nőoroszlán és semmitől sem ijedt meg; míg páter Holt, mint Esmond a kocsi lépcsőjéről jól láthatta, nagyon megrémült arczezal hanyatlott hátra s ezt kiáltotta úrnőjének: «Az Isten szerelmeért, asszonyom, ne szóljon, ki se tekintsen az ablakon, üljön veszteg!» De ő nem engedelmeskedett a páter okos tanácsának; kidugta a fejét a kocsi ablakán, s kiáltott a kocsisnak: «Hajts keresztül a csöcseléken, Jakab, s csapkodj ostoroddal!»

A söpredék dörgő gúnyhahotával felelt, s megint kiabálta: «Jezabel, Jezabel!» Mylord mindig jobban nevetett, mint afféle közönyös nagy úr, kit semmi sem igen szokott felvillanyozni. ámbár láttam őt vigan, midőn ujjongva hallózott a kutyáknak, s rendesen sárga és hideg arcza szinte neki gyúlt s örömben ragyogott a mint árkon-bokron vágatott az üzött nyúl után; és láttam nevetni, káromkodni és hajrázni egy kakasviadalon, a mit különösen kedvelt. És most, midőn a nép neje után kezdett kiabálni, úgyszólván kárörvendő

tekintettel mosolygott rá, mintha most is oly játékra várna, és neje s azok volnának a viaskodó felek.

A kocsis hihetőleg jobban félt úrnőjétől, mint a néptől, mert lovai közé csapkodott — a mint parancsolva volt — és az első lovon ülő fullajtár, (mylady mindig hat lovas hintón járt), ostorával nyaka közé húzott egy embernek, mert ez meg akarta ragadni az ostorhegyes zabláját.

Épen vásár napja lévén, a falusi nép össze volt gyűlve aprómarhás és tojásos kosaraival; a fullajtár még jóformán rá sem vágott arra az emberre, ki meg akarta fogni a ló száját, midőn egy nagy káposztafej repült be a kocsiba, mint valami bomba, mire mylord még jobban kezdett nevetni, mert a káposztafej kiütötte mylady kezéből a legyezőt, s páter Holt hasához vágódott. A káposztát répa- és burgonyaeső követte. «Az Isten szerelmeért legyen nagysád csendesen — mondá Holt úr — csak tíz lépésre vagyunk már a «Harang» fogadó bejárásától, ott ránk csukhatják a kapukat s elzárhatják tőlünk a söpredéket.»

A kis apród a kocsin kívül a lépcsőn ült s egy kamasz a csoportból burgonyával úgy szemén vágta, hogy szegényke eljajdult belé. A kamasz — egy nagy vaskos nyerges-legény a városból — nevetett.

— Na te veszett kis nyávogó pápista fattyú — szólt és lehajlott, hogy megint dobjon; ez alatt a tömeg a lovak és fogadó kapuja közt úgy meg-

szorult, hogy a kocsi kénytelen volt megállni. A lord oly könnyedén, mint egy suhancz, kiugrott a kocsi felőle lévő ajtaján, Harryt félre tolván. A burgonyahős galléra egy percz alatt markában volt, s a következő pillanatban, a kamasznak lábait kikapatta alóla; mire az nagyot puffant a kövezenen.

— Te otromba nyúlhős! — kiáltá mylord — te nagyszájú pimasz, te! Hogy mersz gyermeket megtámadni s nőt bántalmazni? te! Csak egyszer dobj még a kocsira, te disznóbőrfoletozó czudar, pimasz, s istenemre keresztül szúrlak.

— Éljen mylord! — kiáltották néhányan, kik ismerték; a nyerges-legény pedig ismeretes kötekedő volt, a mellett majd kétolyan tenyeres-talpas mint a gróf.

— Félre az útból — szólt mylord emelt, éles hangon s nagy méltósággal, — félre az útból, csináljatok helyet a lady kocsijának. — Azok, kik a kocsi és a kapu közt álltak, rögtön helyet adtak, és a lovak berobogtak, míg mylord, feltett kalappal sétált utánok.

Midőn a kapu alá ért — hol a kocsi épen át ment — megint elkezdték kiabálni: «Le a pápával! Le a pápistákkal!» Mylord megfordult s ismét szembe állt a tömeggel.

— Éljen a király! — kiáltá, a hogy csak kifért a torkán — ki merészli gyalázni a király vallását? Talán te? átkozott zsoldár-dünnyögő vargája . . . Megállj csak, szent igaz, hogy becsukatlak.

A kamasz visszasomgolygott, s a gróf a nap babérjaival vonult vissza, de midőn e jelenet okozta kis mozgalom elmúlt s arczáról eltűnt a pír, megint visszahanyatlott szokott aléltságába, kis kutyácskájával játszott és ásított, ha mylady szólt hozzá.

E söpredék egy része volt azon embereknek, kik akkor az egész országot bebarangolták, zajongtak a hét püspök fölmentetése miatt, kiknek ügye épen akkor folyt le s kikiről a kis Harry akkor alig tudott valamit. Épen esküdtszék volt Hextonban, és a «Harangba» sok nemesség gyült egybe. A gróf cselédségének új egyenruhája volt és Harrynak kis kék öltözete ezüstre, melyet csak ünnepélyes alkalmakkor viselt. A nemesség mind eljött mylorddal beszélni; az egyik bíró is — ki igen nevezetes személynek látszott — különösen udvarolt — vörös ruhában — neki és ladynek, a ki szörnyű nagyszerűen nézett ki. Harry emlékszik, hogy ruhája uszályát egyik hölgye vitte utána.

A «Harang» nagy termében társaság és bál is volt, s a vidéki családok fiatal úrficskái szintúgy nézték a mulatságot, mint Harry. Ezek egyike kicsúfolta kékült szemeért, mely a burgonya helyén feldagadt, egy másik pedig fattyúnak nevezte, miért közte és Harry közt ököltre került a dolog. Mylord unokaöcscse, Walcotei Esmond ezredes, egy természetes, magas, szép, szelid arcú férfi — szétválasztotta a két gyermeket,

Harry ekkor még nem tudta, hogy később mily közeli viszonyba fog jönni Esmond ezredessel, s mily sok jóságért fog neki hálával tartozni.

A két család nem a legjobb lábon állt egymással. Mylady nem igen kimélte Esmond ezredest, ha róla beszélt, oly okoknál fogva, melyeket már érintettünk. De ezekről a kis Henrik hihetőleg semmit sem tudhatott, mert még nagyon fiatal volt.

Nem soká ezután volt, hogy a lord és neje, páter Holttal Londonba mentek, s Harryt — a mint mondók — Castlewoodban hagyták. S így a nagy ház egészen a kis emberkére maradt, vagyis rá és a gazdasszonyra, Worksopné asszonyomra, ki a családdal távol rokonságban álló koros nő volt s bár protestáns, de ingatlan tory és királpárti, mint valamennyi Esmond. Ez idő alatt Harry dr. Tusherhez szokott iskolába járni, ha ez otthon volt, hanem a doctor nagyon el volt foglalva.

Mindenfelé nagy sürgés-forgás volt, még a kis csöndes Castlewood falvában is, hova egy csoport nép jött a városból, s be akarták zúzni a castlewoodi kápolna ablakát, de a falusiak elkergették, még az öreg Siewerightot is, a falu republikánus kovácsát. Mert mylady bár pápista volt és sok különöséggel birt, de bérlőivel jól bánt, és a castlewoodi kastélyban mindig elég hús, ruhanemű és gyógyszerek álltak készen a szegények számára.

Míg a lord és lady távol voltak, egy királyság cserélt gazdát. Jakab király elfutott, a hollandok eljöttek és az öreg Worksopné borzasztó történeteket beszélt rólok és az orániai hercegről a kis tudatlan apródnak.

Harrynak nagyon tetszett a nagy ház magánosság, mindenik színdarabot elolvashatta a nélkül, hogy a páter megbüntette volna érte, s a sok futkározás és játék a kapun kívül és belül, igen boldogga varázslák élte e korszakát.

ÖTÖDIK FEJEZET.

Uraságom összeesküvést forral II. Jakab király visszahelyezésére.

Esmond Harry szemét sem birta lehunyni, mert mindig az angolnahorgokra gondolt, melyeket azelőtt való este vetett volt. Ott hevert ágyában. S alig győzte várni az órát, midőn majd kinyitják a kaput és ő, meg pajtása — Lockwood Jób, a kapus fia — kimehetnek a halastóra, hogy megnézzék, milyen szerencsájök volt. Pitymallatkor kellett Jóbnak őt felköltenie, de saját nyugtalansága az eredmény iránt — mint valami lármadob — ébren tartá, és pedig oly soká, hogy már úgy tetszett neki, mintha soha sem akarna megvirradni.

Négy óra lehetett, midőn egyszer csak hallotta,

hogy a szembe levő szoba ajtaja — mely a páteré volt — kinyílik és a folyosón valaki köhög. Harry felugrott, azt gondolva, hogy bizonyosan rablók, vagy tán remélve, hogy kísértet, hirtelen kinyitá ajtaját, s látta, hogy a páter ajtaja nyitva van, szobájában gyertya ég, s az ajtóban áll valaki nagy füst közepett, mi a szobából kigomolygott.

— Ki van ott? — kiáltá az elég bátorszívű gyerek.

— Silentium! — susogott az alak — én vagyok, fiam! s kinyujtá kezét. Harry könnyen megismerte benne tanítóját és barátját, páter Holtot. A szobának udvarra néző ablakára függöny volt bocsátva, s Harry észrevette, hogy a füst egy nagy halom papirból emelkedik föl, mely egy szenelőn lángolt, mikor ő a szobába lépett. Miután röviden üdvözölte és megáldotta a gyermeket — ki csak elbámult, hogy nevelőjét látja — a páter folytatta papirjai égetését, melyeket a kandalló feletti kis fali rejtekből vett ki, mit Harry addig soha nem vett észre.

Páter Holt elnevette magát, midőn látta, hogy egész figyelmét e rejtekre fordítja.

— Jól van, Harry! a hűséges kis famulus mindent lát, de semmit sem szól. Tudom, hogy bizhatom benned.

— Fejemet is odaadnám önért — szólt Harry.

— Fejedre nincs szükségem — felelé a páter, azt gyöngéden megsímogatva — csak azt kívánom, vess lakatot nyelvedre. Égessük el ezeket a

papirokat, de ne szóljunk róluk senkinek. Szeretnéd elolvasni őket?

Harry elpirult s lesüté fejét, mert a nélkül, hogy tudta volna miért, már belé nézett azon papirba, mely előtte feküdt; de hiában mereszté rá szemét, mert bár a betűket tisztán olvashatta, egy szót sem értett belőle.

Miután az iratok el voltak égetve, a hamut összegyűjtötték egy széntartóba, úgy hogy majd semmi nyoma nem maradt az egésznek.

Harry már hozzá volt szokva, hogy páter Holtot különnemű ruhákban lássa, mert nem volt tanácsos, vagy legalább nem érdemelte meg veszély kockáztatását, hogy a pápista papok hivatalos ruhájukban járjanak, s épen ezért nem is tűnt fel neki, hogy a páter lovag ruhában, nagy bivalybőr csizmákban, fején tollas kalappal, kissé hanyagul, de mégis úrilag volt öltözve.

— Már ismered a rejtek titkát — szolt Harryhoz nevetve — s más titokra is készen lehetsz; s ezzel kinyitott — ezúttal nem valami rejtekajtót — csak egy ruhatárt, melyet rendesen zárva tartott s kivett belőle két vagy három rendbeli ruhát, különböző színű parókákat, egy pár finom kardot, (páter Holt igen gyakorlott volt a vitőr forgatásában, s midőn otthon volt, minden nap gyakorolták magokat ő és növendéke a vívásban, s a fiú nagy tökélyre is vitte e művészetet) egy katonai egyenruhát és köpenyt és egy paraszt csu-

hát, s berakta őket a kandalló fölötti nagy üregbe, melyből az iratokat szedte volt ki.

— Ha nem fedezik föl e rejteket, nem találják meg ezeket, ha pedig megtalálják, csak azt fogják megtanulni belőle, hogy páter Holtnak több rendbeli ruhája is volt, mint minden jezsuitának. Hiszen te tudod, Harry, hogy ámitók vagyunk.

Harryt nyugtalanította a gondolat, hogy barátja el akarja hagyni; de a páter biztatva mondá:

— Ne búsulj, meglehet, hogy pár nap múlva visszatérek mylorddal. Minket túrni fognak — üldözni nincs miért. Hanem eszükbe juthat látogatást tenni Castlewoodban, mielőtt mi visszatérnénk, s magam szőrű emberre gyanakodnak, s így könnyen megeshetnék, hogy megvizsgálják irásaimat, melyekhez pedig senkinek semmi köze, legalább nekik nincs.

S Esmond Harry maig sem tudja, ha vajjon azok a különös jegyekkel tele írt papírok a politikára, vagy arra a rejtélyes társaságra vonatkoztak-e, melynek páter Holt is tagja volt.

Többi ingóságait, épen nem gazdag ruhatárát, stb. érintetlenül hagyta Holt, mindent a maga helyén, s csak egy pár hittani értekezést vett elő, ámbár nevetve, melyeket az angol egyház ellen írt, a szenes serpenyőre vetette, de csak félig égette meg.

— És most, Harry fiam — szólta a páter — nyugodt lelkiismerettel bizonyíthatod, hogy legutoljára, mikor láttál, latin prédikációkat égettem

el, mielőtt elmentem volna Londonba, hanem a hajnal mindjárt fölkel s nekem távol kellennem mielőtt Lockwood fölébredne.

— Hát nem Lockwood bocsátja ki önt, uram? kérde Esmond. Holt elnevette magát; soha jobb kedvű és vigabb nem volt, mint nagy vállalatok vagy veszélyek közepette.

— Lockwood nem is tudja, hogy itt vagyok, válaszolt a páter, s te sem tudnád, kis öcsém, ha mélyebben aludtál volna. Hanem neked is el kell feledned, hogy itt jártam, s most Isten veled! Csukd be az ajtót, eredj szobádba, s ne jöjj ki a míg . . . megállj, mért ne tudj egy titokkal többet? Tudom, hogy te nem árulsz el engem soha?

A káplán szobájában két ablak volt; az egyik nyugatra, az udvaron levő kútra nyílt; a másik — mely keskeny és erős vasrácsossal volt ellátva — a kastély előtti rétre. E második ablak magasabb volt, mint hogy a padlóról el lehetett volna érni, de páter Holt asztalra állva megmutatta, hogy ha megnyomja az ablak alját, az egész keret ólmostól, üvegestől és vasrácsostól egy alatta levő üregbe ereszkedik le, melyből vissza lehet emelni és helyezni előbbi szokott helyére; egy ablaktányér készakarva ki volt törve, hogy ki lehessen rajta nyúlni a gépezet rugójához.

— Ha elmegyek — szól páter Holt — húzd el az asztalt az ablaktól, hogy még ne is gyaníthassák, hogy én itt távoztam el; zárd be az ajtót, tedd a kulcsot — ejnye hova is tegyük a kul-

csot! — Chrisostomus alá, a könyves polczra; s ha kérdeni találja valaki, mondd, hogy én oda szoktam tenni, s megmondtam neked, hogy megtalálhasd, ha szobámba akarsz menni. A falon könnyen le lehet szállani az árokba — és most még egyszer Isten veled, édes fiam, a viszontlátásig! — E szavak után a merész páter nagy ügyességgel és könnyúséggel szökkent fel az asztalra, átlépett az ablakon, s mikor már kívül volt, megint helyére igazítá a vaspántokat és ráházátot, egyedül hagyva Harryt a szobában, ki lábujjhegyre ágaskodva, kezeit csókolgatá mielőtt az ablakszárnyak be lettek volna téve és a rácsozat — mint rendesen — be nem volt igazítva, látszólag, a párkányzatba.

Midőn páter Holt ezután először jött Castlewoodba, lóháton érkezett meg a nagy kapun és soha még csak nem is említette Harry előtt a titkos kijárást, legfőlebb ha valami bizalmas hírnökre volt, onnan belülről szüksége, s kétségkívül e végre ismertette meg fiatal növendékével is a kastély eme rejtett kijárását.

Bármily fiatal volt is Esmond, készebb lett volna meghalni, mintsem barátját és nevelőjét elárulta volna, a mit páter Holt igen jól tudott, mert többször próbára tette a fiút, kísértetekbe vitte, hogy lássa vajjon megtántorodik-e — s aztán megvallja-e később, vagy ellent tud-e nekik állani; mint az meg is esett egy párszor, — vagy hogy hazudik-e: a mi soha sem történt. Erre

nézve különben Holt megjegyezte a gyermek előtt, hogy a ki hallgat nem hazudik — a mint hogy igaz is — hanem a végén a hallgatás egyenlő a tagadással; s következőleg egy határozott «nem», melyet a hozzánk intézett kérdésre az igazság vagy barátunk érdekében oly kérdésre felelünk, mely valamelyikre nézve veszélyes lehetne, a világért sem bűn, sőt ellenkezőleg dicséretre méltó s csak oly jó mód mint, bármely más, egy veszélyes kérdés kijátszására. Tegyük föl — folytatá a páter — hogy egy jó polgártól, a ki látta, hogy ő felsége ide menekült, azt kérdik: «Ezen a cserfán van Károly király?» Nem szabad igent mondania — mert a Cromwellisták megfognák a királyt s meggyilkolnák, mint atyját — hanem «nem»-et, mert ő felsége a fán rejtve kíván lenni, loyalis embernek annál fogva meg sem szabad őt látnia. Az ily nemű vallási és erkölcsi tanításokat Harry ép oly készen és hálával fogadta nevelőjétől, mint a nyelveket s más tudományokat.

Mikor aztán Holt elment s Harrynak azt mondta, hogy ne lássa őt, annyi volt, mintha soha sem látta volna: és e felelettel volt készen akkor is, midőn pár nap múlva eljöttek és megkérdezték.

Az orániai herczeg ekkor Salisburyban volt, a mit Esmond öcsém onnan tudott meg, hogy dr. Tushert legjobb reverendájában látta (habár az utcza tele volt sárral, s ő lóháton soha sem szokta selyemreverendáját viselni, hanem csak

egy szőrcsuhát) nagy narancsszín kokárdával széles karamú kalapján, s mellette Náhumot az egyházit, hasonló jelvénynyel ékítve. A doctor fel s le járt a paplak előtt, hol őt a kis Esmond látta s hallá szájából, hogy ő fenségénél a hercegnél teszi tiszteletét; azzal gebéjére ült s Náhumtól kísérve, elügetett. A falusi nép is narancsszínű kokárdákat viselt, s barátnője, a kovács bohó leánya, Harry ócska kalapjára is tűzött egyet, de ő felindulva tépte le azt, midőn felszólíták, hogy ő is kiáltsa: «Isten éltesse az orániai herceget és a protestáns vallást!» De a nép csak nevetett rajta, mert az egész falu szerette a fiút, mivel elhagyatott állapotra általános részvétet költött, s majd minden háznál barátságos üdvözlések és arczok fogadták. Még páter Holtnak is sok barátja volt a faluban, mert a kovács csal nem csak vitázott a hittan felett a nélkül, hogy türelméből kifogyott volna, sőt az egész vita alatt, kedves modorában nevetett, hanem még a hideglelést is elhagyatta vele, chinát adván be neki; de meg mindig volt egy-egy barátságos szava mindenki számára, a ki csak megszólította, úgy hogy a falusiak azt mondták, kár mindkettőért, hogy pápisták.

A gyóntató pap és a castlewoodi lelkész is elég jól megfértek egymással; s ez természetes, mert amaz tökéletes, finom úri ember volt, emez pedig kénytelen volt mindenkihez alkalmazkodni.

Doctor Tushernek és nejének — lady szoba-

lányának — volt egy fiuk, körülbelül egykorú a kis Esmonddal; és a két gyerek jó egyetértésben is élt egymással, mire az örökös együttlét, mindkettőjük szelidsége és jó kedélyük bőven elég ok volt. Tusher Tamást már jó idejében elküldték szülei egy londoni iskolába, hova őt és egy kőtet prédikációt maga a doctor vitt el, Jakab király uralkodásának első évében, és Tom hosszas iskolai és egyetemi életében csak egyszer látogatta meg Castlewoodot, egy évvel azután, hogy Londonba vitték. És így kevésbé lehetett félteni Tamást, hogy a páter eltéríti vallásától — ki őt alig látta egy párszor — mint Harryt, mert ez majdnem mindig társaságában volt; hanem a doctor mindaddig, míg Harry vallása egyszersmind ő felségeé, a grófé és grófnéé is volt, azt mondta egész komolyan, hogy nem ő azon ember, ki őt abban háborítsa vagy nyugtalanítsa; világért sem mondta volna, hogy ő felségének egyháza, nem a közönséges keresztény egyház egyik része, mire páter Holt, szokása szerint, egyet nevetett s azt mondta, hogy az egész világon elterjedt szentegyház és a martyrok dicső serege tökéletesen le van kötelezve a doctor iránt.

Mialatt dr. Tusher Salisburyban volt, egy csapat narancsszín hajtókás dragonyos érkezett és szállásolt be Castlewoodban. A csapat egy része a kastélyba ment és azt elfoglalta, azonban semmit sem raboltak ki, kivéven a baromfi ketreczeket és a söröspinczét, s azt mondták, hogy nem

akarnak egyebet, csak a házat motozzák át, mert iratokat keresnek. Legelőbb is a páter Holt szobáját kérdezték, melynek kulcsát miután Esmond Harry elhozta, kinyitogatták a fiókokat és kasz-teneket, a ruhák és papírok közt turkáltak, mást azonban nem találtak, mint ruhákat, könyveket és egy rekeszben egyházi öltönyöket, melyekből a dragonyosok — Harry borzalmára — gúnyt űztek. A kérdésekre, miket a katonák hozzá intéztek, Harry azt mondta, hogy páter Holt igen jó hozzája, igen tudós ember, de titkait, ha ugyan vannak, nem bizza reá.

Harry ekkor körülbelül tizenegy éves volt, s oly ártatlanul nézett ki, mint akármely tizenegy éves gyermek.

A család több mint hat hónapig volt oda a háztól s midőn visszatértek, a leglevertebb hangulatban valának: Jakab király száműzve, Orániai Vilmos a trónon és a grófné a legborzasztóbb üldöztetésektől féltette a katolikus vallást és azt mondta, hogy egy szót sem hiszen azokból a türelmi ígéretekből, miket az a hollandi szörny tett, vagy a mi mindent az a hitetlen gonosz mondott.

A gróf és a grófné úgy szólva foglyok voltak saját házukban, legalább mylady így adta elő a dolgot kis apródjának, ki már akkora volt, hogy kezdte érteni mi történik körülötte, kezdte megkülönböztetni az emberek jellemét, kikkel együtt élt.

— Foglyok vagyunk — mondá mylady —

csak hogy épen lánczon nem tartanak. De csak jöjjenek, hurczoljanak börtönbe, üssék le fejemet erről a szegény kis nyakról (s körül kulcsolta hosszú ujjával), az Esmondok vére mindig kész királyáért omlani. Mi nem vagyunk Churchillek — azok a Júdások, kik megcsókolják mesteröket és azután elárulják. Mi tudunk tűrni — tudunk megbocsátani a király ügyeért. (Ezzel a grófné hihetőleg az elvesztett szerencsétlen «főfejdemester»-sége czélt, a mit napjában legalább tízszer ismételt.) Hadd hozza el az az orániai zsarnok utálatos kinzó szereit Hollandiájából, — a vadállat! a szörny! Én szeme közé köpök s nevetem hatalmát. Örömmel hajtom fejemet a tőkére, örömmel követem férjemet a vérpadra, s utolsó lehelletünkkel is azt fogjuk kiáltani: Éljen Jakab király! és a bakó szeme közé fogunk nevetni.» — És százszor is elbeszélte apródjának utolsó találkozását ő felségével, a legkisebb részletekig.

«Uram királyom lábai elé borultam Salisbury-ban. Felajánlottam szolgálatára magamat, férjemet, házamat. Tán neki is eszébe jutottak a mult idők, midőn Esmond Izabella még fiatal és szép volt. Talán visszaemlékezett azon napokra, midőn nem én térdeltem, — legalább oly hangon beszélt velem, mely az eltűnt napok emlékét kelté föl szivemben.»

«Hitemre! kegyednek — szolt ő felsége — csak az orániai herczeghez kellene mennie, ha valamire szüksége van.»

«Nem, sire, — válaszolék — én nem fogok soha egy trónbitorló előtt térdelni. Egy Esmond sem fog soha egy áruló savójáról gondoskodni, bár kész szívvel szolgálná felségedet.» A száműzött király még szerencsétlenségben sem tartóztathatta meg magát a mosolytól, s kegyes volt engem vigasztaló szókkal fölemelni. Maga a férjem — a gróf — sem vehette rossz néven a magasztos bánásmódot, melylyel ő felsége megtisztelt!

A közös bajnak az a jó oldala volt, hogy a grófot és grófnét jobb barátokká tette mint valaha voltak. A gróf hűséget és vitézséget tanusított, mi a király lehangolt kíséretében nagyon ritka volt, és a dicséret, mit azért aratott, nem kevéssé emelte őt, mind neje, mind saját szemei előtt. Fölébredt közönyös és álmos életéből, melybe eddig merülve volt; folytonosan ide-oda lovagolt tanácskozáásra, a király egyik vagy másik hívéhez, s ha az apród nem is sokat értett ebből a lótás-futásból, még is észrevette ura élénkebb kedvét, megváltozott életmódját.

Páter Holt még mindig el-eljött ugyan a kastélyba, de nyilvános istentiszteletet nem tartott többé; folytonosan tett-vett; s a katonák és egyháziak (Harry ez utóbbiakat, bármily ruhában jöttek is, meg tudta ismerni) egyre jöttek-mentek. Mylord gyakran volt hosszasabban távol, s egyszer csak megjelent, s néha a páter Holt titkos kijárását is igénybe vette, de hogy hányszor eresztette ki vagy be mylordot és barátait a káplán kis ab-

laka, azt Harry nem tudná megmondani. Lelkiismeretesen megtartotta a páternek tett ígérését, hogy nem fog kíváncsiskodni, s ha éjfélkor kis szobájából hallotta, hogy a szomszédban emberek járnak, a fal felé fordult és kíváncsiságát vánkosába rejtette, míg nem elaludt. Annyit azonban a körülményekből következtetett, hogy a páter látogatásai minden nap ismétlődnek, s mindenféle jelekből azt is észrevette, hogy valami titkos ügy foglalkoztatja, mit hogy nagyon helyesen gyanított, kitűnt abból, a mi a gróffal nem sokára történt.

Mikor a gróf haza jött, a kastélyban semmi őrség sem volt, hanem a katonaság a faluban volt elszállásolva, csak egy pár tanyázott a réten és tartotta szemmel a nagy kaput s a ki- és bejáratokat; s Lokwood azt mondta, hogy a felállított őrk, különösen éjjel, minden be- vagy kimenőt figyelemmel kísérnek. Szerencsére volt egy kijárat, melyről ez a tiszteletbeli őrség semmit sem tudott. A grófnak és a páternek nagyon gyakran kellett éjjeli kirándulásokat tenni, s egyszer vagy kétszer ily alkalmakkor, a kis Harry vitte a hirnöki vagy hadsegédi hivatalt. Emlékszik, hogy leküldték a faluba, — halászhorgával — hogy bizonyos házakba menjen be, kérjen egy ital vizet, s mondja meg az embereknek, hogy «a jövő csütörtökön lóvásár lesz Newburyban», és hogy ugyan ezen hírt vigye házról-házra, mindazokhoz, kik jegyzékében ki voltak jelölve.

Akkor még nem értette mit jelentsen e hír,

sem hogy mi történik, de most mégis — világosság okáért — álljon itt magyarázata. Mivel az orániai herczeg Irlandba ment, hol a király őt nagy sereggel akarta megtámadni, azt határozták, hogy ő felsége pártja nagy fölkelést rendezzen grófságunkban, mely fölkelés fejéül mylord volt kiszemelve. Mylord az utóbbi időkben nagyobb szerepet játszott, mint azelőtt — mert a fáradhatatlan páter mindig háta mögött állott, és mylady is hathatósan unszolta: s aztán mióta Sark gróf a Towerben ült mint fogoly és sir Crawley Vilmos (Queens-Crawleyi lord) az orániai herczeg pártjára állott, a király ügyében mylord lett a legtekintélyesebb személy grófságunk vidékén.

Úgy volt elintézve, hogy a Newburyban szállásoló dragonyos és szürke skót ezredek nyilatkozzanak egy bizonyos napon a király mellett, mikor a királyhoz szító nemesség is jöjjön Newburybe, bérlőivel és szolgálival s egyesülve induljanak a Ginckel alatt Readingben fekvő hollandi sereg ellen, — és miután ezeket leverték — így számítottak tovább — s míg urok Irlandban van, seregünk szépen Londonnak nyomul és a bizonyos győzelem a király részére el nem maradhat.

Míg ezek a nagy dolgok vajúdtak, mylord kiemelkedett tétlenségéből, s úgy látszott, hogy egészen új ember lett belőle; a grófné sem czivódott vele; páter Holt jött-ment, tett-vett, s a kis Harrynak más vágya nem volt, mint: bár csak egy pár

hüvelyekkel nagyobb volna, hogy ő is ránthamna kardot a jó ügyért.

Egyszer — 1680. júliusban lehetett — a gróf, nagy lovagköpenyben, mely alól aczél vértje csilámlott ki, magához szólítá a kis Harryt, elsimította homlokáról haját, megcsókolá és oly érzékeny hangon kérte Isten áldását reá, melyet ez tőle azelőtt soha sem hallott. Páter Holt is megáldá, azután búcsút vettek a grófnétól, ki — zsebkendőjével eltakarva arczát — társalgónőjére és Tusher asszonyra támaszkodva jött ki lakosztályából.

— Önök elmennek — nyeregben — sóhajtá mylord — oh — hogy nem mehetek el én is! Azonban egészségem nem engedi meg, hogy lóra üljek.

— Grófnő, kezeit csókoljuk — szólta páter Holt.

— Isten áldja meg önt, férjem — hozzá lépven és átkarolván őt méltóságteljesen — Mr. Holt áldását kérem ; — s letérdelt előtte, míg Tusherné asszonyom fölütötte fejét.

A páter megáldá a kis apródot is, ki aztán lement és mylord kengyelét tartotta, míg az felült. Két szolgáló már készen várta őket, s kirobogtak Castlewood kapuján.

A mint a hidat elhagyták, Harry látta, hogy egy skarlátszínű tiszt ügetett elibük, kezével érintette kalapját, s megszólítá a gróft.

Mindnyájan megálltak, beszédbe ereszkedtek, s a dolog azzal végződött, hogy mylord sarkantyuba

kapván lovát, miután kalapjával és egy főhajtással üdvözölte a tisztet, ki szorosán oldala mellett lovagolt tovább, míg a kíséretében jött katona hátrább maradt s a gróf két embere mellett ügett. Átvágták a rétet a szilsor mellett, (Harrynak úgy tetszett, hogy mylord még integet) s végre eltűntek.

Ez este nagyon megijedtünk, mert a tehencsordás, fejeskor, belovagolt egyik lovunkon, melyet — a mint mondta — ott talált legelészve a kert külső falánál.

Mylady az egész este nagyon csendes és levert volt. Alig kapott valakiben hibát, hat órahosszant kártyázott, míg a kis Harry apród lefeküdt. Mielőtt szemeit lezárta volna, imádkozott mylordért és a jó ügyért.

Másnap reggel még alig pitymallott, mikor a kapus csengetyűje megszólalt, az öreg Lokwood fölkelte és bebocsátotta a gróf egyik szolgáját, ki azelőtt való reggel elment volt mylorddal, s szomorú hírral tért vissza.

A tiszt, a ki a grófhhoz lovagolt volt, a mint látszott azt mondta vala neki, hogy kötelességévé tétetett tudatni a gróffal, miszerint bár nem fogoly, de fölvigyázat alatt áll, s kérte, hogy e napon ne távozzék el házából.

Mylord azt felelte, hogy a lovaglás jót tesz neki, s ha a kapitány hozzá csatlakozik, igen jó néven veszi, s ekkor hajtotta volt meg magát s együtt ügettek el.

Midőn Wansey-Downhoz értek, a gróf egyszerre csak megrántotta a kantár-szárát, s az egész társaság megállt a keresztútnál.

— Uram, — szólt a tiszthez — mi négyen vagyunk kettő ellen, legyen oly szíves s menjen ön a maga útján, s engedje, hogy én is menjek a magamén.

— Gróf úr, az ön útja az enyém is, válaszolt a tiszt.

— Ugy hát — kezdé mylord — de nem volt ideje, hogy folytathassa, mert a tiszt kivonván pisztolyát a grófra szegezte azt. Ugyan e pillanatban páter Holt előrántotta pisztolyát és a tisztet agyonlőtte.

A tiszt szörnyet halva rogyott le. A katona, tisztjére bámult, egy perczig rémülve nézett maga elé, azzal lóhalálában elvágtatott.

— Lőjétek le, lőjétek le! — kiáltá páter Holt, egy golyót röpítve a menekülő után, de a két szolga sokkal inkább meg volt lepetve, hogy sem fegyverét tudta volna használni, s mivel a gróf is parancsolá, hogy ne löjenek, a legény megmenekült.

— Mr. Holt, qui pensait à tout — mondá Balázs, leszállván lováról, átvizsgálta a holt tiszt zsebeit, ha nem talál-e valami irományt; a pénzt, mi bennük volt, nekünk kettőnknek adta, s azt mondta: «A bor le van fejtve marquis úr — vajjon miért szólította a grófot marquisnak? — most már meg is kell innunk.»

«A szegény tiszt lova jobb volt, mint a melyiken én ültem, — folytatá Balázs — páter Holt azt mondta, hogy üljek arra, én hát ráhúztam a hókára s így vágatott az aztán haza. Mi folytattuk utunkat Newburynak, dél felé löveseket hallottunk; két órákor, mikor épen itatni akartunk, lovas ember ért utól s azt mondta, hogy minden oda van. A skótok egy órával korábban támadtak mint kell vala, — Ginckel tábornok rajtok ütött, s az egész históriának vége van.»

«Mi pedig megöltünk egy tisztet, ki őrizetünkre volt rendelve és kísérijét menekülni hagyók» mondá mylord.

«Balázs — szolt hozzám páter Holt, két sort írván egy darab papirra, mit tárczájából szakított ki, — egyiket a grófné, másikat az ön számára Harry úrfi; neked vissza kell menned Castlewoodba és most itt vagyok.»

Harrynak átadta a két papírt, a neki szólót elolvasta, melyen csak ennyi volt: «Égesd el a rejtekben levő iratokat; égesd el ezt is. Ne tudj semmiről semmit!»

A mint ezt elolvasta, fölszaladt a grófné osztályába, melynek ajtaja előtt komornája aludt. Gyertyát gyújtatott vele s felkeltette a grófnőt s az iratot átadta neki. Oly csodálatosan nézett ki éjjeli öltönyében, hogy Harry még olyat soha sem látott.

Harry azután mindjárt vissza ment a káplán szobájába, kinyitotta a titkos rejteket a kandalló

fölött, minden írást a mi csak benne volt elégetett, és a mint a pátertól látta vala, felyül egy predikációját tette a tisztelendő úrnak és megperzselte azt is a szenes serpenyőben. Mire a papir égetést elvégezte, megvirradt. Erre megint visszasietett úrnőjéhez. A komorna a terembe vezette őt, s a grófné megbízta (az ágyfüggönyök mögül), hogy fogasson be, mert nem sokára ki akar kocsizni.

Azonban a mylady öltözködésének titokzatai oly borzadályos hosszasak voltak ekkor is, mint máskor, s mikor már a kocsi rég elő állt, mylady még mindig egyengette magát.

Mikor aztán a grófné, indulásra készen, épen ki akart szobájából lépni, a kis Lokwood Jób lelkenedezve érkezett meg a faluból, azzal az ujsággal, hogy egy biztos, három tiszt, s húsz vagy huszonnégy katona, egyenesen a háznak tartanak. Jób csak két perczel előzte meg őket s mielőtt bevégezhetette volna mondókáját, a csapat bevonult az udvarba.

HATODIK FEJEZET.

Az összeesküvés kimenetele. Tamás, harmadik Castlewood gróf halála. A grófnő elfogatása.

A grófnő eleinte azt hitte, hogy úgy fog meghalni, mint Stuart Mária, (fejébe vette, hogy sokat hasonlít hozzá szépségben) megcsóváltatta szárz

nyakát, s azt mondta: «megmutatja ő, hogy Castlewood Izabella elbirja viselni sorsát.»

Komornája, Victoire rávette, hogy miután menekülni úgy sem lehet, tegyen úgy, mintha mit sem tudna, s várja be a katonákat szobájában, — mert ez lesz a legjobb hely az elfogadásra. És így a fekete japáni ládácskát, mit Harrynak le kell vala szállítani a kocsihoz, megint visszavitték mylady szobájába, hova komornájával visszavonult. Victoire aztán kijött, meghagyta az apródnak, hogy mondja meg, a grófné beteg, s csúz miatt ágyban fekszik.

Ezalatt a katonák elérték a kastélyt is, Esmond Harry látta őket a társalgó terem ablakából, — egy pár őrt a kapuhoz állítottak, hat vagy hét az istállóknak tartott, a többit, élükön a parancsnokkal s egy ügyész forma feketén öltözött úrral, egy legény a gróf és a grófné lakosztályához vivő lépcsőn vezette fel.

A csinos, szelid kinézésű kapitány és az ügyész, az előszobán át a szőnyegzett terembe léptek, hol a kis Harry maga volt.

— Mondd meg úrnódnak, kis emberke, — szólt a kapitány szelíden — hogy beszélünk kell vele.

— Urnóm ágyban fekvő beteg, — válaszolá az apród.

— Mi lelte? — kérdé a kapitány.

— A csúz bántja, — válaszolá a gyermek.

— Á csúz! már az ugyan rossz betegség, —

folytatá a jókedvű kapitány, — s ugy-e a kocsi ott az udvarban a doctor után megy?

— Nem tudom, — felelt a fiu.

— S mióta beteg a grófné?

— Nem tudom, — felelt a gyermek.

— Mikor ment el a gróf?

— Tegnap este.

— Péter Holttal?

— Vele.

— És merre mentek? — kérdé az ügyész.

— Nem valék velök, — szólt az apród.

— Látnunk kell Castlewood grófnét.

— Rendeletem van, hogy senkit se bocsássak be ő nagyságához, mert rosszul van, — válaszolt az apród.

É perczben lépett ki Victoire.

— Csendesen! s mintha nem tudta volna, hogy valaki ott van, kérdé: Miféle lárma ez? Ez az úr az orvos?

— Egy szóval, nekünk beszélünk kell Castlewood grófnéval — szólt az ügyész s indult.

Mylady szobájában sötét volt, mert a függönyök le voltak eresztve; ő maga az ágyban hálófejkötősen feküdt, párnáira támaszkodva, s bár a pirosítótól most sem bírt megválni, azért csak oly kísértetiesen nézett ki.

— Ez az úr a doctor? — kérdé a grófné.

— Asszonyom, ezzel a tettetéssel nem megy semmire, — szólt Westbury kapitány, (mert így hívták) — kötelességemmé tétetett, hogy elfogjam

Castlewood grófot, mint a ki a hűsegi esküt le nem tévé, továbbá Tusher Róbertet, castlewoodi papot és Holt Henriket, ki sok más név és cím alatt ismeretes jezsuita, az előbbi király idejében itt mint káplán szolgált, s most azon összeesküvésnek feje, mely ő felségük Vilmos király és Mária királyné ellen e vidéken kitörendő vala. Kötelességem továbbá felkutatni a házat, nincsenek-e iratok vagy egyebek, mik az összeesküvés nyomaira vezetnének. Nagysád lesz oly kegyes s ide adja nekünk a kulcsokat — s önmagára nézve is jobb lesz, ha minden lehető segílyt nyújt kutatásainkban.

— Látja uram, hogy csúszom van, s mozdulni sem tudok — szólt mylady, ki szörnyű kísértetiesen nézett ki, a mint felült ágyában, most is kifejtett arczezal és tiszta hálófejkötővel, hogy legalább lehető legjobban nézzen ki, ha a tiszték megjönnek.

— Szabadjon egy ört állítanom e szobába, hogy azon esetre, ha nagysád föl akar kelni, legyen kire támaszkodjék. — Szólt Westbury kapitány. — A komorna kísérni fog kutatásomban, — és Victoire kisasszony a francia és angol nyelvet vegyítve fecsegéseibe, kinyitogatta egymásután a fiókokat, a kapitány megvizsgálta azokat, de Esmond Harrynak úgy tetszett, hogy csak gondatlan, mosolygó arczezal, mintha az egész vizsgálatot csak formalitás kedvéért tenné.

Az egyik szekrény előtt Victoire leborult, ki-

terjesztette karjait, s elkezdett visitani. «Non, jamais, Monsieur l' Officier! Jamais! Inkább meghalok mintsem megengedjem, hogy e szekrénybe pillantson.»

Westbury kapitány azonban kinyitotta, ajkán folytonos mosolylyal, mely — midőn a zár ki volt nyitva, — hangos hahotává nőtte ki magát. A fiókban nem összeesküvési irományok, hanem mylady álhajjai, mosdói és pirosítós üvegei voltak. Victoire kisasszony azt mondta, hogy a férfiak szörnyek, miközben a tiszt folytatta kutatásait. A kapitány megkopogtatta a szekrény hátfalát is, hogy nincs-e ürege, s midőn benyúlt a fiókba, mylady azt kérdezte fönnhangon, mely a világért sem volt valami beteg hang, «a hölgyek bántalmazása is oly kötelessége önnek, uram, mint a férfiak elfogása?»

— E czikkek csak akkor veszélyesek, ha nagysád hordja őket, — szólta a kapitány mélyen meghajtván magát, udvarias mosolylyal, melybe egy kis gúny is vegyült. — Még eddig mit sem találtam, mihez a kormánynak köze lett volna, s e fegyverekre a szépségnek joga van, hogy sebezessen velök — folytatá, megérintvén kardja hegyével az egyik parókat — s most hozzá kell látunk, hogy a ház többi részét is átkutassuk.

— De csak nem hagyja ön ezt az embert velem a szobában egyedül? — szólta mylady a katonára mutatva.

— De mit tegyek asszonyom? Valakinek csak

itt kell maradni, ki önnek vánkosaít elegyengesse, s orvosságot adjon — — bocsánat — —

— Uram! — förmedt rá a grófné.

— Asszonyom, ha kegyed gyöngébb, mint sem fölkelhessen — szólt ekkor a kapitány egész határozottsággal — be kell hívnom négy katonát, hogy fölsegítsék az ágyból, mert — egy szóval — azt is át kell kutatnom; iratokat ép úgy lehet az ágyba rejteni, mint akár hova; tudjuk mi már az efféléket, s aztán . . .

A grófné elszörnyűködött, mert a kapitány föl kezdte borogatni a párnákat és vánkosokat, s végre a «melegedikre» jött, — mint a zálogosdi-ban mondjak, — mert a hogy az egyik vánkost felemelte, így szólt: Lám, nem mondtam? Itt egy párna papirokkal van megtöltve.

— Valami gazember elárult; — tört ki mylady, s fölült az ágyban, úgy hogy teljes ölozete kitünt hálóréklije alól.

— Ugy hiszem nagyságod már meg is tud mozdulni; engedje meg a grófné, hogy fölsegítsem az ágyból. Még ma el kell utaznia legalább — Hexton-Castleig. Saját kocsiját kívánja nagyságod használni? Ha parancsolja a grófné, komornáját is magával viheti, — és a japán ládácska?

— Uram, férfit nem bántana ön, ha már leverte; — szólt mylady méltósággal; — kíméletlenebb-e a nő iránt?

— Grófné, kegyeskedjék fölkelni, hogy az ágyat átkutassam. Nincs időnk szószaporításra.

Erre az agg hölgy minden szó nélkül kilépett ágyából. Esmond Harry soha sem feledte el az alakot, a mint brocat ruhájára vett fehér éjjeli öltönyével, arany boka-czifrás vörös harisnyáival és piros sarkú fehér czipőivel felült ágyában és kilépett belőle. A bőröndök útra készen álltak az előszobában, a lovak felhámozva az istállóban, s úgy látszott, hogy a kapitány mind erről pontosan van értesülve — és hogy kitől — Esmond később kitalálhatta, mikor dr. Tusher panaszkodott, hogy a Vilmos király kormánya gyalázatosan bánt vele, ez ügyben tett szolgálatai fejében. S itt azt is elbeszélheti, — bár akkor még igen fiatal volt arra, hogy mindent a mi történt megértsen — hogy mit tartalmaztak azok az iratok, melyeket Westbury kapitány az ágyból szedett ki, hova a japán-ládácskából szállítottak, midőn a tiszt megérkezését mylady hírül vette.

A papirok közt volt, — Holt atya kézírásával, — azon nemesek jegyzéke, kik a vidéken Freeman úr (Jakab király) barátai voltak; továbbá egy pár levél Fenwick János és Coplestone uraktól, kiket aztán ki is végeztek ez összeesküvés miatt.

Volt még egy adománylevél, melyben lord Castlewood és fi-maradéki, Esmond Marquis címet nyertek, továbbá kinevezési okmánya a grófság lord-helytartójává és tábornokká.*

* A grófné ő nagyságának mindig az volt a vágya, hogy a marquis címet megint visszaszerezze a család-

Volt aztán egy csomó tüzes és langy levél az előbbkelő nemesektől, kik a király hívei voltak. Ezek közt kettő — szerencséjére — Esmond Ferenczet érdeklő, az egyik páter Holttól, mely így hangzott: «Láttam az ezredest walcotei házában közel Welshez — hol a király eltávozta óta lakik — s nagyon szorgalmaztam a Freeman úr ügyében, figyelmeztetvén őt azon kitünő előnyökre, melyek e kereskedővel való üzletben kínálkoznának, szokásunk szerint nagy nyereséget ígérve neki, de ő mindig nemet mond; Freeman urat ugyan a czég fejének tartja, s nem is fog ellene semmit tenni, sem más kereskedőházzal viszonyba lépni, de úgy véli, minden kötelezettségének vége lett, midőn Freeman úr Angliát elhagyta. Ugy látszik, hogy az ezredes többet gondol nejével és kutyáival, mint az üzlettel. Sokat kérdezősködik a fiatal Esmond Henrikről, kit fattyú gyerekek nevezett, s nem érti mi szándékai vannak mylordnak a fiúval? E tárgyra nézve megnyugtattam őt, közölvén vele, a mit a

nak, s azt hallottam, hogy midőn agg szűz nagynénje, Topham Borbála — az aranyműves leánya — ez időtájt meghalt, s minden vagyonát Castlewood grófnéra hagyta, majdnem az egészet Jakab királynak küldte, a mi úgy felindította Castlewood grófot, hogy rögtön áttért az uralkodó vallásra, s egyéb nem tudta megengesztelni, mint a marquis czím, melyet a száműzött király viszonzásul küldött neki, hűséges alattvalója által kölcsönzött 15,000 fontért.

fiúról s őt illető terveinkről mondhattam; de Freemant illetőleg hajlatlan maradt.»

Egy másik levél is volt Esmond ezredestől rokonához, melyben tudatja vele, hogy valami Holton kapitány neki, nagyszerű ajánlatokat tett, hogy őt «annak a bizonyosnak» részére térítse; megemlítvén, hogy a Castlewood ház feje már mélyen beleereszkedett ez ügybe. Ő maga részéről eltörte kardját, midőn a K. elhagyta az országot, s nem is akar soha többé e dologba elegyedni. Az O. h. legalább vitéz férfiú, s az ő kötelessége, hiszi, hogy minden angolé is, hogy a haza békéjét megőrizték és a francziákat távol tartásuk tőle, egy szóval neki semmi köze e dologhoz.

Esmond Ferencz ezredes, ki utóbb Castlewood gróffá lön, mikor e levelek kezébe kerültek, említést tön rólok, a vánkos tartalmáról, Esmond Henriknek; s méltán szerencsét kívánt magának, hogy volt annyi esze s nem avatkozott ez ügybe, mely annyi embernek nyakát szegte, ki bele volt elegyedve. Hanem a gyermek, természetesen, keveset értett e körülményekből, midőn azok szeme előtt lefolytak, s csak annyit látott, hogy védnöke és úrnője valami bajba keveredtek, minek eredménye az volt, hogy amaz megszökött, emézt pedig Vilmos király katonái elfogták.

Az iratok kézrekerülvén, a kutatásokat nem vették tovább oly szorosán. Megvizsgálták még a páter Holt szobáját, hova Harry vezette őket, ki megmutatta nekik, — a mint a páter kérte volt, —

hol van szobája kulcsa, kinyitotta az uraknak az ajtót s bekísérte őket a szobába.

Midőn a szenes serpenyőben meglátták a félig elégetett papirokat, szemügyre vették, és a fiatal útnutató szörnyen mulatta magát megütközésökön.

— Mik ezek? — kérdé az egyik.

— Valami idegen nyelven vannak írva — szólt az ügyész, — mit nevezsz öcsém? — folytatá a gyermekhez fordulva, midőn látta, hogy mosolyog.

— Holt atya azt mondta, hogy ezek prédikációk, — válaszolt Harry, — s rám bizta, hogy égessem el őket, — a mi igaz is volt.

— Igazán? Prédikációk? fogadni mernék, hogy felségsértés van bennök, — förmedt rá az ügyész.

— Már nekem görögül vannak, — szólt Westbury kapitány. — Érted-e őket kis fiam?

— Egy kicsit, uram.

— No hát akkor olvasd, és fordítsd angolra, hanem vigyázz magadra, — szólt az ügyész.

És Harry elkezdte fordítani:

— Nem saját íróitok egyike mondta-e, hogy Ádám gyermekei most is annyit törik magokat a jó és rossz tudásának fája körül, mint ő maga egykor, rázván ágait, keresvén gyümölcseit, s a legnagyobb rész, ügyet sem vet az élet fájára.

— Oh vak emberiség! ez a tudás fája, melyhez a kigyó csábított benneteket, — itt a gyerek-

nek meg kellett állnia, mert a lap többi része el volt perzselve; az ügyészhez fordult, s kérdé — folytassam-e uram?

— Ez a fiu többet tud, mint a hogy látszik, ki tudja nem üz-e gúnyt belőlünk? — szólt az ügyész.

— Hivjuk be Dick deákot, — vágott közbe Westbury kapitány nevetve, s kiszólt egy lovasnak az ablakon: Hej! Dick, jere föl s huzz ki a sárból!

Egy alacsony, szegletes pofájú, vidor katona lépett be a szóra, tisztelegvén parancsnokának.

— Mondd meg csak Dick, mi ez? — szólt az ügyész.

— Engem Steelenek hívnak uram, — pattant föl a vitéz. — Barátaimnak lehetek Dick, hanem ezek közt egy sincs olyan szőrü ember mint ön.

— No hát Steele.

— Steele ur, ha úgy tetszik; ha ön ő felsége lovas-testőrségéből beszél egy vitézzel, ne tessék oly bátran bizalmaskodni.

— Ezt nem tudtam uram! — szólt az ügyész.

— Nem is csoda, nem sok úri emberrel lehetett önnek dolga, — válaszolt a harcos.

— Elég a fecsegésből; olvasd el mi van e darabka papiron, — szólt a kapitány.

— Ez latinul van, — szólt Dick a mint bele nézett, s megint tisztelgett. — Cudworth valamelyik prédikációjából, — s kezdte fordítani, a hogy éppen Esmund Harry az előbb.

— 'Sz te egész kis tudós vagy, — szólt a kapitány a fiúhoz fordulva.

— Ne higgyen neki, sokkal többet tud mint mutatja, — mondá az ügyész, — úgy hiszem legjobb lesz, pakoljuk őt is az öreg Jezebel kocsijába.

— Azért, hogy ért egy kicsit latinul? — kérdé a kapitány jó szívüleg.

— Szintoly örömetst mennék vele, mint bárhova, — válaszolt a gyermek egész egyszerűen, — mert itt úgy sincs ki gondomat viselje.

Valami szivrehatónak kellett a gyermek hangjában, vagy elhagyatottsága leírásában lenni, mert a kapitány jó szívüleg tekintett rá, és Steele a lovas, gyöngéden a gyermek fejére tette kezét, s egy pár latin szót sugott neki.

— Mit mond? — kérdé az ügyész.

— Kérdje meg Dicktől magától, — szólt Westbury kapitány mosolyogva.

— Azt mondtam, hogy én már kóstoltam a nyomoruságot, s megtanultam a szerencsétlenségen segíteni, hanem önnek ehhez semmi köze édes Tentási uram.

— Legjobb lesz önre nézve Corbet úr, ha nem köt ki Dick deákkal, — szólt a kapitány. S Esmond Henrik, kit gyöngéd szóval s szelid tekintettel könnyű volt meghódítani, hálás szível gondolt a jó harczosra.

Ekkor a lovak már be voltak fogva, a grófnő és Victoire lejöttek s fel is ültek a kocsiba. Ez

utóbbi, ki Harryval egész nap csak pörölt, egészen ellágyult, mikor elváltak, «kedves angyalának,» «szegény gyermekének» — s isten tudja még minek nem nevezte.

A grófnő odanyújtá száraz kezét, hogy csókolja meg, s meghagyta neki, hogy az Esmondházhoz legyen mindig hű: «Ha uramat valami baj érné, — szólt, — úgy hiszem akad utódja, s az sem fog téged elhagyni. Állapotomban engem most mernek bántalmazni.» S a nyakán függő ereklyét nagy áhitattal csókolá meg. A kis Esmond akkor nem tudta, mit akar evvel mondani, de most már tudja, hogy vén létére, még mindig azon reményt táplálta, hogy a szentek és ereklyék közbenjárására, az Esmond címnek örökös fog adni.

Esmond Harry fiatalabb volt, mintsem azon politikai titkokba be lett volna avatva, melyekbe védnökei bonyolódtak, s így a kis fiúhoz (ki kis alkatával sokkal fiatalabbnak nézett ki, mint valóban volt) csak kevés kérdést intéztek a vizsgálók, de bár hány kérdés volt, ő mindnyájára óvatosan felelt s tudatlanabbnak színlel magát mint valóban volt; s elérte hogy a vallatók minden szavának hitelt adtak. Egy szót sem szólt az ablakról és a kandalló feletti rejtekről — s ezek ki is kerülték szerencsésen a kutatók szeméit.

Myladyt e szerint kocsijába zárták s Hextonig vitték komornájával. Vele ment — társaság kedvéért — az ügyész is, és a koci mindkét oldalán

egy csapat lovas. Harryt a kastélyban hagyták, hol úgy látszott, senki sem gondol vele, mintha csak maga lett volna a világon. A kapitány és egy csapat katonaság ott maradt fedezetül; a barátságos és vig legények pedig eszegették mylord birkáit, iszogatták borát, s egész kényelembe helyezték magokat, a mint ily jó szálláson szokták.

A kapitány mylord szőnyegzett termébe hozatta ebédét, és a szegény kis Harry azt gondolta, hogy ép oly kötelessége Westbury kapitány széke mögött állani, mint a hogy szolgálni szokta a grófot, ha ő ült azon a helyen.

A grófnő távozása után Dick deák Esmond Harryt kiváló oltalma alá vette; megexaminálta a nyelvészeti ismeretekből, beszélt vele latinul és francziául, miből az tünt ki, s ezt az új mester is kész szívvvel elismerte, hogy a fiu sokkal többet tudott belőlök mint Dick deák. De meghallván, hogy mindezt egy jezsuitától tanulta, kinek s jóságának dicséretében, Harry soha el nem fáradt, Dick, a szabadjában nőtt gyermekek szokása szerint, már-már fitymálni hajlandó fiú nagy bámulatára, a hittanban széles ismeretet, s különösen a két egyház közti vita-kérdésekben nagy jártasságot tanusított, úgy, hogy órákig el-elvitáztak egymással, mely alkalmakkal, a vitéz, szörnyen leagyalta érveivel a fiut.

— Nem vagyok én olyan közönséges katona, — szokta Dick mondani, a mit valóban észre is lehetett venni tanultságából, jó neveléséből és modo-

rából. — Az ország legrégebbi családai egyikéből származtam, egy híres iskolában s egy nagy egyetemen nyertem kiképzésemet, a latinnyelv elemeit Smithfieldnél Londonban tanultam, hol a vértanukat megsütötték.

— A protestánsok is épen annyit felakasztottak a miéink közül, — jegyzé meg Harry, — s páter Holttól hallottam, hogy egy tizenhét éves edinburgi tanulót, csak tavál akasztottak föl ereetnekségeért, bár megtért és tévedéseért ünnepelesen bocsánatot kért.

— Bizony mind a két részről elég üldözést követtek el, hanem ti kezdtétek.

— Nem a! a pogányok kezdték, — vágott közbe a gyerek, s az egyház egy csomó szentjét számlálta elő, Istvánon elkezdve: egyik alatt kialudt a máglya tüze; a másik körül meghült a felforralt olaj az üstben, a harmadik szent fejéhez a hóhér háromszor sújtott s még sem hullt le helyéről. Vannak-e a ti egyházatoknak vértanui, kikért ennyi csoda történt volna?

— De már ez nem áll, — szólt a vitéz komolyan, — a három első század csodái, ép úgy a mi egyházunkéi, mint a tiéteké, édes pápista uram, — s azután folytatta, sajtáságos mosolylyal ajkán, furcsa pillantást vetve Harryra: aztán kis vallás-magyarázóm, sokat gondolkodtam én e csodákról, s bizony nem sok haszon volt bennök; mert az áldozat feje a harmadik vagy negyedik csapásra csakugyan leesett, s ha katlana egyik nap fel nem

forrt, felforrt a másik nap. Napjainkban pedig elvesztette az egyház a kétes csodák előnyét. Soha se volt oly zápor, mely ki tudta volna oltani Ridley tüzét; sem angyal, mely megtompította volna Campion bárdjának életét. A kerék egyaránt megtörte Southwell a jezsuita és Sympson a protestáns tagjait.

— Bizony a tömegek szívesen mennek halálra. Olvastam Rycaut törökök történetében, hogy Mahomed követői ezrenként rohannak harczközben a bizonyos halálba, mintha egyenesen a paradicsomba mennének; a Nagy-mogul birodalmában, a nép százanként veti magát minden évben a bálványok kerekei alá, és az özvegyek megégetik magokat, férjeik sirján — mint ezt mindenki tudja. Nem meghalni nehéz a vallásért, Harry öcsém, — minden népnél látunk erre elég példát, — hanem a szerint élni: ezt én tapasztalásból tudom, — s Dick deák felsóhajtott. — Arra édes fiam, hogy téged erről életemmel győzzelek meg, — fájdalom, — nem vagyok elég erős, ámbár vallásomért a legnagyobb gyönyörrel tudnék meghalni, hanem volt nekem az oxfordi egyetemen egy jó barátom, szeretném ha Addison József itt volna, hogy meggyőzzön téged, mert meg tudna ám győzni, azt hiszem, hogy a hány jezsuita csak van, valamennyinek meg tudna felelni, s a mi legtöbb, élete által is. Doctor Cudworth, ugyan azon prédikációjában, melyből a te papod idézett, s mely a serpenyőben martyrságot szenved-

dett, — tévé hozzá Dick mosolyogva. — Oh én is gondoltam a fekete csuhára, hanem a mint látod a sors másként adta, s ezt az átkozott vöröset viselem helyette : elég az hozzá, doctor Cudworth azt mondja, hogy : «a jó lelkiismeret legjobb tüköre az égnek» — s Addison barátom arca mindig oly nyugodt, mintha az eget látnám benne — szeretném Harry, ha láthatnád őt.

— Sok jót tett önnel? — kérdé a gyerek együgyüen.

— Tehetett volna, — válaszolá amaz, — mindig arra tanított, hogy a jobb részt válasszam ; saját hibám : deteriora sequi —

— Ön nagyon jónak látszik, — szólt a fiú.

— Fájdalom, nem vagyok oly jó, mint lát-szom, — válaszolt a harezos, — s valóban úgy tűnt ki hogy igaza volt ; mert Æsmond Henrik a nagy teremben, hol a katonák enni szoktak, s a nap legnagyobb részét koczkázva, pipázva, énekelve és káromkodva töltötték a castlewoodi sör mellett, még aznap estve a részegség szomorú állapotában találta Dick deákat. Épen egy prédikációt tördelt ; hahotázó czimborái fölkérték, hogy fujjon el egy zsoltárt, de Dick megesküdött hogy átszúrja, ki az ő vallását kisebbíti, kardja után tántorgott, mely a falra volt akasztva, de avval együtt a földre zuhant, — s mikor Harry oda szaladt, hogy felsegítse, azt mondta neki, hogy : «Ah kis pápistám ! bár Addison József itt volna.»

Bár a király testőreinek mind mivelt embereknek kell vala lenniök, Esmond Harry úgy vette észre, hogy mind tudatlanok, közönséges emberek, kivéve a kedélyes és tudós Steele tizedest, Westbury kapitányt és Traut hadnagyot, kik igen jók voltak hozzá. Néhány hétig vagy hónapig Castlewoodon maradtak, s Harry olykor-olykor hallott általok valamit, a grófnő hogylétéről Hexton várában. Tudva van, hogy Vilmos király szeliden kívánt banni a Jakab király ügyéhez hűn maradt nemesekkel, úgy hogy soha bitorló, (a mint ellenségei nevezték, bár most azt hiszem jogszerűen birta a trónt,) oly kevés vért nem ontott, mint ő. Az összeesküvésben részt vett asszonyok közül csak a legveszélyesebbeket záratta el, a többit csak felvigyázat alatt tartotta. Castlewood grófnőnek a legjobb szobákat adták Hextonban, sétálhatott is a porkoláb kertjében; s bár gyakran kifejezte óhajtását, vajha lenyakazná, mint Stuart Máriát; soha sem jutott eszébe senkinek, hogy kifestett vén fejét lábaihoz tegye. Nem is akartak vele semmit, csak épen személyéről biztosították magokat.

Arról is meggyőződhetett, hogy sokan jó barátai voltak szerencsétlenségében, kiket szerencségében esküdt ellenségének tartott. Esmond Ferencz az ezredes — unokatestvérök, ki a winchesteri esperes lányát vette el, s mióta Jakab király elhagyta Angliát, Hextonhoz közel lakott — mihelyt meghallotta rokona esetét, barátságban

lévén Brice ezredessel — a hextoni új várparancsnokkal, valamint az egyházi előjárókkal is — mindjárt meglátogatta a fogoly grófnőt, s mint nagybátyja lányának, minden tőle kitelhető barátságos szolgálatát felajánlotta. Elhozta nejét s kis lánykáját is a börtönbe. Az öreg grófnő csakhamar megszerette a magát kedveltetni tudó, gyönyörű kis lánykát, bár mylady és a gyermek apja közt, külsőleg udvariasságnál alig volt több. Vannak sértések, melyeket a nők soha sem tudnak egymásnak megbocsátani, s midőn Esmond Ferenczné Castlewood grófnő unokaöccséhez mert nőül menni, ily megbocsáthatlan vétkeket követett el ellene. Most azonban, hogy a grófnő így le volt sujtva a szerencsétlenségtől, Ferenczné aszszonyság szünetet tudott tartani gyűlöletében, s elég erős volt, hogy legalább szívevéget mutasson férje volt arája iránt. Így gyakran megengedte, hogy lánykája — a kis Beatrix — meglátogassa a fogoly grófnőt, ki a gyermek atyja iránti tekintetből, alább kezde hagyni a Castlewood család ez ága iránti haragjából.

Mióta Esmond ezredes levelei — a mint fölebb mondtam — napfényre jöttek, s magaviselete a királyi tanács tudomására jutott, az ezredes sokkal jobb hirben állt a fennálló kormány előtt, mint valaha csak volt, s így sokkal több szolgálatot tehetett rokonainak, mint különben képes lett volna.

Ekkor oly esemény adta elő magát, mely által

a grófnő szabadságához, Castlewood új uraság-hoz, az atyátlan kis Harry pedig új és igen jószágos védnökséghez és baráthoz jutott. Bármi lett legyen is a titok, mit Harrynak a gróftól kell vala hallania, nem hallható meg tőle, mert azon este, hogy páter Holt elment és a grófot is magával vitte, legutolszor látta őt. Mi történt mylorddal, álljon itt röviden. A hogy a lovakat ott megtalálták, hova megrendelték volt, a gróf és Holt atya együtt mentek Chatterisbe, hol egyelőre biztos menedéket leltek Holt atya egyik hívénél, de, mivel hevesen üldözték, s egyik vagy másikkok kézrekerítésére nagy díj volt kitűzve, sokkal jobbnak látták egymástól elválni. A páter más rejtekbe vonult, melyet már ismert, míg mylord Bristolból Irlandba menekült, hol ekkor Jakab király udvara és serge volt. A gróf nem igen erősítette biz azt, mert egyebet sem hozott, mint kardját és egy pár pénzdarabot zsebében; mindazáltal a király, szűk körülményeihez képest, igen jól s némi kitüntetéssel fogadta, megerősíté őt új czímében, a marquisságban, egy ezredet adott neki, s előléptetést is ígért. De a czímek és előléptetés, most nem igen sokat használtak. Sebet kapott a boynei szerencsétlen ütközetben; s midőn megszaladt a csatától, (melyet sokkal később hagyott oda, mint ura példát adott rá) egy darabig a mocsáros vidéken bujkált, közel Trimhez, s inkább a náthától és láztól, — mit a mocsárok közt kapott, — mint az ellen vasától lesujtva, meghalt.

Legyen a hant könnyü Castlewood Tamás fölött!

Annak ki e sorokat írja, szeretettel kell róla beszélnie; bár a gróf kettős nehéz sebet ütött rajta: az egyiket ezek közül bizonyosan jóvá tette volna, ha az élet kedvez neki; hanem már a másikat nem hozhatja helyre, bár remélhető, hogy a papinál fensőbb hatalom oldozta fel alóla. Bár a feloldozás vigaszában részesült a hogy lehetett, a trimi áldozár lévén mellette, ki levélben tudatta myladyvel e csapást.

De az időben a levelek lassan utaztak, s a mi papunk levele is két hónapig, vagy még tovább is vándorolt, Irlandtól Angliáig, hova midőn megérkezett, a grófnőt már nem találta saját házában; ekkor ő már a király házában volt Hextonban, hanem azért a parancsnokló tiszt fölbontotta a levelet.

Esmond Harry jól emlékszik e levél megérkeztére, melyet Lockwood hozott meg. Westbury kapitány és Traut hadnagy épen tekéztek a réten, a kis Esmond pedig nézte a játékot, vagy a fa árnyában olvasott.

— No ez jó ujság Esmond Ferencznek! — szólott a kapitány; — Harry, láttad-e te valaha Esmond ezredet? — és Westbury kapitány keményen nézett a fiúra e szavaknál.

Harry azt mondta, hogy csak egyszer látta a hextoni bálban.

— Mondott-e akkor valamit?

— Azt mondta a mit nem akarok ismételni, — felelé Harry. A fiu ekkor már tizenkét éves volt, tudta minő volt születése, a rajta tapadó gyalázat s egy csepp szeretetet sem érzett azon ember iránt, ki hihetőleg az ő és anyja becsületét bemocskolta.

— Szereted-e Castlewood lordot?

— A felelettel várok addig, míg anyámat ismerni fogom, uram. Válaszolá a gyermek, s szemei megteltek könnyekkel.

— Valami történt Castlewood lorddal, — szólt a kapitány komoly hangon, — oly valami, a mi mindnyájunkkal megtörténik. Meghalt azon sebben, mit Boynénál, Jakab királyért küzdve kapott.

— Örülök, hogy mylord a jó ügyért harczott, — jegyzé meg a fiú.

— Jobb is volt neki, hogy mint férfiú a harc mezején nézett szembe a halállal, mint ha a Tower-Hillen találkozott volna vele, a mi sokakkal megtörténhetik, — folytatá Westbury. — Remélem hogy tett végrendeletet vagy gondoskodott valahogy rólad. E levél azt mondja, hogy a grófnőre bizza unicum filium suum dilectissimum. Úgy hiszem többet is hagyott neked mint ezt.

Harry azt mondta, hogy nem tudja. A sors is isten kezében volt; de úgy tetszett neki, most sokkal elhagyatottabb, mint valaha életében, s estve midőn kis szobájában feküdt, melyet még háló helyül használt, szégyen és fájdalom szoron-

gásával gondolt különös és elhagyatott sorsára, hogy apja volt s még sem volt: névtelen anyja, kit megrontottak, s tán épen azon apa, kire Harry csak titokban s szégyennel gondolhatott, kit sem tisztelni sem szeretni nem tudott. Elszomorodott midőn elgondolta, hogy ezen a nagy széles világon, melyben most egyedül áll, nincs más barátja mint Holt atya — ki maga is bujdosó — és az az egy pár katona, egyedüli ismerősei az utóbbi hetekben! A gyermek lelke tele volt szeretettel, s a mint ott feküdt a sötétben, úgy vágyott volna valaki után, kire kiáraszsa azt. Egész halála perczéig vissza emlékszik ama hosszú éj gondolataira és könnyeire, az óraütésekre a mint átzúgtak a légben. Mi volt ő? Miért volt inkább itt mint akárhol másutt? «Szeretnék — gondolá magában — elmenni ahhoz a trimi paphoz, hogy megkérdejem tőle mit gyónt neki atyám halálos ágyán? Van-e gyermek ezen az egész világon, a kinek úgy ne legyen senkie mint nekem? Nem jobb lenne-e ha itt hagynám ezt a helyet s elszaladnék Irlandba?» Ezekkel a gondolatokkal és könnyekkel töltötte a fiú ez éjt, míg nem álomba sirta magát.

Másnap a katona urak, a hogy meghallották, hogy mi esett rajta, szokottnál barátságosabbak voltak iránta, különösen barátja Dick deák; elbeszélte saját apja halálát; mikor Dick még öt éves sem volt, s Dublinban lakott.

— Akkor éreztem legelőször fájdalmat, — szólt

Dick. — Emlékszem, bementem a szobába, hol teste feküdt; anyám ott ült mellette és sirt. Valami játékszer volt kezemben, megkopogtattam vele a koporsót s papát szólítottam; mire anyám karjaiba zárt, s köny-ár között azt mondta nekem, hogy apám nem hallhatja szavamat, többet nem játszik velem, mert majd elviszik, beteszik a föld alá, honnan többet soha sem jöhet hozzánk vissza. Ezóta sajnálom én a gyerekeket, — folytatá Dick szeliden, — ezért szerettelek én téged is meg szegény kis, apátlan anyátlan fiacskám, s ha valaha barátira lesz szükséged, itt van Steele Richard.

Esmond Harry megköszönte, s kis szive hálával telt el.

De mit tehetett érte Steele tizedes? Hogy valami vezetéklóvat adjon alá, s a katonák szolgálataiba vegye? Ha gerenda volt is Esmond Harry czimerében, de azért nemes czimer volt az!

A két barát abban állapodott meg, hogy Harry maradjon ott, a hol van, s várja be szerencsáját: így Castlewoodban maradt, nem kis remegéssel nézve jövőjébe, mi így vagy úgy, reá várt!

HETEDIK FEJEZET.

Árván maradok Castlewoodban s itt szives pártfogókra talállok.

Míg a katonák Castlewoodban állomásoztak, a derék Dick deák hű pajtása volt Esmond Harrynak, az elhagyott kis árvának; együtt olvastak, együtt tekézték s midőn a többi lovasok vagy tisztjeik poharazás közben szabad szájjal (mint azon kor szokása vala, midőn sem férfiak sem nők nem sokat adtak az illemre) mosdatlanul beszéltek a gyermek előtt szerelmi viszonyaikról, Dick, ki szerette megnevetetni az egész társaságot, egy «maxima debetur pueris reverentia»-val szokta elfojtatni tréfáikat s egyszer szálkardra is hitt ki egy Hulking Tom nevű lovast, ki Esmond Harryhoz valami trágár kérdést akart intézni.

Dick a gyermekben, — mint mondá, — korafeletti érzékenységet s nagy és dicséretreméltó tartózkodást tapasztalván, közölte Harryval egy csapláros-lány iránti szerelmét Westminsteren a vámkerthez közel, kihez Dick Saccharissa név alatt egy csomó verset irt s ki nélkül — állítása szerint — nem tudna tovább élni. Ezt naponként ezerszer állítá, bár Harry mosolygott, látván, hogy a szivét vesztett ficzkónak ép úgy meg volt egészsége s étvágya mint az ezred bármely más épszivű lovasának, sőt meg is eskette Harryt,

hogy titkát el nem árulja, mit ez buzgón meg is tartott mindaddig míg tapasztalta, hogy a tiszték s köz-emberek mind részesültek Dick bizalmában s versei élvezetében. Meg kell azt is vallani, hogy míg Dick londoni Saccharissája után sóhajtozott, tudott némi vigasztalást találni a vidéken, mert a fehérneműjét mosó Castlewood-falusi lány keservesen sirt, midőn meghallotta, hogy Dick úr elment, s még számláját is fizetetlen hagyta, kifizetését azonban Esmond Harry magára vállalta, átadván neki azon ezüst pénzt, melylyel Dick deák, távozásakor (mivel a csapat elrendeltetett Castlewoodból) sok ölelések s szerencsekívánatok után megajándékozta. Dick deák azt mondá, nem fogja feledni fiatal barátját, s valóban el sem feledte, Harry pedig busult midőn a barátságos katonák elhagyták Castlewoodot, nem csekély aggodalommal (mert gond s magány korán tevék gondolkodóvá) tekintvén akkori sorsára, ha majd a ház új ura s asszonya eljönnek s ott fognak lakni. Már betöltötte tizenkettedik évét s még nem volt más barátja, mint talán e különöz lovas és Holt atya, szive pedig dőre, szerető, egész a gyengeségig gyöngéd volt s úgy szeretett volna valakihez csatlakozni és nyugodni nem akart, míg csak oly barátira nem akad, ki részvételt fogadja magához.

Az az ösztön, mely Esmond Harryt a bájos lénynek (kinek szépsége s szivessége annyira meghatotta őt első látásakor) bámulására s sze-

retetére ragadta, csakhamar hódoló érzelmmé s élénk hálává fokozódott, mely fiatal szivét teljesen betöltötte s e szivnek eddig, kivéve a kedves Holt atya részéről, nem igen sok gyöngédségért volt oka hálásnak lenni. «O dea certe,» gondolá magában, az Aeneis sorai jutván eszébe, melyeket Mr. Holttól tanult volt. E szép teremtés minden tekintetében s mozdulatában angyali szelidség s gyöngéd részvét nyilatkozatát vélte látni, s mozgásban vagy nyugalomban, egyaránt bájosnak tünt föl szemeiben; hangja bármily közönséges szavakat ejtettek is ki ajkai, oly élvezet nyujtott neki, melytől néha csaknem megdöbbsent. Szerelemnek nem lehet nevezni azt, mit a tizenkét éves fiu, ki alig volt több mint cseléd, a magas állásu hölgy iránt érzett, ki neki úrnője vala, imádás volt az! Ellesni pillantásait, kitalálni gondolatát, rohanni teljesítésére, mielőtt még szólna, őrizni, kísérni és imádni őt: ez lön éltének feladata. A közben, mint lenni szokott, bálványának szintén megvoltak a maga bálványai s ő soha sem gondolt törpe imádójának bámulására, sejtelve sem volt róla. Myladynak a maga részéről három bálványa volt, első s mindenek fölötti Jupitere s főfő uralkodója, férje vala, a Harry pártfogója, a jó Castlewood gróf. Minden kívánata törvény vala előtte. Ha feje fájt, ő is beteg lett. Ha neheztelt, ő reszketett. Ha tréfált, ő mosolygott s el vala ragadva. Ha férje vadászni ment, ő siró kis fiával karján mindig az ablakban ült,

hogy lássa mint lovagol ki, vagy leste, hogy jön-e már vissza?

Ebédre külön ételeket készített neki, megfűszerezte borát, reggelire vajás kenyeret szeldelt csészéje mellé, csitította a háziakat, ha karszékében szúnyad, s ébredésekor elleste első pillantását. Ha mylord maga nem kevésbé volt büszke szépségére, mylady imádandónak találta azt. Karjára simult midőn a folyosón lépdelt, két szép kacsója átkulcsolta nagy kezét s szemei ki nem fáradtak arcza szemléletében, s ez arcz tökélyének csodálásában. Kis fia egészen apja fia volt, annak nézésével s göndör barna hajával, Beatrix is az ő leánya volt, szemei egészen az övéi; s voltak-e valaha a világon szebb szemek? Az egész ház az ő kényelmére s kedve szerint volt rendezve. Mylady szerette, hogy a környéki kis nemesség látogassa meg férjét s udvaroljon neki, s míg maga nem törődött a bámultatással, azoknak, kik az asszonnyal jól akartak lenni, bámulniok kelle őt. Nem ügyelve saját öltözékére, egyegy köntösét az utolsó rongyig szokta hordani, mivel ő egykor szerette azt, s ha tőle mellőt vagy szalagot kapott, ruhaszekrénye legdrágább cikkeinél többre becsülte.

Mylord évenként hat hétre Londonba szokott menni s mivel a család igen szegény volt arra, hogy az udvarnál némi fényvel jelenhessen meg, csak maga ment. Neje arczán csak akkor mutatkozott némi szomorúság, ha ő eltűnt szemei elől,

de mint örült, mikor visszajött! Mily készülődés visszatérte előtt! A jó szívű nő, a kandallóhoz vonta férje karszekét, azzal mulatva magát, hogy beleültette gyermekeit s nézegette őket abban. Az asztalnál senki sem ült helyére, de ezüst serlege ott állott, mint mikor mylord otthon volt.

Szép látvány volt mylord távollétében, vagy pedig mikor álom vagy főfájás ágyban tartá, nézni ezt a szép fiatal Castlewood grófnőt kis lányával ölében, cselédeit maga körül gyűjtve, miként olvassa az angol egyház Reggeli könyörgését. Esmond sokáig emlékezett még reá s szavaira, midőn áhitattal térdelt a szent könyv előtt, a nap aranyhajára sütvén, míg dicskörbe olvadt körülé. Egy tuczat házi cseléd térdelt szemben az úrnővel; Esmond Harry egy ideig távol tartá magát e mysteriumoktól, de dr. Tusher bebizonyítván neki, hogy a fölolvastott imák a minden időkre szóló egyház imái, s a gyermeket saját hajlama is arra késztetvén, hogy a mennyire lehet mindig úrnője mellett legyen, s hogy mindent jónak tartson, mit az tett: a helyett, hogy az előszobából hallgassa az imát, most már bement s ott térdelt a többi cselédekkel a nappaliban s mielőtt pár év lejárt volna, mylady egy lelket teljesen megtérített. A gyermek igazán annyira szerette uj tanítónőjét, hogy akármit elhitt volna, mit az neki mondott; soha ki nem fáradt hallgatni gyöngéd szavait s egyszerű magyarázatait azon könyv felett, melyet oly édesen meggyőző s

behizelgve rábeszélő hangon olvasott föl, hogy annak nehéz lett volna ellenállani. E barátságos vitatkozások s az ebből származó bensőség szorosabban csatolá a fiút úrnőjéhez, mint bármi egyéb. Élte legboldogabb szaka volt ez, a fiatal anya lányával, fiával, s pártfogoltjával az árva gyermekkel olvasott, dolgozott, játszott — s együtt mind gyermekek valának. Ha a hölgy a jövőre gondolt — s melyik szerető anya nem gondol? — egy terve sem volt, melyből Esmond Harry ki lett volna feledve, s ez is ezerszer meg ezerszer fogadta, szenvedélyes, zajos természetéhez képest, hogy semmi erőszak nem lenne képes őt úrnőjétől elszakítani s csak alkalomért esengett, melyben bebizonyíthatná hűségét iránta. Most élte végszakában, midőn itt ül s nyugodtan visszaidézi az átélt boldog s mozgalmas jeleneteket, elmondhatja háládatlanság nélkül, hogy korai fogadásához hűtlen nem volt. Az ily élet oly egyszerű, hogy kevés sorba évek története foglalható. De kevés ember életútjáról van elhatározva, hogy egészen szerencsés legyen, e nyugalom is, melyről szólunk, csakhamar megszünendő vala.

A mint Esmond nőtt s maga kezdett észlelni, szükségét érzé, hogy sokat olvasson, s vizsgálódjék azon a szerető családi körön túl is, mely őt befogadá, s vele kezét szoríta. Több könyvet olvasott, mint a mennyit tanulmányul szabtak elébe; sok időt töltött köztök, éjeket virrasztott át munka mellett, mely talán kisszerű volt, de melyben

senki sem lehetett segítségére. Kedves úrnője kitalálta gondolatait a szeretet megszokott, féltékeny örködésével, kezdé sejtteni, hogy jön idő, midőn távozni ohajtand a házi fészekből, s midőn Esmond komolyan tiltakozva az ellenkezőt állítá, csak sóhajtott s fejét rázta. Mielőtt végzetes elhatározások teljesedésbe mennek, mindig vannak titkos sejtelmek s intő előjelek. Mikor még minden csöndesnek látszik, már tudjuk, hogy jó a zivatar. Mielőtt a boldog napok lejártak volna, a családnak legalább két tagja érzé, hogy zajosb idő közelít s aggódva várt a felhő jöttére, mely nyugalmit elhomályosítandja.

Harry hamar észrevette, hogy bármily kitartó volt is úrnője az engedelmisségben s férje bámulásában, mylord kezdi unni a nyugalmas életet, bele fáradt s zsörtölődött azon gyöngéd kötelékek ellen, melyekkel őt neje lekötni akarta. Mondják, a tibeti nagy Lámára nézve nagyon fárasztó isteni mivolta, ásít oltárán, midőn papjai térdelnek előtte s imádják őt; nem egy házi isten is jól lakik a tisztelettel, melylyel a család áhitatosai üldözik, visszasóhajtja korábbi élte szabadságát s lekiváncozik az állványról, melyen akarnák övéi, hogy örök időig álljon, míg ők imádják, virágokkal, dicsdallal, égőáldozattal s hizelgéssel rimánkodnak előtte. A derék Castlewood gróf a házasság nehány első éve multával unatkozni kezdett; a magasröptü elragadtatás s az áhitatos szertartások, melyekkel őt főpapnője elhalmozta, eleinte

álomba szenderíték, később kiüldözték a házból. Az igazat megvallva, mylord víg ficzko volt, s természetében nagyon kevés a fenséges vagy isteni elem, noha szerető neje világért sem engedte volna elvitatni azt; aztán azonkívül e szerelemért díjt kelle fizetnie, mit a hozzá hasonló jelleműek nem igen szeretnek leróni: egy szóval ha neje szerette őt, egyszersmind igen féltékeny s követelő is volt hozzá. Ő hát megunta ezt a féltékenységet, s félreállt útjából, jöttek aztán panaszok és feleselések, később talán be nem váltott jobbulási ígéreteket, s végre hallgatag s annál kellemetlenebb szemrehányások, miket csak szomoru pillantások s kisírt szemek árultak el. Később, elérte a házaspár valószínűleg azt a házasetben gyakori álláspontot, midőn veszi észre a nő, hogy a mézes-
 hetek istene épen nem isten többé, csak oly gyarló halandó mint a többi, ekkor szívébe pillant, s ime! «vacuæ sedes et inania arcana.» S most feltéve, hogy hölgyünk szelleműs s a maga nemében fényes észtehetséggel bir, hogy a bűbáj s kábultság, mi egy közönséges embert isten gyanánt imádtatott vele, eltűnt, mi lesz belőle? Együtt laknak, együtt ebédelnek, mondják egymásnak «kedvesem», «szerelmesem» mint régebben, de a férfi magánosan áll, s a nő is; az ábrándos szerelem elmúlt, mint elmulik a virág s a lelkesülés, az öröm és a fájdalom.

Igen valószínű, hogy Castlewood grófnő azelőtt jóval megszűnt imádni férjét, mielőtt a tér-

deléssel maga fölhagyott vagy eltürte volna, hogy háznépe többé ne imádja őt. Hogy mylordnak igazat adjunk, meg kell vallani, hogy ő e szolgálói hódolatot nem is követelte soha, nevetett, tréfált, mélyen nézett a pohárba, s felindulásában sokkal fesztelenebbül szitkozódott, mint tesz vala, ha imádtatásra tart igényt, s mindent meg is tett, mi tőle telt, hogy széttörje a feszes szertartásokat, melyekkel nejének tetszett őt körül venni.

Nem nagy elbizottság kellett Esmondnak, hogy átlássa, mikép az ő agyveleje jobb szerkezetű mint pártfogójáé, ki igazán nem is igényelt semmi fensőbbiséget, sem az ifju sem más hozzá tartozói felett, csak ha haragra lobbant, mikor aztán indulata igen szabadszáju szitkokban tört ki, sőt talán igen is elkényeztette «Harry papot» — a hogy a fiatal Esmondot nevezte, — mivel szüntelen magasztalta tehetségeit s csodálta a gyermek ismeret-halmazát.

Visszatetszőnek látszhatik, hogy valaki, ki pártfogójától annyi jóban részesült, másként szólhasson a nála idősbekről, mint illő tisztelet hangján, azonban e sorok írójának is voltak gyermekei, kiknek nevelésében lehetőleg került az a szolgáliságot, melyet jelenleg a szülők övéiktől követelnek (mely kötelesség-álca mögött gyakran közöny, megvetés vagy lázadás rejlik); s mivel azt akarja, hogy unokái egy hajszállal se higgyék vagy mondják őt nagyobbnak, mint valóban volt, úgy régi ismerőseiről ő is harag nélkül ugyan, de

az igazat fogja mondani a mennyire tudja, se nem szépítvén, se nem rántván le semmit szándékosan.

Tehát addig, míg a világ kedve szerint folyt, lord Castlewood elég jó kedvű volt, kedélye természetlőtől víg s könnyű levén, szeretett tréfálni, különösen az alárendeltekkel, s örült ha élcei a hallgatókat megröhögtették. Minden testi gyakorlatban tökéletes volt, czélt- vagy röptibe-lőni, lovat idomítani, körben lovagolni, korongot hajítani kitünően tudott s minden játékban nagy ügyességgel birt. De ilyes ügyességeiben annyira elbizakodott, hogy magát mindenben tökéletesnek hitte, azért gyakran rászedték lóvásárlás alkalmával, mert mint hitte, jobban értette magát e dologban bármely kupecznél; gazficzkók billiárdozásba keverték s kizsebelték, Londonból mindig szánandóan pénzetlenebb állapotban jött haza, mint oda ment vala; mit ügyeinek akkori állása is bizonyított, midőn egy hirteleni esemény pályafutását befejezte.

Szerette a ruházatbeli czifrázkodást s naponként annyi időt fordított öltözködésre, mint valami tetszelgő koros hölgy. A nap tizedrészét fogmosással s hajának kenésével töltötte el, göndör, barna haját nem szerette parókával fedni el, mit az időben csaknem mindenki viselt (most visszakaptuk hajszabadságunkat de hajporral s kenőccsel, szeretném tudni, hogy ugyan mikor fog korunk tömérdek fej-adója megszűnni, s mikor

lesz megengedve, hogy az ember saját színét, mit a természettől nyert — viselhesse, legyen az fekete, vörös vagy szürke?). S mivel szerette, hogy neje is csinosan legyen öltözve, a grófnő nem kimélt semmi fáradságot, hogy e pontban kedve teljék, valóban nem csak felciczomázta, de le is vágta volna fejét, ha férje kívánni találja.

Esmond, ki mellettök mint apród szolgált, csodálkozva hallá, hogy mylord egy nap mint másnap, mindig ugyanazon pajzán történeteket beszél el, melyekre neje egyszer sem mulasztá el mosolyogni, szemeit lesütni, dr. Tusher pedig kacajra fakadni s a kellő helyen fölkiáltani: «pihá mylord, tekintse papi ruhámat» de oly bágyadt színével az ellenzésnek, mely még kihivta mylordot, hogy tovább menjen. Lord Castlewood történetei fokenként emelkedtek s vastagabbak lettek az ebéd alatti sör s ebéd utáni poharazás következtében, mylady mindig megszaladt az egyházra s királyra köszöntött első pohár után, s engedte, hogy az urak a többi fölköszöntésekre fesztelenül ihassanak.

S mivel Esmond Harry az ő apródja volt, ilyenkor őt is elszólítá a kötelesség. «Mylord a hadseregnél szolgált, — szokta mondani a fiúnak, — s katonák közt nagy szabadság uralkodik. Te másnemű nevelést nyertél, s remélem a szokások is megváltoznak, míg te felnősz — nem mintha valami hiba lenne mylordban, ki az ország legjobb s legvallásosabb férfainak egyike.»

Igen valószínű, hogy hitte is a mit mondott. Különös, mi mindent elkövethet a férfi s a nő még mind angyalnak tarthatja.

Minthogy Esmond az igazságot választotta jeligéül, meg kell vallania, ép ama másik angyalt, úrnőjét illetőleg, hogy benne is volt egy jellemhiba, mely tökélyeire homályt vetett. Míg a másik nem iránt teljesen türelmes és szives, saját nemére engesztelhetlenül féltékeny volt; e gyöngeségét bizonyítja azon tény, hogy ámbár száz hibát elismert, melylyel nem birt, e valódi fogyatkozásának bevallására nem lehele rábirni. Ha nő jött Castlewoodba csak némi árnyával a szépségnek, oly bizonyosan fedezett föl benne valami rosszat, hogy mylord tréfás modorában gyakran szokott évödni vele e gyengéjén. Csinos fehércselédek ajánlkozhattak szolgálatra, azonban Castlewoodon egyet sem fogadtak meg. A gazdasszony vén volt, mylady saját komornája kancsalított s arcát ragya verte el, a szobalányok s a konyha-szolgáló közönséges falusi lányok voltak. A grófnő ezekhez, mint természeténél fogva csaknem mindenkire, nyájas volt, de mihelyt csinos nővel volt dolga, hideg, visszataszító s büszke lett. A vidéki hölgyek hibáztatták ezt benne, s míg a férfiak mindnyájan bámulták őt, nejeik s leányaik hidegségét s fenhéjazását panaszolták, s azt mondták, hogy Castlewood kedvesebb volt Jezabel (az özvegy) idejében mint most.

Néhány — de kevés — úrnőmnek fogta párt-

ját. A vén Blenkisop Jointure lady, ki első Jakab idejében az udvarnál volt, mindig részén állott; szintúgy a vén Crookshank asszony, Crookshank püspök lánya is Hextonból, ki néhány hozzá hasonlóval angyalnak nyilvánította myladyt, de a szép asszonyok más véleményen voltak, a vidéken azt beszélték, hogy mylord a felesége kötényéhez van kötve s papucs alatt görnyed.

Esmond Harrynak életében második harcza tizennégy éves korában volt Hawkshaw Bryannal, a bramblebrooki Hawkshaw János báró fiával, ki azon véleményt nyilvánítván, hogy mylady féltékeny s papucs-kormány alatt tartja mylordot, annyira dühbe hozta Harryt, hogy ez oly böszülten esett neki, hogy a másik, ki nála két évvel idősebb és sokkal izmosabb volt, kétségkívül a rövidebbet húzta, míg dr. Tusher az ebédlőből kilépve a harcznak végét nem vetette.

Hawkshaw Bryan véres orral szedte föl magát, egészen meglepetve — a minthogy sok nála erősebb ember is meg lett volna lepetve — a dühös megtámadáson.

— Te kis koldus fattyu, — mondá ő, — ezért megöllek.

És valóban meglehetősen izmos vala.

— Fattyu, nem fattyu, — felelt a másik fogcsikorgatva, — van egy pár kardom, ha szembe akarsz velem szállani, mint férfi férfival, ma éjjel a folyosón —

Ekkor a doctor megjelenvén a harcosok párbeszéde félbeszakadt.

Igen valószínű, hogy Hawkshawnak izmos létere sem lett volna kedve folytatni a harcot oly szilaj ellenféllel, a minőre talált.

NYOLCZADIK FEJEZET.

Derűre boru.

Azt hiszem, hogy mióta Wortly Montagu Mária mylady a himlőoltást Törökországból hazánkba behozta (sokan veszélyes dolognak s haszontalan, veszedelem torkába-rohanásnak tartják) azóta a himlő, e félelmes ostora az emberiségnek, szelődült valamennyire; emlékszem, hogy időmben e betegség száz meg száz szép fiatal egyént vitt sírba, vagy a ki megmaradt, az rémítő himlőhelyesen s megbénítva hagyta el ágyát. Nem egy gyönyörű arc veszté el rózsáit az ágyban, hová e félelmes és pusztító kór fekteté. Gyermekkoromban e ragály egy-egy falut félig kipusztított; képzelné lehet, hogy közeledtére nem csak a szépek, de a legerősebbek is megrémültek, s a ki csak birta magát, szaladott. Egy napon, 1694-ben (nagy okom van emlékeznie reá) dr. Tusher képből egészen kikelve szaladt, s jelenté, hogy a betegség kiütött a faluban a kovács házánál, s a lányok egyike himlőben fekszik.

A kovácsnak műhelyén s lópatkóin kívül, sörháza is volt férfiak számára, melyet neje tartott;

az ivók a koresmaajtó előtti padokon foglaltak helyet, s míg sörüket fogyasztották, a kovácsmühelyre láttak. Volt e koresmában egy csinos lány, kit a gazda emberei Sieweright Pannának hívtak, jól termett, piros-pozsgás személy, kinek arca oly piros volt, mint a koresma mögötti kert mályvarózsái, melyek a palánkon kandikálnak ki. Ekkor Esmond Harry tizenhat éves volt, s gyakran megesett, hogy sétái- s csatangolásai közben szemeit Sieweright Panna jó arcán feledte; ha nem kellett is a kovácsnál semmit csináltatnia, el szokott menni egy pohár sörre a «Három kastély»-ba, vagy valami más ürügyet talált, hogy a szegény Pannát megláthassa. Szegény Harrynak semmi rossz szándéka vagy gondolatja nem volt, s a lánynak — kétségkívül — még kevésbbé, annyi azonban igaz, hogy mindig találkoztak az utcán, a patak mellett, a kert-palánknál vagy Castlewood körül, sokszor, igen sokszor mondták egy héten «Istenem! Henrik úr», és «hogyan van Panna?» Meglepő a delejes vonzás, mely bármily messziről egymáshoz közelíti az embereket. Pirulok, ha most szegény Panna eszembe jut, veres ingvállával, élénk bibor arczával s kanavász szoknyájában, s hogyan tervezgettem, vetettem hurkot, s törtem a fejemet szónoklatokon, melyeket ritkán volt bátorságom elmondani, mikor négyszem közt voltam e szerény tündérkével, ki a tehénfejésen túl mit sem tudott, s bámulva mereszté reám fekete szemeit, midőn Waller- vagy Ovidból ta-

nult szép szónoklataimat tartám. Szegény Panna! becsületes, egyszerű arcod rég elmúlt évek homályán át is tündöklök, úgy emlékezem nyájas hangodra, mintha csak tegnap hallottam volna.

Midőn dr. Tusher meghozta a hírt, hogy kiütött a himlő a «Három kastély»-ban, hová, mint mondák egy utas hozta a betegséget, Henriknek első gondolata az aggodalom volt szegény Panna miatt, aztán szégyen s azon szorongás, ha netalán a Castlewood házba betalálta volna vinni e járványt, mert megvallva az igazat, Henrik úr aznap egy óra hosszan ült a hátulsó szobában, Sieweright Pannával s ennek kis öcsésével, ki főfájásról panaszkodott, sírt, s kábultan, hol a tűzmelletti széken kuporgott, hol a Panna, hol pedig magam ölében.

A kis Beatrix kisasszony elsikoltotta magát a dr. Tushertől hozott hírre, mylord fölkiáltott: «Uram, ne hagyj el». Ő bátor ember volt, s nem rettegett a haláltól semmi alakban, csak épen ebben. Nagyon büszke volt halvány-piros arczszínére s szép hajára, de a gondolat, himlőben halni meg, rémítőbb volt előtte, mint bármely más halál. «Holnap a gyermekekkel Walcoteba megyünk,» — ez mylordnak egy kis birtoka volt, melyet anyjától örökölt, közel Winchesterhez.

— Az a legjobb menhely lesz, ha a ragály terjedni fog — mondá dr. Tusher. — Rémítő csak meggondolni is, hogy a sörházban kezdődött. A falunak fele volt ma ott, vagy a kovácsnál, a

mi egyre megy ki. Segédem Simons nálok lakik, soha sem mehetek dolgozó-szobámba, hogy az az ember oly közel legyen hozzám. Nem akarom, hogy az az ember közel legyen hozzám.

— Ha egyik hallgatója, ki himlőben haldokol, önt hivatná, nem menne el? — kérde mylady felpillantva nyugodt, kék szemeivel dolgozó rájáráról.

— Istenemre, én nem mennék el — monda mylord.

— Nem élünk pápista országban, a betegnek nem multhatlan szükséges a gyónás és földoldozás — felelt a doctor. — Igaz, hogy megnyugtadják s enyhítik őt, ha részesülhet bennök, s hogy jobbra-fordulás reményével kell azokat nyújtani. De oly esetben, midőn a lelkész élete nagybecsű a nyájra nézve, nem lehet várni tőle, hogy kockára tegye azt s azzal együtt saját családjá életét, jövőjét, s anyagi sőt szellemi jóllétét is egyes személy javáért, ki valószínűleg nincs is úgy, hogy megérthesse a vallásos vigaszt, mit a pap visz neki, mivel tudatlan s mintegy eltompult és hagyományos állapotban van. Ha nagysád vagy a gróf úr, kitünő jó barátom, s pártfogóm találná elkapni...

— Isten mentsen! — kiálta mylord, «Amen» folytatá dr. Tusher. — Amen ez óhajtásra drága mylord; mert önért feláldoznám életemet — és dr. Tusher neki pirult arcának zavart kifejezésé-

ről itélve, azt hitte volna az ember, hogy ez áldozatot azonnal igénybe akarják venni.

Szeretni a gyermekeket, s nyájasan bánni velök inkább ösztön mint érdem volt Esmond Harryban, annyira, hogy néha csaknem szégyelte e szeretetet s ösztönszerű ragaszkodást irántok; e napon a szegény ifjú nemcsak fiatal barátját, a tejeslány testvérét tartotta térdén, hanem a kis Castlewood Ferikének is képeket rajzolt s meséket beszélt el, ki ebéd után szintén ott ült egy óra hosszát, s meg nem únta Henrik elbeszéléseit s ló- és katona-rajzait. Mintha a jószerencse akarta volna, Beatrix nem foglalta vala el ez estve szokott helyét Harry térdén, pedig ott ülni általában igen szeretett. Beatrix ugyanis, kis-kora óta féltékeny volt minden kényeztetésre, melyben kis testvére Ferencz részesült. Még anyja karjaitól is visszahúzta magát, ha meglátta, hogy azok előbb Ferenczet ölelték át, annyira, hogy Esmond grófnő kénytelen volt fia iránti szeretetét nem mutatni kis lánya jelenlétében, s egyiket vagy másikat titkon ölelni magához. Elhalványult, s kipirosodott haragjában, ha egyetértés vagy szeretet jeleit vette észre Ferike és anyja közt, félrevonult, s egész estve egyet sem szólt, ha azt hitte, hogy testvére gyümölcse jobb, vagy pogácsája nagyobb volt mint az övé, eldobta szalagját, ha a másik is kapott, már első éveiben, midőn a nagy kandalló mellett kis székében ült, szemben azon szöglettel, melyben Castlewood grófnő himző-asztalánál szo-

kott dolgozni, gyermeki gúnyszavakat gagyogott, ha testvérét valamivel kitüntették. E szavak, ha akkor lord Castlewood jelen volt, mulattatták őt s azért is mondá: hogy Ferenczet jobban szereti, kényeztette s csókolta őt s Beatrix féltékenységén nagyokat hahotázott. Az való, hogy mylord nem sokszor volt e jelenetek tanuja, s nem is sokszor zavarta a csendes házi tűzhelyet, mely mellett neje annyi estét töltött. Mylord egész nap vadászni volt, ha az idő engedte, eljárt a vidékben minden kakasviadalra és vásárra, ellovagolt hús mértföldre, hogy egy derekas verekedést láthasson, s nézhesse, mint veri be egymás fejét két paraszt dorong-viadalban, inkább szeretett napalijában sört s puncsot inni Jackkal meg Tommal, mint neje dolgozó teremében lenni, hová, ha néha-napján benézett, igen gyakran vérmes szemekkel, rekedt hanggal s tántorgó léptekkel állított be. A házvitel, gazdaság, néhány haszonbérlo- s falusi koldus feletti gondoskodás, s a számadások, neje s fiatal titkára Esmond Harry kezében voltak. Mylord gondoskodott az ólacról, kutyaházról s pinczéről, ezt megtöltötte s ki is ürítette.

Így történt, hogy aznap is, mikor a szegény Esmond Harry a kovácsfiút és a gróf úrfit is tartotta térdén, a kis Beatrix, elég készséggel indult tanítójához könyvével s irkájával; de látván, hogy helyét már testvére elfoglalta, elfordult tőle s szerencséjére a szoba távolabbi részébe húzódott, jó

messzire, s spanyol kutyájával (melyhez időről-időre nagy előszeretettel viseltetett), Esmond Harryval csak félvállról beszélt, mondván, hogy Fido szeretni fogja őt, s ő szeretni fogja Fidót, s egész életében nem fog mást szeretni, mint Fidót.

Midőn tehát hire jött, hogy a kis fiú a «Három kastély»-ban megkapta a himlőt: nyugtalanságot érzett nem annyira magáért, mint úrnője fiáért, kire talán veszélyt hozott. Beatrix, ki már kellelőleg kiduzzogta magát (s ki, ha idegen jött, csaknem piczi kora óta a kellemest szokta játszani, hogy annak figyelmét magára vonja), miután testvére lefeküdt, abban járt, hogy Esmond ölébe ülhesen, mert ámbár a dr. nagyon kedviben járt, azt még sem szerette, mivel vastagtalpú csizmát viselt, s kezei piszkosak voltak (ezt a kandi kisasszony mondja), s mert nem szeretett kátét tanulni.

De a mint a szögletből, hol addig duzzogott, Esmond felé közeledett, ez hirtelen visszahúzó-dék, s a nagy széket, melyen ült, közéje s maga közé tolta, francziául így szólván Castlewood grófnőhöz, kivel az ifjú e nyelven sokat olvasott, s kit ebben tökélyesített. «Asszonyom, a gyermeknek nem szabad közeledni hozzám, meg kell kegyednek mondanom, hogy ma a kovácsnál voltam s kis fiát ölemben is tartottam.»

— És azután kis fiamat is oda ültette — monda Castlewood grófnő haragtól kipirultan. —

Köszönöm, uram, hogy ilyen társaságba keverte. — Beatrix — szólt angolul — megtiltom, hogy Esmond urat érintsd. Jöszte gyermek, szobádba, jó éjt kívánok, s ön, uram, nem jól tenné, ha visszatérne sörházi barátjaihoz? — Rendesen oly nyájas szemei harag-szikrákat löveltek, midőn szólt, s fejedelmi tekintettel emelé föl, miket más-kor lekötve szokott tartani.

— Hallja-e — kiálta mylord, ki a kemence mellett állott, igazán szólva azon állapotban volt, mint rendesen szokott lenni estve ilyen tájt — hallja-e Rachel, miért haragszik? Hölgyeknek soha sem kellene haragudni. Nemde dr. Tusher? ámbár jól esik, ha Rachelt haragosan láthatom. Istenemre, kegyed Castlewood grófnő, ördögösen szép mikor haragszik.

— Azért, mylord, mert Esmond úr nem tudván hogy töltse idejét, s nem szeretvén a mi társaságunkat, a sörházban volt, hol némi barátjai vannak.

Mylord nagyot nevetett s egy jóízűt káromkodott erre. «Á! ravasz kandur, Sievewright Pannánál voltál. Átkozott kis képmutatója! ki hitte volna róla? Mondom önnek Tusher, a fiú abban járt — hogy» . . .

— Elég, mylord — szólt mylady — ne botránkoztasson ily beszédekkel.

— Szavamra mondom — szólt Harry, ki szégyen s bosszuság miatt csaknem sírt — e fiatal lány becsülete feddhetetlen előttem.

— Oh, természetesen, természetesen, — vágott közbe mylord mindjobban hahotázva, mámorosan. — Becsületére, doctor Siever... Pan...

— Vigye fekünni Beatrix kisasszonyt — kiáltott e perczben mylady komornájának, Tucker asszonynak, ki ő ladysége theáját hozta be. — Fektesse az én szobámba, nem, a magáéba — tevé hozzá hirtelen. — Menj gyermekem, menj, azt mondom: szó se legyen. — Beatrix, egészen elámulva a rögtöni, tekintélyes hangon, mert anyja ritkán szokott ily fennen beszélni, rémült arcczal ment ki a szobából, s még a sírva-fakadással se várt addig, míg Tucker asszonynyal az ajtót el nem érte.

Anyja most az egyszer kevéssé vette számba zokogását, hanem tovább beszélt nagy hevesen, «mylord — mondá — ez a fiatal ember az ön apródja, épen most mondá francziául, szégyelt saját nyelvén beszélni, hogy egész nap a sörházban volt, hol a nyomorult kis porontyot, ki most himlős, ölben tartotta. Hazajön még szinte füstölögve azon helytől, igen, füstölögve, nem szégyenli ölébe venni fiamat, s leülni mellém, igen, mellém! lehet, hogy megölte Ferenczet, mit tudom én, megölte gyermekünket! Miért fogadtuk be, hogy meggyalázza házunkat? Miért van ő itt? Távozzék, távozzék, mondom, még az éjjel, hogy ne szennyezze be e helyet még jobban!»

Eddig soha egy gyöngédtelen szót nem ejtett

Esmond Harry ellen; kegyetlen beszéde lesújtá a szegény gyermeket, annyira, hogy néhány perczig fájdalom s düh, ily nagy csapás igazságtalansága miatt, s épen ezen kéztől, elvevék eszméletét. Kigyuladt arcza fehér lett mint a fal.

— Nem tehetek róla asszonyom, hogy születtem, sem egyéb szerencsétlenségeimről! — szólt végre. — A mi gyermekét illeti, ha mostani érintésem befertözi őt, ez sem volt mindig így. Jó éjt mylord. Az ég áldja meg önt s önét, a jóságért, melylyel hozzám voltak. Kifárasztottam ő lady-sége kegyét, el akarok menni — s térdeihez omolván jóltevőjének, megragadá annak zord kezét s megcsókolá.

— A sörházba akar menni — szólt mylady — engedje, hogy menjen.

— A tüzes menykőbe megy! — felelt mylord. — Nem gondoltam Rachel, hogy kegyed oly átkozott hálátlan tudjon lenni.

Mylady válasza az volt, hogy könyzáporra fakadott, elhagyta a szobát, egy villámpillantást lövellvén Esmond Harryra.

Mylord nem is ügyelt reájok, s még mind jó kedvben volt; felemelte védenczét térdelő állásából (mert ezer meg ezer szivességeiért az ifjú úgy szerette őt mint atyját), s széles kezét Esmond Harry vállára tevé.

— Mindig ilyen volt — szólt mylord — ha csak említnek is nőt előtte, eszét veszti. Csak ezért adtam magamat ivásra, Jupiterre mondom,

nem egyéb okból csak ezért, mert egy sörös átalagra, vagy rumos üvegre nem lehet féltékeny, s lehet-e, doctor? Átk . . . a! nézzék csak a lányokat, nézzék csak a lányokat a háznál, láttak-e valaha ilyen lányokat? Most nem lenne kedve házunktól venni nőt, doctor, nemde? — és mylord ismét hahotázni kezdett.

A doctor, ki Castlewood grófot szempillái alól nézte, válaszolt: «de mylord, félre a tréfával, én mint belső ember nem láthatom nevetséges színben a dolgot, s mint ezen gyülekezetnek pásztora nem tekinthetem másként, mint fájdalomérzettel azon gondolatra, hogy egy ily fiataljuk eltévelyedett.»

— Uram — szólta a fiatal Esmond, kitörve e méltatlanságon — Panna maga mondta nekem, hogy ön rettenetes egy vén ember, ki meg akarta őt csókolni mikor fejni volt!

— Ejnye, Henrik — kiálta dr. Tusher kivörösödve, mint egy kakas-pulyka, mialatt mylord hahotájától csengett a ház — ha ön egy elvetemült lány hazudozásaira hallgat.

— Ő oly becsületes és tiszta elöttem, mint bármely nő Angliában — kiálta Henrik — és oly szives és oly jó. Szégyelje magát, hogy rágalmazni merészli.

— Távol legyen én tőlem, hogy rágalmazzam — folytatá a doctor. — Adja az ég, hogy csalatkoztam legyen a lányban és önben uram, ki igazán koránért elmével bir, de jelenben nem ez

a főszezpont. Kitűnik, hogy a himlő a «Három kastély»-ban ütött ki, a kis fiún, hogy a fiú már benne volt, midőn ön, maga tudja miért, a sörházba ment; ott egy darab ideig a gyermek mellett ült, s közvetlenül azután a grófúrfi mellett.

A doctor fölemelte hangját, midőn szólt, s myladyra nézett, ki most halványan, kezében zsebkendővel, visszatért.

— Minden nagyon is igaz uram — szólt Esmond grófnő, a fiatal emberre tekintve.

— Félni lehet, hogy el találta hozni magával a ragályt.

— A sörházból, úgy van — mondá mylady.

— Átk — — a! ezt elfeledtem, mikor nyakon fogtalak, gyermek — kiálta mylord, visszahúzódva. — Távozz Harry fiam, tudod, nem szerencsés a farkas torkába rohanni.

Mylady meglepetve nézett reá, s azonnal Esmond Henrikhez közeledvén, kézen fogá s szólt: «Bocsánatot kérek Henrik, igen gyöngédtelen voltam. Nekem semmi jogom nincs beleavatkozni az ön» . . .

Mylord ismét elkáromkodta magát. «Ugyan mylady nem tud békét hagyni e gyermeknek? — Mylady, kissé kipirult, s gyengén megszorítá az ifjú kezét midőn elereszté.

— Késő már, mylord — szólt a grófnő — Ferike térdén ült, midőn képeket rajzolt neki, s szünetlen szaladgált Henriktől hozzám. A bajt már elkaptuk, ha elkapható.

— Én nem! átkozom a! — kiálta mylord. — Én pipáztam — s ismét meggyújtá szénnel pipáját, ez távol tartja a ragályt — s mivel a kór a faluban van, menykő essék bele! szeretném, ha kegyed elmenne innen. Mylady, holnap Walcoteba megyünk.

— Én nem félek — mondá mylady — benne lehettem kis koromban, akkor kiütött nálunk, s midőn két évvel házasságunk előtt négy testvérem otthon benne feküdt, én megmenekedtem, s kedves nővéreim közül ketten belehaltak.

— Én nem akarom egészségemet kockáztatni — jegyzé meg mylord — én oly bátor vagyok mint akárki, de ehhez semmi kedvem!

— Vegye magához Beatrixet, s menjen — szölt mylady. — Rajtunk a szerencsétlenség megtörtént, Tucker asszony mellettünk lehet, ő már volt e betegségben.

— Gondoskodik is kegyed, hogy elég rút cselédeket fogadjon — veté közbe mylord. — Erre mylady lesüté fejét, s furcsa arcot vágott, mylord pedig félre hívá Tushert, s fölszólítá, hogy jöjjön a cserfabútoros nappaliba egy pipa dohányra. A doctor mélyen meghajtotta magát ő ladységének (e salemekkel elég bőkezű volt) s csikorgó nagy csizmáival követte mylordot.

Mikor a hölgy s az ifjú magokra maradtak, néhány perczig tartó csend állott be: az ifjú a tűz mellett állva, kissé gondolat-üresen nézte a

haldokló parázst, míg a grófnő himzörámájával s tüivel foglalkozott.

— Sajnálom — szólta szünet múlva kemény, száraz hangon a grófnő — ismétlem, igen sajnálom, hogy fiamért aggódva, hálátlan valék önhöz. Egyáltalában nem akartam, hogy ön bennünket elhagyjon, erről biztosíthatom, kivéve, ha másutt több élvét talál.

— De át kell látni önnek Esmond úr, hogy az ön korában, az ön izlésével, lehetetlen önnek tovább is oly bizalmas lábon maradnia e családban, mint eddig. Ön egyetembe kívánt menni, én is azt hiszem, hogy jó lesz önt oda küldenünk.

— Nem siettettem a dolgot, még gyermeknek gondoltam önt, a minthogy éveit illetőleg, egészen gyermek is, s nem is gondoltam arra, hogy önnel másként bánjak, míg némely körülmény napfényre nem jött.

— Kérni fogom mylordot, hogy önt a lehető leghamarább küldje el, Ferencz tanulását úgy fogom vezetni, a mint tőlem telik, atyámnak sok köszönettel tartozom a kis alapért, s önnek is, (mert ön valóban sokra tanított) és... és jó éjt kívánok Esmond úr!

Ezzel méltóságosan meghajtá magát, s elvéve gyertyáját, eltűnt a szőnyeg-ajtón, mely lakosztályába vezetett. Esmond a kemence mellett ült s üresen mereszté utána szemeit. Valóban úgy tetszett, hogy alig lát, míg a grófnő ki nem ment, de azután képe lenyomódott lelkébe s örökre

azonmód' maradott emlékében. Látá őt visszavonulni, látá a mécestől világított márvány-arczát, reszkető bibor ajkát, s tündöklő arany-haját. — Szobájába ment, lefeküdt, s olvasni próbált mint szokása vala, de nem tudta mit olvas, míg később nem jutottak eszébe a könyv betűi (Montaigne Essay-i voltak) s a napnak, vagyis a nap utolsó órájának eseményei átvonultak szemei előtt, mert a reggeltörténteke s ott alant a szegény tejeslányra többé nem gondolt annyit mint azelőtt. Csak hajnal felé alhatott el, és heves főfájással s egészen bágyadtan ébredt.

Bizonyos volt, hogy a «Három kastély»-ból elhozta magával a ragályt, s csakhamar himlőben feküdt, mert az a kastélyt sem kimélte jobban, mint a kunyhót.

KILENCZEDIK FEJEZET.

Himlős vagyok. — Castlewoodot odahagyni készülok.

Midőn Esmond Harry túl volt a betegség válpontján, s ismét visszakapta egészségét, úgy találta, hogy a kis Esmond Ferencz is rosszul volt, de kiépülte a bajt, s hogy anyja, a grófnő is megkapta volt, s kivüle még egy pár házi cseléd. «Az isteni gondviselés, — mondá dr. Tusher — melynek mindnyájan hálával tartoznak, úgy akarta,

hogy mylady és fia életben maradjanak, míg a szegény házi-cselédek elragadta a halál.» — Harryt meg is pirogatta, a miért ez azt kérdezte tőle egyszerű modorában, mi végett kell hálásoknak lennünk, azért, hogy a szolgák elpusztultak, vagy, mert az urak megmaradtak?

A doctornak azon tüzes állításaival sem tudott egyetérteni a fiatal Esmond, melyeket az myladynek nyilvánított, midőn őt lábbadozása alatt meglátogatta, hogy t. i. a betegség legkisebbet sem ártott Castlewood grófnő bájainak, s nem volt oly neveletlen, hogy feldúlta volna gyönyörű arcvonásait; míg Harrynak e szép szavak daczára úgy tetszett, hogy a himlő nagyon is ártott ő ladysége szépségének. Igaz, hogy a kórjelek nem hagytak arczán barázdákat vagy sebhelyeket magok után (kivéve talán egyet homlokán, a bal szemöldök fölött); de rózsás színének s arczbőrének üdesége oda lön, szemei elveszték tündöklésüket, haja elhullt, s arcza idősbet mutatott.

Mintha durva kéz törölte volna le a kellemes kép gyöngéd színeit s fosztotta volna meg — mint ügyetlen festmény-tisztítóktól láthattuk — minden élettől. Azt is meg kell vallanunk, hogy egy vagy két évvel e betegség után földagadt s vörösebb lett ő ladységének orra.

Említeni sem kellene e köznapi dolgokat, ha tényleg nem folynának be sok ember életére, mint csekélységek a világ folyására, hol egy légy gyakran nagyobb szerepet játszik az elefántnál, s hol

egy vakand-túrás — mint Vilmos király esetéből tudjuk — egész birodalmat dönthet meg. Midőn Tusher udvarias modorában (mely Esmond Harryt mindig tűzbe hozta, s gúnyos megjegyzésekre ragadta) állította s erősítette, hogy mylady arca nem rútult meg, az ifjú kitört s azt mondta: «de bizony! mylady most közel sem oly szép, mint volt;» mire szegény Esmond grófnő keservesen mosolygott s belepillantott kis velencei tükrébe, mely úgy hiszem, megmondta neki, hogy a mit az együgyű gyermek állított, nagyon is igaz, mert elfordult tükrétől s szemei könnyel teltek meg.

E könnyek látása Esmond szívében mindig a düh s szánsalom vegyületét költé fel, azon hölgy arcán látván azokat, kit leginkább szeretett; a balga ifjú térdeire omolt s bocsánatért esdett előtte, mondván, hogy bolond, bárgyú, hogy barrom volt, midőn ő, ki betegségét okozta, olyant volt képes állítani. Dr. Tusher pedig azt mondta neki, hogy valódi medve s az is marad, mit hallván a szegény fiatal Esmond, annyira elnémult, hogy még csak morogni sem tudott.

— Ő az én medvém, doctor — szólta mylady — s nem tűröm, hogy valaki ingerelje; — azután gyöngéden a gyermek fejére tette kezét, ki még mind lábainál térdelt.

— Mint elment a haja! Es az enyém is — tévé hozzá újabb sóhajjal.

— Nem magamért sajnálnám — szólta Harry-hoz mylady, miután a pap eltávozott — de igazán

nagyon megváltoztam? Oh, félek, hogy nagyon is igaza van önnek.

— Asszonyom, én azt hiszem, hogy kegyednek a világon a-legdrágább, legnyájasabb, s legkedvesebb arcza van — szólt az ifjú, s valóban azt hitte s hiszi most is.

— Mylord is azt fogja hinni, ha hazajön? — kérde mylady sóhajtva s ismét velencei tükrébe pillantva. — Gondolja csak, ha ő is úgy találná, mint ön, hogy rút vagyok, igen, ön rútat mondott, nem fogna többet gondolni velem. Mindössze is, parányi szépségünk az, miért a férfiak érdeklődnek irántunk. Miért választott engem nővéreim közül? Csupán azért. Uralkodásunk csak egy-két nap tart! Vásti bizonyosan tudta, lép Eszter lép helyébe.

— Asszonyom — felelé Esmond — Assvérus olyan volt mint a török szultán; a változékonyság, országának szokásaiban s törvényeiben gyökerezett.

— Önök mind török szultánok e tekintetben — mondá mylady — vagy legalább azok akarnának lenni, ha tehetnék. Jöszte Ferencz, jöszte gyermekem. Te jól vagy, hála az égnek. A te fürteidet nem ritkította meg ezen iszonyú himlő, s arczocskádat ugy-e angyalom?

Ferencz elkezdett pifegni s nyöszörögni ily szerencsétlenség gondolatára, mert a kis úrficskát kis kora óta arra tanította anyja, hogy bámulja saját szépségét, mit ő szorgalmasan teljesített is.

Egyik nap, a mint Esmond is lábbadozott a láz és betegség után, valami szégyenhez hasonló furdalást érzett szívében, a mint eszébe jutott, hogy rosszullete alatt még egyszer sem gondolt a kovácműhelybeli szegény lányra, kinek piros arcját csak egy hónappal is azelőtt oly epedve óhajtá látni. Szegény Panna! arcza a rózsák sorában osztozott, elhervadt, mint azok. Ugyanazon nap betegedett meg, melyen Esmond; ő s kis testvére mindketten elhaltak a himlőben s a castlewoodi szilfák alá temették őket! Nem nézett ki többé a kertből derült arcza, nem vidítá fel most a vén kovács magános műhelyét! Esmond szeretne volna megcsókolni őt halotti ruhájában (mint a hajadont Prior szép költeményében); de mikor Esmond betegsége után először lépett a földre, ő már néhány lábbal alább a sírban pihent.

Doctor Tusher hozta meg e hirt, miről Esmond Harry többet is óhajtott volna tudni, de kérdőzködni nem akart. Mondta azt is, hogy csaknem az egész falut sújtotta a ragály, hogy hetvenen meghaltak benne s ezek közt említé Pannát és öcscsét. Nem mulasztá el megjegyezni, hogy a megmaradottaknak mily hálásoknak kellene lenniök. Ez embernek egész hivatása a hizelgés meg a prédikáció-csinálás levén, meg kell vallanunk, hogy ebben nagy szorgalommal járt el, egész nap vagy hizelgett, vagy prédikált.

Így mult ki Panna, Esmond Harry pedig

pirult, hogy nem hullatott egy könyvet is érte s hozzá fogott, hogy a kis falusi szépséget egy latin alagrában megénekelje. Fölszólítá a Dryásokat, hogy gyászolják s a vízi nymphákat, hogy sirassák őt. Minthogy a Panna atyja a Vulkán mesterségét üzé, Vénus leányához hasonlítá őt, ámbár, mint később megtudta, Sieviewright neje csúf, nyelves asszony volt. Hosszú képet vágott, bár igazában alig érzett több fájdalmat, mint egy bárgyú, ha valakit temetni lát. Az ily első szerelmek, férfi s leány részéről többnyire idétlenek; csaknem mind elhalnak, mielőtt születnének. Esmond késő vénérségéig el tudott mondani néhányat azon silány versekből, melyekkel műzsája a csinos leányt el-siratta, szégyennel gondolta el, hogy mily rosszak e versek, s mily jóknak hitte azokat egykor, mily csinált volt a bú s mégis mily büszke volt reá. Valóban nagy tévedés a fiatalkor együgyűségéről beszélni. Én azt tartom, senki sem tettetőbb, senki sem negélyezettebb a mások iránti magaviseletben, mint épen a fiatalok. Megcsalják magukat s egymást oly csselfogásokkal, melyek tapasztalt embert nem visznek tévútra; a mint pedig vénülünk, mind jobban megkülönböztetjük a valót s őszintébbekké leszünk.

Midőn mylady értesült a szerencsétlenségről, mely szegény Pannát érte, semmit sem szólt, míg Tusher velök volt, mihelyt ez elment, kézen fogá Esmond Harryt s így szólt:

— Harry bocsásson meg a szívtelen szavakért,

melyekkel önt azon este illetem, midőn beteg lett. Meghatott e szegény teremtés esete, s meg vagyok győződve, hogy semmi sem volt igaz mindabból, mivel önt felindulásomban vádoltam. Mikor legelőször a házból kimegyünk, vezessen el a kovácshoz, hadd lássuk, tehetek-e valamit a szegény agg vigasztalására. Szegény ember! mindkét gyermekét elveszteni! Mivé lennék én az enyéim nélkül!

Ez is volt első sétájok, mit mylady Esmond karjára támaszkodva, betegsége után tőn. De látogatása nem vigasztalta meg az öreg atyát, ki semmi szelidséget nem árult el, s úgy látszott nem vágyik beszélni. «Isten adta, Isten elvette», szólt, s tudja mi a kötelessége az ő felsége szolgájának. Nincs szüksége semmire, most kevésbé mint előbb, mivel kevesebb száját kell táplálnia. Ő ladységének s Esmond úrfinak jó reggelt kívánt — a betegség nagyon megnyujtotta, de csak kevésbé bélyegezte meg az ifjú urat; s ezzel kellenlően meghajtá magát s a műhelyből a házba ment, myladyt kissé hüledezve s megszégyenülve hagyván az ajtó előtt. Két gyermekének szép sírkövet tétetett, mely mai napig látható a castlewood-i temetőben. Mielőtt az év lejárt volna, az ő nevét is a kőbe metszték. Mylady elnémult. A női hiúság elrémül a halállal, e főúrral szemben, s a féltékenység sem meri átlépni ama felelmes birodalom küszöbét. E szenvedély merőben földi, s légkörünkön túl, a hideg kék ürben, elhal.

Végre, midőn a veszedelem tökéletesen elmúlt, jelentették, hogy mylord visszatér leányával. Esmond jól emlékszik még e napra. Úrnője. a grófnő, félelemtől szorongott; mielőtt a gróf érkeznek, szobájába vonult s pirosított arczczal tért vissza. Jó- vagy balsorsa az eldöntés küszöbén állott. Szépsége elmúlt, uralma is lejárt-e vele? Egy percz s megtudja. Mylord most lovagolt be a hidon, meglátszott már a nagy ablakból, biborba volt öltözve, s kedvencz szürkéjén ült, kis leánya mellette poroszkált fénylő barna paripán, széles kék lovagöltönyben. Mylady a nagy kemencze-párkányhoz támaszkodott, s kinézett, keze szivén volt; színe még halványabb a két piros folttól két felől. Zsebkendőjét képére nyomta, s azután görcsös kaczagással kapta le, a kendő egészen piros volt a festéktől. Ujra szobájába szaladt s halvány arczczal, vörös szemekkel jött vissza, kézen fogva fiát, épen midőn mylord belépett, s nyomában Esmond, ki elébe futott volt, fogadni pártfogóját s kengyelét tartani midőn, lováról leszáll.

— Ej fiam, Harry, szólt a jószívű mylord, olyan sovány vagy, mint egy agár. A himlő nem szépitett meg, pedig a család ez ágán elfért volna még egy kis szépség, ha ha ha . . . .

Mylord nevetett, s nem kis könnyűséggel ugrott le lováról. Piros-pozsgás vidám arczával s barna hajával úgy nézett ki, mintha soha sem ennék egyebet roast-beefnél . . . Esmond, mihelyt pártfogója leszállt, hódolattal, térdein köszönté őt

s azzal a kis Beatrixet ment üdvözölni s lesegíteni lováról.

— Pihá! milyen sárga ön — szólt ez — s egy — két veres lyuk van a képén — a mi nagyon is igaz volt; s Esmond Harry durva arcán, míg csak viselte, mindvégig megmaradtak e nyomok.

Mylord ismét nevetett széles jó kedvében.

— Átk — — a! — szólt mylord, egyik szokott káromkodását alkalmazva — a kis béka mindent észrevesz! A multkor észrevette, hogy az özvegy grófnő ki van festve, s megkérdezte, hogy miért használja azt a piros portékát, ugy-e Trix? azután a tornyot, a st. James palotát, a színházat, György herceget, s Anna hercegnőt, ugy-e Tr x?

— Mindkettő nagyon kövér s pálinkaszagú.

Papa hahotája mennydörgött.

— Pálinkaszagú! És honnan ismeri azt meg kegyed Kandika kisasszony?

— Onnan, hogy lordságod is olyan szagú, vacsora után, mikor lefekvés előtt megcsókolom — szólt a kisasszony, ki valóban ép oly kandi volt, mint atyja mondá, s oly gyönyörű kis cigány leány, a melyet csak szem valaha látott.

— Most pedig myladyhoz, szólt mylord, midőn a lépesőkön fölment, s a nappali ajtaja előtt csüngő szőnyeg függönyön átsuhant. Esmond jól emlékszik még a méltóságos alakra, izléses bibor öltözetében. Az utóbbi néhány hó alatt maga is

gyermekből férfiúvá nőtt, alakjával együtt eszméi is fölseperedtek, s egészen megemberedett.

Mylady arczkifejezése (melynek változásait Esmond Harry megszokta szemmel kíséreni; s rajta aggódó szeretettel jegyezni meg s értelmezni a vigság vagy szomorúság jeleit) mylord visszatérte után hetekig szomorú és levert volt; folyvást úgy látszott, mintha édelgéseivel akarta volna férje rossz kedvét elűzni, de melylyel az nem akart fölhagyni. Tetszeni vágyván neki, száz meg száz fogást alkalmazott, mi régebben kedves volt előtte, de mi most, úgy látszék, elveszté hatását. Dalai nem mulattatták őt; megszűnt tehát dalolni s csitítá gyermekeit, férje jelenlétében. Mylord hallgatva ült az ebédnél s hatalmasan ivott, neje szemben ült vele, lopva pillantott arczára s ő is szótlán vala. Neje hallgatása szintúgy úntatá, mint beszéde, ingerülten s egyet káromkodva szokta tőle kérdeni, hogy miért fogja be száját, s miért néz oly mogorván; ha szólt, durván félbeszakítá s parancsolta, hogy ne beszéljen ostobaságot. Úgy látszott, hogy visszatérte óta neje semmit sem tehetett, vagy szólhatott kedvére.

Férj és nő perlekedéseinél a család alárendeltjei is egyik vagy másik részére szoktak állani. Esmond Harry annyira tisztelte mylordot, hogy egy mértföldet gyalogolt volna mezítláb, hogy valami izenetét megvigye, de Esmond grófnőhöz való ragaszkodása oly szenvedélyes hálaérzet kifolyása volt, hogy naponta oda dobja vala életét,

ha azzal bánattól kímélheti meg, vagy szolgálatot tehet neki, s épen ez érzet mélysége és hatálya sejteté vele, mennyire boldogtalan imádott grófnője élete, s hogy titkos gondok (mert azokról soha nem szólt) nyomják szivét.

Nem tudja-e mindenki, ki a világot ismeri s figyelmesen észlelte a férfi s nő természetét, hogy mi történt myladyvel? Láttam, igaz, némelyeket, kik ifjúkori szerelmök virágát egész vén korukig, a maga üdeségében megőrizték, s tudom, hogy Parr Tamás úr százhatvan évig élt. De mindemellett hetven év az ember élete, s kevesen viszik azon túl, s bizonyos, hogy a ki, mint mylord, csak szépség kedvéért házasodik, lejárnak tekinti a szerződés őt illető részét, mihelyt a nő megszűnik megfelelni a magáénak, az ily férfi szerelme nem éli túl neje szépségét. Tudom, hogy gyakran van másként, mint mondám, s hiszem (mint sokan tapasztalás után hihetik) van nem egy ház, melyben a szerelem korán meggyújtott lámpája soha ki nem aludt, azonban ez olyan, mint Parr úr s mint a nagy vásári óriás, mely nyolcz láb magas, kivétel a férfiak között, a szegény lámpa, melyről szólok, s mely először világítja meg a menyegzői hálószobát, kialszik a száz meg száz szél- s a kéményen lejáró légvonatban, vagy csak perczeg az olaj hiánya miatt. És azután vagy Chloe virraszt a sötétben s nem tud aludni, mialatt Strephon figyelmetlenül horkol, vagy pedig vice versa szegény Strephon vett szívtelen nőt s ébredt

föl a házassági üdv azon képtelen visiója után, mely örök tartósságot ígért, s mely elmúlt, mint bármely más álmom. Együtt veték meg ágyukat, benne kell hálniok ama végső napig, midőn az élet lejár, s ismét külön alhatnak.

Ez időtájban Esmond, kinek versgépe volt, Ovid néhány levelét rímekben lefordította s úrnőjének adta át, hogy gyönyörködjék bennök. Harry úgy látta, hogy azok, melyek elhagyott nőkről szóltak, rendkívül meghatották, ott, hol Aenone Páris után kiáltott, és Medea kérte Jásont, hogy jöjjön vissza, Castlewood grófnő sóhajtott s azt mondá, hogy a vers ezen részét tartja legkedvesebbnek. Tán vén apját, az esperest is kész lett volna darabokra vágdalni, ha azzal férjét ismét megnyerheti. De az ő szép Jásone elment, a mint még más Jásonok is el fognak menni, s a szegény varázsnőnek nem volt oly bűvszere, melylyel őt visszatartsa.

Mylord csak addig volt mogorva, míg nejének aggódó arca, vagy magaviselete őt kárhoztatni látszott. Midőn ez annyira ment, hogy uralkodott maga felett s külsőleg derült arcot s magaviseletet mutatott, férje jó kedve is visszatért némileg, nem káromkodott s dúlt fült többé az asztalnál, sőt olykor nevetett vagy fesztelenül ásított; gyakran ment el hazúlról, vagy társaságot gyűjtött, s a napot nagyobbára vadászattal vagy pohár mellett töltötte, azon különbséggel, hogy szegény neje nem láthatá többé, mint régebben, a szerelem

lángját égni szemeiben. Férje vele volt, de ama láng, az egykor oly szívesen látott ostromtűz, kialudt örökre.

Minők voltak e hölgy érzelmei, midőn el kelle ismernie, hogy tükre nagyon is igazán jóslá, szépségével együtt uralmának is lejártát, a szerelem napjainak is végét! Mit tesz a tengerész, midőn a zivatar szétroncsolta árboczát s kormányrúdját? Kisegítő árboczot állít föl, s evezővel kormányoz a hogy lehet. Mit teszesz, ha a szélvész elhordja házad fedelét? Mihelyt a csapás után magához jön a lesujtott, összeszedi magát, körülnéz, nincs-e valami baja gyermekeinek s az eső elöl száraz helyre viszi őket. Ha palotád ég le, a színben húzod meg magadat. Kit nem ért éltében egy vagy több ily forgósél, mely kiragad szokott életmódunkból, s szirthez csap, hogy ott olyan hajlékot keressünk, a melyet lehet?

Castlewood grófné, miután észrevette, hogy hajója elsülyedt, mihelyt a veszteség-okozta levertségből fölszedte magát: boldogsági vállalatokba ereszkedett kicsiben, kezdette remélni, hogy még nyerhet egy keveset, vagy fordul valami az elveszetteből; mint a csüggedetlen üzér, ki elvesztvén ezreit, utolsó néhány forintját fekteti a közelebbi hajóba. A grófné mindenét gyermekeibe fektette, kiket végtelenül szeretett, mi szerető természetének múlhatatlan következménye volt, minden gondolatai azok jóllétén csüngöttek, tanult, hogy képes legyen tanítani őket, s gyarapította számos

természeti adományait és női tökélyeit, hogy azokat kisdedeibe olthassa. A legtöbb jó nőnek élete abból áll, hogy szakadatlanul jót tesz mással. Mintha a jóság túláradna bennök, s meg kellene azt valakivel osztaniok. A grófné jó francia-, olasz- és latinnyelv-tudóssá képezte ki magát, fiatal éveiben némi alapot kapván atyjától ez ismeretekben, de eltitkolá férje előtt e képzettségét, talán attól féltében, nehogy megsértse vele, mert mylord nem volt barátja a könyveknek s szörnyűködve szokott ümgetni, ha tudós asszonyokról volt szó, s méregbe jött volna, ha neje előtte talál egy latin könyvet elemezni, melyből ő alig ért két szót.

Esmond felügyelő és házi nevelő volt mylady alatt vagy felett, a mint jött. Mylord sok kószálásai alatt szünet nélkül folyt az iskolázás; anya és lány bámulatos gyorsasággal tanult, bár utóbbi csak jó óráiban, ha a kis önefejűnek kedve szottyant. Mi a kis úrfit illeti, meg kell vallani, hogy a tanulásban apja fia volt, s a játékot, s a nagy lovat, meg a kicsit, melyet atyja hozott neki s melyen vadászni kivitte, sokkal jobban szerette Corderiusnál vagy Lilynél (Cornélius és Livius). Aztán szeretett a falusi gyermekeken uralkodni, kikből egész kis udvart gyűjtött maga körül s olyan jeles uralkodói szellemben zsarnokoskodott felettök, hogy milord elnevette magát, mikor meglátta, anyja pedig gyöngéden megfeddette érette. A szakácsnak egy, az erdésznek két fia volt; sőt a ka-

pus házánál levő nagy kamasznak is csak úgy osztogatta az ütlegeteket s parancsokat. Doctor Tusher azt mondta róla, hogy bátor szívű fiatal nemes; de Esmond Harrynak, ki nevelője s nyolcz évvel volt nála idősebb, néha nagy bajába került ki nem jönni a béketúrésból s féken tartani lázongó kis urát s rokonát.

Két évvel azon baleset után, mely Castlewood grófnőt szépségének egy kis — igen igen kis részétől s könnyelmű férje szívetől megfosztá (mert igazat szólva mylady nemcsak azon tapasztalatra jött, hogy uralmának vége, hanem hogy vetélytársa is ki van szemelve, valami jóházbeli herczegnő valahol Drury-Laneben, kit mylord a nyolcz mértföldre fekvő városban telepített le s szokott meglátogatni (pudet haec opprobria dicere nobis) nagy változáson ment át kedélye s az, csak általa ismert, senkivel sem közölt s fájdalmának szerzőjétől sem gyanított küzdelmek után oly állapotra jutott, mit balsorsa előtt csak egy pár hónappal maga sem tartott volna lehetségesnek.

Megvénült az idő alatt, mint azok, kik hallgatva szenvednek nagy lelki fájdalmat és sokat tanult, mit előbb soha nem is sejtett. A legjobb tanítótól, a szerencsétlenségtől tanult. Csak két évvel előbb maga is gyermek volt, bár gyermekek anyja: férje isten, ennek szava törvény, mosolya napfény volt neki, unalmas üres szavaira is mohón figyelt, mintha bölcsesség sugalta eszmék lettek volna, minden kívánatainak s szeszélyeinek szolgálai

alázattal hódolt; első rabszolgája, s vak imádója vala. Vannak nők, kik tovább mennek a tőrésben s nemcsak a mellözést, de a hűtlenséget is elszenvedik, ő erre nem érzi magát kötelesnek. Szelleme föllázadt, s megtagadott minden további engedelmességet. Először titkon kellett imádása tárgyának elvesztése miatti fájdalmát szenvednie, azután tisztábban pillantá át helyzetét s be kelle látnia, hogy a lény, kit imádott, csak esetlen bálvány, s végre elismernie hallgatagon azon igazságot, hogy ő a fölebbvaló nem pedig férje s ura; hogy vannak eszméi, melyekkel férjének agya nem képes megbirkózni, szóval, hogy kettőjük közül ő a derekabb.

Érzé, hogy mylordtól egészen el van különítve, bár hozzá lekötvé még; s kénytelen, mint kevés boldog kivételével a legtöbbször, egyedül küzdeni át magát az életen. Mylord csak ült székén, szokása szerint kaczagott, tréfáit ropogtatta, ábrázatja borvirágos volt, s távolról sem gyanítá, hogy ama nyugodt, alázatos, hidegmodorú hölgy (szemben vele, szokott helyén) annyira fölötte áll! Ha a bor föléleszté kedvét, szeretett gúnyolódni hidegségével, s ilyenkor sokszor mondá: «Átkozom a —! mylady elment, ide a másik kancsóval!» Őszinteségében nem sokat himezett hámozott, kimondta a mit gondolt, általában nem sok rejtelem volt szavaiban. Szép Rosamondája nem lakott tömkelegben, mint az Addison operájabeli hölgy, hanem festett pofákkal s ittas kísérettel pompázott

a vidéki városon. Ha Castlewood grófnének kedve lett volna boszút állani, igen könnyen oda találhatott volna vetélytársa házába, de jött volna pisztolylyal s gyilokkal, ellensége mégis megszasztja őt egy töltés billingsgate-i szitokkal, mely e szép asszonynál mindig készen állott.

Azonban, mint mondva volt, Esmond Harry előtt jóltevőjének kedves arcza semmit sem vesztett bájaiból. A legnyájasabb pillantásai s mosolyai voltak Harry számára, tán nem oly derültek s mesterkéletlenek, mint azelőtt, midőn a gyermekeivel játszó gyermek, Castlewood grófné, csak férje tetszésére gondolt, de mint mindig, ha a csapások tiszta szívet érnek s nem épen elviselhetlenek, eszmék s jelességek egész serege fejlett ki, melyek soha létre nem jönnek, ha gondjaiból s szerencsétlenségéből nem sarjadoztak volna. Bizonyos, hogy a legfőbb jónak, mi bennünk van, a körülmények voltak szülői. Láthattad, hogy a rab gyakorlatlan ujjai s hiányos műszerei a legfinomabb faragványokat metszik s készítik, vagy a legbámulatosabb földalatti munkát hajtják végre, kőfalakat vágnak keresztül, vasrostélyokat s bilincseket reszelnek át; itt a szerencsétlenség kelti föl a szunnyadó éleselműséget, a bátorságot, vagy a kitartást oly egyénekben, kiknél e képességek az ezeket szülő körülmény nélkül soha létre nem jönnek vala.

— Kétségkívül, csak miután Jáson elhagyta Medeát (szólt Castlewood grófnő szokott mosolyá-

val a fiatal Esmondhoz, ki Euripides némely sorait olvasta föl neki fordításban) lett ez tudós s varázsnővé.

— És el tudta bűvölni az ég csillagait — tevé hozzá a fiatal nevelő — de Jásont nem volt képes ismét visszatéríteni.

— Mire czéloz ön? — kérdi mylady nagyon felindulva.

— Valóban semmire, csak a mit a könyvekben olvastam. Mit is tudnék én ilyes dolgokhoz? Nem is láttam más nőt mint kegyedet, a kis Beatrixt, a papnét, előbbi úrnőmet és ladységed fehércselédeit.

— Kik az ön könyveit irták — mondá mylady — ön Horáczaí, Ovidjei s Virgiljei, a menynyire én ismerem őket, mind rossz véleménynyel voltak felőlünk, minthogy mindazon hősök, kikről irtak, aljasúl bántak velünk. Mindig csak arra valók voltunk, hogy rabszolgák legyünk, sőt korunkban is, míg folyvást önök szabnak törvényt, még a prédikációk szerint is, az a legjobb nő, ki urának bilincseit legilledelmesebben viseli. Kár, hogy egyházunk nem engedi meg a zárdákat: Beatrix és én valamelyikbe menekülnénk s ott békében élnök le napjainkat, távol önöktől.

— Hát a klastrom nem rabszolgaság-e? — kérdé Esmond.

— Ha rabok is ott a nők, legalább senki sem látja őket — felelt mylady. — Nem dolgoznak az utcán, hogy a közönség gúnyolja őket; ha szen-

vednek, titkon szenvednek. Itt jó uram a vadászatról. El kell tenni a könyveket. Mylord nem szereti látni. A leczkének vége van mára, nevelő úr. S egy bókkal s mosolylyal befejezte a beszélgetést.

Nevelő úrnak — mint mylady Esmondot nevezé — mind a két keze tele volt dologgal Castlewoodban. Három növendéke volt, a grófnő s ennek két gyermeke, kiknek leczkén anyjok is mindig jelen szokott lenni, ezenkívül mylord levelezését is vitte, számadásait rendezte, ha kézhez kaphatta a semmivel sem gondoló úrtól.

A két fiatal tanítvány rest tanuló volt, s mivel mylady semmi akkoriban divatozó fenyítéket nem engedett meg, mylord fia csak azt tanulta, mihez kedve volt, ez pedig édes kevés volt, úgy, hogy egész életében sem lehetett annyira vinni, hogy Virgilből hat sornál többet tudjon elemezni. Beatrix kisasszony tűrhetően csevegett kis kora óta francziául s gyönyörűen énekelt, de ezt anyjától tanulta, nem Esmond Harrytól, ki alig tudta megkülönböztetni a »Green Sleeves»-t a »Lillabullero»-tól, bár nem volt nagyobb élvezete, mint ha e két hölgyet énekelni hallá. Még most is látja őket (s fogja-e valaha feledni?) a mint nyári estén egymás mellett ültek (két aranyfej a hangjegyek előtt) a gyermek kis keze az anyjával együtt verve az ütenyt, míg hangjuk együtt emelkedett és szállt a dallamban.

De ha a gyermekek hanyagok voltak, bámu-

latos mohósággal tanult anyjuk a fiatal nevelőtől, s tanítá őt egyszersmind. A legszerencésebb ösztönszerű tehetsége volt a könyvek, különösen a költemények rejtett szépségeinek felismerésére, mint séta közben is szokása volt mezei virágokat fedezni fel, s oly füzéreket kötni belőlök, melyeket más kéz nem volt képes. Itész volt, de nem esze, hanem szive szerint, s az együtt olvasott könyveket oly édesen magyarázta, hogy a fiatal Esmond életében tán e kedves úrnő s gyermekei körében töltött órák voltak a legboldogabbak.

Azonban e boldog órák hamar valának lejárandók, még pedig Castlewood grófnének saját akaratából. Karácson tájban történt, midőn Esmond Harry betöltötte már a tizenhatodik évét, hogy Tusher Tom, régi pajtása, ellenfele és barátja (ki csinos, szépnövésű, izmos fiú volt) hazajött a londoni iskolából s egyetemre készült, hova ösztöndijra ment s reménye lehetett utóbb is előlépésekre az egyházi pályán. Tusher Tomnak most mindig Cambridge-el volt tele a szája és a fiúk, most már jó barátok, szorgalmasan examinálták egymást tanulmányaikból. Tom tudott valamit görögül s héberül a latinon kívül, miben meglehetősen jól állott, s a számtannak is neki adta magát atyja vezetése alatt, ki jól értette magát abban, Esmond pedig ezekben teljesen járatlan volt, s nem is irt olyan jól latinul mint Tom, bár jobban beszélt, mit kedves barátjától, a jezsuita atyától tanult volt, kinek emlékét az ifjú hálás kegyelet-

tel őrzé folyvást, s tisztán tartá a kardokat a kis sírboltban, hol azokat az atya látogatása éjjelén megmutatta volt neki, s éjjelenként, ha szobájában, mely egykor a Holté volt, könyvei és versei mellett ült, fel felpillantott az ablakra, várva, hogy hátha felnyílik s rajta a derék páter repül be. Jött és eltűnt mint az álom, s ha a kardok s könyvek nincsenek, majd azt hihette volna Harry, hogy Holt atya csak saját képzelődésének szüleménye; s no meg egy pár levél, minek egyike külföldről jött, tele jóindulatú tanácsokkal, a másik pedig csakhamar azután, hogy a hextoni püspök által konfirmáltatott; ebben Holt atya sajnálkozik elszakadásán. De most Harry annyira bízott igazságában s vitatkozási tehetségében, hogy képesnek hitte magát, Holt atyával is szembe szállani, s valószínűnek, hogy őt érveivel megtérítené.

Esmond szíves úrnője, hogy fiatal gyámoltját a hitben erősítse, atyjától, az esperestől könyveket hozatott, ki az előbbi király alatt kitüntette magát a hitvitákban, de most, mint vén katona, szegre akasztotta fegyvereit. Örömmel szedte le most azokat a fiatal Esmond számára, kit személyesen is oktatótt és utasított. Nem sok rábeszélés kellett a gyermeknek, hogy szeretett úrnőjével egy templomba járjon imádkozni. A jó öreg esperes magának tulajdonítá e térítést, bár az tulajdonkép egy sokkal szelídebb s szebb rábeszélő érdeme volt.

A lady nyájas szemei előtt (a mylordéi az álomtól majd mindig csukva lévén) Esmond sok kötetet olvasott át hirneves régi angol papok műveiből; megismerkedett Wake-, Sherlock-, Stillingfleet- és Patrickal. Úrnője soha sem únta meg figyelni vagy olvasni, a szöveget gyöngéd magyarázattal kíséni, nyomósan ajánlani azon pontokat, melyekkel képzelete legtöbbet foglalkozott, vagy melyeket értelme legfontosabbnak vélt. Atyjának, az esperesnek halála óta a hittani olvasmányokban némileg szabadon válogatott, mit szigorúhitű atyja meg nem tűrt volna, az ő kedvencz írói inkább az észre meg a régiségre hivatkoztak, mint olvasóik szenvedélyeire vagy képzeletére, de Castlewood grófnő előtt Taylor püspök, sőt még Baxter és Law urak művei is nagyobb tetszésben részesültek, mint nagy angol tudósaink szigorúbb tartalmú kötetei.

Később az egyetemen ismét elővette Esmond e vitairatokat és egészen más modorban tanulmányozta azokat, miután pártfogói azt határozták, hogy az egyházi életre szentelje magát. De bár úrnőjének kedve szerint volt az elhatározás, neki magának nem igen. A jezsuita által belélehelte egyszerű áhitat első hevé után, ez elvont hittan kevésbé gyökerezett meg az ifjú kedélyében.

Miután első hite meg lön ingatva s szentjei és szüzei megfosztva imádásától, hogy ne sokkal álljanak fölebb, mint Olymp istenei: hite inkább belenyugvás lett, mint buzgóság, s csak úgy ké-

szült a papi ruhát és övet felölteni, mint más, hogy mellvértet és bakkancsot hordjon, vagy hogy egy kereskedői irodába jusson, inkább kenyérkereset-, engedelmesség- vagy szükségből, mint hivatásérzetből. Egész sereg ily legény volt Esmond idejében az egyetemeken, kik papoknak készültek, egy cseppel sem több hivatással mint ő.

Midőn Tusher Tamás elment, a fiatal Esmondot nem kis levertség s nyugtalanság fogta el, melynek okát — bár Harry nem panaszkodott — szíves úrnője bizonyosan kitalálta, mert csakhamar kimutatta, hogy nemcsak tudja miért búskomor Harry, hanem gyógyszerről is tud gondoskodni e hangulata ellen. Természete volt észrevétlenül figyelni azokra, kikhez kötelesség vagy szeretet csatolá, és megelőzni vagy teljesíteni kívánataikat, ha csak hatalmában állott. Arra született e hölgy, hogy szívességeket gondoljon ki, ajándékokon törje fejét, s jót tervezgessen a körülötte levők számára. Az ily szívességeket nagyobbára mint tartozást szoktuk venni, a Máriák, kik olajjal kenik meg lábainkat, nem sok köszönetet nyernek. Némelyikünk egyáltalában nem tudja méltányolni ez odaadást, s nem indul halála miatta, elismeréssel alig fogadja; mások csak évek múlva emlékeznek meg reá, midőn rég eltűntek a napok, melyek ama reánk halmozott édes gyöngédségek tanúi valának, és adósságainkat későn hulló, nyomorult könnyeinkkel akarjuk visszafizetni. Akkor újra halljuk a szeretet elfe-

ledett hangjait s a múltból édes pillantások lövel-
lenek reánk. Oh fényesek és tiszták! Oh mint
visszasóvárogjuk! mivel nem birhatjuk már, mint
tömlöcz falai közül az ünnepi zenét, vagy a vas-
rostélyon besütő napfényt, inkább dicsérjük, mert
nem férhetünk közelébe, fényesebbnek találjuk
az ellentétért, mely közte s mostani sötétségünk
és magányunk közt van, melyből nem menekül-
hetünk!

Mindazon figyelem, melylyel Castlewood grófnő
búskomorságát földeríteni igyekvék, oda irányult,
hogy nála szokatlan vidámsággal oszlassa el Harry
kedvetlenségét. Igyekezett, hogy a három tanít-
vány (magát is beleszámítva) sokkal jobb kedvű
legyen, mint valaha volt, s tanulékonyabb is,
mindenikök sokkal többet tanulván és olvasván,
mint szoktak vala. Mert ki tudja — mondá my-
lady — mi fog történni, s tarthatunk-e sokáig ily
tanult nevelőt?

Esmond Feri erre azt felelte, hogy neki nincs
szüksége több tanulásra, s Henrik bácsi össze-
csaphatja könyvét a mikor akarja, ha kedve van
halászni menni, a kis Beatrix pedig kijelentette,
hogy ő Tusher Tomért küld, az bezzeg szívesen
eljön Castlewoodba, ha Harry el szándékozik
menni.

Egyszer csak hirnök érkezett Winchesterből
egy nagy, fekete pecsétes levéllel az esperestől,
melyben írta, hogy nővére meghalt, s 2000 font
vagyont hat unokahugának, az esperes leányai-

nak hagyta, sokáig azután emlékezett még Harry a kipirult arczra s mohó pillantásra, melyet szíves úrnője e hír után reá vetett. Mylady semmi bánatot nem szinlelt az elhunyt rokon miatt, kitől családja régóta távol élt.

Midőn mylord meghallotta az ujságot, ő se nagyon verte fejét a falba.

— A pénz épen jókor jött, hogy a zeneszobát s a pinczét (mely hanyatlani kezd) jó karba hozzuk, s kegyednek hintót s egy pár lovat vegyünk, melyek hámban s nyeregben egyaránt járnak, Beatrix, te fonókereket kapsz, neked Ferencz egy kis paripát veszünk a hextoni vásáron, neked Harry öt fontot adunk könyvekre, szolt mylord, ki bőkezűleg bánt a maga pénzével s valóban a más emberfiáéval is. Jó volna, Rachel, ha a kegyed nagynénje minden évben meghalna, mi el tudnók költeni önnek minden pénzét még a testvéreiét is.

— Csak egy nagynénem volt mylord, és — és én a pénzt egyébre szántam — szolt mylady egészen kipirulva.

— Egyébre szánta, édesem? mit ért kegyed a pénzhez? kiáltá mylord. S mi az ördögöt kívánhatna kegyed, mit én meg ne adnék?

— Azt akarom, hogy ezen pénzzel — — nem képzeli ön, mylord, mit akarok?

Mylord nagyban esküdözött, hogy nem is sejtí.

— Esmond Harryt akarom vele egyetemre küldeni. Harry öcsém — mondá mylady — önnek nem szabad tovább ez unalmas helyen maradnia,

igyekezzék hírnevet szerezni magának Harry, s nekünk is.

— Harrynak itt elég jól van dolga — felelt mylord meglehetősen mogorván.

— Elmegy, Harry? Csak nem akar talán elmenni? kiálták Ferencz és Beatrix egy szuszszal.

— De visszajő, s mindig itt lesz itthon, szőlt mylady, kék szemével úgy nézve ki, mint a menyeyei jószág, s tanítványai mindig fogják őt szeretni, nemde?

— Istenemre, Rachel, kegyed jó asszony, szőlt mylord, megragadva mylady kezét, ki erre nagyon elpirult, visszahuzódott s gyermekeit tuszkolá maga elébe. Örvendek, öcsém, folytatá mylord barátságosan megveregetve Esmond Harry vállát. Nem akarom szerencsédet akadályozni. Menj Cambridgebe fiam, s ha Tusher meghal, te leszesz itt a pap helyette, ha addig valami jobb nem fordul számodra. A butorozást s a lóvételt máskorra hagyjuk. Egy poroszkát adok alád az ólból, választ-hatod azt, a melyik tetszik, háttas-lovamat, a barna paripát, meg a hintóba valókat, az Isten adjon neked szerencsét, fiam.

— Válaszsa a sárgát, Harry, az jó ló. Atyám azt mondja, hogy az a legjobb az ólban, szőlt a kis Feri tapsolva s ugrálva. Menjünk az ólba, nézzük meg. S Harry is annyira örült s oly szeleburdi volt, hogy abban a perczen távozni akart, hogy indulásához készüljön.

Castlewood grófnő szomorú, átható tekintetet

vetett reá. «Szeretne már indulni», szólt férjének. Az ifjú szégyenülve állott meg. «Valóban örökre itt maradnék, ha nagysád kívánná», mentegetődzék.

— Elég balgatag is volnál érte, szólt mylord. Csitt, csitt fiatal ember. Menj világot látni; tombold ki magadat s kergesd és csipd nyakon a szerencsét. Szeretnék ifjú lenni magam is, hogy egyetemre mehetnék, s megkóstolhatnám a trum-pingtoni jó sört.

— Házunk igazán elég unalmas egy hely — szólt a grófnő szomorúsággal s tán némi gúnnyal is hangjában — egy félig összedült, másik felében is rosszúl ellátott régi ház, egy nő s két gyermek csak silány társaság lehet oly férfiaknak, kik jobbhoz szoktak. Mi csak arra vagyunk alkalmasok, hogy uraságtoknak szolgálói legyünk, s szükségképen más valahol kell élvezetet keresniök, nem itthon.

— Kárhozzam el, Rachel, ha tudom, komolyan beszél-e kegyed vagy tréfál, — szólt a gróf.

— Komolyan uram! felelt a nő folyvást egyik gyermekén csüngve: Van-e itt helye, tárgya a tréfának? Ezzel meghajtá magát mylord előtt s büszke tekintetet vetve Esmond Harryra, mely ezt látszott mondani: «Ön ért engem, de ő nem», gyermekeivel együtt elhagyá a szobát.

— Mióta megtudta ezt az átkozott hextoni dolgot — mondá mylord — s akasszák fel a ki hírül hozta! egészen más asszony. Ő, ki oly alá-

zatos szokott lenni, mint egy tejárús-lány, most oly büszke, mint egy fejedelemlő. Fogadd meg tanácsomat, Harry, s ovakodjál az asszonyoktól. Mióta csak közöm van velök, undornál egyebet nem költöttek bennem. Tangierben volt egy barát-nőm, kivel, minthogy egy árva szót sem tudott nyelvemen, azt gondolhatnád, hogy nyugalmas életet folytattam. De meg akart mérgezni, mert féltékeny volt egy zsidó lányra. Ott van nagynénéd, mert nagynénéd ő neked, Jezabel nagynénéd, szép életet folytatott vele atyád, s itt van mylady. Mikor először láttam, atyja az esperes mellett kis lova nyergén, oly piczi kis baba volt, hogy egy hat krajezáros bábnak is megörült volna. És most látod, hogy milyen feszes, merő, mintha nyársat nyelt volna, császárné sem lehetne kevélyebb. Add ide a kancsót, Harry fiam. «Jó a kancsó sör reggel», korcsmárosom szavajárása. «Jó a kancsó sör délben», kedvesem szavajárása. Átk . . . a! Polly is szereti a kancsó sört, még pedig, Istenemre mondom, pálinka kíséretében. — Hiszem is biz én, hogy szerették mindketten, mert ebédnél mylordnak gyakran nehezen forgott a nyelve, vacsorára pedig egészen elállott a szava.

El lévén már határozva Esmond távozása, úgy látszott, Castlewood grófnő is örült annak; mert nem egyszer, midőn az ifjú, talán maga előtt is szégyelve, hogy távozását alig várja, bár fájdalommal válhatott csak meg azoktól, kik szeretetök s megbecsülhetetlen szivességök annyi jelét

adták iránta, kik őt, a névtelen s hontalan árvát fölfogadták s oly gyöngéden ápolták, e fájdalmat s háláját úrnője előtt ki akarta fejezni: Castlewood grófnő mindannyiszor kurtán félbeszakította szeretet nyilatkozatait és siránkozásait, hallani sem akart bánatáról, hanem csak jövődő nagyságára s életbeli kilátásaira gondolt.

— A kiseded örökségből négy évig uralmú módon megélhet. A többit az isteni gondviselésre, kegyednek eszére, szorgalmára és becsületére kell bízunk. Castlewoodon ön mindig itthon lesz és e gyermekek, kiket tanított és szeretett, nem szünetdenek szeretni önt. És Harry — szólta mylady — (s most az egyszer szemében könny csillogott, hangja reszketett) a természet rendje szerint megeshetik, hogy itt kell hagynom őket; akkor atyjuknak — — és — — és nekik is szükségük lehet hű barátokra, védőkre. Igerje meg nekem, hogy hű lesz hozzájok, a minő hű, úgy hiszem, én voltam önhöz, s egy anya gyöngéd imája és áldása kísérje!

— Isten engem úgy segítjen, asszonyom, a mily hű leszek hozzájok — szólta Esmond Harry térdre esve s drága úrnője kezét csókokkal halmozva. Ha nagysád akarja, maradok. Nekem mindegy akár vivok ki magamnak állást az életben, akár nem; mi baj, ha egy nyomorult gyermek ép oly ismeretlenül pusztul el, mint él most. Elég nekem, ha biztos vagyok önnek szeretetéről és kegyéről; önt boldoggá tenni, elég nekem!

— Boldoggá! sóhajtá mylady; valóban boldognak kellene lennem gyermekeimmal és . . .

— Nem boldog! kiálta Esmond (mert ismerte úrnője életét, bár az soha szót sem szólt felőle). Ha boldog nem is, legalább nyugodt lehet. Engedjen itt maradnom, hadd dolgozzam kegyedért s lehessek szolgálja!

— Jobb, ha elmegy, szólt mylady nevetve, kezét egy pillanattig a gyermek fejére tévén. Ne maradjon tovább e komor helyen. Menjen az egyetemre; tüntesse ki magát, mint nevéhez illik. Ez által okoz nekem legtöbb örömet; és — és ha gyermekeim, vagy én, önre szorulnánk: akkor jöjjön, tudom számíthatunk önre.

— Ne segítsen engemet az ég, ha nem! — szólt Harry fölemelkedve térdéről.

— Lovagom e perczen sárkányt óhajtana, melylyel megvíhasson — szólt nevetve mylady, mire Esmond elpirult s megütődött, mert igazán azt gondolta, vajha rögtön alkalma nyílnék hűsége kitüntetésére. Jól esett neki a gondolat, hogy mylady őt «lovagjának» nevezte, sokszor, de sokszor visszaemlékezett e névre, s imádkozott, bár lehetne is hű lovagja!

Mylady hálószobájának ablaka a mezőre nyílt; látni lehetett onnan a vereslő dombokat Castlewood falva alatt, a falu s az úrilak közt elterülő zöld legelőt s a folyam felett ivező ódon hidat. Mikor Esmond Harry Cambridge-be indult, a kis Ferencz a hídig szaladt lova mellett, hol

Harry egy perczig megállott s visszapillantott a házra, melyben élének jobb felét töltötte. Ott feküdt előtte, jól ismert szürke tornyaival, melyek közül egy-kettőnek teteje verőfényben ragyogott, folyosójával s oszlopaival, melyek sötét árnyat vetettek a före. Harry soha sem feledte, mint tekintett utána az ablakból úrnője, fehérbe öltözve, míg a kis Beatrix barnafürtös feje anyja vállára hajlott. Mindkettő isten hozzádot intett felé, a kis Ferencz pedig zokogva vált meg tőle. Fel fogadta ekkor szívében, hogy úrnőjének hú lo-
vagja leend, s kalapjával újra elbúcsúzott tőle. A falusiak is elbúcsúztak tőle. Mindenki tudta, hogy Harry úrfi egyetemre megy s a legtöbbnek volt néhány nyájas szava a távozó ifjúhoz. Nem időzöm annak előadásán, mily kalandokat s mily pályát teremtett számára képzelődése, míg az első három mértföldön átügetett. Még akkor nem ol-
vasta volt monsieur Galland szellemdús arab meséit, de bizonyos, hogy a jámbor Alnasharon kívül elég ember épít légvárat, táplál nagy reményeket, melyek utóbb buborékká oszlanak!

TIZEDIK FEJEZET.

Cambridge-be menve, ott nem sok jót teszek.

Mylord, ki mint mondá, szeretné még egyszer fiatalkori kedves helyeit látni, örömet követé

Harryt első Cambridgei útjára. London felé mentek, mert mylord azt akarta, hogy Harry itt is mulasson néhány napot, s ismerkedjék meg a városi örömeikkel, mielőtt egyetemi tanulmányaihoz fogna; itt mulatásuk alatt a Londonhoz közeli Chelsea-be, az özvegy myladyhez vitte pártfogója a fiatal embert, mivel a kegyes hölgy Castlewoodon különösen meghagyta, hogy az ifjú gentleman az öreggel tiszteletteljes látogatást tegyen e külvárosban.

Ő ladysége, az özvegy grófnő Chelseaben szép házban lakott, mely mellett kert volt, az ablakokból szép kilátás nyílt a mindig nyüzsgő hajósok, hajók és csónakoktól borított folyamra. Harry nevetett, midőn újra meglátta Sir Lely Péternek még nem feledett festményét, mely atyjának özvegyét, mint szűz vadásznőt ábrázolá, aranyos nyíllal s nyilvesszővel fölfegyverkezve, s csak azon csekély öltözékkel fedezve, mit erről ítélve, a Károly király idejebeli hajadonok szoktak hordani.

Az özvegy mylady fölhagyott e sajátos vadásznői jelmezzel, midőn férjhez ment. De ámbár most meglehetősen túl volt már a hatvanon, azt hiszem, még mind azt képzelte, hogy ama légies nympa könnyen fölismerhető a tisztességes személyiségben, kinél Harry és pártfogója látogatást tettek.

A fiatal embert még kegyesebben fogadta, mint az öreget, mert a társalgást szerette francziául folytatni, e nyelvben pedig Castlewood gróf nem

valami nagy előmenetelt tett, Esmond úrnak tetszését fejezte ki a felett, hogy azt oly folyékonyan beszéli. «Csak ez alkalmas művelt társalgásra — kegyeskedett megjegyezni — s illő magas műveltségű személyekhez.»

Mylord nevetett később, midőn eltávoztak, rokona magaviseletén. Mondá, hogy még jut eszébe azon idő, midőn e hölgy szinte elég jól beszélt angolul, s tréfás modorával sajnálkozását fejezte ki, hogy ily szeretetreméltó nőtől elesett.

A mylady méltóztatott megkérdeni, hogy hagyta nejét s gyermekeit, hallotta, hogy Castlewood grófnő himlős volt, de reméli, hogy nem rútt meg oly nagyon, mint a hogy beszélnek.

Mylord e neje betegségére tett megjegyzésre kissé megrázkódott s kipirult, de az özvegy, midőn a fiatal hölgy elrútulásáról beszélt, tükörbe pillantott, s oly önelégült mosolylyal vizsgálta vén, ránczos képét, hogy vendégei csak nagy erőlködéssel tudták elfojtani nevetésüket.

Kérdezte Henriktől, hogy minő pályát választott magának, s midőn mylord azt felelte, hogy pap lesz belőle, a vén dr. Tusher halála után pedig megkapja a castlewoodi plébániát: nem látszott különösen haragudni, hogy Harry angol egyházbeli pap lesz, sőt inkább örült azon, hogy e szerint az ifjú sorsáról gondoskodva van. Felszólította Harryt, hogy ne feledje meglátogatni őt, valahányszor Londonon átutazik, sőt kegye annyira is kiterjedt, hogy egy hús guinéval telt

erszényt küldött számára a vendéglöbe, hol mylord szállva volt (az «Agár»-hoz Charing Crossban); e nagyon szívesen látott ajándékon kívül, egy kis bábút is küldött a mylord kis leányának Beatrixnek, ki ez időtájt kinőtt a bábúzásból, s csaknem oly magas volt, mint tisztes rokona.

Mylord és Harry, miután megnézték a várost s a színházakat, Cambridgebe lovagoltak, két kellemes napot töltvén az utazással. Akkor még nem voltak meg azon új gyorskocsik, melyek az útát London és az egyetem közt egyetlen nap alatt tették meg, mind e mellett az út Harrynak kellemes volt, s rövidnek tetszett, meg is emlékezett mindig e jó napokra, miket kedves pártfogójának köszönhetett.

Esmond úr a cambridgei Szentháromság-Egyetembe lépett be; e híres iskolába járt mylord is fiatal korában. Dr. Montague volt az igazgató, ki nagyon udvariasan fogadta mylord Viscountot, szintén Bridge úr is, ki Harry nevelőjéül volt kinézve. Tusher Tamás, ki az Emmanuel-egyetembe járt, s ez időben már fiatal diák volt, eljött tisztelkedni mylordnál, s pártfogásába venni Harryt. S miután kényelmes szobákról gondoskodtak számára, a nagy udvaron mindjárt a bejáratnál, s közel a híres Newton úr szállásához, Harry pártfogója elbúcsúzott tőle sok szíves szóval, áldáskívánatokkal s azon figyelmeztetéssel, hogy igyekezzék jobban viselni magát az egyetemen, mint mylord viselte volt.

Felesleges ez emlékiratban részletesen leírni Esmond Harry iskolai életét. Olyan volt az, mint száz meg száz akkori fiatal emberé. Azonban megvolt az a baja, hogy pár évvel idősebb volt tanuló társainál és előbbi elzárkózott nevelése, életének körülményei, az ezekből természetesen kifejlő gondolkodó-természet és búskomorsága kizárák őt a sokkal fiatalabb s vígabb kedélyű pajtások társaságából. Nevelője, ki földig hajolt, midőn mylorddal az iskola kertjét megjárta, megváltotta magaviseletét, mihelyt mylord távozott, s nyers és kevély lett, legalább Harrynak úgy tetszett. Midőn a fiatalok csoportokba gyülekeztek az előcsarnokban, Harry egyedül állott e sereg gyermek között, midőn felszólították, hogy latinul olvasson, nagyon kikaczagták társai, mert idegen kiejtése volt, melyet tanítójától, a jezsuitától tanult, s ő nem tudott ennél jobbat. Nevelője Bridge úr, otromba élecek czéllapjául szerette őt kitűzni, mi a fiatal ember szívét haragra lobbantotta, hiúságát sértette, s ő egy ideig itt is oly elhagyatva érezte magát, mint Castlewoodon, hová alig várta, hogy visszatérhessen. Születése is sok szégyent hozott reá; lenéző és gúnyos pillantásokat vélt észrevenni apraján, nagyján, kik kétségkívül jobban bántak volna vele, ha ő is nyiltabb szívvel közeledik vala hozzájuk.

Midőn most, nyugodtabb napjaiból visszapillant életének e szakára, melyben oly boldogtalan-nak érzi magát, átlátja, hogy saját büszkesége és

hiúsága volt nagyobbára oka azon bosszantásoknak, miket akkor rossz akaratnak tulajdonított. A világ jól bánik a jókkal s nem ismertem epés embergyűlölőt, ki ha harczban állt az emberekkel, nem maga lett volna hibás, nem pedig a világ. Tusher Tamás sok jó tanácsot adott Harrynak e tárgyban, mert Tom józaneszű és jószívű volt, de Harry úr haszontalan megvetést s alaptalan keserűséget mutatott idősebb társa iránt, s teljes-séggel nem akart megválni kedvencz eszméjétől, hogy ő méltatlanságot szenved, mit kivüle valószínűleg senki sem hitt. A mi a derék dr. Bridge-t illeti, ez néhány az ifjún tett élczkisértet után meggyőződött, hogy ez emberrel nem jó tréfálni, mert gyakran a dr. úr ellen fordult a nevetség. Ezért a nevelő és növendék nem lettek jobb barátok, de annyi haszna mégis volt Esmondnak a dologból, hogy Bridge úr békét hagyott neki s míg Harry templomba ment vagy feladatait végezte, a dr. nem bánta, ha nem is látja duzzogó arcát osztályában, s megengedte, hogy saját szobájában olvasson s mérgelődjék.

Egy vagy két latin és angol nyelven írt költeménye, melyekről azt nyilvánították, hogy némi becszel bírnak, s egy latin szónoklata (Esmond úr jobban tudott írni e nyelven, mint beszélni) egy kis hírnevet szereztek neki mind az egyetemi előljárók, mind a tanulók között, kik többnek kezdék őt ismerni, mint a mennyit valóban ért. Néhány győzelem, melyet közös ellenségök Bridge

úron nyert, még inkább megnyerte társai szívét, s úgy tekintették őt ezután, mint az ifjuság harczosát az előljárók ellen. Azon ifjak, kikkel bizalmas lábon állott, úgy találták, hogy nem oly mogorva és kevély, milyennek külső magaviselete után itélték, úgy hogy Don Dismallo, mint elejénte elnevezték, némi fontosságra tett szert az egyetemen, s tanárai mint veszedelmes embert jegyezték meg maguknak.

Don Dismallo, mint egész családja, szilárd Jakab-párti volt, játszotta a hűségest, meghívta Burgundybe fiatal barátait s Jakab király születésnapján poharat üritett a király egészségére, feketébe öltözött leköszönése napján, s bőjtölt Vilmos király koronáztatásának évfordulóján, s ezer más képtelen különcségeket vitt végbe, melyekre most nem tud mosoly nélkül gondolni.

E dőreségek Tusher Tom részéről nagy ellenzésre találtak, ki a tényleges hatalomnak ép oly buzgó párthíve volt, mint a mily ellensége Esmond. Tom whig, Esmond pedig tory volt. Tom soha egy leczkét sem mulasztott, s a lehető legmélyebb meghajtással süvegelt az igazgató előtt. Nem csoda, ha sóhajtott Esmond fegyelem ellenes modorán s boszankodott, midőn mások mosolylyal kísérték. Ha nem tudta volna, hogy Harry a gróf pártfogoltja, kétségkívül örökre szakított volna vele. De a becsületes Tom soha sem vált meg egy barátjától is, míg annak nagy úr pártfogója volt. Ezt ő nem számításból tette, hanem természetes vonza-

lomból a nagyok iránt. A hízélgés nem tettetés volt nála, hanem hajlam, mert szíve mindig jóindulatú, megnyerő és szolgálai vala.

Harry igen bőkezűleg volt ellátva pénzzel, mert nemcsak a kedves Castlewood grófnő segítette rendesen, hanem a chelsea-i özvegytől is kapott évi ajándékot, ki minden karácsonra meghívta magához Londonhoz közel fekvő jószágára; de e jótétemények daczára Esmond mindig szegény volt, míg Tusher Tamás mindig tisztességesen ki tudott jönni az atyjától kapott csekély összeggel. Az igaz, hogy Harry tele marokkal költötte, ajándékozta s kölcsönözte ki pénzét, mit Tom soha sem tett. Azt hiszem, olyan volt ő e tekintetben, mint a híres Marlborough herczeg, ki ifjonez korában ötven aranyat kapván valami dőre asszonytól, ki bele szeretett szép szemeibe; húsz évvel később megmutatta Cadogánnak egy fiókban e pénzt, melyet mindig e helyt tartott azóta, hogy érte fiatal jó hírét eladta volt. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy Tom ily haszonnal kamatoztatta volna szép szemeit, mert a természet minden testi kellemet megvont tőle, s azonkívül is példánya volt az erkölcsös magaviseletnek, nem mulasztván el egyetlen alkalmat, midőn fiatalabb pályatársának üdvös intésekkel lehetett szolgálnia, mert megvallva az igazat, ezeket igen bőkezűleg osztogatta. Nem mintha nem lett volna víg ficzkó a maga módja szerint, mert szerette a tréfát, ha szerencséjére megérthette, a kancsóhoz is jól hozzá

látott, ha más fizette ki, s különösen ha valami fiatal lord társaságában ihatott. Ily körülmények közt nem volt erősebb ivó az egyetemen Tusher úrnál és azután épületes volt látni őt tisztára kiborotvált pofával «Amen»-t énekelni a kora reggeli isteni tiszteleten. Olvasmányaiiban a szegény Harry mind a kilencz múzsa után röpkedett, s így mindeniktől csak kis kegyben részesült, míg Tusher Tom, kinek nem volt több költészeti ere, mint egy kis 6 évesnek, kutya-kitartással s tola-kodással udvarolván az isteni Calliopénak, jutalmat nyert, s némi hitelre tett szert az egyetemen; tudományossága el lön ismerve. Életének e szakában szerezte magának Esmond azon csekély olvasottságot, melylyel valaha dicsekedhetett, a napnak nagyobb részét azzal töltvén, hogy mohón nyelt el minden könyvet, melyre kezét tehe'é. E kapkodó módon átfutotta a legtöbb angol-, francia- és olasz költők műveit, felületesen ismerte a spanyol irodalmat, s ezenkívül a régi nyelveket, melyek közül legalább a latin meglehetősen hatalmában volt.

Egyetemi pályájának dele körül kezdette a hivatására vonatkozó könyveket olvasni, s erre is inkább világi tekintetek, mint hajlam határozták; jelenleg épen a theologiai vitákba mélyedett. Olvasása folyamában (melyet sem azon komolysággal, sem azon áhitatos lélekkel nem űzött, mit e tudomány igényel) az első hónap végével azon vette észre magát az ifjú, hogy ő pápista, s már

készült ezt ki is nyilatkoztatni, a következő hónapban már Chillingworth-al protestáns volt, a harmadikban pedig Hobbs és Bayle-lel, kétkedő. Míg a becsületes Tusher Tom, ki soha sem engedte meg észének, hogy az elébe szabott egyetemi útról letérjen, teljes készséggel fogadta el a harminczkilencz czikket, s más harminczkilenczre is ráállott s felesküdt volna a legnagyobb engedelmességgel. Harrynak e tekintetben való nyakasága, csapongó gondolatai és társalgása, annyira megbotránkoztatták s lesujtották Tamást, hogy hidegség és elidegenedés fejlett ki köztök, s alig lettek többek pusztá ismerősöknél, holott az egyetemre jöttekor benső barátok voltak. Politika is nagyban folyt az egyetemen, s itt is ellenség volt a két fiatal ember. Tamás ámbár az államegyház hive: nagy Vilmos-párti volt, míg Harry családjának tory elveivel jött az egyetemre, s ehhez még veszedelmes csodálója volt Cromwell Olivérnek, kit, fölváltva Jakab királylyal, szeretett gyakran bevonni a vitákba, melyeket összejöveteleikben folytattak, mikor az ország dolgait döntögeték, királyokat koronáztak és tettek le, elhúnyt vagy élő hősöket és szép hölgyeket éltettek a kollegiumi sör mellett.

Ekkép vagy születési körülményei vagy vele született búskomorsága arra kényszeríték Esmondot, hogy egyetemen tartózkodása alatt félrevonultan éljen, mert nem volt elég nagyravágyó arra, hogy magát az egyetemen kitüntetni igye-

kezzék, s tanulótársai időtöltésével s gyermekes tréfáival sem sokat törődött, mint a kik nagyobb részt, két-három évvel fiatalabbak voltak nála. Azt képzelte, hogy az iskolai termek úrfiai lenézik őt születése miatt, ezért távol tartá magát társaságuktól. Lehet, hogy a rosszindulatot, mit azoktól vélt származni, saját magaviseletével idézte elő, mely, mint most élte alkonyán átlátja, durczás és fenhéjazó volt. Annyi áll, hogy a mily gyöngéden hálás volt valamely szivességért, ép úgy felindult, ha lenézést vagy sértést érze, de bármily félrevonultan élt: volt mégis egy-két hű barátja, kik akkori társaságát képezték.

Ezek egyike egy furcsa úr vala, ki az egyetemben lakott, ámbár annak tagja nem volt, s oly tudományt tanított, melyet nehezen ismernének el az iskolai nevelés rendes folyamába tartozónak. Francia menekült tiszt volt, kit szülötte földéről a protestáns üldözés idejében űztek ki s Cambridgebe jöve, itt vívó-iskolát állított. Bár protestánsnak adta ki magát, beszéltek, hogy Moreau úr átöltözött jezsuita; valóban igen jó ajánlóleveleket is hozott a tory-párthoz, mely meglehetősen erős volt ez egyetemen. Lehet, hogy azon számos ügynökök egyike volt, kiket Jakab király az országba küldött.

Esmond ez ember társalgását sokkal kellemesebbnek, s inkább kedve szerintinek találta, mint az iskolabeli papok beszédét a tantermekben; soha sem unta meg Moreau elbeszéléseit Turenne

és Condé háboruiról, melyekben maga is részt vett; s Esmond is, gyermekkorától a francia szóhoz levén szokva, oly országban, hol e nyelvet csak kevesen beszélék, nagy kedvességet nyert a bátor vívómester előtt, ki e növendékét igen megszerette, meglehetősen sokra is vitte a vikard és tör nemes tudományában.

Esmondnak a legközelebbi félév végével a baccalaureusi koszorút kelle nyernie, s azután kellő időben a papi öltönyt, s övet fölvennie, mert kedves úrnője azt akará, hogy papi jelvényeket viseljen. Tusher Tamás e tájt már pap s tanár volt, és Harry úgy érzé, hogy szívesen lemondana a castlewoodi állomásról Tusher Tamás javára, s hogy teljességgel nem a szószék az ő hivatása. De mivel, mindenek fölött, le volt kötelezve kedves úrnője iránt, s tudta, hogy vonakodása fájdalmat okozna neki, elhatározta, hogy nem adja tudtára idegenkedését a papi hivataltól. Ily elégületlen kedély-hangulattal ment Castlewoodba, hogy ott töltse utolsó szünidejét, fölszenteltetése előtt.

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

Szünidőre haza megyek Castlewoodba s csontvázat találok a háznál.

Esmond harmadik hosszú szünidején szokása szerint Castlewoodba ment, s mindig zajos öröm

fogta el, midőn újra azon háznál volt, hol annyi évet töltött s szives úrnőjének nyájas barátságos tekintetét érzé ismét rajta nyugodni.

Ő és gyermekei (mert ezek nélkül alig látta valaha) elébe jöttek. Beatrix kisasszony úgy megnőtt, hogy Harry nem tudta, hogy megcsókolja-e őt vagy ne, el is pirúlt s visszahúzta magát, midőn Harry csókkal akarta őt köszönteni, ámbar midőn egyedül voltak elfogadta, sőt járt is utána. A fiatal lord megnyúlt s arcban hasonlított vitéz atyjához, kivéve mosolygó szemeit, mert ezek anyjáiéi voltak, sőt úgy tetszett, hogy Castlewood grófnő is nőtt, mióta Harry nem látta, kinézése tekintélyesebb, termete teltebb lett, s bár arcza, mint mindig, most is a leggyöngédebb s barátságosabb volt: azon nyílt kedves arczkifejezés, melyre Harry mindig oly hálásan emlékezett vissza, parancsolóbb és határozottabb jelleget öltött magára. Szavának hangja oly mély és szomorú volt midőn őt köszönté, hogy Esmond, egészen megijedt s meglepetve pillantott föl reá, midőn beszélni hallá, mire a grófnő elfordította róla szemeit, s azután nem is nézett többször reá, ha Esmond tekintete rajta pihent.

Kimondhatlan nyugtalansággal tölté el Esmond lelkét azon titkos bűt jelentő valami, mi mély reszketeg hangjában rezegni s tiszta, szomorú szemeiben égni látszott. Üdvözlése oly hideg volt, hogy szinte fájt az ifjúnak, ki térdre esni szeretett volna előtte, s megcsókolni ruhája szegélyét, oly

gyöngéd s égő volt tisztelete s szeretete iránta s rebegeve felelt a kérdésekre, melyeket a grófnő szintén akadozva intézett hozzá. Boldogul érezte-e magát Cambridgeben? Nem erőltette meg magát a tanulással? A grófnő remélte, hogy nem. Nagyon megnőtt, s jó színben van.

— Egészen megbajuszosodott! — kiálta föl Esmond Ferencz úrfi.

— Miért nem visel parókát, mint mylord Mohun? — kérdi Beatrix kisasszony. — Hiszen mylord azt mondja, hogy senki sem jár a nélkül.

— Azt hiszem, ön régi szobáját óhajtja elfoglalni, — mondá mylady. — Remélem, rendbe hozta a gazdasszony.

— Hiszen mama e három nap alatt tizszer is benézett oda — szól közbe Ferencz.

— És virágokat is szedett, miket te az én kertembe ültettél, emlékszel? régen-régen, mikor még egészen kis lány voltam — kiálta föl Beatrix kisasszony lábújjhegyre emelkedve. — E virágokat mamám ablakodba tette.

— Emlékszem, hogy midőn betegségéből felüdült, szerette kegyed a rózsákat — szól mylady s piros lett, mint a virág, melyről beszélt. Mindnyájan elkisérték Esmond Harryt szobájába, a gyermekek előre szaladtak, ő s úrnője együtt mentek egymás kezét fogva.

A régi szoba nem kis gonddal volt diszítve s kicsinosgatva számára. Az ablakban a virágok chinai cserepekben diszlettek, az ágyon szép új

takaró volt, a fecsegő Beatrix azt mondta, hogy ezt is mama varrta. A kandalóban, bár junius volt, tűz pattogott, mylady azt hitte, hogy a szoba nem elég meleg, minden meg volt téve, hogy boldognak s kényelmesen érezze magát. «Ezután nem kell apródnak lenned, hanem gentleman s rokonunk leszesz, s atyussal s mamácskával fogsz járni» — mondák a gyermekek. — Mihelyt drága úrnője s a gyermekek magára hagyták, hálától s szeretettől túláradó szívvel esett térdre ágya mellett, s áldást kért azokra, kik őt úgy szerették.

A gyermekektől, kik mindig házi hirhordók, hamar megtudta a ház és család rövid történetét. Atyus kétszer volt Londonban. Atyus most sokszor megy el hazulról. Atyus Westlandsbe is elvitte Beatrixet, ki magasabb volt Harper György úr második lányánál, holott az két évvel idősb. Atyus Beatrixet s Ferenczet Belminsterbe is elvitte, hol Ferencz legyúrta lord Bellminster fiát az öklözésben, s mylord aztán, mint Ferencz mondá, jót nevetett; sok úr járt atyushoz, ki új játékot hozott Londonból, egy francia játékot, úgy hívják hogy billiard, ezt a francia király nagyon jól játszsza; az özvegy Castlewood grófnő ajándékot küldött Beatrix kisasszonynak, atyus új kocsit vett két kis lóval, ő maga hajtja, s azonkívül egy hintót mama számára; dr. Tusher kiállhatatlan vén jószág, kitől ők épen nem szeretnek tanulni, atyus nem sokat törődik tanulásukkal, s kaczag, ha könyvet lát kezükben, de mama azt

akarta, hogy tanuljanak, s tanította őket, «és — végzé be Beatrix kisasszony nagy szemeivel — én nem hiszem, hogy atyus szeretné mamát.» Mialatt ezeket csevegte, egészen Esmond Harry mellé simult, térdére ült a kis kandi, s a legkisebb részletig megvizsgálta öltözékét s egyszerű arcának minden vonásait.

— Azt nem kellene mondanod, hogy atyus nem szereti mamát — szólt a fiú ezen állításra. Mama ezt soha sem mondta, s megtiltotta neked, hogy erről beszélj, érted, Beatrix kisasszony?

Kétségkívül ezért voltak szomorúak Castlewood grófnő szemei, ezért a panaszos reszketegség hangjában. Ki nem emlékszik szemekre, melyekben egykor szerelem lángja égett, s melyekben tűz nem világol többé? kialudt lámpákra, melyeket egykor tisztán tartottak, gondoztak . . . ? Mindenkinek vannak ilyenek házánál. Az efféle emlékek legfényesebb szobáinknak pusztá, szomorú jelleget kölcsönöznek, ily arcok nappal is homályba borítják napfényüket. Így sem kölcsönös eskü, sem az ég segélyülhívása, sem papi szertartások, sem erős hit, sem oly gyöngéd s hűséges szerelem, mely azt hiszi, hogy örökké fog élni, nem képesek a viszon-szerelmet örökké tartóvá tenni, meghal az, daczára a kihirdetésnek s papnak, s már sokszor gondoltam, hogy beteglátogatást kellene nála tenni, s könyörögni érte, templomban, föladni az utolsó kenetet s egy *abi*

in pace-val búcsúztatni el. Megvan ennek is, mint minden földi dolognak, a maga folyama, kezdete, fejlődése s hanyatlása. Bimbózik, kivirul a napfényben, elhervad és elhal. Strephon és Chloe először külön eped, azután örömittasan egyesül és mindjárt hallod, hogy Chloe sir, mert Strephon a hátán törte el botját. Összeállíthatod-e úgy, hogy ne lássanak rajta a törés jelei? Hymennek minden papja, az istenek minden kuruzslása nem képes abból ép botot teremteni többé!

Harry fölébredvén ábrándjai, könyvei s egyetemi kitüntetések felőli álmaiból, melyekbe két év óta belemerült, hazajövele után egyszerre azon élettragédia közepette találta magát, mely mindennél, mit tanáraitól tanult, sokkal inkább vonzotta s érdekelte őt. Azok, kiket a világon leginkább szeretett, s kiknek legtöbbet köszönt, boldogtalanul éltek együtt. A legjobb s legszivesebb nő bántalmat szenvedett s titkon önté könnyeit, a férfi, ki nejét, ha nem is erőszakosságával, de mellőzésével nyomorulttá tevő, Harrynak pártfogója s jótevője volt. Oly házaknál, hol ama szentelt, benső szerelmi láng helyett egyenetlenség van férj és nő között, mindenki képmutató lesz, mindenik hazud a másiknak. A férj (vagy talán a nő) hazud, ha vendég jön, s úgy vigyorog előtte, mintha a legnagyobb egyetértésben s barátságban élnének. A nő hazud (ennek valóban kötelessége is hazudni s mosolyogni bármennyit verik is) elfojtja könnyeit, s hazud férjének, mi-

dön inti a kis Jackyt, hogy tisztelje a kedves atyust; hazud nagyatyusnak, midőn állítja, hogy ő egészen boldog. A szolgák is hazudnak, midőn komoly arcot vágnak urok széke mögött, mintha mitsem tudnának a perlekedésről, így reggeltől estig alakoskodással telik el az élet. A böceselkedők ezt helyes erkölcsi nézletnek nevezik s Philemont és Baucist tűzik ki a jó élet példányképeül.

Ha mylady nem szólt is bánatáról Esmond Harrynak, mylord épen nem volt tartózkodó poharazás közben, hanem igen szabadon kimondta gondolatait kiméretlen modorában, s zabolátlan nyelvvel, intve Harryt, hogy tartózkodjék az aszszonyoktól, mert azok álnokok, gonoszak s elvetemültek, más félre nem érthető címekkel is élvén, midőn rólok szólt. Meg kell vallanom, ez akkor divatban volt, nincs egyetlen valamire való író koromban, kivéve szegény Steele Dicket, ki a nőről nem úgy szólna mint rabszolgáról, le nem nézné s aljasul nem bánnék vele. — Mr. Pope, Mr. Congreve, Mr. Addison, Mr. Gay, mind e hangból énekelnek, mindenik egyéni jelleméhez s udvariasságához képest, de mindeniknél hangosabban s gonoszabbul ócsárolja őket dr. Swift, ki úgy beszélt rólok, a mint bánt velök, t. i. aljasul.

A legtöbb czivakodás és gyűlölség, mi házaselek között kifejlik, nézetem szerint, a férj azon való mérgéből s fölháborodásából származik, mi-

dön azt veszi észre, hogy rabszolgája s hálótársa, kinek kötelessége neki minden kívánatát teljesíteni, s ki oltárnál esküdött meg, hogy őt tisztelni fogja s neki engedelmes lesz, fölötte áll, midőn látja, hogy kettőjük közül őt s nem nejét illeti az alárendelt szerep. Úgy hiszem, a mylord és mylady közti izetlenség oka is ez ellentétben rejlett. Midőn mylord elhagyta őt, mylady elmélkedni kezdett s gondolatai nem ütöttek ki kedvezőleg a férjre. Ha a kivilágítás megszűnt, ha az említettük szerelmi lámpa kialudt, s napvilágnál nézed a főstményt, mily mázolásnak, mily silány képnek fog tetszeni. Mit gondolsz? hány férj és nő jön tudatra? És ha a nőnek fáj tudnia: hogy egész életére egy kamaszhoz van kötve s egy bárgyut kell tisztelnie és szeretnie: talán még fájdalmasabb magára a férjre nézve, midőn sötét agyában meg-megvillan a gondolat, hogy ama rabszolga minden tekintetben fölötte áll, hogy a nő, ki parancsára figyel s szeszélyének hódol, ura kellene hogy legyen neki, hogy nejének ezer meg ezer gondolata van, mit ő homályos eszével föl nem ér, hogy ama főben ott a párnán mellette, ezer érzelem, gondolat-rejtelem, titkos harag s ellenszegülés szendereg, melyeknek létét ő csak homályosan sejtí, midőn szemein lopva kinéznek; mennyi kincse a szerelemnek, veszendőbe dobva, mert nincs kéz, mely összeszedné! édes álmái képei a szépségnek, melyek megnőnének, s virággá fejlenének, fényes ész, mely gyémántként

ragyogna, ha napfény érné; és a zsarnok birtokos mindezeket visszafojtja, s mint rabszolgákat korbácsolja vissza a sötét börtönbe, s dühbe jön a nélkül, hogy foglya lázongó lenne, a nélkül, hogy fölesküdt alattvalója engedetlenkednék vagy ellenszegülne. Így aludt ki a lámpa a castlewoodi kastélyban, lord és lady olyanoknak látták egymást, a milyenek valóban voltak. Miután mylady szépségét a betegség elrabolta, kialudt mylordnak szerelme iránta, mylord önzése s hűtlensége elosztatá nejének balga, képzelt szerelmét s tisztelétét. Szerelem? ki tud aljast s szeretetre méltatlant szeretni? Tisztelet? ki képes valami durvát s érzékit tisztelni? Mindazon házassági eskük, melyek a világ minden plébánosa, bibornokai, lelkészei, muftii s rabbinusai előtt hangzottak el, nem képesek ez iszonyú kötelességteljesítésre kötelezni. E házaspár tehát külön élt, a nő boldognak érezte magát, hogy szabad szeretnie s ápolnia gyermekeit (kik, akaratóból legalább, soha sem voltak tőle távol) s boldognak, hogy ily kincseket menthetett meg azon hajótörésből, melyben szívének jobbik fele elsülyedett.

A gyermekeknek anyjukon s dr. Tuseren kívül, ki alkalomszerűleg vallásra oktató őket, nem volt más nevelőjük, s mégis nagyobb haladást tettek, mint várni lehete oly engedékeny s szerető nevelő vezetésétől, minő Castlewood grófnő volt. Beatrix úgy énekelt és tánczolt mint egy nympa. Hangja gyönyörűsége volt atyjának

ebéd után. Kis, uralkodói fogásokkal, melyekért szülői szerették s kényeztették, parancsolt az egész háznak. Már rég ismerte ragyogó szemei értékét, s kis tetszelgési kísérleteket tett in corpore vili, falusi legényeken s vidéki úrfiakon, mielőtt a világ s a divatkörök meghódítására indulna. Új szalaggal fogadta Esmond Harryt, kacsintott reá, s felé irányzá fiatal mosolyait nem kis mulatságára a fiatal embernek s öröme atyjának, ki jóízűen nevetett, s ezer bohóságra biztatta. Castlewood grófnő komoly, szomorú szemmel figyelt a gyermekre, ki most durezásan felelt anyjának, de mindjárt rá mohón nyilvánítá szeretetét s javulást ígére; majd valami izetlenség után, melyet saját könnyelműségével idézett elő, addig sirt, míg ismét visszanyerte mamája kegyét, melyet nyughatatlan hiúságának kitöréseivel játszott el újra.

Anyja szomorú tekintete elől atyja székéhez menekült, ki nevetve fogadta. Még most elkezdte egyiket a másik ellen ingerelni, s a kis gonosz gyönyörködött a szerencsétlenségben, melyet már ily korán képes volt előidézni.

Castlewood fiatal örökösét apja is, anyja is kényeztette. Édelgéseiket úgy fogadta, mint férfiak szokták s mintha joga lenne hozzájuk. Megvoltak solymai, spanyol kutyája, kis lova s vizslái. Megtanult lovagolni, inni és löni, kis udvara is volt, melyet a vadász és erdész fiai képeztek, a mint illett is a kétségkívüli örökösnek, ki atyja, a

gróf úr, nyomdokain járt. Ha feje fájt az örökösnek, anyja úgy megrémült, mintha döghalál lenne a háznál, mylord szakadozott modorában nevetett, gúnyolódott. Újév másodnapján történt épen, hogy gyomrát pástétommal megterhelte s néhány szokásos szitok után így tört ki: «Patvarba, Esmond Harry, látod mint szivére veszi mylady a Ferencz főfájását. Egy időben szokása volt, fiam, miattam is búsulni (add csak ide a kancsót, Harry) s aggódni, mikor főfájásom volt. Most azonban nem sokat gondol az én fejemmel. Az asszonyok mind egyformák, Harry, szive mindeniknek álnok. Tar'ts te a kollegiummal, a puncscsal s a Buttery-sörrel, s ne nézz asszonyra, ha egy vén fakóképű banyánál csinosabb! Ezt tanácslom én neked.»

Mylord sokszor ejtett neje s gyermekei jelenlétében az asztalnál ilyenemű sértő szavakat, ez ügyetlen gúnyt mylady nem egyszer másra fordította, vagy tettette, hogy nem veszi észre, azonban sokszor talált az elevenre is, mire a szegény áldozat följajdult (mit kipirult arca s könnytelt szemei árulának el); máskor meg haragra s visszatorlásra ingerelte, s ilyenkor a súlyos csapásokra csipős megjegyzéssel vágott vissza. E házaselek nem voltak boldogok, s valóban velök lenni sem vala boldogság. Látni, hogy a fiatalkori szerelem és hűség, keserűség csödjére jutott! Egymást szerető fiatal párt látni nem ritkaság, de éltés házaseleket látni, kik szeretik egymást: ez valóban a

legdicsőbb látvány. Esmond Harry mindkettő meghittje lőn, azaz: mylordtól megtudta annak búját, sérelmeit (miknek különben maga volt oka); a myladyéit pedig kitalálta, szeretete képpessé tette őt, hogy könnyen átlásson a tettetésen, melynek álarca alá szokott rejtőzni e nő, s a mosolyon, melylyel sajtó szivét takará. Terhes feladat a nőkre nézve, viselni a világ által követelt álarczot! De nincs nagyobb bűne a nőnek, kivel rosszul bántak, s ki boldogtalan, mintha ezt ki is mutatja. A világ könyörtelenül rendeli neki, hogy arca derült legyen, asszonyaink kénytelenek, mint a malabári nők, mosolyogva s kifestve égetni meg magukat férjeikkel, sőt még rokonaik nógatják őket legbuzgóbban e kötelesség teljesítésére, s kiáltásaikkal és tapsaikkal fojtják s hallgattatják el jajveszéklésöket!

Így lett beavatva Esmond Harry, maga sem tudja hogy, pártfogói szomorú házi titkába. Két év folyt le szemei előtt, a nélkül, hogy valamit sejtett volna, de olvasás, gondolkodás, emberek körül tett tapasztalás megérlelték elméjét, és életében, mely nagyon boldog soha sem volt, most egyikét érzé a legkeservesebb fájdalomnak, mert oly bánaton kelle sajnálkoznia, melyet orvosolni nem érzé magát elég erősnek.

Említve volt, hogy a gróf nem akarta sem a hűségi esküt letenni, sem székét mint irlandi peer elfoglalni, az igaz, hogy e királyságban csak czimzetes birtokos volt, az angol péerséget is

visszautasította, melyet Vilmos király kormánya azért ajánlott, hogy hűségre bírja.

Mylord ezt elfogadhatta s kétségkívül el is fogadta volna, ha neje komolyan ellene nem szegül (jobban birván kormányozni férjének véleményeit, mint magaviseletét), ki mint egyenes lelkű asszony, a hűségről és jogról csak egy mértéket tartva, sohasem is gondolt arra, hogy a száműzött család iránti hűségét megszegje, vagy Jakab királynál más uralkodót ismerjen el, ámbár megnyugodott a tényleges hatalom iránti engedelmesség tanában, úgy hitte mégis, hogy nincs kísértés, mely arra vehetné őt, hogy az orániai herceget törvényes uralkodónak ismerje, vagy eltűrje, hogy férje annak ismerje el. Így Castlewood gróf, csaknem egész életében az esküt nem tevők közé tartozott, bár önmehtagadása nem egy boszúságot s kedvetlen órát szerzett neki.

Tudva van, hogy a forradalom utáni évben, s Vilmos király egész életén át szünetlen folytak a cselszövények a száműzött család visszahelyezése végett; azonban ha, a mi valószínű, Castlewood gróf vett is némi részt ezekben, csak rövid ideig tevő, s akkorban, midőn Esmond Harry még igen fiatal volt arra, hogy ily fontos titkok részese lehessen.

De 1695-ben, midőn báró Fenwick György, Lowick ezredes s mások összeesküdtek, hogy tört hányjanak Vilmos királynak, a mint Hampton Courtból Londonba megy, s titkos társulat ala-

kult, melybe számos nemes és előkelő ember volt belekeveredve, Holt atya megjelent Castlewoodon egy fiatal barátjával, egy idegen úrral, kit mind a gróf, mind a páter (könnyen észre lehetne venni) szokatlan tisztelettel illetett, Esmond Harry látta s felismerte később ez urat, a mint a maga helyén látni fogjuk, s most már nem kételkedett, hogy a gróf is résztvesz némileg azon ügyekben, melyek miatt Holt atya szünetlenül fut, fárad s hol itt, hol amott jelenik meg, mindegyre változtatva nevét és alakját. A páter útitársa Jakab százados név alatt érkezett; midőn Harry később újra látta, neve s kinézése egészen más volt.

A következő évben dült dugába a Fenwick összeesküvés, mely most már a történelem tárgya, s mely Sir John s több mások kivégzésével végződött, kik férfiasan szenvedtek árulásukért, s kiket Tyburnba mylady atyja, Armstrong esperes, Collier úr s más nyakas nemesküvő egyháziak kísérték s a bitófa alatt föloldozták bűneiktől.

Tudva van, hogy midőn Sir Johnt elfogták, számos úr neve jött tudomásra, kik bele voltak keveredve az összeesküvésbe; de a herczeg nemes bölcseséggel s kegyelemmel elégette az összeesküvők névjegyzékét, melyet neki átadtak, s azt mondta, hogy tudni sem akar róla. Ekkor történt, hogy Castlewood nagy esküt tett, hogy ő, úgy segítse őt az ég, semmibe sem elegendik a derék és kegyelmes férfiú ellen, Holt atyának ezt épen így megmondta, midőn e fáradhatatlan pap

meglátogatta őt s egy összeesküvésre akarta rábeszélni. Mylord ez esemény után mindig úgy beszélt Vilmos királyról, a milyen az valóban volt, mint a legbölcsebb, legvitézebb és legnagyobb emberek egyikéről. Mylady a maga részéről azt mondta, hogy ő nem bocsáthatja meg a királynak először azt, hogy ipát a trónról elűzte, s másodszor, hogy nem hű nejéhez, Mária hercegnőhez. Igazán azt hiszem, hogy ha Nero újból föltámadna s angol király lenne, a nők megbocsátának neki, csak jó családtya legyen. Mylord nevetett neje ellenvetésein, az erény zászlója nem illett a gróf kezébe.

Holt úrnak akkor volt utolsó értekezlete mylorddal, mikor Harry első szünidejére jött volt a tanodából haza (Harry csak egy félórára látta régi nevelőjét s nem beszélt vele magánosan), beszédjök, bármi volt is az, nagyon megzavarta a gróf lelkét, úgy hogy neje s fiatal rokona is észrevehették nyugtalanságát. Holt távozása után mylord majd ráförmedt Esmondra, majd ismét a legnyájásabban szólt hozzá, neje kérdéseit s társaságát pedig kerülte, gyermekeire oly borús, aggodalmas arcczal tekintett, s oly hangon morgotta: «Szegény gyermekek, szegény gyermekek!» hogy egészen elrémítette azokat, kiknek életök abból állott, hogy figyeljenek reá, teljesítsék parancsait. Mindketten, kik Castlewood iránt érdeklődtek, igyekeztek megfejtetni e borús hangulatot.

My lady kegyetlen gúnymosolylyal mondá: «azt hiszem, a hextoni asszony volt beteg vagy tán összeveszett vele» (mert, hogy mylord belebolondult Marwood asszonyba, nagyon is tudva volt). A fiatal Esmond pénzzavartól féltette, mert ismerte e tekintetben állását, s azt hitte, az okozza nyugtalanságát, hogy kiadásai mindig felülmul-
 ták bevételeit.

Egyik oka annak, hogy a fiatal Esmond ily különös kegyben volt a gróf előtt: igen köznapi tárgy volt, miről addig szó sem volt, pedig nagyon szerencsés véletlen volt Esmond Harry életében. Néhány szóval, mylordék Castlewoodba jötte után télen történt, hogy (a kis fiú még mint hosszú inges gyermek lovagolván a szobában körül) a kis Ferencz ebéd után atyjával volt, ki elaludván bora mellett, nem látta meg, hogy a gyermek a tűzhöz mászott; a jó szerencse úgy akarta, hogy Esmondot épen akkor küldje úrnője a fiúcska után, midőn a kis sivítő haszontalannak inge lobbot vetett. Esmond hirtelen oda szaladva, letépte róla a ruhát, úgy, hogy az ő keze jobban megégett, mint a gyermeké, kinek e balesetben nagyobb volt ijedtsége, mint sérülése. Mindenesetre isteni gondviselésnek lehet köszönni, hogy ily elszánt férfiú lépett be azon perczen, különben a gyermek valószínűleg a lángok martaléka lett volna, a gróf mélyen aludván a bortól s nem virrasztván oly higgadtan, mint a veszélyvel szembeszállni készülő férfinak kellene.

Ettől fogva az atya (önmagát nagy alázattal és megszonyolodással semmire való bortömlőnek nevezve) mindig a leggyöngédebb figyelemmel volt fia megmentője iránt, Harryt egészen családtagnak tekintette, s hősnek kiáltá ki e csekély szolgálatért. A Harry égési sebeit a legnagyobb gondal gyógyította mylady, ki azt mondá, hogy az ég küldte Harryt gyermekeinek őrangyalul, s hogy őt egész életében fogja szeretni.

Inkább ezen körülménynek s a nagy szeretetnek s gyöngédségnek, mely e családban kifejlett, mint az Armstrong esperes egyébiránt igen nyomatékos buzdításainak lehet tulajdonítani azt, hogy Harry teljesen áttért a ház s kedves úrnőjének vallására, melynek azóta állandó híve maradt. A mi dr. Tushernek azon dicsekvését illeti, hogy ő lett volna az áttérés eszközlője, Esmond úr még gyermekéveiben is annyira megvetette a doctort, hogy ha ez felszólítja vala, hogy valamit higgyen (a mit különben nem tett, ebbe egyáltalában nem elegendvén) Harry azon perczben kétségbe vonta volna annak igazságát.

Mylady ritkán ivott bort, de az év bizonyos napjain, úgy mint születésnapokon (szegény Harrynak nem volt) s évfordulati ünnepélyeken egy keveset megengedett magának, ilyen nap volt december 29-dike. Az 1696-ik év végével tehát, két héttel lehetett Holt úr távozása után, mylord még mind nagyon levert hangulatban ült az asztalnál: mylady intett egyik legénynek, hogy egy pohár

bort töltsön neki, s mosolyai legédesbikével tekintve férjére, szólt: «Mylord, nem fogja ön is megtölteni poharát s megengedni nekem, hogy köszöntsek?»

— Miféle ünnep van ma, Rákhel? — kérde mylord, nyújtva üres serlegét, hogy megtöltsék.

— Ma deczember 29-ike — felelé mylady gyöngéd hála-tekintetével — poharamat Harryért ürítem s azt kívánom, az ég áldja meg őt, gyermekünk megmentőjét.

Mylord éles tekintetet vetett Harryra, kiitta poharát, de egy percz mulva az asztalra csapta s valamit mormogva kiment a szobából. Mi baja volt? Mindnyájan tudák, hogy valami nagy bú terhe nyomja.

Esmond nem tudta, élelmessége tette-e gazdagabbá a grófot vagy örökség szállt-e rá, mi lehetővé tette, hogy sokkal fényesebb házat tartson, mint előbb, midőn csekély vagyona a szegényesebb költekezést sem bírta meg? Annyi bizonyos, hogy a Castlewood-háznál most sokkal több volt a kiadás, mint a lordsághoz jutásuk első éveiben. Az ólban több volt a ló, a kastélyban több a cseléd s nagyobb a vendégsereg járása-keleése mint előbb, midőn a legszigorúbb takarékoság által is alig volt lehetséges mylord rangjához illő házat tartani s a vagyont adóssággal nem terhelni. Nem kellett lángésznek lenni, hogy az ember átlát-hassa, hogy a castlewoodi új vendégek közül sokan nem tetszenek myladynek, nem mintha

velök vagy bárkivel is a világon nem a legudvariasabban bánt volna, hanem mert oly emberek voltak, kiket szívesen nem láthatott, s kiknek társaságát e művelt s szerény nő nehezen kívánhatta gyermekei számára. Jöttek bekapott vidéki földesurak, kik ablaka alatt ordították danáikat, s leítették magukat a mylord punesától, sörétől, jöttek hextoni katonatisztek, kiknek társaságában a kis lordot itatták, s oly beszédeket, káromkodásokat ejtettek jelenlétében, hogy a gyöngéd hölgy reszketett fiáért. Esmond megkísérté vigasztalni őt, egyetemen tett tapasztalataira hivatkozva elmondta, hogy a férfiúnak életében ily társasággal s efféle beszédekkel előbb-utóbb meg kell ismerkednie s hogy tizenkét vagy húsz éves korában hallja-e először, az nem sokat tesz; említette, hogy azon ifjak, kik legkésőbb szakadtak el anyjuk köténytől, rendesen a legszilajabb kéjvadászok. De leginkább lányáért, Beatrixért aggódott Castlewood grófnő, kit féltett atyja engedékenységtől (meg kell vallani, hogy mylord, főkép e szerencsétlen házi villongások óta, a mily mérges volt gyermekeire, midőn haragudott, ép oly túlságosan bizalmaskodó, hogy ne mondjam pórias volt jó kedvében), s a társaságtól, melybe gondatlan férje a gyermeket bevezette.

Nem feküdt messze Castlewoodtól Sark-Castle, hol Sark marquisnő lakott, ki mint tudva van, Károly király szeretője volt, mylord mindenkép azon volt, hogy e kastélyba, hová a vidéki nemes-

ség is járatos volt, ne csak ő menjen el, hanem hogy kis fiát és lányát is elvigye, hogy játszódjanak az ottani gyermekekkel. De mylady, kétségkívül igen helyesen, azt vélte, hogy oly anyának gyermekei, mint ez a hirhedt lady Sark, nem lehetnek valami jó társaság az ő két kisdédére nézve, s e nézetét megmondta férjének. Mylord, ha valaki ellenkezett vele, nem igen válogatta a kifejezéseket, szóval ez is, mint sok más tárgy, házi perre adott alkalmat és mylady nemcsak engedni volt kénytelen (mert mások akarata törvény volt előtte), nemcsak nem mondhatta meg kiskorú gyermekeinek, hogy miért ellenzi e látogatást, mely nekik annyira tetszik, hanem mind ezen felül azon titkos boszúságot is el kelle nyelnie, midőn látta visszatértükkor, hogy el vannak ragadtatva új barátjaiktól, hogy egy csomó ajándékot kaptak tőlük s alig várták, hogy szabad legyen ismét meglátogatni Sark-Castle-et, a kedves multságok eme tanyáját.

Úgy hozta magával a sors, hogy Esmond Harry tanúja legyen azon látogatások egyikének, melyeket a vén Sark marquisenő, Castlewood grófnőnél tett, kihez hat, kék czafrangos pejlovon jött, míg a koci minden lépcsőjén egy apród állott, lovászmester lovagolt a koci mellett, s előtte és utána fegyveres szolgák. Ha nem oly szomorító Castlewood grófnő arcát látni, igen mulatságos lett volna a két ellenség magaviseletét észlelni: a fiatalabbnak hideg türelmét, s az

öregobbiknek rendületlen jó kedvét, kit semmi meg nem sértett, bármit mondott a másik, ki nem szünt meg mosolyogni, nevetni, kényeztetni a gyermekeket, s Castlewoodon mindenkinek, férfinak, nőnek, gyermeknek, sőt még a kutyának, széknak és asztalnak is bókot mondani, akkora volt benne a buzgóság ott mindent csodálattal tekinteni. Dicsérte a gyermekeket s ohajtotta (ezt tenni bizony volt is oka), bár az ő gyermekei is oly jó nevelésben részesültek volna, mint e cherubok.

Soha sem látott oly szép arczsínt, mint a Beatrixé, bár ez mind atyja, mind anyja részéről bizonyára igen természetes öröksége volt. Castlewood grófnőnek bámulatos üde arca van és Sark marquisnő sóhajtott, midőn arra gondolt, hogy ő nem született szép asszonynak, midőn Esmond Harryt észrevette, elbűvölő öreges mosolylyal mondott ennek bókot nagy észtehetségére, melyet, mint mondá, szemeiből s homlokáról lát s megvallotta, hogy nem szeretné őt Sarkon látni, míg lánya az útban áll.

TIZENKETTEDIK FEJEZET.

Mohun gróf megjelenik, de nem jóban jár.

Ez öreg herczegasszony kíséretében két úr is jött: fia, Firebrace gróf, és ennek barátja Mohun

gróf; a vendégszerető Castlewood gróf mindkettőjüket nagy szíveséggel fogadta.

A fiatal Firebrace gróf testben-lélekben gyöngé volt, kinézése szomorú, értelme lassú, abból a beszéletéből ítélve, melyet az ifjú Esmond vele folytatott. Hanem a másik kinézése derék volt; megvolt nála a *bel air*; tekintete éles, bátor, katonás, mely, mint az akkori idő krónikája mondja, sok szépet hódított meg számára.

Harczott, győzött Flandriában és Franciaországban. A badeni herczeggel részt vett egy pár hadjáratban a Duna mellett, s ott volt, mikor Béceset a török ostrom alól fölszabadították. Viselt dolgait kellemesen és egész katonás egyenességgel tudta előadni, úgy hogy egészen felvillanyozta a castlewoodi társaságot, mely nem igen volt hozzá szokva ily kellemes vendéghez.

Az első nap, hogy e finom társaság megérkezett, grófom hallani sem akart arról, hogy ebéd előtt elereszsze; megkocsikáztatta az urakat, hogy mulatságot szerezzen nekik, míg ne jéne a házi-asszonyt kellett adni a marquisnő és lányával szemben. A férfiak megnézték az istállókat, s lord Mohun szörnyen dicsérte a lovakat, bár nagyon szomorúan néztek ki; megjárták a régi házat, a kertet, újból átküzdtek a Cromwell-ostromot; labdáztak a régi udvaron s lord Castlewood megverte Mohun grófot. A vendég azt mondta, hogy a labdázás kedvenc mulatsága, s minél előbb megint el fog jönni, hogy visszafizethesse a veré-

séget. Ebéd után tekézték s puncsoztak a faszor alatt, úgy hogy mikor a vendégek elmentek, a legjobb barátok voltak; Castlewood gróf megcsókolta a másik grófot, mielőtt ez felült volna lovára, s azt mondta, hogy rég az ideje, hogy ilyen, czimborára nem akadt. Este aztán, pöfékelés közben, Castlewood ki nem fogyott új barátja dicséretéből Esmond Harry előtt s el sem hallgatott mindaddig, míg ő lordsága úgy le nem szitta magát, hogy szólni sem tudott.

Más nap a reggelinél a társalgás megint a vendégekre fordúlt, s mikor a grófnő azt mondta, hogy Mohun gróf tekintetében és beszédmódjában valami kihívó van, a mi neki nem tetszik, a gróf nagyot kaczagott és teremtettézett, s azt mondta, hogy ha neki valaki, férfi vagy nő, vagy valami állat tetszik, bizonyos lehet, hogy a grófnő féltékeny lesz rá; hogy Mohun a legszebb kölkök Angliában, reméli, hogy minél többször fogja látni őt, s majd megmondja neki, hogy Begyesyné ő nagysága mit beszélt róla.

— Hiszen — válaszolá Castlewood grófnő — társalgása eléggé tetszett nekem; sokkal mulattatóbb mind azokénál, kiket csak ismerek; csak nekem úgy tetszett, hogy igen sok szabadságot vesz magának, nem annyira abban a mit mond, hanem a mire czéloz.

— No bizony! nagysád nem ismeri a világot — szolt férjem uram — aztán te mindig

olyan nebánatsdvirág voltál, mint egy tizenöt éves kisasszony.

— Akkor nem kaptál bennem hibát, mikor tizenöt éves voltam.

— Jaj, asszonyom, kegyed már egy kicsit vénecske, hogy kislány-kötényt viseljen, s úgy hiszem az én dolgom, nóm társaságát megszabni — szólt mylord az asztalra csapva.

— Igaz, Ferencz, s én is mindig e véleményben voltam — válaszolt a grófnő, s ezzel fölkelte, meghajtotta magát, oly büszkén, hogy engedelmesség is, de visszautasítás is volt benne. A ki oly közel volt érdekelve e pár boldogsága által, mint Esmond Harry, láthatta ebből, mennyire meghidegedtek egymás iránt, mily mérhetetlen ür és szakadás van közöttök!

— Teremtette! Mohun a legjobb ficzko Angliában; meg is hívom őt, csak hogy boszanthassam ezt az asszonyt. Hát láttál-e életedben ily rideg nyakasságot, Harry? Így bánik ő velem — tört ki egész dühvel, arcza kipirúlt, ökleit összeszorította s felugrott helyéről. — Hát én senki vagyok a háznál? Hát én alázatos szolgája legyek ennek a tiszteletes kisasszonynak? Istenemre! jobb szeretném, hogy a tányérokot vagdalja fejemhez, mint hogy ily kicsinylőleg főzzön le. 'Szen már szégyenlem magam a gyerekek előtt, olyan átk... fenn hordja az orrát, s akár mibe merek fogadni, hogy azt mondta Ferencznek és Trixnek, hogy

apjuk egy semmiházi, s egyebet sem érdelek tőlök megvetésnél.

— Bizony isten, uram, soha sem hallottam a grófnőt önről másképp szólni, mint tisztelettel — jegyzé meg Esmond Henrik.

— Nem hallottad? 'sz az a baj. Bár csak beszélne. De nem teszi. Megvet és hallgat. Úgy kerül, mint a dögvészt. Szent Györgyre mondom, volt idő, mikor az ily dögvészt nagyon szerette! Csak láttad volna, mikor a szépet tettem neki, a kisasszony elpirúlt, Szent Györgyre! olyan lett mint a rák, örömeben. S mit gondolsz, Harry, mit mondott ilyenkor? Ha átk . . . mosolygó kipirúlt arczáért évelődtem vele, azt mondta, saját szájával mondta: «Úgy teszek mint Saint-Jamesben szokás: felvonom piros zászlóm, ha királyom érkezik.» — Gondolhatod, hogy engem monda királyának. És most, öcsém, láthattad. Elhiszem, szeretné, hogy már meghaljak, s rá nézve meg is vagyok halva már öt éve, mióta mindnyájan himlősök voltatok. Azt soha sem bocsátotta meg, hogy akkor elmentem.

— Valóban, gróf úr, bár nehezen esett, azt hiszem, elfeledte már, szólt Harry. Jól emlékszem, mily szívszakadva várta akkor is visszajöttét, s mily szomorúan fordult el, midőn hideg tekintetével találkozott.

— Az isten büntesse meg! — kiáltott fel mylord — hát itt maradtam volna, hogy én is meghimlőzzem? Mi a ménkö haszon lett volna

belőle? Én kiállom a bajt, mint akárki, hanem nem az ok nélkül való bajt, nem én, soha. Köszönöm alássan az ilyen mulatságot! Aztán, csóválod ugy-e a fejedet? jól tudom miért, édes pap Harrym. Azért a — — másik dologért haragudott ő meg. De hát nem bocsáthat meg egy nő férjének, ha meg talált botlani? Talán szentnek tartasz engemet?

— Isten ments' meg — szólt Harry mosolyogva.

— Ez óta olyan hideg a feleségem, mint a charingi keresztben a kőszent. Mondom, Harry, ő nem tud megbocsátani. Hidegsége egész életkedvet elvette, a puncs mellé ültet, vagy elküld a vidékre kószálni. Ha együtt vagyunk: gyermekeim nem az enyéme, hanem az övéi. Csak ha nincs jelen átkozott fagyos tekintetével, mely szívemig hat, csak akkor mernek hozzám jönni, akkor is alig merek egy csókot adni nekik; azért viszem el idegen emberek házába, hogy ott békén szerethessem őket. Engem megöl ennek a begyes asszonynak szörnyű erényessége. Erény! Ha erény, tudjon megbocsátani is, ne csak mindig magáról gondoskodjék, hanem boldogítson másokat is! Az ördögbe, olyan nagy dolog, egy pár sebet is eltűrni, barátjai balsorsáért?

S a gróf megint rácsapott az asztalra s egy nagyot hajtott a kancsóból. Esmond Harry bámult e beszédek hallatára, s eszébe jutott, hogy szaladt ez az önfeláldozó szónok a himlő elől,

melyet a grófnő oly nyugodtan türt el, s a mely oka volt az egész ház meghasonlásának.

Milyen jól tudnak az emberek beszélni, gondolta a fiatal ember magában, s mindenik magát állítja például beszédjében. Mindenik fél vitájában van egy igazi rész, és mind a kettőnek igaza van, vagy nincs, a hogy vesszük! Harry szive úgy fájt, midőn látta azt a nagy keserúséget és kint, mely az ő jó, férfias barátja és védnöke keblét marczangolja.

— Adná isten, hogy egyszer a grófnő is halaná önt, uram, így beszélni, mint én hallám; sok olyat tudna meg belőle, a mi sokkal boldogabbá tenné életét. — Hanem mylord egyet káromkodva és nagyot nevetve odább ment; azt mondta, hogy Harry pap derék ficzkó, hanem azok az asszonyok, minden asszony egy húron pendül, nem érnek egy fakovát, egynek sincsen szive. Így dobja el az ember a legszebb serleget, s megveti, mert eltörött. Igaz, hogy már nem ér semmit, de kinek kell vala őriznie, s ki törte össze?

Harry, ki örömet oda adta volna életét, jóltevője és neje — legkivált ez utóbbi — boldogságáért, látta a gróf gondolkodás-módjából, hogy még a szerelem nem költözött ki egészen szivéből, hogy örömet följánlaná nejenek, csak az elfogadná, s azon törte fejét, hogy nem tudná-e valahogy össze békéltetni e két embert, kiket legjobban tisztelt a világon. Gondolkodott, gondol-

kodott, miként lehetne a grófnőnek tudtára adni és figyelmeztetni őt, hogy a gróf — mint ő gondolta — még mindig bámulja, még mindig szereti nejét.

De átlátta, hogy ez nagyon nehéz feladat, s eleinte csak komoly czélatokat tett (mert hosszas együttlét s a szeretet és hűség gyakori jelei némi tekintélyt szereztek neki a háznál, mit valahányszor csak hazajött, mindig gyakorla is;) majd pár szót ejtett, melyektől némi sikert remélt, mert szive kellő közepéből eredtek, s gyöngéden figyelmeztette imádott úrnőjét, hogy méltatlanul bánik férjével, midőn oly rosszat tesz fel róla, és hogy ettől az egész család boldogsága függ.

A grófnő, bár rendesen nyugodt és felette szelid szokott lenni, bár arca mindig ragyogott a mosolytól és gyöngéd figyelemtől, midőn Harry így beszélt vele, úgy kipirúlt mint a rózsa, fölállott székeről, s oly büszkén és sértődve nézett rá, minőnek még soha sem látta. E perczben egészen megváltozott; úgy nézett ki, mint egy fejedelemasszony, kit alattvalója megbántott.

— Hallotta-e tőlem valaha, hogy csak egy szóval is kisebbítettem volna mylordot? — kérde hevesen. Hangja sziszegett, s lábával egyet dobantott.

— Soha sem — szólt Esmond, földre szegzett tekintettel.

— Mint az ő küldöttje jött-e hozzám, s épen maga? — folytatá a grófnő.

— Mindennél jobban szeretném a világon, ha önök közt béke lenne — válaszolá Harry — s bármily küldetést elvállalnék, ha eredménye ez volna!

— Úgy? hát maga a gróf közbenjárója? — folytatá mylady nem is figyelve e feleletre — azért küldték, hogy megint a járomba vezessen vissza s megmondja nekem, hogy ő nagysága kegyeskedik megint kiterjeszteni alázatos szolgálójára? Talán jól lakott Covent Gardennel? Bizonyosan! mert vissza jött s azt várja, hogy a kövér borjút levágják számára.

— Legalább nagyon hihető — szólt Harry.

— Ha fiam volna, igen; de a gróf nem fiam. Ő volt, ki eltaszított magától. Ő volt, ki eltépte boldogságunkat, s most engem szólít fel, hogy helyreállítsam azt. Legalább annak mutatta magát, a mi valóban s nem a minék tartottam. Ő az, ki gyermekeim elébe eltompulva s a bortól érzéketlenné téve jön, itt hagy bennünket a koresmai és lebüji társaságokért; elmegy házából a városba barátaihoz; ha aztán jóllakott velök, haza jön s azt kívánja, hogy hódolattal s örömmel fogadjam. S magát küldi hozzám, mint valami komornyikot! Gyönyörű egy küldöttség! Uram, fogadja szerencsekívánatomat ez új állomáshoz!

— E küldetés büszkévé, boldoggá tenne, ha kibékíthetném a gróft és nagyságotat egymással, felelé Esmond.

— Úgy hiszem, uram, most már bevégzé kül-

detését. Szép volt kegyedtől, hogy magára vállalá. Nem tudom a cambridgei philosophia vagy az idő változtatta-e így meg gondolkodás módját? folytatá Castlewood grófnő, még mindig gúnyos hangon. Talán kegyed is megszerette a poharazást, talán szereti kortyogtatni a bort és punesot? Melyik az uraságod kedvencz itala? Talán Londonban jártakor útba szokta ejteni a «Rózsát», s ismeretségei vannak a Convent-Gardenben is? Üdvözetemet, uram, önnek, a küldőnek és küldöttnek, az úrnak és — és a szolgának.

— Az Isten szerelméért asszonyom — kiáltott fel Harry — mit tettem, hogy most már másodszor bánik így velem? Azzal akar rám pirítani, mire eddig büszke voltam, hogy ön kegyelméből éltem? Hisz tudhajta, hogy legfőbb boldogságom, szívességét élvezni, mit csak az múlt felül, ha nagysádnak én lehetek szolgálatára, a miért éltemet sem drágállanám. Mit vetettem, hogy ily sebet üt rajtam, kegyetlen asszony!

— Mit vétett? kérdé mylady s szemei szikráztak, a mint Esmondra tekintett. Igaz, semmit, készakarva semmit, a mit kikerülhetett volna. Miért hozta ide a himlőt, a faluból? folytatá egy kis szünet mulva. De arról nem tehet, ugy-e nem? Melyikünk tudhatná, hova dobja sorsa? De mégis Harry, olyan boldogok voltunk addig mindnyájan! S Harry e beszélgetést is azon hittal hagyta félbe, hogy a szakadás védura és szeretett úrnője között

még mindig betölthető, s mindkettő szívében forró ragaszkodás ég a másik iránt.

Úgy látszott, hogy a lord Mohun és Castlewood gróf közti bensőség folyton növekedőben van, mindaddig míg amaz a vidéken maradt, s Castlewood jól sem találta magát, ha csak Mohun gróf nem volt közelében. Együtt vadásztak, együtt ittak, együtt tekéztek és labdáztak. Castlewood gróf három napra Sarkba ment, hogy magával hozza Mohun grófot Castlewoodba, hol csakugyan ő nagysága mindenkiel nagyon meg tudta kedveltetni magát; mindig kész volt a gyermekek számára valami új tréfával, hanczúzott velök, mylordnak elhordta a városi pletykát, a grófnőnek muzsikált és tette a szépet, s vége-hossza nem volt a *beau langage*-nek mylady és Harry számára, ki soha sem fáradt bele végig hallgatni harczi elbeszélését, bécsi, velencei s párisi életét, s azt a sok mindent, mit Európa minden valamire való városáról tudott, melyeket harczban és békében látott. Ha mylady zongorázott, ő énekelt, kártyázott vele vagy ostáblázott, vagy mylorddal billardozott (persze mindig ő volt a győztes); mindig a lehető legjobb kedve volt, s mind ez férfias kecsesel volt vegyítve; az igaz, hogy meglátszott rajta a katonaélet s elsassi mulatás nyoma, de meg volt varázsa is, s igazi gentleman volt. A grófnő iránt oly előzékeny, oly tiszteletteljes volt, hogy ez egészen föl hagyott előbbi idegenkedésével, sőt csakhamar lelki üdve iránt is kezdett érdeklődni,

remélte megtérését, épületes könyveket kölcsönzött neki, s a gróf meg is ígérte, hogy szorgalmasan fogja őket tanulmányozni. Ő lordsága elbeszélte a grófnőnek, hogy meg akar térni, ezután rendes életet él, elhagyja az udvart és a nagyvilágot, a szomszédságban jószágot vesz, hanem azt meg kell vallani, hogy midőn a két gróf ebéd után a burgundi mellett ült, épen nem ezekről folyt a beszéd, s legkevésbé a Mohun gróf megtéréséről. Mikor a második üveget kezdték meg, Harry mindig ott szokta hagyni a két jó czimborát, kik bizony az ő jelenlétében is elég szabad szájjal beszéltek (s én Istenem! miféle históriákat; Elsassból és Spring-Gardenből, a korcsmákból és lebujokból, az udvari dámákról, a színésznőkről; jól emlékszik még istenes beszédeikre!) elég mosdatlan szájjal beszéltek — mondom — Esmond előtt is, hanem még is úgy látszott, hogy örültek, mikor távozott; aztán más üveget vettek elő, azután a kártyának estek, s mikor ennek is vége volt, Mohun gróf mylady társalgó szobájába ment, ott hagyva vég czimboráját, hogy aludja ki a mámort.

Abban az időben becsületben járó dolog volt, hogy az urak a lófuttatásokon, kártyán és koczkán nagyszerűleg nyerjenek vagy veszítsenek, de azt soha sem lehetett megmondani, hogy a két lord közül, a játék végeztével, melyik volt a nyertes, melyik a vesztes. Midőn a grófnő szemére vetette férjének, hogy többet játszik, mint ő szeretné, rendesen «nobizony»-nyal fizette ki, s esküdözött,

hogy semmi sem oly közömbös, mintha két gentleman játszik egymással, feltéve, hogy elég hosszasan játszanak. Hogy ők elég hosszasan játsztak, arról bizonyos lehet mindenki! Az akkori divathősök rendszeren a nap egy negyedét kártya, másik negyedét pedig bor mellett töltötték, s ismertem sok csinos ficzkót, kinek eszük is volt, a felelettel sem maradtak adósak, sok jó tulajdonnal bírtak; s mégis zavarba jöttek volna, ha többet kellett volna leírniok nevüknél.

Úgy hiszem alig van gondolkodni szerető ember, ki ha visszatekint lefolyt életére, ne emlékeznék valami kicsiségre, mely mikor előadta magát, semmi fontossággal nem látszott bírni, de azért egész életének forduló pontját képezte. Mindnyájan úgy vagyunk evvel, mint Massillon úr hasonlatában Vilmos király, a porszemmel, mely utunkból kitérít vagy talán meg is buktat bennünket. Így egy könnyen odadobott szó, egy elkényeztetett gyermek kisszerű tücske volt az, mi egész mély bánatárt öntött azon családra, melynek Esmond Harry is tagja volt.

Midőn Esmond visszatért kedves Castlewood-jába, egyetemi életének harmadik évében, (hol némi kitüntetésben részesült, mert egy latin költeménye, melyet a dán Anna fejedelemnő fiának, Gloucester herczegnek halálára írt volt, pályadíjat nyert, s ezáltal közelebbi viszonyba lépett az egyetemi celebritásokkal is) kis barátnője és egykori tanítványa már nagyobb volt mint anyja, kedves

kis nyulánk lánykává nőtte ki magát, szemei olyanok voltak, mint az égről leragyogó csillag, hullámzó barna haja a legfényesebb ifjonti homlokra omlott; tekintete, növése oly szép és büszke volt, mint a vadász Diána híres antik szobra — hajh! egykor büszke, elragadó, parancsoló szemei nyilak, melyek a szívbe löveltek — söltek. Harry alig győzte nézni és bámulni e fiatal teremtést s magában a görbe ijjas és puzdrás Artemishoz hasonlította, ki halált szórt Niobe gyermekei közé, máskor meg oly visszatartó és epedő volt, mint Luna mikor Endimionra szórta sugárait.

De ez a szép teremtés, ez a ragyogó Phoebe, még ily fiatalon is, mikor még a világerő sem terjeszté ki ragyogásának egész teljét, mely folyvást növekedett és több, több fényt nyert, egészen eltölté a mi kis egyetemi polgárunk fejét költői képzelődéssel, szívét tán általa sem értett vágyakkal; Harry csak bámulni tudta ezt a most támadt új istenséget, s véghetetlen csodálattal és gyönyörrel tekintett reá; de csak mint valami «ragyogó csillagra», mely a földtől messze, messze van. A lányka, már kis gyermek kora óta, mindig tet-szelgő volt, szeszélyeit s kaczerkudó féltékenységét mindenkin meg kísértette, s a ki csak keze ügyébe esett, azt meg tudta nyerni magának; felboszantotta szobalányát a gyerekszobában, gyakorolta szemeit a lovászon, mikor felkuporodott mögé a nyeregbe.

Ő volt apjának, anyjának kedvence és gyöt-

relme. Titkon mindkettővel ármánykodott; oda adta nekik egész szeretetét vagy megvonta tőlök, meghódította őket könnyeivel, mosolyaival, csókjaival, hízélgéseivel; ha anyja haragudott meg, a mi sokszor történt, apjához szegődött, s ennél keresve menedéket, megejtette áldozatját. Ha mind a kettő elégedetlen volt, édeskedéseit a cselédekre árasztotta, s addig mesterkedett, míg vissza tudta nyerni szülői kegyét, vagy addig ostromolván őket, míg meg tudta nevetetni vagy engedelmes-ségével és mesterséges alázatosságával engesztel-ven ki. *Saevo laeta* negotio volt ő, mint Horatius szeszélyes istennője, kinek kegyetlen gyönyöréről egy nagy költőnk oly szépen írt, ki bármily nagy s hőslélkű volt is, a női szeszélynek ellenszegülni elég erővel még sem bírt.

Alig harmad éve volt, hogy az akkor tíz éves lányka, majdnem összeveszítette Harryval a jámbor flegmatikus Tuscher Tamást, ki pedig soha senkivel sem kötött ki maga jószántából, ugyanis valami rossz tréfát beszélt el neki, melyet Harry róla mondott volna; (az egész valami semmiség, egy kis tréfa volt, s mégis majd elidegenített egymástól két régi jó barátot, a mit, úgy hiszem, a kisasszony szeretett volna is.) Ez napságtól fogva Tamás a mennyire csak lehetett került is a lányt, hanem Beatrix, valahányszor csak találkoztak, nagyokat köszönt s hízelt neki. De Harry könnyebben megbékélt vele, mert jobban szerette a lánykát, s aztán ha ez vizet zavart, vagy pletykált

s megbúsította barátait, nem azzal tette jóvá hibáját, hogy azt bevallotta és megbánta volna, hanem mindig azt erősítette, hogy ő nem hibás, s ártatlanságát oly látszólagos őszinteséggel bizonyította, hogy lehetetlen volt mentségét el nem fogadni. Míg gyerek volt, csak kellemetlenségeket okozott, de a baj annál nagyobb lett, minél jobban szaporodtak évei; mint a kölk-macska előbb csak a gombolyaggal játszik, de idővel a madarakra is ráugrik s megöli őket. Gondolni sem kell azonban, hogy Esmond Harry élte azon korai szakában jött volna e tapasztalatokra, melynek most történetét írja, sok itt előadott dolgot csak később kezdett érteni. Majd minden, a mit akkor Beatrix tett vagy nem tett, neki jónak vagy legalább menthetőnek tetszett, akkor is, de még azután is sokáig.

Mikor hát Harry utolsó szünidejére haza jött Castlewoodba, remélte, hogy valami tanítóságot kap s el volt határozva arra, hogy szerencséjét e pályán fogja keresni. A jelen* század első évében volt, s Harry, a mennyire hozzávethet, huszonkét éves lehetett. Egykori tanítványa ily széppé nőtte ki magát, a mint mondtuk, s még szebb reményekre jogosított; testvéréből, az örököséből pedig csinos, egyenes eszű, derék fiú lett, ki mindenkéhez nyílt, őszinte és előzékeny volt, kivéve talán nővérét, mert együtt mindig úgy voltak, mint a

* (T. i. a XVIII.)

kutya a macskával; s a hibás bizonyosan a kisasszony volt. Ferencz anyját szerette legjobban, kinek becéje volt, s pártját is fogta a szerencsétlen családi perpatvarokban, melyek most állandókká lettek, míg Beatrix kisasszony persze apjának adott igazat. Ha a családfők rossz lábon állnak egymással, az alárendeltek is természetesen két táborra oszlanak s egyik vagy másik pártját fogják. A cselédek az előszobában és az istállóknak éppen úgy tettek, mint a parlamentben szokás; s Harry, ki már jó korán megszokta szemlélődni, ki tudta választani, melyik a gróf s melyik a grófnő híve, s éleslátásával azt is észre vette, hogy vitatják meg ezt a szerencsétlen viszályügyet. Cselédeink törvényt ülnek felettünk! Ha még oly titokban szövődnek is mylord eselszövényei, komornyikja tudja azokat; és a komorna úrnője históriáit a cselédek szapuló-padjára hordja, hogy kicserélje más titkokkal.

TIZENHARMADIK FEJEZET.

Mohun gróf elmegy, de csak átkot hagy a házban.

Mohun gróf, kinek egy pár egyetemi polgár rossz hírét hozta, megint Castlewoodban mulatott, s úgy látszott, hogy jobb lábon áll gróffommal, mint valaha. Egyszer a tavasszal mindketten ellovagoltak Cambridgebe Newmarketből, hova a lófuttatásra mentek volt s Esmond Harryt meg-

tisztelték látogatásukkal saját szobájában. E látogatás után dr. Montague, az egyetem rectora, ki addig Harryval kicsinylőleg bánt, látván, hogy mily jó lábon áll ezekkel a nagy urakkal, hogy mylord a fiúval nevetkérez és sétálás közben kezét vállára teszi; egészen meglágyult mr. Esmond irányában s szörnyű udvariasan kezdett vele bánni. Harry hazajöttkor nevetve adta elő ez esetet a grófnőnek s megjegyezte, hogy mily különös az, hogy az egész Európa előtt tudományokról híres és tisztelt férfiak meghajlanak egy üres czím előtt s ott csúsznak a nagy urak előtt, ha még oly szegények is ezek. Erre Beatrix kisasszony felvetette fejét s azt mondta, hogy az alacsonyabb születésűeknek meg kell hajolniuk az előbbkelők előtt, hogy neki úgy tetszik, hogy ezek a «lelkészek» szörnyű fenn hordják az orrukat, s ebben a tekintetben legjobban szereti ő a lady Sark szokását, mert nála a káplán, bár az is csak úgy szereti a puddingot, mint minden pap, az első fogás étel után felkel az asztaltól.

— S majd ha én leszek lelkész, szólt Esmond, nekem nem fogsz puddingot adni, Beatrix?

— Te, te egészen más vagy, válaszolt Beatrix. Te a mi vérünkből való vér vagy.

— Hisz atyám is «lelkész» volt, a mint te mondod, szólt a grófnő.

— De az enyém Irland peerje, felelt Beatrix kisasszony daczosan hátra vetve fejét. Kiki maradjon a maga helyén. Még csak az volna hátra,

hogy azt kívánjátok tőlem, hogy térden csúszva kérjem Tusher Tamás uram áldását, ki épen most kapott ecclesiát, az anyja pedig szobalány volt.

S kipávázott a szobából. Az nap épen szeszélyes kedvében volt.

Midőn eltávozott, a grófnő oly szomorúan és leverten tekintett utána, hogy Harry meg nem állhatta, hogy meg ne kérje nyugtalansága okát. A grófnő nemcsak azt adta okul, mit Harry Newmarketről mondott, hanem a mit ő maga is nagy rámulatára és keserűségére észre vett, hogy t. i. férje mióta lord Mohunnal közelebbről megismerkedett, megint nagyban játszik, pedig házasságuk után egészen felhagyott volt vele.

— Fájdalom, a férfiak többet ígérnek, mint a mennyit meg tudnak tartani a házasságban! folytatá mylady sóhajtva. Félek, hogy már is sokat veszített, s a mi, különben sem igen kövér vagyunk, e meggondolatlan vesztegetés által el kell hogy olvadjon. Azt mondják, hogy Londonban rossz társaságba keverődött, s mióta onnan haza jött, a sok levél csak úgy ömlik, az ügyvédek folyton jönnek mennek; látom maga is folytonos remegésben van, bár gondtalanság és nevetés alá rejti. Tegnap éjjel és — és azelőtt is benéztem a — kulcslyukon, szólt mylady, s egész éjfélutánig láttam őt kártyázni; ezt egy birtok sem birhatja ki, legkevesbbé pedig a mienk, s a végén úgy elolvad, hogy az egészből semmi sem marad fiamnak, sem szegény leányomnak nem lesz hozománya!

— Adná az ég, hogy segíthetnék önön asszonyom — szólta Harry sóhajtva, mit önzéstelenségében talán már ezeredszer tett életében.

— Ki segíthetne rajtam más, mint az Isten? — szólta a grófnő. Csak az Isten, az ő kezében vagyunk! S igaz is; s a ki csak a világot figyelemmel kíséri, remegve gondol rá: mikép fog némely férj s családapa számot adni egykor családjá fölötti uralkodásáról, nejével való bánásmódjáról, kik fölötte egyeduri hatalommal birt. Mert államunkban nincs törvény, mely a család királyát korlátok közé szorítaná. Korlátlan ura ő a vagyonnak, boldogságnak, még tán az életnek is. Bűntethet, boldoggá vagy boldogtalanná tehet, megronthat, gyötörhet! Nejét lassanként megvilkolhatja, s még annyi baja sem lehet érte, mint mikor a nagyúr éjjel valamelyik rabnőjét vízbe fulasztja. Csinálhat gyermekeiből rabokat és csúszó-mászókat, vagy nyilt, szabad embereket; fellázaszthatja őket a szeretet sziveikkel szülemlett törvényei ellen. Hallottam nagy politikusokat és korcsmai bölcseket, a mint az ujságok felett vitakoztak s szörnyen kikeltek a francia király vagy a császár zsarnoksága ellen, s szerettem volna tudni, hogy vajjon ők (kik ép oly egyedurak voltak, a maguk módja szerint mint amazok), miként kormányozzák saját birodalmukat otthon, hol pedig maguk is csak oly abszolút hatalmat gyakoroltak. Ha egykor minden ily kis ország évkönyvei eljutnak

a legfőbb Úr elé, kinek egyeduralma alatt állunk mindnyájan, oly családi zsarnokok tettei fognak napfényre jönni, kik csak oly kegyetlenek mint Amurath, oly vadak mint Nero s oly aljas kicsapongók, mint Károly.

Ha Esmond Harry védura vétkes volt, ez utóbbihoz lehetett hasonlítani. Inkább hajlamainak tulságos kielégítésével, mint kegyetlenséggel lehetett őt vádolni. Sokkal jobb útra lehetett volna téríteni, ha elég időt engedtek volna neki, hogy megbánását állandó jobbulássá érlelje.

Mióta mylord és Mohun gróf oly közeli barátságba léptek egymással, Beatrix kisasszony féltékeny kezdett lenni ez utóbbira s a két úr gyakran hahotázott, szokásuk szerint jó hangosan, a lány haragtól és ellenszenvtől kipirult arca fölött.

— Majd ha megnősz, Mohun gróf neje leszesz, szokta Beatrix apja mondani, mire a kisasszony rendesen fehérezte az orrát s azt mondta, hogy: «inkább megyek Tusher Tamáshoz».

Egyszer Beatrix apjának e régi tréfájára azt felelte, mert Mohun gróf mylady irányában mindig a legudvariasabb volt s adta a szerelmet: «úgy hiszem mylord jobb szívvel elvinné mamát, mint engem, s csak azt várja míg meghalsz, hogy megkérje».

E szavakat a kisasszony csak úgy könnyelműen és meggondolatlanul vetette oda egy este vacsora előtt, midőn az egész család együtt, a kandalló előtt üldögélt. A két gróf épen kártyázott s erre

fölugrott; mylady olyan lett mint a pipacs s Beatrixet szobájába küldte, mire a lány, szokása szerint, a legártatlanabb képet vágva, így szólt:

— 'Sz nem akartam én semmi rosszat mondani; tudom én, hogy mama sokkal jobb szeret Esmond Harryval beszélni, mint a papával; mindig sír mikor Harry elmegy, de mikor atyus távozik, soha; a mult estve is nagyon soká beszélt Mohun lorddal s minket kiküldött a szobából, mikor aztán visszamentünk sirt — és . . . .

— Ter . . . . ! — kiáltott fel Castlewood gróf, egészen kijöve sodrából. Takarodsz ki mindjárt a szobából, te kis vipera? s felugrott székéről, lecsapván kártyáit.

— Kérdezd meg Mohun gróftól, Ferencz, mit mondtam neki, szólt a grófnő, ki rémült arczezal hasonlóképen felállt, de hangja és tekintete azért szívreható méltóságot és nyugodtságot árult el. Jere velem Beatrix. Beatrix is felállt s könyekbe tört ki.

— Mit tettem, kedves anyácskám? Biz Isten nem akartam rosszat. Átkarolta anyját s mindketten zokogva hagyták el a termet.

— No hát jere hadd mondjam el, mit beszélt velem nőd, Ferencz — szólt Mohun lord — Harry pap is meghallgathatja, s Isten engem úgy segítjen, egy szót sem hallgatok el. Tegnap este nőd zokogva könyörgött, hogy ne játszszam többet veled, se ne kockázzam, se ne kártyázzam, s te tudhatod legjobban: nem te érted kért-e erre?

— Persze, hogy értem, Mohun, válaszolt mylord száraz, hideg hangon. Istenemre! ön valódi példánykép; s csak a világ tudja, mily szent ön!

Mohun gróf el volt válva nejétől, s nem egy becsületbeli vitája volt, melyeknek, szokás szerint, a nők voltak okai.

— Én nem vagyok szent, hanem az ön neje az; a mi pedig tetteimet illeti, megfelelek én magamért, a mint hogy más is feleljen meg szavaiért — válaszolt Mohun gróf.

— Istenemre! gróf úr, meg is kell felelnie — tört ki Castlewood gróf, felpattanva helyéről.

— Előbb valami más kis számadásunk van egymással, gróf úr — szólt Mohun lord, s Harry elrémülve az eshetőségektől, miket e szerencsétlen vita vonhatott maga után, mindenképen igyekezett lecsillapítani védnökét és ellenfelét.

— Az Isten szerelmére! — kezdte — gróf úr! saját házában akar ön barátja ellen kardot rántani? Kétkedhetik-e ön nejében, ki oly tiszta mint az angyalok, ki ezerszer meghalna, mintsem önt meggyalázná? Egy féltékeny gyermek könnyelmű szavai szórják a barátok közé a viszály magvait. Nem követett-e el a grófnő mindent, a mi csak tőle kitelhetett, ha már az igazat meg kell vallani, hogy elszakítsa önt Mohun lord barátságától; hogy széttépje ez összeköttetést, mely végveszélybe döntendi önnek családját? Nem csak Mohun lord betegsége gátolta e szakítást?

— Biz úgy Ferencz! egy podagrás ember nem

igen szaladgálhat a más felesége után — szólt Mohun gróf nevetve, kinek csakugyan efféle baja volt, s oly nevetségesen pillantott begöngyölgetett lábára, hogy a másokra is elragadt jó kedve s öklével homlokára csapván; egyet káromkodott s azt mondta, hogy: «Elhiszem, Henrik!» s így vége volt a vitának; a barátok, kik majd hogy kardra nem keltek, elfelejtették az egészet s kezet szoritottak.

— Beati pacifici. Eredj hívd vissza a feleséget! szólt grófom. Esmond kiment és úgy örült, hogy ő viheti ez örvendetes ujságot! Ott találta az ajtó előtt: hallgatózott, de visszalépett, mikor észrevette, hogy a fiú jó. Megfogta mindkét kezét, az övéi olyan hidegek voltak, mint a márvány. Mintha nyakába akart volna borulni. «Köszönöm, az Isten fizesse meg, édes rokon!» rebegette. Megcsókolta Esmond kezeit s a fiú érezte, hogy könnyei omlanak kezére. Aztán visszahívta a szobába mylordhoz. Castlewood gróf forró szerelemmel ölelte nejét keblére: lehajlott hozzá, megcsókolta kezeit s bocsánatot kért tőle.

Rég az ideje, hogy a gróf ily gyöngéd nem volt!

— Itt az ideje, hogy lefeküdjem; a levest majd csak az ágyban eszem meg, szólt Mohun lord s kibiczegett furcsán Harry karjára támaszkodva. Szent Györgyre! ez az asszony gyöngy! folytatá, s csak egy disznó nem tudja megbecsülni!

-- Látta ön azt a közönséges, csámpás kucséber-lányt, a kivel Esmond — hanem itt Harry

félbeszakította őt, s azt mondta, hogy ezek nem neki való dolgok.

Erre bejött a lord legénye, hogy segítsen urának, de még alig tette fel hálósipkáját s vette fel hálókabátját, s már más valaki jött, kit maga a gazda küldött: s ez nem volt más, mint épen Castlewood grófné, ki férje határozott kívánságára sajátkezűleg készítette meg s hozta be a vendég számára daralevesét.

Castlewood gróf neje után nézett a mint ez küldetésében megindult, s Esmond Henrik nem győzte eléggé bámulni védnöke arcát, melyben szerelem, megbánás és nyugtalanság tükröződött, s a fiatal ember szívét egészen megindította. Lord Castlewood kezei lecsuklottak, feje mellére hanyatlott.

— Hallottad, papom, mit mondott Mohun gróf.

— Hogy mylady angyal?

— Hogy két számadást kell bevégeznünk! Rossz útra tértem ez alatt az öt év alatt Harry. Mióta te azt az átkozott himlőt a házba hoztad, sorsom folyton üldözött, jobb is lett volna belehalnom, mint hogy gyáván elszaladtam előle. Beatrixet ott hagytam rokonainál s Londonba mentem; ott rablók közé keveredtem, Harry, s megint visszatértem az átkozott kártyához és koczkához: pedig házasságom óta hozzá sem nyultam, nem én azóta, hogy a herceg testőrségében azok közé a ménkü fosztogatók közé jutottam.

Mind mélyebben, mélyebben merültem s most Mohunnak húszezer forinttal tartozom, ha ezt kifizetem, alig leszek egyéb koldusnál. Fiamnak szemébe sem merek nézni; gyűlöl, tudom hogy gyűlöl. Beatrix kis vagyonszájának is nyakára hágtam, s Isten tudja mi lesz belőlem, ha még tovább élek. A legjobb: a mit tehetek, hogy meghaljak, hogy legalább a mi megmenthető, megmentssem fiam számára.

Mohun ép oly ura volt Castlewoodnak, mint a tulajdonképi birtokos. Az istállók az ő lovaival voltak tele s bennök csakugyan sokkal több ló is elférhetett, mint a mennyit az elszegényedett Castlewood gróf beléjük állíthatott. Mohun családjeivel lóháton jött, de midőn a csúz beköszöntött nála, elküldött Londonba könnyű kocsijáért, mely két kis lóra volt, s oly gyorsan gördült a síma úton, mint valami lappszánka. Mikor e fogat megérkezett, a gróf kocsikázatni kívánta rajta asszonyomat, s gyakran meg is tette; csak úgy repültek, társnője nagy öröme, ki szerette e gyors mozgást és az üdítő szellőt, mely Castlewoodtól a tengerre nyúló halmokról lengedezett. A grófnő nagy gyönyörűségét lelte e mulatságban s egészen nekibátorodott e kocsikázásoknak, mivel férje is távol volt tőle, hogy féltékeny legyen Mohun grófra e bensőségért, mintha jóvá akarta volna tenni e nagy bizalommal, legalább egyrészen, elégszer tanúsított bizalmatlanságát és féltékenységét. A grófnő gondatlanul engedte át magát

ez ártatlan kedvtelésnek, melyet Mohun, az igazat megvallva, egész készséggel szerzett meg neki. Úgy látszott, hogy napról-napra jobban megbarátkozott Mohun gróffal, s jól mulatta magát vele, mert ez mindig udvarias volt irányában, s ez által meg is nyerte a grófné kegyét.

Esmond Harry egyszer, mivel a két urat minden este a kártya-asztal mellett látta, panaszkodott myladynek, hogy a gróf e szerencsétlen hajlama még nem csillapúl s kérte, hogy miután most úgylis ki vannak békülve, intse férjét, hogy ne játszszenek többet.

De Castlewood grófnő titokteljesen s vidáman mosolygott, s azt mondta, hogy majd beszél vele, hanem még egy pár éjjel meghagyja neki e mulatságot.

— Asszonyom, ön aligha tudja, hogy mibe kerül az önnek, s a ki csak ért a játékhoz láthatja, hogy Mohun gróf az erősebb a kettő között.

— Jól tudom — válaszolt a grófnő mindig növekedő jókedvvel — nemcsak hogy jobb játékos, hanem a legszeretetre méltóbb játékos is a világon.

— Asszonyom, asszonyom! szólt Harry egészen neki hevülve, a becsületbeli adósságokat is meg kell valaha fizetni, s ha a gróf így folytatja, tönkre megy.

— Közöljek-e veled egy titkot, Harry? kérdé mylady örömtől ragyogó tekintettel. Ferencz nem jut tönkre, ha folytatja, sőt megint lábra kap.

Hibáztam, hogy Mohun lordról rosszul gondolkodtam és beszéltem mikor tavaly itt volt. Ő maga a megtestesült gyöngédség és jóság s remélem, hogy megint jó útra térítjük. Odaadtam neki Tillotson és kedvenczed Taylor püspök műveit s a mint mondja, nagyon érdeklődik irántuk. S most megtérítésének jeléül (ez az én titkom!) mit gondolsz, mit tesz Ferenczcel? Visszanyereti szegénynyel megint pénzét. A mult négy este már nyert, s Mohun azt mondja, hogy ő nem akarja szegény Ferenczet és kedves gyermekeimet megrovidíteni.

— És az Istenért, mivel kárpótolja ön asszonyom őt ez áldozatért? kérdé Esmond megrémülve, mert már eléggé ismerte az embereket, legkivált ez egyet, hogy tudja, miszerint ily kitapult kéjencz semmit sem ad ingyen. Mivel fizeti őt, az Isten nevére kérem?

— Mivel fizetem? az anya áldásával és a nő könyörgésével! válaszolt a grófnő, összecsapva kezeit. Esmond Harry igazán nem tudta, nevesen-e vagy haragudjék vagy még jobban imádja kedves úrnőjét e rendíthetetlen ártatlanságáért, melylyel e világfi magaviseletét nézte, kinek céljait Harry sokkal jobban átlátta, mint elmondani képes lett volna. Elbeszélte úrnőjének kiméletesen, de úgy, hogy az félre nem érthette, mind azt, mit ez úri ember előbbi életéről tudott, hogy hálózott be és győzött le más nőket; egy beszélgetését Mohun gróffal, melyben ez még dicsekedett ki-

csapongásaival, s többször kijelentette, hogy minden nőt jó vadnak tart (így beszélt mylord e vádászatról) s hogy valamennyit meg lehet ejteni, kivétel nélkül. S mind ez intésekért és kérésekért Harry csak Castlewood grófnő haragját nyerte jutalmul, ki hallgatni sem akart vádjairól s azt felelte, hogy neki is nagyon istentelennek és rossznak kell lennie, hogy ott is rosszat gyanít, hol más rá sem gondol.

«Ez a haszna, ha az ember más dolgába elegyedik» gondolta Harry magában, egészen elkeseredve, s még jobban boszankodott, mert Castlewood gróffal nem közölhette e dolgot, s még csak figyelmeztetni vagy inteni sem merte őt ily ügyben, mely oly szent volt előtte, mint saját becsülete, pedig mylord lehetett volna a legjobb ör.

De bár mylady nem akart hallgatni az ifjú beszédére, sőt visszautasította azt: Harrynak mégis meg volt elégtétele, mert látta, hogy követi tanácsát, melyet pedig elvetett volt. Már másnap fejfájással mentette ki magát, midőn Mohun gróf megint meg akarta kocsikáztatni, s azután való nap a fejfájás még mind tartott, harmadnap pedig nevetve ajánlotta, hogy gyermekei foglalják el helyét ő lordsága kocsijában, mert ők is épen oly gyönyörűségöket lelik benne s nem is volna szép, ha minden mulatságot csak maga akarna élvezni. A lord édeskés areczsal ültette fel a gyerekeket, pedig úgy hiszem szörnyen mérgeződött magában,

nem mintha szíve is nagyon érdekelve lett volna ez egyszerű nő iránti céljai által, hanem az efféle emberek egész élete merő egy cselszövény, s ép oly kevésbé tudnak egy nap is a nélkül el lenni, hogy valami nőnek hálót ne vessenek, mint a dühös rókadász hajsza nélkül, ha reggelijét végezte.

Külsőleg gondtalannak látszó magaviselet alatt is, bár a két lord minapi vitája óta Castlewood gróf semmi gyanút nem árult el, vette azt észre Harry, hogy a gróf, vendége minden léptét figyelemmel kíséri s úgy tetszett, néha elnyomott düh jeleit láthatja a grófon, miből semmi jót nem lehetett következtetni. Jól tudta, grófja mily érzékeny a becsület dolgában, s úgy vigyázott rá, mint egy doktor a betegére, látta, hogy az ő betege lassan-lassan elkapja a nyavalyát, mert ha a ragály egyszer a vérbe vette magát, nem lehet többé kioltani abból. Azt mondja Shakespeare: (kit különben szerző többre becsül Congrevénél, Drydennél s a század minden lángelméinél) hogy ha a féltékenység egyszer fölébredt, se mákonynyal se kelet minden altató szereivel le nem lehet csilapítani vagy meggyógyítani.

Egy szóval a körjelek annyira nyugtalanították a fiatal doktort, (ki fiatal létére is kedves rokonai mindennemű üterét tapogatta) hogy azt hitte: kötelessége figyelmeztetni és óvni Mohun lordot, hogy céljait gyanítják és figyelnek rá. Egy nap hát, midőn Mohun meglehetősen rossz

kedvvel megint Castlewood grófné után küldött, ki megígérte volt, hogy kikocsizik vele, de újból visszautasította a meghívást: eljöttek vélte az alkalmat.

— Mylord — szólt Harry — ha ön oly szíves lenne, s nekem maga mellett egy kis helyet adna, igen megköszönném. Nagyon sok mondandóm volna s szeretnék önnel négyszemközt beszélni.

— Esmond úr igen megtisztel bizalmával, szólt a másik, mélyen meghajtva magát. Mylord mindig udvarias ember volt, s fiatal létére Esmond modorában is volt valami, a mi elárulta, hogy ő is gentleman, kivel nem lehet félvállról bánni. Felültek hát mindketten a kis kocsi, mely már készen állt az udvarban, belefogva a czifrán felkantározott s zablát harapó két kis hannover fakót.

— Gróf úr — szólt Esmond Harry, miután kiértek a faluból, Mohun lord flanellbe pólált lábára mutatva, melyet ez nagyon feltűnően nyugasztott egy vánkosra — gróf úr, én Cambridgeben gyógyászatot is tanultam.

— Igazán Henrik pap? — kérdé a gróf — s diplomát is akar váltani? Gyógyítja-e tanulóársait a . . .

— A csúztól, szakítá őt félbe Harry, keményen szeme közé nézven. Különösen a csúzban nagyon jól értem magamat.

— Remélem, soha sem fog vele bajlódni. Veszett betegség ez s pokoli kínokat okoz. Jaj! — s

ketségbeesett pofát vágott, mintha a csúz épen beleharapott volna a lábába.

— Sokkal jobban tenné nagysád, ha ezt a sok flanellt földhöz vágná, még gyuladásba hozhatja lábait, folytatá Harry, megint szemé közé nézván emberének.

— S igazán gyuladásba hozná? kérdé a másik ártatlan tekintettel.

— Ha ön eldobná e flanellt és ezeket az otromba czipőket s csizmát húzna, folytatá Harry.

— Ön csizmát ajánl nekem, Esmond úr?

— Igen, csizmát és sarkantyút. Ezelőtt harmadnappal láttam, mily könnyen haladt a gróf úr a csarnokon át, rukkolt ki Harry. Arról is meg vagyok győződve, hogy esténként sokkal jobban esnék nagyságodnak egy pár pohár jó bor, mint az a daraleves, azt számba se véve, hogy ez nem zavarja meg fejét s hidegen játszhatik, míg védnököm neki hevül s odáig van az ivástól.

— Csak nem akarja ön uram ezzel, reméllem, azt mondani, hogy nem tisztán játszom? kiáltott fel mylord, lovai közé esapva, hogy egészen neki vadultak.

— Ön nyugodt, midőn mylord már ittas — folytatá Harry — s nagyságod előnyben van védnököm felett. Figyeltem én önre, midőn könyvemről föpillantottam.

— Ejnye kis Argus! — szólt Mohun lord, ki szívelhette Harryt s a fiú is nagy előszeretettel viseltetett iránta barátságos, vig és nyílt modoráért.

— Ejnye kis Argus ; ha mind a száz szemével néz is, akkor sem látand köztünk hamis játékot. Elvesztettem én már egy éjjel egy jószágomat, eljátszta hátamról az inget ; eljátszta parókámat és hálósapkában mentem haza. De azt senki sem mondhatja rólam, hogy más előnyöm lett volna fölötte, mint épen a játék előnye. Én játsztam Elzaszban egy hamis koczkás gazemberrel a fülére s megnyertem ; az egyik most is ott van bow-streeti lakásomon borszeszbe téve. Mohun Henrik játszik akárkivel, akármiben, akármikor.

— Gróf úr, ön vakmerően játszik védnököm házában — válaszolt Harry — s nemcsak kártyajátékot.

— Mit ért ön ezalatt uram ? — kiáltott fel a gróf, feléfordítván kipirult arcát.

— Azt értem uram — válaszolt Harry gúnynyal — hogy csúza jó szolgálatot tesz önnek, ha ugyan egyáltalán van valami baja.

— Uram ! — tört ki mylord. Kezdett melege lenni.

— Az igazat megvallva, azt hiszem, a gróf ép oly kevésbé csúzos mint én. Egy kis lég-változtatás mindenesetre jót fog tenni önnek, Mohun lord, s úgy hiszem legjobb lenne, ha ön idehagyná Castlewoodot.

— Megbizta önt valaki, hogy nekem ezt megmondja ? kérde Mohun gróf felhevülve. Esmond Ferencz küldte önt ?

— Nem engem senki. Családom becsülete küldött.

— Kész ön nekem elégtételt adni ezért? tört ki a másik, dühösen közibe csapva lovainak.

— Mindenesetre, gróf úr, de nagysád fölfordít, ha ily tüzesen hajt.

— Szent Györgyre! kegyed szörnyű vitéz gyerek, szólt mylord hahotával. Talán az a ménkü botte de Jesuite bátorítja úgy fel?

— Nem; a család nyugalma, mit mindenek fölött szeretek a világon — válaszolt Harry forróan — kedves jóltevőm becsülete, drága úrnöm és gyermekei boldogsága önt lelket belém. Nekik köszönök mindent, gróf úr: s éltemet adnám örömet bármelyikökért. Mi hozta önt ide, hogy megzavarja e békés családi kört? Mi tartja itt hónapokon át? Miért kell betegség és mindenféle kifogások alá takaróznia, hogy itt maradhasson? Szegény jóltevőm pénzét akarja ön elnyerni? Mylord, legyen ön nagylelkű s kimélje gyöngeségét nejeért és gyermekeiért! Vagy egy erényes hölgy egyszerű szívét akarja behálózni? Akár a Towert ostromolja ön egymaga! Hanem nevét bemocskolhatja ön meggondolatlan beszédeivel és titkos üldözésével s nem tagadom: boldogtalanná is teheti őt! Kimélje ez ártatlan családot s távozzék mylord!

— A patvarba! Harry öcsém! még a végén te vetted szemet erre a szép puritánőre, válaszolt Mohun a legvidorabb, gondatlanabb neve-

tésbe törve ki, mintha a legnagyobb érdekek hallgatta volna a fiatal ember szenvedélyes beszédét. Halljuk Harry! no súgd meg, szerelmes vagy belé? Hát a bohó kis Harry is húsból van?

— Gróf úr, az Istenért! kiáltott fel Henrik. Arcza kipirult, szemei könnyekkel teltek meg. Nekem soha sem volt anyám, de e nőt anyámul szeretem. Imádom őt, mint a hívő védszentjét. Káromlásnak tetszik, ha valaki nevét könnyelműen ejti ki. Merne ön anyjáról így gondolkodni, vagy eltúrné ha valaki így beszélne róla? Engem kétségbeejt ha meggondolom, hogy róla méltatlanul csak gondolkodnak is! Az isten nevére, mindenre a mi szent ön előtt, kérem hagyja el őt! A játék veszélyes.

— Veszélyes; no bizony! szólt mylord lovai közé csapva, mire a lovak, épen ekkor értünk fel a hegyhátra, úgy neki vadultak, hogy lehetetlen volt őket megtartani. A gyeplő elszakadt, a dühös állatok eszeveszettül vágattak, a kocsi ide-oda hanyódott; a bennülők, a hogy tudtak, belekapaszkodtak az ülésbe. Végre egy szakadáshoz értek, hol a feldülés kikerülhetetlen volt, a két férfi tehát, hogy éltét megmentse, kiugrott a kocsiból. Harry oly keményen esett a földre, hogy egy percze elkábult; jól oda vágta magát, de csakhamar fölkel; orra vére megindult, egyéb baja nem lett. Mohun lord nem volt ily szerencsés; fejét egy kőhöz vágta s úgy feküdt ott, mintha halva volna,

Már hazatérőben voltak, midőn e szerencsétlenség történt. Lord Castlewood, fia és lánya épen sétalovaglást tettek, midőn összetalálkoztak a ponykkal, melyek vágatva hurezolták maguk után a kocsit; a szétszakadozott háموk lábaikat verték, mígnem a gróf cselédei megfogták őket. A kis Feri mindjárt megismerte Mohun gróf piros kabátját, a mint a fűre volt terülve és az egész társaság a szerencsétlen gróf és Esmond Henrik felé tartott, ki már lábra állt mellette. Mohun nagy parókája és tollas kalapja lehullt, homlokán nagy vérző seb tátongott, s egészen élettelennek látszott, a mint hogy e perczen az is volt.

— Szent Isten! meghalt — kiáltott fel mylord. Vágtasson vissza valamelyik orvosért! hó, elmegyek én magam s elhozom Tushert, ő is ért a sebekhez. És a gróf — nyomában fia — elvágatott.

Alig távoztak el, Harry — ki csak most jött magához — emlékezve egy hasonló esetre, mikor Newmarketből Cambridgebe lovagolt volt, felgyürve Mohun egyik kabátujját, tollkésével eret vágott karján és úgy örült, midőn a vér, nem sokára, folyni kezdett. Majd félóra telt el, míg magához tért, mire doktor Tusher és Feri is megérkeztek; a gróf többé nem volt hullá, de csak oly sáppadt, mintha az lett volna.

Egy kevés vártatva, mikor már eltűrhetette e mozgást, felültették az egyik cseléd lovára, a másikat Esmond alá adták: a két lovász pedig a gróf-

fot támogatta két oldalról, ha valami baja lenne; tisztelendő Tusher Tamás úr is segített nekik. Feri és Harry nyomukban léptettek.

Az úton, a mint hazafelé közeledtünk, a gyerek Harryval beszélgetett. «Mama épen doctor Tusherral sétált a kertben, mikor haza értünk volt, s úgy megijesztette, mert azt mondta, hogy meghaltál . . . .

— Én? — kérde Harry.

— Te. Papa azt mondta: szegény Harrynak vége van! Mama elsikoltotta magát: Oh! Harry, s azzal összerogyott. Azt hittem, hogy ő is meghalt. De papát soha olyannak nem láttam! Egy szörnyűt káromkodott s olyan lett, mint a fal. Aztán valami különös nevetésbe tört ki, doctor Tushert pedig és engem elküldött ide; mi ott hagytuk, mikor visszanéztem láttam, hogy vizet húz a kútból, hogy a mamát fellocsolja vele. Szegény mama, hogy megijedt volt!

Esmond egész hazáig e különös történeten törte a fejét, s nem kevés zavarral s aggálylyal gondolt reá, mert Mohun is Henrik volt, s a két gróf egymást csak keresztnevéen szokta szólítani. Kedves grófnője még mindig a kertben volt, mellette egyik komornája, de a gróf már eltávozott. A terrászról pár lépcső s egy kis ajtó vezetett le az útra, mylord az előtt ment el; feje zsebkendővel volt bekötve, úgy nézett ki, mint egy kisértet. Kalapját és parókáját egy legény hozta utána; udvariassága még ekkor sem

hagyta el s mélyen meghajlott a fenn álló grófnő előtt.

— Hála Istennek, hogy baja nem lett! — szólt a grófnő.

— De Harrynak nincs semmi baja, mama! — ujjongott a kis Feri.

Esmond Harry leugrott lováról, hogy úrnőjéhez menjen, Ferencz is vele; az egyik legény a lovakat fogta, míg a másik a kalappal és parókával, a lord lovát kantárjánál fogva vezette a főkapuhoz, mely néhány száz lépésre volt.

— Jaj fiam! milyen ijedséget szerezte nekem! — szólt Castlewood grófnő, a mint Harry hozzá lépett, szeme ragyogott, mint csak az ő szemei ragyoghattak, hangjában édes üdvözlés csengett. Sőt oly jó volt, hogy még meg is csókolt a fiatal embert, (akkor másodszor tisztelte meg így) ezzel bement a házba, két felől mellette Harry és fia, mindenik egy-egy kezét tartva.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET.

Mi is követjük őt Londonba.

Mohun gróf néhány nap mulva annyira helyre jött eséséből, hogy a következő reggel elindult: elbucszott hát Castlewoodtól s azt mondta, hogy csak lassan fog Londonba menni és legalább két napot tölt az úton. Gazdája kimért szertartá-

sos udvariassággal bánt vele, a mi egészen elütött a gróf nyílt, barátságos modorától; hanem egyéből semmiből sem látszott, hogy a két gróf nem a legjobb barátul válik el egymástól, bár Esmond Harry azt a megjegyzést tette, hogy Castlewood lord csak mások jelenlétében találkozik vendégével s szintúgy kerüli, hogy négy szem közt legyen vele. El sem kísérté Mohun grófot egy darabig, a mint más barátaival tenni szokott, kiket mindig örömmel fogadott s kedvetlenül bocsátott el. Most, midőn mylord lovai előálltak s gazdájuk is egészen kész volt az útra, megelégedett annyival, hogy üdvöletet hozott neki a nőktől, lekísérté a lépcsőn a lovakhoz, meghajtotta magát, jó utat kívánt neki, de még az udvarból sem kísérté ki.

— Nem sokára látni fogjuk egymást Londonban, Mohun — szól mylord mosolylyal — s akkor rendbe hozzuk számadásainkat.

— Sohse aggódjék miattok, Ferencz — válaszolt a másik jó kedvvel s kezét nyújtá, egészen elbámulva gazdája hideg, mogorva viseletén, melylyel bucsú üdvöletét fogadá, ezzel elindult, cselédei utána.

Esmond Henrik tanúja volt ez elválásnak. Egészen elütött az mylord megérkezésétől, mikor nagy készüléteket tettek volt (a régi háznak a lehető legjobb kinézést igyekeztek szerezni, hogy üdvözölje vendégét). Most mindenki oly levert, feszült volt, hogy Harry semmi jót nem jósolt belőle, s valami kimagyarázhatatlan gyászos elő-

érzet nyomta le. Castlewood lord az ajtónál állt mind addig, míg vendége és ennek kísérete a külső kapu boltozata alá ért; itt Mohun gróf még egyszer visszafordult, mylord vontatva megemeltette kalapját, s meghajtotta magát. Harrynak úgy tetszett, mintha arcza valami sajátságos hamvas színt váltott volna. Egyet káromkodott, hízelgő kutyáit felrúgta, aztán az udvar közepén álló kúthoz ment, egy oszlophoz támaszkodott s belebámult a vízmedenczébe. Mikor Esmond saját, az udvar tulsó felén a káplán lakása mellett levő szobájába fölment, s megfordult a mint alacsony ajtaján belépett: látta, hogy mylady öltöző-szobája nagy ablakából, hogy néz le a grófra, a mint az ott állott a kútra bámulva. Az udvaron valami különös némaság uralgott. E jelenet soká nyomta Esmond emlékezetét: az ég boltja ragyogott; a csarnok oszlopai és a napóra setét árnyat vetettek az óra alá aranynyal fölírt memento mori-ra, odább a két kutya; a szép fekete agár a napon sütkérezett; a majdnem hófehér vizsla a kavics és fű között szaglált, a gróf pedig ott állt, a kúthoz támaszkodva, s hallgatta a víz loccsanását... Különös, hogy e jelenet, még a víz csörrenése is úgy megmaradt emlékezetében, pedig hányszor látott ragyogóbbakat, hányszor állt ki nagy veszélyeket, melyekre már alig emlékszik.

Castlewood grófné egész reggel mosolygott s különös jó kedvű és élénk volt férje és vendége előtt, hanem mikor a két úr együtt ment ki a szo-

bájához, Harryhoz rohant; arczának nyugodt kifejezése egészen eltűnt, szemei kimondhatlan aggodalmat árultak el. «Eredj utánuk, Harry, mert félek, hogy valami baj van.» Harryból hát úrnője rendeletére kém lett; saját szobájába vonult vissza, az igazat megvallva, csak azért, hogy valami historiát találjon ki, mivel úrnőjét megnyugtathassa: mert neki is elég aggodalmat okozott a két lord komoly viszálya.

Még azután is, napokon át, ha a castlewoodi kis társaság együtt ült estvéneként az asztalnál, ott ült az a megnevezhetlen, láthatlan gond is közöttük, nyomta őket mindig, vagy legalább hármat közülök. A gróf különösen gyöngéd és barátságos volt. Valahányszor elhagyta a szobát, a grófnő szemei folyvást kísérték. Gyöngédsége, komoly udvariassága neje iránt egészen elütött szokott mogorva, durva modorától. Megint gyakran és édesen keresztnevéen szólította nejét, szeretetteljes, szelid volt gyermekei, legkivált fia iránt, kit pedig nem igen szeretett, s bár különben nem sokat adott a vallásra, rendesen eljárt a templomba, nagy áhitattal végzett minden szertartást (még a doctor Tusher prédikációit is végig hallgatta.)

— Minden éjjel szobája hosszát méregeti: de miért? Mondd Henrik, mi lehet ennek oka? — szokta Castlewood grófnő kérdeni fiatal hivatól. Másnap meg azt jegyezte meg, hogy «Három levelet írt Londonba».

— Bizonyosan valami ügyvédnek — válaszolt

Harry, ki tudott róluk, s egy részét látta is e levelezésnek, s megtudta belőlük, hogy a gróf adósságot csinált, de mikor ellenvetést akart tenni, védnöke azt felelte: «csak azért csinál adósságot, hogy a birtokot egy régi adósságtól kitisztázza, melyet mindenesetre le kell fizetni».

A pénz miatt mylady egy cseppet sem aggódott. Kevés igazán szerető nő érzi a pénzsükséget, sőt alig lehet egy nőnek nagyobb örömet szerezni, mintha zálogba teheti gyémántjait a férfiert, kit szeret: s emlékszem, hogy Congreve azt mondta Marlboroughról, hogy azért szerették őt a nők annyira fiatal korában, mivel pénzt fogadott el tőlök. «Kevés férfi tenné meg ez áldozatot a nőkért!» — szokta Congreve mondani — ő pedig nagyon jól ismerte a nőket.

Esmond Henrik szünideje — mint mondók — már eltelt, s még csak egyszer kellett visszamennie az egyetemre, mielőtt diplomára tehetett szert és beléphetett az egyházba. Kezdett megbarátkozni a pályával, nem viseltetett ugyan iránta oly tisztelettel, mint illetet volna annak, ki ily szent hivatalba lép; hanem volt annyi esze, hogy megnyugodjék abban, a mi hasznos. Úgy okoskodott, hogy mindenét e családnak köszönheti, s közelükben jobb szeretett lenni, mint bárhol a világon; szolgálni akart volna jóltevőinek, kik viszonzásul legnagyobb bizalmukat ő benne vetették, legjobban őt szerették; szerette volna bevégezve látni a ház fiatal örökösének nevelését, szeretett volna

vezére lenni, a régi barát és tanácsadó akart volna továbbra is maradni szeretett védnökének és úrnőjének, kik mindketten azt mondták neki, hogy ezután is csak azok lesznek hozzá, a kik voltak: s így mivel azon igyekezett, hogy azoknak hasznára lehessen, kiket legjobban szeretett a világon, elhatározta magában, hogy feláldozza messzelátó terveit, miket keblében táplálgatott. Aztán mylady azt mondta neki, hogy nem szeretné ha elhagyná őt, a mit pedig mylady mondott, az szent volt előtte!

Az édes emlékü szünidő utolsó napjaiban a grófnő kedélye egészen megnyugodott, mert egy reggel, mikor a posta megjött, s leveleket hozott a grófnak Londonból, ez úgy odavetve megjegyezte, hogy Mohun lord Párisba ment, s egész Európát be akarja utazni, s bár a gróf levertsége csak nem akart múlni, sem magaviselete változni, de myladynek ez oldalról már nem lévén mitől tartania, kedélye nyugodtabb, vitorább lön, s egész lelkét kitette, kecsének egész teljét arra fordította, hogy megint visszavarázsolja férje jó kedélyét s elűzze levertségét.

A gróf avval mentette magát, hogy gyöngén van, s orvosához kell folyamodnia, s el is megy Londonba doctor Cheynehez, hogy tanácsot kérjen tőle. Abban állapotok meg, hogy a lord és Esmond Henrik együtt menjenek Londonig, s egy hétfő nap reggel, octóber 10-én 1700-ban, meg is indultak lóháton Londonba. Azelőtt való vásár-

nap az eső csak úgy dőlt, s a család nem mehetett a templomba; estve a gróf áhitattal olvasta el az imát családjá előtt, s Harrynak úgy tetszett, hogy végre az áldást oly bensőséggel, komolysággal és ünnepélyességgel mondta el, a hogy még soha sem hallotta. Mielőtt neje és gyermekei saját szobájukba mentek volna, megölelte, megcsókolta őket, sokkal gyöngédebben mint rendszeren szokta volt, egész ünnepélyességgel és szerelemmel, mire ezeknek később is egész vigasztalás volt gondolniok.

Másnap reggel ép oly gyöngéden búcsuztak el a családtól, mint azelőtt való estve, felültek s egész nap mentek; estvére megérkeztek Londonba, a lord a «Trombitába» szállott, Whitehallon, a tyúk-piaczon, hova a katonák jártak volt az ő fiatal korában, s maga is oda szokott betérni azóta mindig.

Egy órával a gróf megérkezte után (úgy látszott, hogy e látogatás előre ki volt csinálva), megérkezett ügynöke is Gray's-Innből, s mivel Harry azt gondolta, hogy a gróf négy szemközt szeretne ügyvédével lenni, el akarta hagyni a szobát; de ura azt mondta, hogy az ügy nem soká fog tartani, s bemutatta Esmond urat egész ünnepélyességgel az ügyvédnek, ki még az öreg gróf idejében lett a család ügynökévé. E jelentést tett, hogy a pénzt a rendelt napon kifizette magának Mohun lordnak, bowstreeti szállásán, hogy ő lordsága egészen el volt csudálkozva, mert

szerinte nem szokás efféle becsületbeli ügyeket ügyvédekre bízni, hanem azért visszaadta ő nagysága váltóját, melyet most védenczének át is adott.

— Én azt hittem, Mohun lord Párisban van! — kiáltott fel Esmond, nagy csodálattal és aggálylyal.

— Az én kértémre jött vissza — jegyzé meg a gróf — számadásinkat kell tisztába hoznunk egymással.

— Hála Istennek, hogy már tisztába vannak hozva — szólt Harry.

— Igaz — válaszolá a gróf, keményen szeme közé nézve a fiatal embernek. — Mindig sürgette azt a pénzt, a mit, tudod, hogy elvesztettem ellenébe. Ez most ki van fizetve, ennyiben tisztában vagyunk, s most megint, mint jó barátok találkozhatunk.

— Gróf úr! — kiáltott fel Esmond — meg vagyok győződve, hogy ön nem a valót mondja nekem, s hogy ön és Mohun lord közt még nincs mindennek vége.

— Nincs mindennek vége? no bizony! Hisz még ma estve együtt vacsorálunk, s egy palaczknak végére járunk. Minden ember rossz kedvű, ki ily összeg pénzt veszít, mint én. De már ki van fizetve, s így haragomnak is vége.

— Hol vacsorálunk? — kérdé Harry.

— Vacsorálunk! Jó volna, ha bizonyos urak várnának, a míg meghivják őket — szólt mylord nevetve. — Te a Duke-Streetre mégy, s meglátoga-

tot Betterton urat. Tudom, hogy szereted a színházat. Hadd járok én a magam útján, majd reggel együtt reggelizünk s eszünk, a mennyi csak belénk fér, mint egy szindarabban mondják.

— Istenemre! gróf úr, ez estve nem mozdulok ön oldala mellől — szólt Esmond Harry. — Úgy hiszem, még vitájuk okát is tudom. Esküszöm önnek, az egészben nincs semmi. Az nap, mikor Mohun lorddal az az eset történt, beszéltem vele erről. Tudom, hogy semmi egyéb nem volt részéről az egész, mint köznapi udvariasság.

— Te tudod, hogy Mohun lord és nőm közt semmi sem történt köznapi udvariasságon kívül — szólt a gróf dörgő hangon — te tudtad s még sem szóltál nekem?

— Többet tudok az egészből, mint maga kedves úrnöm, százszor többet uram! Hogy is érthetné ez a gyermeknél ártatlanabb nő, annak a nyomorútnak elburkolt czélzásait?

— Megengeded hát, hogy ő nyomorúlt, és hogy el akarta nőmet csábítani?

— Uram, önnek neje oly tiszta, mint egy angyal! — kiáltott föl a fiatal Esmond.

— Mondtam csak egy rossz szót felőle? — tört ki mylord — kételkedtem valaha tisztaságában? Utolsó napja lett volna az, melyen erre okot ad. Gondolod, azt hiszem, hogy nőm elbukhatik? Nem, erre nem elég szenvedélyes. Nem vétkezik, de nem is bocsát meg. Ismerem jól, s most, hogy elvesztettem: istenemre, tizezerszerre inkább

szerelem, mint valaha, igen, inkább, mint mikor fiatal s szép volt, mint egy angyal, mikor öreg apja házában rám mosolygott, s várni szokott, míg a vadászatról megjöttem, s én piczi térdeire hajtottam fejemet, s keblén sirtam mint egy gyermek, s megesküdtem, hogy megjavítom magam, többet nem iszom, nem kártyázom, nem futok az asszonyok után; mikor az udvarnál minden ember bele volt bolondulva, s mikor gyermekével — Szent Györgyre! — szebb volt, mint az oltárkép! Tudom én, hogy nem vagyok méltó rá. De ugyan az istenért, ki is lenne az? Érzem én, hogy kifárasztottam, elkínóztam őt, jól tudom én azt! Nem is tudok én vele beszélni, ti tudós, könyves emberek tudtok, de én nem tudtam, éreztem én mindig, hogy nem tudtam; mikor te még csak tizenöt éves gyerkőcz voltál, s hallottalak benneket, hogy beszélgettek egymással könyveitekről, verseitekről: olyan dühös voltam, hogy megtudtalak volna fojtani. De te mindig jó fiú voltál, Harry, s tudod, hogy szerettelek is mindig. Éreztem, hogy ő nem az enyém, s a gyermekek sem: ekkor elkábítottam magamat, játsztam, ittam s dühömben és kétségbeesésemben mindenféle eszeveszettséget követtem el. Ekkor odajött az a Mohun, s megtetszett nőmnek, tudom, hogy megtetszett neki.

— Csalódik uram! lelkekre! csalódik! — kiáltott fel Esmond.

— Leveleket fogadott el Mohuntól — tört ki

a gróf — nézd csak Harry, — s kivont egy darab vérfoltos papírt. — Az nap ejtette el, mikor nem törte ki a nyakát. Az egyik cseléd találta meg a földön s átadta nekem. Itt van, abban az átkozott komédiás stýlusban. Isteni Gloriana, miért tekint oly hidegen rabszolgájára, ki imádja önt? Nem könyörül azon kínokon, melyeket szeme láttára kiállok? Nem méltat-e arra, hogy szívem vérével írott leveleimre válaszoljon? Több levelet is kapott tőle.

— De egyre sem felelt — viszonzá Harry.

— Az nem Mohunon múlt — szólt mylord — s én elégtételt veszek magamnak rajta, Isten engem úgy segítjen, elégtételt veszek.

— Egy pár könnyen odavetett szóért neje becsületét, családja boldogságát akarja ön gróf úr koczkára tenni? — vágott közbe Esmond könnyörögve.

— No bizony, nőm becsületéről egy szó sem lesz — viszonzá mylord — bővön elég ok van, a miért összeveszhetünk. Ha élek, meg lesz ez a bitang büntetve; ha elesem, csak családomnak lesz haszna abban is; legalább egy tékozlóval kevesebb lesz a világon, s Ferencz jobb nevelést kapott, mint atyja. Határozatom áll, Esmond Harry, s bármi történjék, engem készen talál. Gyermekeimről gondoskodtok, te és nőm.

Esmond Harry látva, hogy mylord erre a veszekedésre kötötte magát, s semmi ellenvetés sem fogja visszatartóztatni attól (akkor hevesebb,

pezsgöbb vére volt, mint most, midőn a gondok az élet és a fehér haj meghütötték), kötelességének tartotta kedves, jó védnöke mellett maradni. «Mylord — szólt tehát — ha vivásra határozta el magát, legalább ne menjen egyedül. Családunk kötelessége, mindig megállani a ház feje mellett s soha sem tudnám megbocsátani sem magamnak, sem önnek, ha nem engem választana segédjének, vagy ha a veszély perczében távol lennék öntől.»

— Szegény fiu, belőled pap lesz — kiáltott fel mylord, forróan megrázva Harry kezét — s nagy kár lenne, ha efféle dolgokba elegendnél.

— Hisz, maga nagyságod is gondoskodott a papságról — válaszolt Harry — s atyja urát sem gátolta papi ruhája, hogy a nyírott fejűek ellen harcoljon Castlewoodban. Az ön ellenségei az enyimek is uram: én is elbirom a kardot, látta ön, hogy meglehetősen tudok vele bánni, s úgy hiszem, nem ijedek meg, ha leveszik is a vitér gombját. — S ekkor előadta irulva-pirulva (mert a dolog kényes volt, és félt, nehogy megsértse védnökét, hogy dolgába elegendett), mit beszélt Mohun lorddal, s hogy kész volt vele kardra menni, ha szükség lett volna, hanem ebbe nem lehetett szép szerével behúzni. «És levágtam volna őt — szólt Harry nevetve. — Soh' sem tudta volna felfogni azt a botte-ot (szúrás), melyet Cambridgeből hoztam. Vívjunk csak egy fél-óráig s próbáljuk meg, majd megtanítom rá a

grófot: a világon ez a legszebb szúrás, hanem ha elhibázza az ember, az ellenfél kardja hasában van.»

— Szent Györgyre, Harry, neked kellett volna a család fejének lenni — szólt mylord setéten. — Sokkal jobb Castlewood lord lett volna belőled, mint én, az én bolond fejemmel — végig simította kezével öcsese homlokát s gyöngéd, szeretetteljes pillantást vetett rá.

— Vessük le most kabátunkat, s gyakoroljuk magunkat egy félóráig, mielőtt estve lenne — szólt Harry, hálásan rázván meg gyámja férfias kezét.

— Harry, te csak akkora vagy mint az öklöm — viszonzá a gróf, vidoran — hanem igazán elhiszem, hogy levernéd ezt az embert. Nem fiam — folytatá tovább — nem kellenek nekem a ti cselvágásaitok és fogásaitok, tudok én a karddal bánni, s elvégzem én a magam dolgát, a magam módja szerint.

— De én is ott leszek, s meglátom, rendén fog-e menni minden?

— Igen, ott leszesz te is, az Isten áldjon meg.

— S mikor lesz? — kérde Harry, mert látta, hogy mylord a dolgot már előre kicsinálta magának.

— A dolog így áll: egy futárt küldtem Westbury Jackhoz, s azt izentem neki, hogy nagy szükségem van rá. Tudja ő, hogy miért, itt is lesz, s ő is iszik abból az üveg borból. Azután

elmegyünk a duke-streeti színházba, hol Mohunnal fogunk találkozni, s akkor együtt vacsorálunk a «Rózsánál», vagy az «Agárnál». Ott aztán kártyát kérünk, s a felett hihetőleg összekapunk, s így, ha Isten segít, a világot vagy egy istentelen uyomorulttól és árulótól, vagy egy haszontalan szegény ördögtől mentjük meg, ki nem sokat bánja, ha itt is kell azt hagynia. Jobb is lesz Henrik, ha én itt hagyom, nőm is sokkal boldogabb lesz — szolt mylord mély sóhajjal, mely Esmond Harrynak szívéig hatott, úgy hogy zokogva borult gyámja áldó kezére.

— Már otthon, Castlewoodot értem, beszélünk e dologról Mohunnal — folytatá a gróf. — Megmutattam neki a levelet, melyet elolvasék, szemére vettem alávalóságát; tagadni, nem tagadhatta, s csak azt mondta, hogy nőm ártatlan.

— És az igaz is; Isten előtt, gróf úr! ő ártatlan — jegyzé meg Harry.

— Oh, kétségen kívül. A nők mindig ártatlanok. Kétségen kívül, hanem persze elájult, midőn meghallá, hogy Mohun meghalt.

— De gróf úr, engem is Harrynak hívnak — vágott közbe Esmond, fülíg elpirulva. — Ön azt mondta a grófnőnek: Harry meghalt!

— Kárhozat! hát már veled is megvíjak? — tört ki a gróf, egész dühvel.

— Hát már kis kigyó, kit keblemen melengételek, te is csipni akarsz? Te is? Nem, fiam, te becsületes gyerek, te derék fiú vagy. — S dühéből

könyekbe tört át, mit még borzasztóbb volt látni. — Te jó fiú vagy, s szereted is, de én oly hitvány vagyok, hogy nem is tudom miféle kard ölhetne meg engem. Hanem ime itt van már Westbury Jakab. Isten hozott Jakab, isten hozott öreg pajtás! Őcsém, Esmond Henrik.

— Ki a tekéket hozta be Castlewoodban — szólt Harry, meghajtva magát, s mindhárman leültek az előre elkészített palaczk mellé.

— Harry a hármas szám — szólt mylord. — Semmit sem kell tőle tartanod, Jakab. — Az ezredes nem szólt, de tekintete azt mondta, hogy «nem is úgy néz ki, mintha tartani kellene tőle.»

Azután a gróf elbeszélte az egész dolgot, melyről előbb csak röviden szólt. Mikor Mohun lorddal összeveszett, ezerhatszáz fonttal volt adósa, s Mohun azt mondta, hogy vár ő addig, mikor a gróf épen kiakarja fizetni. Hanem mylord kölesön vett ezerhatszáz fontot, s azon reggel el is küldte azt Mohunnak; aztán mielőtt eljött hazulról, mindent rendbe hozott, s most egészen el volt készülve a párbaj bármily kimenetelére.

Mire néhány palaczk bort elfogyasztottunk, kocsit hozattunk, s — egyezés szerint — mindhárman a ducke-streeti színházba mentünk. A darab Wycherleytől volt, «Szerelem az erdőben.»

Harry mindig borzalommal gondolt vissza e darabra és Bracegirdle asszonyra, ki a nő-szeretpet vitte benne. Apródnak volt öltözve, megállt a

színpadon ülő urak előtt, szén-fekete szemeit félvállról rájuk vetette, mylordra mosolygott, s kérdezte, mi baja van annak a falusi úrnak? Talán valami rossz hirt hallott Bullock Fairből?

Felvonások közt az urak ide s tova járkáltak, s szabadon beszélgettek. Mohun lorddal két úr volt: Macartney kapitány, egyenruhában, és egy ezüstös bársony-ruhás úr, szőke parókában, dús velencei csipke gallérral, ő nagysága Utarwick és Holland gróf. Kezében egy csomó narancs volt, abból eszegetett s a színésznőket is megkinálta, kikkel sokat évődött. Mohun lord valami vastagot mondott Bracegirdle asszonynak, mire ez neki fordult, s azt kérdezte, hogy mit akar itt, és hogy ő és barátai talán megint meg akarnak valakit gyilkolni, mint szegény Mountlord Vilmost? A gróf setét arca erre még jobban elsetétült, s ördögi vészes kinézést nyert. Kik ezt látták, azután is mondták, hogy soh'sem feledheték.

Mikor a darabnak vége volt, a két társaság egymáshoz csatlakozott, s Castlewood gróf azt az indítványt tette, hogy menjenek valami vendéglőbe vacsorálni. A választás Lockit «Agarára» esett Charing-Crosson. Mind a hatan együtt mentek: elől a három lord, utánuk Mohun lord kapitánya, Westbury ezredes és Esmond Henrik. Westbury elbeszélte menetközben Harrynak, hogy régi barátját, Dick diákot előléptették, testőr zászló-tartó lett; írt egy könyvet is, a címe «Keresztyén hős», hogy az egész gárda neveti a sok bünte-

tésért, mit ki kell állnia, mert a keresztyén hős semmi rendeletet sem tart meg, s már is volt egy pár párbaja. Azután halkabban kérte Westbury a fiatal Esmond urat, hogy ne elegyedjék a vitába. «Úgy sincs több szükség segédre — folytatá az ezredes — egynél, és a kapitányt vagy Warwick lordot könnyen el lehetne távolítani!» De Henrik nem egyezett bele, ő is végig ott akart lenni az egész dologban. Volt neki valami terve, s úgy hitte, hogy azzal majd megelőzi ő Castlewood grófot a kihívásban.

Midőn a vendéglőbe értek, külön szobát nyitattak, bort és kártyát hozattak; akkor elkezdtek inni, egymás egészségére, s a míg a pinczerek is jelen voltak, minden a legbarátságosabban ment.

Esmond Harry tervével se' többet, sem kevesebbet nem akart, mint, hogy beszédbe elegyedik Mohun gróffal, majd beleköt, s ő fog előbb összeveszni vele. Mikor tehát kártyát hoztak, fölszólítá, hogy játszszék vele.

— Ejnye csak — szólt Mohun lord (nem lehetett tudni, ha vajjon Harryt akarta-e kimélni, vagy, hogy nem igen vágyakodott megismerkedni a botte de Jesuit-tel) — fiatal tanuló úrficskák nem igen játszhatnak velünk. Ön még igen fiatal arra.

— Ki mondja azt, hogy én igen fiatal vagyok? — tört ki Harry. — Talán nem mer nagyságod?

— Nem merek? — riadt föl Mohun. Hanem

Castlewood gróf kezdte észrevenni a dolgot, s félbeszakasztotta őket: «Játszom én veled Mohun tiz koronában. Kis bolondos fiú! Nem játszunk mi babra, mint ti Cambridgeben — Harrynak nem nyomta annyi pénz zsebét, mert félévi vagyonának már idejekorán jóformán nyakára hágott, mit volt mit tenni, mérgeződött, dühöngött, hogy egy betétre sincs elég pénze.

— Játszom én a fiatal úrral egy aranyban — szólt Mohun kapitánya.

— Úgy hiszem, a katona urak sincsenek nagyon bőviben az aranyoknak — jegyzé meg Harry.

— Talán csak úgy seprik az egyetemen? — kérde a kapitány.

— Ott a bolondokat seprüzik ki — válaszolt Harry — megbotozzák az akadémikusokat, s vízbe dobják a léhütőket.

— No hiszen akkor sokan is törődnek ott meg — jegyzé meg az ir-születésű kapitány s az egész társaság elkezdett nevetni, s szegény Harry nem tudott hova lenni mérgében.

Mohun lord épen ekkor koppantott, s el is oltotta szerencsésen a gyertyát. A szolgák épen új palaczkokat és poharakat hoztak, s így jelen voltak, mikor Castlewood gróf felkiáltott: — Mi az ördögöt csinál Mohun, ön veszettül ügyetlen! Pinczér, gyújtsa meg azt a gyertyát.

— Az a «veszettül ügyetlen», veszettül ügyetlen kifejezés, gróf úr — válaszolt a másik. — Vá-

rosi gentleman nem él ilyen kifejezéssel, vagy ha igen, bocsánatot kér.

— Én falusi ember vagyok — szólt mylord.

— Látszik is minden fogásából — viszonzá Mohun lord. — Senki fia se mondjon engem veszettül ügyetlennek!

— Gróf úr én szeme közé dobom e szavakat; utánok küldjem a kártyákat is?

— Uraim, uraim! a cselédek előtt! — kiáltottak föl Westbury ezredes és Warwick gróf egyszerre. A szolgák gyorsan kitakarodtak a szobából, s elbeszéltek, hogy odafenn veszekednek.

— Úgy hiszem, a beszédből elég volt — szólt Westbury ezredes. — Holnap reggel akarnak az urak találkozni?

— Kész-e Castlewood lord szavait visszavonni? — kérde Warwick gróf.

— Castlewood lord kész verekedni — válaszolt Westbury ezredes.

— Akkor nincs mért több szót vesztegetni. Jegyezzék meg uraim, a kifejezés sértő volt, s a fölszólításra sem vonatott vissza.

— Nem vonatott vissza — szólt Castlewood lord, s feltett kalapját — Hol és mikor találkozunk?

— Ha mylord szavait vissza nem akarja vonni, a mire pedig a legőszintebben kérném, azon esetben úgy hiszem, soha sem lenne jobb alkalmunk, mint épen most — szólt Mohun lord. — Hozassunk gyaloghintókat, s induljunk Leicester Fieldre.

— Lehetek oly szerencsés, hogy lordságoddal én is váltsak egy pár kardcsapást — kérde Westbury ezredes, mélyen meghajtván magát Warwick gróf előtt.

— Megtiszteltetés lesz rám nézve — viszonzámylord, udvarias bókkal — ha oly férfival mérhetem össze kardomat, ki Monsnál és Namurnál is jelen volt.

— Megengedi tisztelendőséged, hogy egy kis leczkét adjak önnek? — kérde a kapitány.

— Nem, nem uraim! bővön elég kettő egy részről — vágott közbe Harry gyámja. — Ne bántsa a fiút, Macartney kapitány — s megrázta Harry kezét, élteben utolszor, egyet kivéve.

Az ivó-szobában mindnyájan megálltak, s Castlewood lord nevetve jegyezte meg a pinczérnőnek, hogy ez a kártya menkő-tűzbe hozza az embert; hanem a vitának vége van már, s az egész társaság Mohun lord bow-streeti házába megy, hogy még egy pár palaczknak nyakára hágjanak lefekvés előtt.

Ekkor hozattak hat gyaloghintót, a hat gentleman bele ült, s titokban megrendelték az embereknek, hogy Leicester Fieldnek tartsanak, mert ott az urak kiszállnak a «Zászló» korcsmával szemben. Az idő már éjfélre járt, s az egész város az ágyban volt s csak itt-ott pislogott egy mécs az ablakokban, hanem azért elég világos volt az éj a szerencsétlen szándék kivitelére, s így mind a hatan e végzetes térhez értek; a gyaloghintósok

a kapu rostélyzatán kívül álltak meg, azon esetre, ha valaki zavarni találná a találkozást.

A mi ott történt, köztudomású dolog, s ott feketéllik vidékünk történet-lapjain, intő példaul a rakonczátlanoknak. Harrynak úgy tetszett, hogy alig egy pár percze vívtak, bár maga is nagyon el volt foglalva ellenfele szúrásával, melyek szörnyű tüzések voltak, s nem igen engedték, hogy az időre figyeljen, midőn a gyaloghintósok, kik pöfékelve döltek a rácsozathoz, mintha a szomorú harcztot őrizték volna, egyszerre elkiáltották magukat. Harry sejtette, hogy valami szerencsétlenség történt, leejtette kardját s szétnézett. Ellene e perczben jobb kezén sebet ejtett, de a fiatal ember nem sok ügyet vetett e sebre, s oda rohant kedves gyámjához, ki már a földön hevert.

Mohun lord fölötte állt.

— Nagyon meg vagy sebesítve, Ferencz? — kérdé tompa hangon.

— Azt hiszem, végem van! — szólt mylord hörögve.

— Nem, nem, az nem lehet — viszonzá a másik — s Isten legyen tanum, Esmond Ferencz, hogy bocsánatot akartam kérni tőled, csak alkalmat nyújtottál volna. Abban az — az első ügyben, mikor összevesztünk, esküszöm, hogy csak én magam voltam a hibás, és — és a — grófné...

— Pszt! — rebegi mylord, alig hallhatólag, félkönyökre emelkedve.

— Az egész vita a kártyából eredt; az az át-

kozott kártya! Harry, édes fiam, te is sebet kaptál? Az Isten áldjon meg! Mindig szerettelek Harry, gondoskodj az én kis Ferenczemre, és — és vidd el e kis emléket nőmnek.

S evvel benyult keblébe egy hajfűrt után, melyet mindig ott hordott, de ájulva rogyott vissza.

Mindnyájan elrémültek, azt gondolván, hogy meghalt, hanem Esmond és Westbury ezredes behívták a gyaloghintósokat, s elvitték mylordot Aimes sebészhez, Long Acreben, ki fürdőt is tartott; felverték az egész házat, s lefektették a párbaj áldozatát.

Mikor a gróf már ágyban feküdt, az ügyes és jószívű sebész megvizsgálta sebet. Azután a Harry kezét kötötte be, ki a sok vérvesztéstől maga is elkajult a házban, s egy darabig eszméletlen feküdt. Természetesen, mihelyt a fiatal ember magához tért, kedves gyámja után tudakozódott; erre a sebész bevitte azon szobába, melyben a gróf feküdt. Castlewood lord már azelőtt elküldött volt papért, s mint a sebész mondá, szörnyen vágyott öcscsével beszélni. A gróf ott feküdt az ágyon, sáppadtan mint egy szellem, azzal a merev, baljós tekintettel, mely a halál közellétét jelenti. Aléltan intett kezével, hogy menjen ki mindenki. — «Csak Esmond Henrik!» — kiáltá, s keze erőtlenül hanyatlott takarójára. Harry oda lépett, letérdelt és csókjaival borítá a lehanyatlott kezét.

— Már te is majdnem pap vagy, Harry —

susogta mylord, sáppadt mosolylyal, s hideg kezevel megszorította a Harryét. — Elmentek mindnyájan? Hadd gyónjak meg neked, halottas ágyamon.

S mintha a halál, szavainak ünnepélyes tanujaként, ágya lábánál állt volna, a szegény haldokló míg várta, hogy hideg kezeit kiterjessze felé: kinyögte utolsó kívánságait családjára nézve; bűnei töredelmes vallomását s szerelmét a világ iránt, melyet elhagyni készült. Némely szavai pedig, a mily közélről érdeklék Esmondot, ép oly bámulatba is ejtették. Mylord e közben láthatólag hanyatlott, s még be sem végezte vallomásait, midőn Atterbury úr, a pap, kiért elküldtek volt, megérkezett.

Atterbury akkor még nem érte el azon magas egyházi polczot, melyre később jutott, egyszerű lelkész volt, de az egész várost egyházába vonta ékesszólásával. Keresztfia volt grófomnak, ki atyjának növendéke volt; Oxfordból gyakran jött Castlewoodba látogatóba, s úgy hiszem az ő munkája volt, hogy Esmond Harryt inkább Cambridgebe vitték mint Oxfordba; mert erről Atterbury, bár maga is azon egyetemnek volt kitünő tagja, csak rosszat beszélt.

Küldötünk, bár reggeli öt óra volt, már könyvei közt találta Atterburyt, ki rögtön követte őt mylord ágyához. Harry épen a grófot ápolta, s halál vallomásait hallgatta.

Mihelyt mylord meghallotta, hogy Atterbury

megérkezett, megszorítá Esmond kezét, s kérte, hogy hagyja magára a lelkészszel. Harry hát visszavonult ez ünnepélyes találkozástól, de azért imái és keserve körül lengték haldokló jótevőjét. A mit mylord vele közlött, egészen megzavarta fejét, mert oly titkot tárt föl előtte, mi őt közelről érdeklé. S volt is oka, miután azt meghallotta, aggódni rajta, s nehéz volt mind elméje hánykódása, mint határozatra jutása.

Míg oda benn Atterbury és haldokló hive között tartott a beszélgetés: a fiatal ember keblét véghetlen zavar és harcz zajgotta át.

Egy óra elteltével, talán több is lehetett, Atterbury kijött a szobából, keményen tekintve Esmond szeme közé. Kezében iratot tartott.

— Nemsokára Isten rettenetes ítélőszéke elébe lép — susogá a lelkész. — Föltárta keblét előttem. Megbocsát és kárpótlást akar nyújtani. Nyilvánosan történjék? Hívjunk tanukat, hogy aláírják?

— Tudja Isten — zokogá a fiatal ember — kedves lordom mindig jó volt hozzám egész életemben.

A lelkész Esmond kezébe adta az iratot. Harry rátekintet, de nem láthatá, mert szemei könnyben úsztak.

— Ez gyónás — jegyzé meg Harry.

— A hogy vesszük — szólát Atterbury. — A kandallóban tűz égett; előtte száradtak a fürdőruhák, egy sarokban felhalmozva; mylord vére

feketéllett rajtok. Esmond a tűzhöz lépett, s beledobta az iratot. A tágas kandalló csempével volt kirakva. Milyen kicsiségekre emlékszik az ember, az ily ünnepélyes perczekből! egy könyv sorára, mit nagy bánatunkban olvastunk, az utolsó tál étel izére, mit párbaj, nevezetes találkozás vagy elválás előtt ettünk. A kandalló téglájára egy esetlen kép volt kivésve, a mint Jákób, szörös keztyűjében megcsalja Izsákot Esau elsőszülötti jogával. A lobogó irat megvilágítá a képet.

— Ez csak gyónás volt, Atterbury úr — szólta a fiatal ember. Oda könyökölt a kandalló párkányára, szemei könybe lábbadtak. Ezek voltak az első könyvek, mióta mylord mellett ült, mert gyámja szerencsétlensége egészen elfásította, de még jobban az, a mit a szegény haldokló vele közölt, s ha meggondolta, hogy ő fogja azokkal, kiket legjobban szeret a világon, e kettős szerencsétlenséget tudatni, reszketni kezdett.

— Jerünk hozzá — indítványozá Esmond s be is mentek mindjárt a másik szobába. A felkelő hajnal szegény mylord sáppadt arczára és vadul forgó szemeire esett. Tekintete a haldokló megtört tekintete volt. A sebész is ott volt, ki akkor ment vala be, mikor Atterbury eltávozott volt a szobából. A gróf Esmondra szegzé tekintetét. A haldokló hörgése majdnem megfojtotta Harryt.

— Gróf úr — szólalt meg Atterbury — Esmond úr nem kíván tanukat. Elégette az iratot,

— Édes jó uram! — zokogott Esmond, letérdelve; megfogta kezét és megcsókolta azt.

A gróf fölpattant ágyában, s átkarolta Esmondot. «Isten á-áldj...» — de többet nem birt mondani. Száján omlott a vér, s elborította a fiatal embert. A jó lord megszűnt élni. Ajkán áldással, férfias szívében szeretettel, bűnbánattal és gyöngédséggel mult ki.

— Benedicti benedicentes — szólt Atterbury úr, és a fiatal ember, az ágy lábánál térdelve, egy Ament nyögött rá.

— De ki tudatja ezt a grófnővel? — volt Esmond legelső gondolatja. E szomorú kötelességre Atterburyt kérte meg, mert ő maga nem érzett elég erőt magában e lesújtó hírrel úrnője szeme elé lépni. Atterbury oly jó volt, hogy elvállalta e küldetést, Esmond tehát sebtibe egy kis czédulácskát irt a lord szolgájának, hogy lovakat rendeljen Atterbury úr számára, s maga is menjen vele, és hogy az Esmond ingóságait szállítsa a Gatehouse börtönbe, önkéntesen akarván magát a törvény kezébe adni.

MÁSODIK KÖNYV.

ESMOND ÚR KATONAI ÉLETÉRŐL S EGYÉB AZ
ESMOND CSALÁDOT ILLETŐ DOLGOKRÓL SZÓL.

Országos Széchényi Könyvtár

ELSŐ FEJEZET.

Fogházban vagyok, hol látogatást kapok, de vigaszt nem.

Azok, kiktől a halál idő előtt ragadott el tisztelt és szeretet egyéneket, s kik tudják, mily erőtlen ilyenkor a vigasztalás, képzelhetik mekkora volt Esmond Harry aggodalma azután, hogy azon iszonyú éj véres, gyilkos jelenetében ő is egyik szereplő volt. Érezte, hogy nem tudott volna kedves úrnőjének szemei elébe kerülni s az eseményt elmondani neki. Hálával gondolt a jó Atterburyre, ki magára vállalta, hogy közli a szomorú hírt myladyvel; de fájdalmán kívül, mi börtönébe kísérte, volt még szívében valami, a mi titkosan könnyíté s vigasztalá őt.

Szerencsétlenül elesettrokona nagyfontosságú titkot közölt Esmonddal halálos ágyán. Ha ő ezt fölfedezi, mit jogosan s becsülettel tehete, akkor csak nagyobb bánattal sújtja azokat, kik előtte a világon legkedvesebbek valának s kik a nélkül is már eleget szenvedtek. Megszégyenítse s zavarba hozza-e, kikhez a szeretet s hála annyi kötelelé

csatolá? megfoszsa rangjától atyjának özvegyét? Kisebbitse s bemocskolja atyjának s rokonának becsületét? és miért? haszontalan czímért, melyet egy ártatlan gyermeknek, szeretett úrnője fiának, megfosztásával fogna viselni! Míg a szegény gróf végső óráiban vallomásait tevė, Harry meghánytatette lelkében e kérdéseket. Egyfelől állott a nagyravágyás, kisértés, sőt még a jog is, de másfelől a szeretet, hála és hűség küzdött. S midőn a tusanak vége volt, Harry lelkét a méltó boldogság érzete fogta el; szemeiben hálakönyekkel adott hálát Istennek, hogy képes volt erre határozni el magát.

— Midőn saját vérem megtagadott — gondolá magában — e drága jó barátok befogadtak s ápoltak. Midőn névtelen árva voltam s pártfogóra volt szükségem, fölletem azt ama gyöngéd lélekben, mely midőn a számadásra indult, megbánta a jogtalanságot, mit tudta nélkül követett el.

E vigasztaló gondolattal lépte át önkénytesen a börtön küszöbét, utoljára csókolva meg jóltevőjének hideg ajkait.

Harmadnapra azután, hogy a westminsteri börtönbe ment (hol seblázban fekvė nem kis kínokat szenvedett), azon gondolatokkal s elhatározásokkal tépelődve, melyek, mint imént mondók, lehangolák, de másfelől vigasztalák is őt, bejött az Esmond H. börtönőre s jelenté, hogy egy látogató tudakozódik róla s ámbár, mint mondá, nem láthatta arcát, mely egészen fekete fátyolba van

burkolva, mint szintén termete is, melyet a legmélyebb gyász takar, Esmond mindjárt tudta, hogy e látogató az ő drága úrnője.

Felkelt ágyáról, melyen gyöngesége miatt feküdt s miután a börtönőr kimenne, reá s vendégére zárta az ajtót, feléje közeledett, kinyújtotta balkezét (mert a jobb meg volt sebezve s be kötve), hogy megfogja vele úrnőjét, azt a kegyes kezét, mely érette számos év óta annyi baráti szolgálatot tett.

De Castlewood grófnő visszahúzódott előle, hátravetette fátyolát s a nagy rostélyos ajtóhoz támaszkodott, melyet a börtönőr imént zárt reájok. A grófnő arcza kísérteties fehér vala, midőn Esmond a fátyolról rá tekintett, s rendesen oly barátságos és szelid szemei a fájdalom és harag oly szomorú kinyomatával tapadtak reá, hogy a fiatal ember, ki tőle szeretetlenséghez szokva nem volt, önkénytelenül elfordítá róla tekintetét.

— Hát itt kell-e önt látnom Esmond úr? — szólt mylady — ennyire juttatott ön engemet!

— Kegyed engemet szerencsétlenségemben vigasztalni jött asszonyom — felelt Esmond (bár igazán nem tudta miként szólítsa meg, annyira el volt fogulva látásán).

Mylady közelebb lépett hozzá, de azután csöndesen s reszketve megállott, kis, fehér kezeit összekulcsolta, ajkai remegtek s fekete fátylából üresen meredtek reá szemei.

— És nem szemrehányásokat tenni nekem —

folytatá szünet után Esmond. — Bánatom má-
gára is elég.

— Vonja vissza kezét, ne érintsen vele! —
kiálta mylady. — Hiszen vér van rajta.

— Bár egy cseppig elfolyt volna — mondá
Esmond — ha kegyed gyöngédtelen hozzám.

— Hol van férjem? — tört ki a grófnő. —
Henrik! adja vissza férjemet. Miért volt ön vele
az éjjel; ha elnézte, hogy meggyilkolják. Miért me-
nekült meg a gaz, ki e tettet elkövette? Ön-e
házunk lovágja, ki megakart halni érettünk? Ön,
kit férjem szeretett, kibe bizott, s kire én bízam
öt? Ön az, ki hálásnak s feláldozónak állítá ma-
gát, s kinek én hittem, igen, én hittem önnek,
miért van ön itt, ha derék Ferenczem nincs
többé? Miért jött ön hozzánk? Csak bút és bána-
tot hozott reánk s megbánást, keserű megbánást
szeretetünk, s szivességünkért! Bántottam-e önt
valaha Henrik? Ön árva gyermek volt, midőn
először láttam, midőn ő, ki oly jó, oly nemes, oly
bizalmas volt, először látta önt. Ő el akarta önt
utasítani, de én bolond fejemmel esedeztem
előtte, hogy engedje önt maradni. Ön azt állí-
totta, hogy szeret minket, mi elhittük, ön sze-
rencsétlenné tette házunkat, férjem szive elfor-
dult tőlem s én ön miatt vesztém el őt, elvesztém
öt, ifjúkorom szerelmét! Imádtam őt, ön tudja,
hogy imádtam őt, ő megváltozott irányomban.
Nem volt többé az én régi Ferenczem, az én
kedves, kedves hősöm! Mielőtt látta önt, szere-

tett engem és én is szerettem őt, az ég tudja mennyire szerettem! Miért nem tudta elküldeni önt közülünk? Ennek csak az ő jó szive volt oka, mely akkor nekem semmit meg nem tagadott. S bármily fiatal volt ön s gyöngé és elhagyott, tudtam, hogy szerencsétlenséget hoz reánk, ha befogadjuk. Kiolvastam ezt önnek arcából s szeméből. Láttam, hogy vést jósolnak nekünk, s a vész megjött, tudtam, hogy úgy lesz! Miért nem halt meg mikor meghimlözött, mikor ágya mellett virrasztottam, mikor félre beszélt s nem ismert meg engemet s nevemet kiáltotta, pedig én ön mellett állottam! Mind az, mi azután történt, igazságos büntetés volt gonosz és féltékeny szivemért. Bűnhödtem! oh iszonyuan bűnhödtem. Férjem vérében fekszik, védelmemben gyilkolták meg gyöngéd, nagylelkű uramat, és ön jelen volt Henrik s engedte, hogy megöljek!

Ezen, a fájdalom szilaj hangján tördelt szavai annak, ki rendesen oly nyugodt volt s ritkán szólt máskép, mint nyájas mosolylyal s elandalító hangon, szokatlanul zúgtak Esmond füleiben s mint mondják láza alatt (melybe sebe s talán e szenvedélyes, meg nem érdemlett kifakadás okozta felindulása miatt esett), sokat tépelődött e kifejezésekkel. Úgy látszott, mintha még áldozatai s szeretete is e hölgy s e család iránt rosszra fordulnának s szemrehányást érdemelnének, mintha köztük mulatása igazán csak bűnnek lett volna szerző oka, mintha élete fájdalom s keserűség

lenne reájok nézve! Mire Castlewood grófnő élesen, gyorsan s könyvek nélkül beszélt, Esmond egy szót sem szólt, semminek ellen nem mondott, hanem leült börtöni ágyára s még jobban leverte azon gondolat, hogy épen e lágy, szeretett kéznek kell őt oly kegyetlenül sújtania, s hogy e nő végzetes bánatával nincs ereje szembe szállani. A grófnő szavai megpendítették emlékeztének minden húrját, gyermek- s ifjúkora minden jelenetei elvonúltak szemei előtt, míg e hölgy, ki még tegnap oly szerető és nyájas vala, ez angyal, kit szeretett és imádott, előtte állt, s metsző gúnyszavakkal s haragos tekintetével ostromozta őt.

— Bár én haltam volna meg mylord helyett — nyögé végre Harry. — Nem rajtam mult, asszonyom, hogy nem én haltam meg. De a végzet erősebb mindnyájunknál, az ő akarata volt, a mi történt. Jobb lett volna nekem meghalnom mikor beteg voltam.

— Úgy van Henrik — felelt mylady, egy pillantást vetve reá, mely oly szeretetteljes s egyszerűs mind oly szomorú volt, hogy az ifjú fölkapva karjait, visszahanyatlott s arcát az ágyterítővel fedte el. Midőn megfordult, sebzett keze a falba ütődött, a kötelék félrecsúszott karjáról s érzé, hogy sebéből ismét omlik a vér. Emlékszik, hogy ez eseten titkos örömet érzett s azt gondolta: «ha én most meghalnék, ki fogna búsulni miattam?»

A vérvesztés, vagy pedig a fájdalom és két-

ségbeesés, mely a szerencsétlen ifjú lelkét eltölté, hirteleni ájulást kellett hogy előidézzon, mert később alig emlékezett vissza egyébre, mint hogy valaki, hibetőleg úrnője, kezét tartotta s aztán hogy fölébredt, két vagy három a börtönhöz tartozó egyén susogó neszére ágya körül, melyben a karából kifolyt vér egész tócsát képezett.

A fogházi sebész, ki történetesen jelen volt, újra bekötözte a sebet, a börtönfelügyelő neje s szolgálója, két áldott lélek, a beteg mellett voltak. Esmond felébredésekor még a szobában látta úrnőjét, ki azonban szótlanul hagyta el őt, de a mint a felügyelő neje később mondá, a grófnő még egyideig az ő szobájában maradt s csak akkor hagyta el a börtönt, midőn értesült, hogy Esmond valószínűleg jobban lesz.

Napok mulva, midőn Esmond felüdült a lázból, mely azon éjjel meglehetősen rohamos volt, a derék felügyelőnő egy kimosott s kivasalt zseb-kendőt hozott betegének, melynek szögletén Esmond úrnőjének jól ismert névjegyére s grófi koronájára akadt. «A grófnő bekötötte vele az ön karját, midőn elájult, még mielőtt segélyt kiáltott volna» — mondá a felügyelő neje. «A szegény asszony nagyon szívére vette férje halálát. Ma temették el, sok úri kocsi kísérte, Marlborough herczegé, meg a Sunderland herczegé és sok testőrtiszté, kikkel a gróf a másik király alatt együtt szolgált; a grófnő két gyermekével Kensingtonban volt a királynál s igazságot kért Mo-

hun gróf ellen, ki most bujdokol, és Warwick s Holland gróf ellen, ki kész megjelenni s aláadni magát a törvénynek.»

Ezeket az újságokat tudá meg a börtön lakója felügyelőnőjétől, ki ez elbeszélést azon állítással toldotta meg, hogy ő becsületes asszony s az ő szolgálója Molly is az, ki a viláért sem akarta ellopni Esmond úrnak azt a pillangós arany ingombját, mely ájulásakor eltűnt. Esmond gondolatai a korai sírhoz, a bátor szívhez, a szives baráthoz, egyenes beszédű s nemes gondolkozású védurához szállottak (ha feltételeiben ingadozó volt, sokkal szilárdabbak-e a nála derekabbak?), ki kenyeret s menhelyet adott neki, midőn egyikkel sem birt, otthont s szerető szívet, midőn ezekben hiányt szenvedett s ki, ha el is hallgatott előtte egy életbevágó titkot, de megbánta e tettét halála előtt, s ha jogtalanság is volt ez, de legalább olyan, melyet önvád követett, s csaknem ellenállhatlan kísértés idézett elő.

Esmond kezébe vette a zsebkendőt, miután az ápolónő kiment, megcsókolta s a szögletébe himzett czimert szemlélt. «E czim sok bánatodba került, szerető, gyöngéd hölgy. Megfoszszalak-e tőle téged s gyermekeidet? Nem, soha! Legyen a tied s hordozd kedves kis Ferenczem! Ha nem tudok magam szerezni nevet magamnak, hadd haljak meg a nélkül. Egykor, ha kedves úrnóm majd szívembe lát, kárpótolva leszek, ha nem is itt alant és most, majd másutt valahol, a hová

nem követ a tisztesség, hol csak az örök szeretet uralkodik.»

Szükségtelen elbeszélni itt (mivel az ügyvédi jelentésekben már föl van jegyezve) azon pernek részleteit s kimenetelét, mely Castlewood gróf gyászos meggyilkolása miatt folyt. Azon két úr közül, kik e szomorú eseményben részt vettek, a másodikat, Warwick és Holland grófot, ki Westbury ezredessel csapott össze s attól sebet is kapott, a peerek (kik Somers gróf elnöklete alatt törvényt láttak felette) ártatlannak ítélték, a főtettes pedig, Mohun gróf, kit gyilkosság bűnében marasztaltak el (de ki erre valóban kényszerítve volt, s tettét őszintén meg is bánta), kegyelem útjára fölebbeztetett, így büntetés nélkül fölmentették. A meggyilkolt nemes özvegye, mint nekünk a börtönben beszélték, rendkívüli lelkierőt tanúsított s kijelentette, hogy ha tíz évig is kell várnia, míg fia teljesítheti akaratát, ő bosszút akar állani férje gyilkosán. Ennyire s ily hirtelen látzott őt a bánat, düh és szerencsétlenség megváltoztatni. De szerintem se jó- se balsors nem változtatja meg a férfiakat és nőket. Csak kifejti jellemöket. Miként ezer gondolat szendereg az emberben, a nélkül hogy létezésükről is tudna, míg tollat nem vesz kezébe, hogy írjon, úgy a szív is rejtély még az előtt is, kinek mellében van. Ki az, ki meglepetve ne észlelte volna magán, hogy bosszúra vagy tevékenységre sarkaltatott, hogy jóért vagy rosszért szenvedélyre gyuladott?

ez indulatoknak csirái nem gyanítva keblében rejtettek, míg az alkalom életre nem szólítá. Úgy tetszett, hogy férje halálával Castlewood grófnőnek egész magaviseletében s lelkében nagy változás történt, de erre a maga helyén visszatérünk.

Míg az urak pöre, előjogaik szerint Westminsterben a peerek előtt folyt, hová fényes menettel csónakokban hozták őket, tisztékből s alabárdosokból álló kísérettel: addig azon köznemesek felett, kik ama szerencsétlen párbajban részt vettek, Newgateben bíraskodtak, mint állásuk hozta magával, s mivel mindnyájokat bűnösnek ítélték, szintén kegyelem útjára föllebeztek. Mint tudjuk, ily esetekben úgy hangzik az ítélet, hogy a bűnös egy évig, vagy míg a királynak tetszik, tömlöczben ül, kezét tüzes vassal vagy csak hideggel megbélyegzik, a büntetésnek ezen részét azonban a király kegyelem útján rendszeren el szokta engedni. E szerint Esmond Harry huszonkét éves korában bűnös és fogoly volt. Bajtársai, a két ezredes, nagyon könnyen vették a dolgot. A párbaj, úgyszólván, hivatásukhoz tartozott s becsülettel nem is utasíthattak vissza ilynemű fölszólítást.

Más volt az eset Esmond dal. A kardcsapás, mely jó pártfogójának éltét kioltá, az övét is megváltoztatta. Míg Esmond a börtönben ült, a vén Tusher beteg lett s meghalt, Castlewood grófnő pedig Tusher Tamást nevezte ki a megürült papi

állomásra, holott e hely betöltéséről oly sokszor s gyöngéden elbeszélgetett Esmond Harryval, elmondta, hogy soha el nem válnak egymástól, miként fogja Harry a kis Ferenczet nevelni, hogy mily boldogság, s az életben legszebb hivatás oly falusi papnak lenni, mint a kegyes Herbert György, vagy az istenfélő dr. Ken, mint fog majd jó feleséget szerezni Esmond Harrynak (ha mindenként azon van, hogy nősüljön; a mi a grófnőt illeti, ő Erzsébet királynővel tart, ki azon véleményen volt, hogy a püspöknek ne legyen neje, s ha a püspöknek nincs, miért legyen a papnak?) s száz meg száz szép tervről csevegett vele esténként a kandallónál, míg a gyermekek a teremben futkostak s játszadoztak. Mind e kilátások halomra dültek most. Tusher Tamás megírta Esmondnak a börtönbe, hogy pártfogónője őt, a fiút, tette meg papnak azon egyházközségben, melyben tisztos atyja annyi évig szolgált, hogy a grófnő e gyászos események után (melyekről Tom a legépületesebb iszonyodással beszélt) nem lenne képes a tiszteletreméltó Tusher szószékén s fiának asztalánál látni azon embert, ki az atya haláláért felelős; hogy ő ladysége meghagyta neki, tudassa Esmondokkal, hogy ő imádkozik rokonának bűnbocsánataért s világi boldogságáért, hogy kész segítni őt, bárminő pályára szánná magát, de a siron innen nem akar vele többé találkozni. Tusher pedig a maga részéről biztosítá, hogy imádkozni fog érte, mint ifjúkori barátjáért, s

ajánlotta neki, hogy míg börtönben van, olvasson bizonyos theologiai műveket, melyeket nagyon üdvösöknek állított a Harry szánandó állapotában levő bűnösökre nézve.

Ez volt a köszönet az önfeláldozó életért! ez, az évekig tartó szeretetteljes együttlét s szenvedélyes hűség eredménye! Harryt, ki meg akart halni pártfogójaért, alig tartották többnek egy gyilkosnál, úrnője nem tudja mekkora áldozatot tett Harry érette, s megvetéssel fordul el tőle, mindazt, mi a családé, neki köszönhetik s ime a grófnő alamizsnát emleget, mint valami cselédnek! A jóltevője elvesztésén való bánat, saját állapotának súlya s jövője kételyei, mind feledve lőn s háttérbe szorult azon megalázás érzete előtt, melyet, s a mily kínosan! szenvednie kelle.

Válaszolt a börtönből Tusher úr levelére, sok szerencsét kívánt ő tisztelendőségének a castlewoodi papsághoz s gúnyosan fölszólította, hogy csak kövesse bámulandó atyjának nyomdokait, kinek palástja reá maradt; megköszönte ő ladységének az alamizsna-ajánlatot, de reménylé, nem fog reá szorulni, kérte a grófnőt, hogy ha valaha iránta való határozatát megváltoztatná, ő kész lesz bizonyítékokkal szolgálni hűségéről, mely soha meg nem tántorodott, s melyet ama háznak nem kellett volna soha kétségbevonni.

«És ha e világon nem fogunk többé találkozni, vagy csak mint idegenek» fejezé be Esmond úr, «mely kegyetlen és igaztalan ítélet

ellen panaszkodni nem tartom méltónak, meg fogja később tudni a grófnő, ki volt hű hozzá s hogy vajjon volt-e oka rokona és szolgája szeretete s önfeláldozása felől kételkedni?»

E levél elküldése után a szegény fiatal ember lelke nyugodtabb volt, mint azelőtt. A csapás le-sújtott s ő elviselte azt. Kegyetlen istennője meg-rázta szárnyait, ellebbent s magánosan s barát nélkül hagyta őt, egyedül, virtute sua. Csüggedés-től öntudata, a vele történt méltatlanság érzete, s becsülete és szerencsétlensége óvták. Mint lát-tam férfiakat hirteleni trombitaszóra talpra állani s fegyvert ragadni, úgy a szív is eiszántan ugrik föl a válság perczében s rendületlenül megy a fenyegető veszély elibe s akár győz, akár bukik, de bátran néz szemébe. Oh! nincs ember, ki tudná mily erős, vagy mily gyenge, míg alkalmá nem volt megmérni erejét! Ha vannak az ember életében gondolatok és tettek, melyekre csak szé-gyenérzettel gondolhat vissza, bizonyára vannak olyanok is, melyeket büszkén vall magáéinak, s melyekre örömmel emlékeznek: megbocsátott méltatlanságok, olykor legyőzött kísértések s nehézségek, melyeken kitartással diadalmaskod-tunk.

Esmond Harryt fogsága alatt inkább ily álla-potára vonatkozó gondolatok bántották, mintsem az elhunyt miatt érzett leverő bánat, de lehet gondolni, hogy egyik bajtársával sem közölhette bizalmasan érzelmeit, a miért azok azt hitték,

hogy önvád s pártfogója halála miatti bú kinozza a fiatal embert, ki meg is hagyta őket e csalódásukban.

Oly mogorva, hallgatag társalgó volt, hogy szenvedésének részesei, a tisztek, többnyire magára hagyták őt s valószínűleg kevéssé lévén egyénisége által elragadtatva, koczkával, kártyával s pohárral vigasztalták magokat, s saját módjuk szerint tűzték el a fogság unalmát. Esmondnak úgy tetszett, hogy éveket töltött fogságban s egészen megváltozott s megvénült, mire megszabadult.

Életünk némely szakaiban néhány hét alatt izgalmas éveket élünk át, s úgy pillantunk vissza ezen időkre, mint régi és új életünk közti mély szakadásokra. Az ember maga sem tudja, megnyit szenved ezen válságos szívbetegségekben, míg csak a baj el nem enyészett s úgy nem pillant vissza reájok. Míg tartanak, tűrhető a szenvedés. A nap több-kevesebb fájdalom közt eltelik s az éj lejár valahogy. Csak később látjuk, mekkora volt a veszély, mint az, ki nyaktörő vadászaton vagy futtatásban visszapillant az árokra, melyen átugratott s csodálkozik, hogy bele nem veszett. Oh fájdalom és düh, méltatlanság és kegyetlen szenvedés sötét napjai! Megvénhedett már, ki most reátok visszagondol. Régen megbocsátott már s megáldotta a szelid kezét, mely rajta a sebet ejté, de a seb csak behegedett s helye még mindig látható; idő, könnyek, édelgések

s megbánás nem képesek elenyésztetni a forradás helyét. S még sem tanuljuk meg soha lerázni e gondokat! *Reficimus rates quassas*, újra meg újra tengerre bátorkodunk s új esélyeket kísértünk meg. Esmond korábbi napjait tanszagnak, s e mostani próbáltatást fölavatásnak tekinté, mely után az életbe lép ki, mint fiatal indiánjaink hallgatva állják ki a kínzásokat, mielőtt a törzs a harczosok sorába fölveszi őket.

E közben a tisztek, kik nem ismerték a titkos bűt, mely csendes fiatal barátjuk szívéen rágódott s szokva voltak ily vizsályokhoz, mikben egyik vagy másik pajtásuk naponként a kard áldozatja lön, természetesen, nem igen vették szívékre volt fegyvertársuk sorsát. Az egyik korábbi szerelmi s harzi kalandokat s ifjúkori csintetteket beszélt el, melyekben szegény Esmond Ferencz szerepelt, a másik emlékezett, mint szedte rá a békebirót, vagy mint vert meg egy koersmai hetvenkedőt, míg a szegény grófi özvegy a mylord sírjára borult s őt mint valóságos szentet s feddhetetlen hőst imádta, mint látogatóik mondták, kik Castlewood grófnőről hírt hoztak. Westburyt és Macartneyt pedig mindenki látogatta.

A párbaj, annak végzetes kimenetele, a résztvett két peer s három köznemes pöre nagy zajt ütöttek a városban. Hirlapok s nyomtatványok csak erről szóltak. A Newgateben ülő három nemest szint annyira körül tolongták, mint a püspököket a Towerben, vagy valami utonállókat a

kivégzés előtt. Megengedték nekünk, mint említve volt, mind a beperlés előtt, mind az ítélet kimondása után, hogy a börtön felügyelő-házában lakjunk, míg a királyi kegyelem számunkra megérkezik. A párbaj valódi okát senki sem tudta ugyan, oly titokban tartotta azt mind a gróf, mind más, ki bele volt avatva, de mindenki azt hitte, hogy az összeütközés a játék fölötti szóváltásból eredett. A foglyok jó pénzért, friss légen kívül, mindent kaphattak, mit csak kívántak. Figyelem volt arra, hogy a közönséges gonosztevőkkel ne zárják össze, kiknek aljas dudolásai, otromba kaczaja s szitkozódása áthangzott börtönosztályukból, hol a nyomorult adósokkal vegyest voltak becsukva.

MÁSODIK FEJEZET.

Fogságom megszűnik, de bánatom nem.

Azon társaságban, mely a két tisztet látogatta, volt Esmond Harrynak egy régi ismerőse, t. i. azon testőrségi tiszt, ki oly barátságos volt Harryhoz, midőn Westbury százados csapatja több mint hét év előtt Castlewoodon állomásozott. Dick deák nem volt többé Dick káplár, hanem Steele százados a Lukács gyalog ezredében s hadsegéde Cutts lordnak, Vilmos király ama híres tisztjének, ki az egész angol hadseregben a legbátrabb s legkedveltebb ember volt. A két vígkedvű fogoly baráti

körben poharazott (mert pinczénk s a newgate-i börtönfelügyelőé is a leggazdagabban el volt látva burgundi és champagne-i borral az ezredes barátjainak szivességéből) s Esmond, ki sem velök inni, sem társaságukban részt venni nem óhajtott, ahhoz gyenge egészségű, ehhez igen levert kedélyű levén, egy kis szobába vonult félre s olvasással foglalkozott, midőn egy estve Westbury ezredes, ki akár ivott, akár nem, mindig rózsás kedvű volt, bortól kipirulva s nevetve rontott Harry zugolyába s szólt: «no fiatal remete, egy barátod van itt, ki meg akar látogatni, a ki kész veled imádkozni, vagy inni, vagy fölváltva inni és imádkozni, a mint akarod. Dick, «keresztyén hős»-öm! itt van a kis castlewoodi tudós.»

Dick bejött, Esmondot mindkét felől megsókolta s ölelése közben erős perzs büzzel töltötte el fiatal barátját.

— Hogyan? ez a kis emberke, ki latinul szokott beszélni s nekünk a teke-golyókat hozta? Mint megnőttél! Bizony másutt meg nem ismeretek volna. É szerint házsártos verekedő lett belőled s kardodat a Mohun-éhoz akartad mérni, nemde? Igazán, hallottam tegnap Mohuntól a testőri asztalnál, hol szép társaság volt jelen közülünk, hogy e fiatal ficzkó meg akart vele verekedni, s hogy jobb vívó volt mylordnál.

— Bár megkísérthettem s bebizonyíthattam volna neki, Steele úr — feleli Esmond, meghalt

jóltevőjére gondolva, miközben szemei könnyekkel teltek meg.

Kivéve ama kegyetlen levelet, Esmond mit sem hallott úrnőjéről, ki úgy látszott, végre akarja hajtani azon határozatát, hogy elhagyja s megtagadja őt. De Steele nagy buzgalommal hordta neki az újságot a grófnőről a hercegi s a hercegnői udvarból, hol a derék kapitány egész a királyi pinczérségig fölvivé. Ha szolgálata nem tartóztatá, Dick százados gyakran meglátogatta fogoly barátait, kétségkívül jó szíve s minden nyomorúságban levők iránti barátságos indulata, s a jó bor és víg társaság késztek erre, hogy hoszúra nyújtsa e látogatásokat.

— Úgy biz' a — szólt Westbury — a kis tudós kezdte a kötözködést, most már jut eszembe, a Lockit vendéglőjében. Mindig gyűlöltem ezt a Mohunt. Mi is volt a valódi ok, a miért szegény Ferenczcel összekapott? — Fogadni mernék, hogy nő.

— Kártyán vesztek össze, becsületesemre mondom, kártyán — felelt Harry. — Mohun sokat nyert mylordtól Castlewoodon. Összeszólalkoztak, s ámbár Castlewood gróf a világon a legbarátságosabb s legengedékenyebb ember volt, ekkor nagyon tűzbe jött; így következett aztán a találkozás, mely mindnyájunkat ide juttatott — fejezé be Esmond úr, elhatározva, hogy soha a párbajnak egyéb okát a kártyán kívül el nem ismeri.

— Nem szeretek nemes embert megszólani, de ha Mohun gróf polgári születésű lenne, azt mondanám: kár, hogy fel nem akasztották. Már oly korban értett a koczkához s futott az asszonyok után, midőn más gyermekek iskolába járnak s verést kapnak, oly megromlott volt már évekkel férfi kora előtt, mint a legvénebb kéjencz s még nem pelyhesedett meg, mikor kardot s törst forgatott még pedig véresen. Ő tartotta beszéddel szégyen Mountford Vilmost azon éjjel, midőn a vérszomjas Hill Dick leszúrta. Rossz vége lesz még ennek az úrnak, ámbár nem lehet oly rossz, milyent érdemelne! — szolt a derék Westbury úr, kinek jóslata tizenkét év mulva teljesedett is azon végzetes napon, midőn Mohun elesett s a legjelesebb s legnagyobb angol nemesek egyikét rántotta maga után bukásában.

E szerint Steele úrtól, ki mind a közvéleményt, mind saját észleleteit közölte vele, megtudta Esmond szerencsétlen úrnője kedélyállapotát. Steele szive nagyon gyúlékony természetű volt, s a királyi komornyik határtalan bámulat kifejezéseivel szolt mind az özvegyről (szerinte a legszebb asszonyról), mind ennek lányáról, ki a százados szemei előtt a szépségnek még tökélyesebb példánya volt. Ha a halvány özvegy, kit Rikhárd százados költői elragadtatásában a könnyező Niobéhoz egy Sigismundához vagy síró Belviderához hasonlított, a legszeretetre méltóbb s a legelragadóbb teremtes volt is azok közt, kiket

szemei valaha láttak, vagy kik szívét olvadásba hozták, még e kifejlett tökély s szépség is elenyészett azon előre sejthető, utólérhetetlen kecs mellett, melyet a jó százados a lányban fölismert. *Matre pulchra, filia pulchrior* volt. Steele sonneteket írt az anya s lány bájaihoz, míg a herczeg előszobájában szolgálton volt. Órákig elbeszélrtólok Esmondnak s valóban alig választhatott volna tárgyat, mely inkább érdekelje a szerencsétlen ifjút, kinek szive most is mint mindig csupán e hölgyekért dobogott s halás volt mindenkihez, ki őket szerette vagy magasztalta, vagy javukat akarta.

Pedig hűségét nem jutalmazta hasonló szeretet vagy az engesztelődésnek bár látszata úrnője részéről, ki tiz évi kegy s jótétemények után most köszívű volt hozzá. A szegény ifjú levelére csak Tushertől kapván választ s büszkébb levén, hogyszem másodszor is alkalmatlankodjék: kitárta szive egy részét Steele előtt, kinél a szerencsétlenek nem kaphattak szivesebb egy hallgatót, vagy barátságosabb ügynököt; lefestette neki ifjúságát (kétségkívül igen érzékeny szavakkal, mert imo pectore fakadtak s nagyon megrikatták a jámbor Dicket), említette ragaszkodását azon családhoz, mely a porból emelte őt fel, szeretetét, mely oly gyöngéden viszonztaték, ez utolsó időkig, érintette, mennyire lehetett, ama szerencsétlen párbaj okait s körülményeit, mely miatt ő rabságra, s szívének legkedvesebb bálványai özvegységre, ille-

tőleg árvaságra jutottak. Esmond oly kifejezésekkel beszélt el az úrnőjével egyetlen találkozásakor lefolyt jelenetet, melyek barátjánál sokkal keményebb szívű embert is megindítottak volna, mert magának az elbeszélőnek is majd megrepedt a szíve bele. Elmondta, mint hagyá el őt úrnője haraggal s csaknem átokkal, holott addig csak áldás és szivesség volt minden szava és tette; mint vádolta őt, a kiontott vérért, melyért pedig Harry készséggel áldozta volna föl életét (e vád alól, Steele szerint, nem csak Mohun és Warwick gróf, s a párbajban résztvett segédek, hanem még a külvilág ítélete is fölmentette a szerencsétlen fiatal embert). Könyvelt szemekkel kérte tehát Steele urat, hogy értesítse a grófnőt rokona szerencsétlensége felől s engesztelje ki annak Esmond iránti kegyetlen haragját. A szegény nyomorult csaknem eszét veszve a szenvedett méltatlanság miatt, sok magános napot s átvirrasztott éjjet töltött tehetetlen kétségbeesés s a sors igazságtalansága ellen föllázadt düh érzelmeitől hányatva; az ellentét mostani állapota s a megszünt szeretet s bizalom emlékei között még elviselhetlenebbé tette nyomorát. A legszeretettebb kéz sujtá, a legkegyesebb s a legrészszevényebb lény volt üldözője. — Ezerszer inkább szeretném — mondá Esmond — ha gyilkosságban marasztalnak el s bűnhődöm érte mint bármely más vétkes, mintsem e kint szenvedjem, melyre úrnőm kárhoztatott.

De bár Esmond története, szenvedélyes vádjai s tiltakozásai könnyeket csikartak Dick szeméből: semmi hatással nem birtak arra, kinek megindítására voltak szánva. Esmond követe a küldetésből, melylyel az ifjú megbizta, szomorú, csüggedt arczzal s fejcsóválva tért vissza, e jelekből látta a fogoly, hogy nincs mit remélnie. Alig volt a newgate-i börtönben oly halálra ítelt s kegyelmet váró nyomorult bűnös, ki levertebb lett volna, mint az ártatlanul elítélt Esmond.

Miként a fogoly s tanácsadója értekezletökben elhatározták volt, Steele úr Chelseaba ment az özvegy ladyhez, mert hallották, hogy a grófnő s az árvák ekkor nála tartózkodtak, találkozott a grófnővel s védőleg szolt szerencsétlen rokona ügyében. — S úgy hiszem, fiam, jól beszéltem — mondá Steele úr — mert ki nem beszélne jól ily ügyben s oly szép bíró előtt? A kedves Beatrixet nem láttam (florenczi névrokona bizonyosan félynire sem volt ily szép), csak a kis gróf volt a szobában Churchill herczeggel, a Marlborough herczeg legnagyobbik fiával. De ez ifjú urak a kertbe mentek s láttam az ablakból, hogy a tornát utánozva póznát hajítottak egymásra (gyermek csak kevéssé érzik a bánatot, emlékszem, hogy én atyám koporsóján is doboltam). A grófnő kinézett a játszó fiúkra, s szolt: ön látja uram, hogy a gyermekek játékszernek nézik a halálos fegyvereket, s az ölésből mulatságot csinálnak, s midőn ezt mondá oly gyönyörű volt, s a csekélységem

által hirdetett tannak oly szép példányaként állott előttem, hogy ha kis «Keresztyén hősömet», melynek, a mint látom, még nem vágta fel lapjait, pedig hidd el, a prédikáció jeles, ha nem felel is meg neki írója élete, nem ajánlottam volna Cutts lordnak, megkértem volna a grófnőt, hogy nevét könyvem első lapjára nyomathassam. Azt hiszem Harry, hogy nem láttam oly szép kéket, mint a grófnő szemei. Arcszíne olyan, mint a rózsapír, karja s gödrös kezecskéje bevégzett tőkélyű s nem kétkedem . . .

— Azért jött ön, hogy mylady gödrös kezéről beszéljen? — tört ki szomoruan Harry.

— A szép nő, bánatában kétszeresen szép előttem — szólt a szegény százados, ki valóban igen gyakran volt oly állapotban, hogy kétszeresen látott; ismét fölvevé elbeszélése megszakadt fonalát s így folytatá: Miután előadtam ügyemet, s elbeszéltem, a mit az egész világ tud, s mit az ellenfél is elismert, hogy ön a két gróf közé akart lépni, s jóltevője helyett megvívni, s megemlítettem ön lovagiasságát, melyet maga Mohun gróf is bevallott: úgy láttam, hogy érdeklődéssel figyel reám, s szép szemei — soha ily gyönyörű kék szemeket Harry! — egyszer vagy kétszer reám pillantottak. De miután e tárgyról egy darabig beszéltem, hirtelen fájdalmasan fölkiáltott. «Adta volna az ég, hogy soha ne hallottam, s ne tanultam volna meg az öntől említett «lovagiasság» szót. Ha ez nincs, férjem még él, házam boldog,

s gyermekeim nem árvák. Az, mit önök lovagiaságnak neveznek, házamba jött, férjem kezébe kardot adott, mely megölte őt. Nem kellene önnek, uram, e szót kiejtenie egy keresztyén nő előtt, szegény árvák özvegységre jutott anyja előtt, kinek háza boldog volt addig, míg az istentelen gonosz világ meg nem zavarta azt, az a világ, mely kiontja az ártatlanok véréét, s büntetés nélkül hagyja a gonoszokat.»

— Míg a bánatos hölgy így beszélt — folytatá Steele úr — úgy látszott, hogy a boszankodás még inkább elfogja, mint a fájdalom. «Elégtétel!» — folytatá a grófnő szenvedélyesen, kipirult arczczal, szikrázó szemekkel — «minő elégtételt ad az ön világa a nőnek, férjeért; a gyermekeknek meggyilkolt atyjukért? Még meg sem büntették a nyomorult gyilkost. Lelkiismeret! Van-e annak lelkiismerete, ki barátja házába megy, hazug, sértő szavakat sugdos egy nőnek, ki őt soha sem bántotta, s átdöfi a szívet, mely bizott benne? A peerek összeülnek, hogy gróf — gróf Nyomorult, gróf Aljas, gróf Gyilkos felett ítéljenek, egy két feddő szóval fölmentik, s ismét elbocsátják, hogy szemtelenségével és hazudozásaival üldözze a nőket, s leszúrja a rosszat nem sejtő házigazdákat, kik őt befogadják. Az nap szabadon bocsátották gróf — gróf Gyilkost — soha sem fogom nevét kiejteni — s egy nőt fölakasztottak Tyburnban, mert lopott. De a férfit, ki társát életétől vagy egy nőt becsületétől foszt meg, nem éri bün-

tetés! Veszem gyermekemet, a trónhoz szaladok, térdeimen esdek igazságért, s a király megtagadja. A király? nekem nem királyom, s nem is lesz soha! Ő is megfosztotta atyját, az igazi királyt a tróntól, s büntetlenül maradt, mint a nagyok szoktak!»

— Gondoltam, hogy most szót teszek önért — folytató Steele — s közbeszólék: «volt legalább egy ember, asszonyom, ki a kegyed férje- s a Mohun gróf kardjai közé akart rohanni. Harry, a kegyed szerencsétlen rokona beszélte nekem, hogy megkísérté magára vonni a viszályt.»

— Tőle jött ön — kérdé mylady — (így folytató Steele az elbeszélést) szigoruan s méltóságosan emelkedve fel helyéről. Azt hittem, hogy ön a hercegnőtől jött. Láttam Esmond urat a börtönben, s elbúcsúztam tőle. Nyomorba döntötte házamat. Bár soha be se lépett volna abba!

— Asszonyom, asszonyom, ő nem érdemli e kárhoztatást, szólék közbe — mondá folytatólag Steele.

— Hát kárhoztatom-e én őt uram? — kérdé az özvegy. Ha ő küldi önt, mondja meg neki, hogy tanácsot kértem attól, s most arca halvány, s szava tördelt volt, kitől mindenki kap a ki kér, s ez azt parancsolja, hogy váljak meg tőle s ne lássam többé. A börtönben utoljára láttuk egymást, legalább évekig. Lehet, hogy évek multával, ha ima, köny s megtörődés megváltoztatták vétkes szíveinket, s bocsánatot eszközöltek számunkra,

ismét találkozhatunk, de most nem. A történetek után nem tudnám kiállani jelenlétét. Minden jót kívánok neki, de látni nem akarom; és ha irántunk azon — azon becsüléssel viseltetik, melyet említ, úgy kérem bizonyítsa be ezt azzal, hogy ez akaratomnak engedelmeskedjék.

— E szigorú ítéleten megreped az ifjú szíve, asszonyom — mondá Steele.

— A grófnő tagadólag rázta fejét — beszélé tovább jó szívű pajtásom. Fiatalok szíve nem reped meg oly könnyen, Steele úr — felelé. Esmond úr más — más barátokra fog találni. E ház úrnője nagyon kiengesztelődött férjének fia iránt — tevé hozzá elpirulva — s megigérte, hogy gondoskodni fog jövőjéről. Ez iszonyú tett után, míg én élek, Castlewood nem lehet neki otthona, nem soha. S ne is írjon nekem — kivéve — nem, ne írjon nekem soha, látni sem akarom többé. Mondja meg neki, kérem, búcsu — hallga! egy szót se erről lányom előtt.

Most a szép Beatrix lépett be, arczán egészség pirja volt elömlöve, s kinézését bájolóbb s üdébbnek tünteté föl a gyász, melyet viselt. A grófnő így szólt hozzá:

— Beatrix, Steele úr, a herczeg ő fensége komornyikja. Mikor jelenik meg ön új vígjátéka Steele úr? Remélem Harry, hogy megszabadulsz s jelen leszel az előadáson.

Az érzékeny szívű százados befejezte szomorú elbeszélését s szólt: «bizony a filia pulchrior szép-

sége kiüzte fejemből pulchram matrem, s mégis, midőn a folyón leveztem s a szép párra gondoltam, az anya halvány méltósága s választékos kelleme felül került s úgy találtam, hogy még nehezebb a hajadonnál!

A fogoly pajtások igen jól és sokkal kényelmesebben éltek Newgateben, mint a többi nyomorultak. Harry később némi szégyennel gondolta el, hogy mily érzéketlen volt ő a szerencsétlenek nyomora, még iszonyúbb vígsága, átkozódásai s szitkai iránt, mert ez azt bizonyította, hogy mily önző volt fogsága alatt fájdalma, s mily egészen elfoglalta az minden gondolatát. Ha a három nemesnek jó dolga volt a newgatei felügyelő alatt, eleget is fizettek érte, mert a legdrágább s nagyobb londoni vendéglőből sem kaptak volna hosszabb számlát, mint a minőt a Karperecz vendéglőse (így nevezte Westbury ezredes felügyelőnk) nyújtott be nekünk. A kapu feletti három szoba a második emeleten volt a mienk, ablakaink a Newgate utczára nyíltak Cheapside s a Pál temploma felé. Szabad volt a fedelen sétálnunk, honnan láthattuk Smithfieldet, az árvák iskoláját s kertjét és Chartreuxt, hol Dick diák s Harry barátja Tusher Tom tanultak volt.

Harry nem tudta volna a borsos számlának, melyet a vendéglős vendégeinek hetenként beadott, reá eső részét kifizetni, mert a párbaj előtti végzetes estén, midőn az urak kártyáztak, csak három arany volt zsebében. De midőn még bete-

gen feküdt a börtönben, Castlewood grófnő látogatása után, s a beperlés előtt, egy narancsszín kabátos, kék paszományos inas (ily színű volt mindig az Esmondok cselédruhája) bepecsételt csomagot hozott Esmond számára, melyben hús arany volt s egy levél, mely értesítette, hogy ügyvéd van számára rendelve s mikor pénzre van szüksége, mindig fog kapni.

A levél kissé különös volt, oly tudós nőtől, a minő volt, vagy legalább tartotta magát az özvegy Castlewood grófnő azon alig érthető barbár francia nyelven írva, melyet ő s több akkori előkelő hölgyek — példa a portsmouthi hercegnő — használtak. Valóban a helyesírás, akkori időben, nem volt használati czikk, s Marlborough herceg levelei tanusítják, hogy ő sem sokat értett a nyelvtan ezen részéhez.

«Ketves öccsem — írja az özvegy grófnő — tutom, hoty fitézen küszte s natyon sebesülte, poldogút groff úr melet. Varikve groff ur igen szeret eről szólni vallamintt Moou lort is. Aszongyák hoty ön akartta vele vífnia, s hoty ön joban víf a törel nállánál; főképp vann vallami Botte mellet ön tut és mellett ő sem tut pariroznia; és néki véke vóna, ha ön éső ettyüt víftak vóna. Hátmár a szegén groff csak meghót. Meg hót és tám — Édes öccsem, édes öccsem! Féllek, hoty maga is csakk oll szörnyetek, mind a töbi Esmontok is mind. As zöszvety it van nállam. Szegén aszont szivesen látam. Natyon dühhös önelen, mindenap

mén a királhoz, naty sirással kér boszualást férj-
jiér. Önt sem látni nemakarja, semhalani vala-
mit rólla, de azér ezerszer isbeszél önről napjába,
Ha kijö börtönből, jöjjönés látogasonmeg. Gon-
dom leszsz önre. Ha eza kis begyesske leakarja-
veni gondját önről (félek márkésönn!) majdén
gondját visellem. Vanmég egynehán talérkám
féréteve.

Az oszvety most Miladi Malboroval érdekezik
a kiminden ható Ana királné ellöt.

Ez úrnöis igenn kegyes az kis begyesskénk-
hesz, nékiis van — tutjaön — oljan itös fija.

Haki jö a fokságból jöjjön hozám egygyenest.
Nemathatok lakkást magamnál, a roszz világ
miatt, de it leszsz szálássá, szomszédomban.

Isabelle Vicomtesse d'Esmond.»

Ez urhölgy néha «Esmond Marquisné»-nak
nevezte magát azon oklevél erejénél fogva, melyet
a néhai Jakab király adott volt Esmond Henrik
atyjának; s e magas állásához illő kíséretet is
tartott, egy nemes hölgygyel élén, aztán valódi
ezüst (jó próbás) ivópoharat meg drága rojtos
diszruhát.

Az, kiról a levélben mondva van, hogy a kis
Ferenczel (kit ezentúl csak Castlewood grófnak
fogunk hívni) egykoru, nem más mint a walesi
herczeg ő fensége, ki Ferenczel egy évben s hó-
napban született, s épen ekkor kiáltatott ki Saint-
Germainsban Nagy-Britania, Frankhon és Irland
királyának.

HARMADIK FEJEZET.

A királyné szolgálatába lépek, a hadseregbe.

A narancssárga libériás, kék hajtókás inas, ki már várta Esmondot, midőn ez a börtönből kiszabadult, fogta a fiatal gentleman szerény málháját, a gyűlöletes Newgate-ből ki, Fleet Conduit mellett el, a Temze felé vette útját, hol két sajkással Chelseaba eveztek föl. Esmond úgy találta, hogy a nap soha sem sütött oly fényesen, hogy a lég nem volt még oly üde és kedvderítő. Templk Garden, a mint elhaladtak mellette, édenkertne tetszett, a kikötők, rakhelyek, épületek, Sommer set House, Westminster (hol a nagyszerű új híd hoz épen akkor kezdettek), Lambeth-torony, és palota s a Temzén nyüsgő hajók és csónakok örömmel s kéjjel töltötték el szivét, mint oly embernek, ki ily hosszasan volt fogoly, s annyi sötét gondolattal súlyosbította fogságát. Végre a szép fekvésű Chelsea-hoz eveztek, hol annyi díszes úrilak van; s elérték az özvegy grófnő kedves új házat, mely a folyam partján állott, szép kerttel s gyönyörű kilátással Surrey és Kensington felé, ez utóbbiban volt Warwick grófnak, Harry kiengesztelődött ellenfelének nagyszerű ódon kastélya.

A grófnő termében az ifjú néhány castlewoodi képet látott viszont, melyeket az özvegy, férjének, a Harry atyjának halála után, ide szállíttatott.

Első helyen állott a Lely Péter úrtól festett méltóságos Esmond Izabella grófnő, mint Diana, kezében nyíllal, homlokán telő holddal, s körötte ugránczó kutyákkal. Még akkori képe volt, midőn a hír szerint, királyi Endymionok részesültek a szűz vadásznő kegyeiben, s mivel az istennők örök ifjúsággal birnak, ez is végórájáig azon jó hiszemben volt, hogy soha sem vénül, s hogy az arczkép hasonlít hozzá.

Miután a komornyik (kinek sok más hivatala volt még a grófnő szerény háztartásában), Harryt az özvegy szobájába kísérte, a kellő időköz elteltével megjelent az ifjúnak a vénecske Diána. Előtte egy török ruhás, piros csizmás négerfiú lépdelt, a grófnő czimereivel diszlő ezüst nyakkötővel, s az özvegy párnáját hozta; ezután jött a komorna, ezt követte egy falka ugató s ugránczó kutya, megelőzve a szigorú erkölcsű vadásznőt, végre megjelent maga a Viscountess «illatot árasztva». Esmond gyermekkorá óta emlékezett a bő pézsmailatra, melyet mostoha anyja (megérdemelte e nevet) terjesztett. Miként az ég pirosabbnál pirosabb lesz nap nyugta felé, az özvegy grófnő pofái is mindinkább pirultak évei szaporodtával. Arczát karminnal festette, mely még pirosabbnak látszott az ellentét emelése végett használt fehér máz mellett. Károly király korabeli divatos fürtöket hordott, holott a Vilmos idejebeli hölgyek fejéke a Cybele tornyaihoz volt hasonló. E különös szín- és kenőcshalmazban pislogtak

szemei. Ilyen volt a grófnő ő méltósága, Harry mostohája.

Harry oly mélyen hajolt meg előtte, mint a grófnő méltósága s úri rokonsága igényelte; a legnagyobb komolysággal közeledett hozzá s megcsókolta még egyszer gyűrűkkel terhelt reszkető kezét, s visszagondolt a régi időkre, midőn reszketett e reszkető kezektől. «Marquisnő — szólt Harry meghajolva féltérden — csak kezét lehetek szerencsés megcsókolni?» Mert, bár e bámulatra méltó vén arcz látása méltán ingerlé titkos nevetésre az ifjút, jóindulat s rokoni szeretet is volt benne az özvegy iránt. Hiszen apjának neje, s nagyapjának lánya volt. Régen túrte Harryt, s most a maga módja szerint szíves is volt hozzá. Most, hogy születési titka s az e miatti szégyen nem aggaszták többé lelkét, örömmel érezte s ismerte el a családi kapcsokat, s talán titkon hiú is volt a tett áldozatra s azon gondolatra, hogy tulajdonkép ő, Esmond, a család feje, s csak saját nagylelkűsége nem engedi, hogy igényét érvényesítse.

Legalább midőn halálos ágyán fekvő pártfogójától megtudta ezt a titkot, oly függetlennek érezte magát, mint azelőtt soha, s ez érzelem azóta nem is hagyta el. Ehhez képest vén nagynénjét marquisnénak szólította, még pedig oly hangon, mintha Esmond marquis beszélne vele.

Olvasta-e az özvegy az ifjú szemeiből, melyek most nem kerülték az övéit, s nem félték tekin-

télyt parancsoló pillantásaitól, hogy Esmond tudja vagy sejtí születése körülményeit? Meglepte őt Esmond megváltozott modora, mely valóban különbözött is azon cambridgei-i diák magaviseletétől, ki két évvel azelőtt látogatást tett nála, s kit a komornyiktól küldött hat darab arannyal bocsátott vala el magától. Reá pillantott, talán kissé inkább reszketett, mint rendesen s megszeppent hangon szolt: «Isten hozta, rokon.»

Harry elhatározta volt — mint tudjuk — egész életében úgy viselni magát, mintha születése titkát nem tudná, de most hirtelen s méltán megváltoztatta szándékát. Kérte a grófnőt, hogy bocsássa el cselédségét, s midőn magokra voltak, szolt: «Lehetett volna legalább: «Isten hozta unokaöcsém.» Rajtam, kegyeden, s szegény anyámon, ki nincs többé, nagy méltatlanság történt.» — «Isten színe előtt mondom, hogy e dologban ártatlan vagyok — felelt a grófnő egyszerre feladva ügyét. Gonosz atyád —» «Hozta e gyalázatot családunkra» — szolt közbe Esmond. Jól tudom; de senkit sem fogok háborgatni. A jelen birtokosok legkedvesebb jóltevőim voltak s merőben ártatlanok a rövidségben, mit szenvedtem. Mylord, az én kedves pártfogóm, halála előtt csak néhány hóval tudta meg e titkot Holt atyától.»

— A nyomorult! Bizonyosan gyónás útján jutott hozzá! gyónás útján, — rikácsolá az özvegy.

— Nem az. Másként tudta meg, de ép oly bizonyosan — felelt Esmond. Atyám, midőn Boyne

mellett sebet kapott, elbeszélte azt egy csata után bujdokló francia papnak, s azon papnak is, kinek házánál meghalt. Ez nem tartá tanácsosnak e történetet valakivel közölni, míg Saint-Omerben Holt urral nem találkozott. Ez utóbbi saját érdekében elhallgatta azt, míg nem értesült, hogy anyám él-e vagy már meghalt. Szegény, már évek óta nem él, mint pártfogóm elhaló hangon mondá nekem, s én hiszem, hogy igazat mondott. Nem tudom, képes lennék-e bizonyítani a házasságot? Ha tehetném sem tenném. Nem szándékom nevünkre szégyent s szeretteimre bánatot hozni, bármily mostohán bánnak is velem. Atyám fia nem akarja súlyosbítni a méltatlanságot, melylyel atyám kegyedet illette, asszonyom. Legyen kegyed ezután is özvegye s tartson meg szivességében. Ez az, mit nagysádtól kérek, s e tárgyat nem fogom többé említni.

— Mais vous êtes un noble jeune homme — szakítá félbe mylady, francia nyelven beszélve, mint mindig, midőn izgatott állapotban volt.

— Noblesse oblige — mondá Esmond mélyen meghajtva magát. Még élnek azok, kikért, mint sokszor nyilatkoztattam, kész lennék életemet feláldozni szeretetök viszonzásául. Ellenségek legyek-e most s perlekedjem egy címért? Mindegy akárki viselje, csak hogy a családnál maradjon.

— Nem tudom, mi lehet ebben a kis begyes asszonykában, hogy úgy bolondulnak utána a férfiak — jegyzé meg az öreg grófnő. Mikor a

királyhoz járult kérelmével, nálam volt egy hónapig. Csinos, jól conservált, de nincs rajta semmi úriás. Ő felsége az előbbi király udvaránál minden férfi bámulta, pedig nem volt különb egy viaszbábnál. Most többet mutat s úgy néz ki, mintha lányának testvére lenne, de miért tudjátok mindnyájan egekig magasztalni? Steele úr, ki György herczegnél éppen szolgálaton volt, meglátta midőn gyermekeivel Kensingtonba ment, s egy verset írt róla, s azt mondja, hogy az ő színeit hordja s ezután feketében jár. Congrewe úr azt mondja, hogy «Gyászoló özvegyet» fog irni, mely a «Gyászoló menyasszony»-nál még szebb lesz. Bár férjeik összeveszttek és megverekedtek, midőn ez a nyomorult Churchill elpártolt a királytól (a miért akasztófát érdemelne), Marlborough herczegnő mégis megint belebolondult e kis özvegybe és engemet saját nappalimban megsértett azt mondva, hogy nem a vén özvegy, hanem a fiatal látogatására jött. A kis Castlewood és a kis Churchill a legjobb barátok készülnek lenni, s már kétszer vagy háromszor meg is öklözték egymást, mint testvérek közt szokás.

— Az erkölcstelen Mohun gróf is mikor mult évben visszajött a vidékről, hol ez asszonykát fölfedezte, egész télen eszelösködött miatta, azt mondta, hogy e nő disznó orrán arany perecz, s megölte szegény bárgyú Ferenczet. A párbaj csupán feleségeért történt, tudom, hogy csupán azért. Volt-e a nő s Mohun közt valami viszony?

— Mondd meg öcsém, volt-e? Rólad nem kérdezősködöm, s nem várok feleletet. — Esmond úr elpirult. — Asszonyom! mylady erénye tiszta, mint egy mennyei szenté — mondá felindulva. Eh . . . mon neveu. Nem egy lesz szent s megy az égbe, miután egy rakás megbánni valót követett el. Azt hiszem, te sem vagy jobb a többi bolondnál, s halálosan beleszerettél.

— Igaz, e világon mindennél inkább szerettem és tiszteltem őt, s ezt nem is szégyenlem — felelt Esmond.

— És ő becsukta előtted ajtaját, azt a borzasztó ficzkót, az iszonyatos vén medvének, Tusshernek fiát tette castlewood-i pappá, s azt mondja, hogy tégedet soha többé nem akar látni. Monsieur mon neveu — ilyenek vagyunk mind. Mikor én fiatal hölgy voltam, bizonyosan ezer párhaj is volt miattam. Midőn szegény Monsieur de Lough vízbe ölte magát, mivel Springbock gróffal tánczoltam, nem tudtam egy könyvet kisajtolni szememből, hanem másnap reggeli öt óráig tánczoltam. Gróf — nem, mylord Ormond fizette a zenét, s Ő felsége azon kegyben részesített, hogy egész éjjel velem tánczolt. Mint megnőttél! Egészen megszépültél. Barna vagy; a mi Esmondaink mind barnák. A kis begyes fia szőke, atyja is a volt, szőke és ostoba. Csúf kis poronty voltál, mikor Castlewoodra hoztak, csupa szemből álltál mint egy varju-fiú, papnak szántunk. Az a rettenetes páter Holt mint ijesztett, ha beteg voltam. Most szelid

lelki atyám van — Abbé Douillett — nagyon kedves ember. Pénteken mindig böjtölünk. Szakácsom is jámbor istenfélő férfi. Természetesen te még mind a jóézelmeűek közé tartozol? Mondják, hogy az oraniai herczeg valóban igen, igen beteg.

Igy csevegett a vén özvegy könnyedén Esmondnak, kit e mostani közlékenység, az előbbi kevély magaviselet után, egész bámulatba ejtett. De e perczben nagyon kegyében volt az özvegynek, ki a maga módja szerint nemcsak szerette őt, hanem tartott is tőle; így Esmond ép oly bizalmas lábon állott vele most, mint a hogy rettegett s visszahúzódott tőle gyermekkorában. A grófnő szóval, tettel jó volt hozzá. Bevezette őt a nála szép számmal összejevő társaságba, mely természetesen Jakab király párthiveiből állott, s kártya-asztalai mellett hangosan s folytonosan üzte ármányait. Bemutatta Esmondot mint rokonát sok előkelő személynek, s bőkezűen látta el pénzzel, mit ez tétova nélkül fogadott el, tekintve a rokoni viszonyt, mely köztük volt, s a család érdekében tett áldozatait. De elhatározta, hogy nem él többé egy nő kegyéből, s talán arra is gondolt, miként tüntesse ki magát s szerezzen nevet, mit tőle eddig a sors szeszélye megtagadott. Előbbi zajtalan, tanuló életmódjával elégületlenség, keserű visszaemlékezés ama szolgaságra, melyben azokért akart élni, kik szívét ennyire megsebzék, nyugtalanító vágy embereket s világot látni: a katonai pályára

irányzák gondolatait; vagy mindenesetre azon óhajást keltették fel benne, hogy néhány hadjáratban részt vegyen s ezért sürgette új pártfogónőjét, hogy tisztí helyet vásároljon számára. S egy napon arra az öröme ébredt, hogy zászlótartónak van kinevezve Quin ezredes irhoni gyalogezredében.

Esmond alig volt három hetes tiszt, midőn Vilmos királyt az a baj érte, mely véget vetett a legnagyobb, legbölcsebb, legbátrabb es legkegyelmesebb király életének, ki valaha Anglián uralkodott.

Az ellenséges pártnak szokása volt becsmérelni e nagy fejedelem hírnevét, míg élt; de az öröm, melyet e párt s Vilmos király európai ellenségei halálakor elárultak, eléggé bizonyítja, mennyire félték tőle. Esmondnak, bármily fiatal vala, volt annyi belátása (s mondjuk ki tisztán: oly nemes lelkülete), hogy megvetéssel forduljon el azon illetlen szerencsekivánatoktól, melyeket Jakab király londoni párthivei e dicső fejedelem, győzhetetlen vezér s bölcs és ildomos államférfi halálakor egymásnak nyilvánítottak. (A számüzött király családjához való hűség hagyományos volt azon családnál, melyhez Esmond tartozott. Atyjának özvegyét minden reménye, rokonszenve, emléke és előitélete Jakab király pártjához csatolák, s ő bizonyára a legszájasabb összeesküvő is volt mindazok közt, kik játékasztalnál vagy thea közben valaha a király jogai mellett kardoskodtak s

az ellenfelet piszkálták. O ladysége háza tömve volt álruhás s a nélküli papokkal, saint-germaini hirthordókkal s jól értesült politikusokkal, kik tudták a legújabb versaillesi ujságot, sőt erejét és létszámát is megmondták a legközelebbi kiszálásnak, melylyel a francia király Dünkirkból fog elindulni, s mely seregestől, udvarostól fölfalja az orániai herczeget. Elfogadta Bewick herczeget, midőn ez 96-ban partra szállt. Tartogatta a poharat, melyből e herczeg ivott, s fölfogadta, hogy addig nem használja, míg ő felsége harmadik Jakab egészségére nem ürítheti; voltak emlékei a királynétől, s ereklyéi a szenttől, ki, ha igaz a mit beszélnek, nem mindig volt szent, legalább ő ladységét s több más hölgyeket illetőleg. Hitt a szent sirján történt csodákban, s száz hiteles esetet is tudott a szent király olvasói-, érdemjelei-, hajfürtei- s isten tudja még mivel eszközölt csodagyógyításokról. Esmond egy csomó csodás mendemondára emlékezett, melyet a hiszékeny vén aszszonytól hallott. Például, hogy az autun-i püspök negyven éves betegségből gyógyult ki, mivel a király lelkéért misét mondott. Hogy Marias urat, az auvernei sebészt, kinek mindkét lába szélhüdött volt, a király közbelépése megszabadította e bajtól. Ott volt a benzés Pitet Fülöp, ki fulasztó köhögésben szenvedett, melyben szinte elpusztult, de az égtől esdett segélyt, s az áldott király érdemei miatt s közbenjárására egész testen izzadás ütven ki, egészségét teljesen visszanyerte. Ott volt

Mons. Leperviernek, a szász-gothai herczeg táncmesterének neje, kit a király közbenjárására elhagyott a csúz, és e csodáról nincs ok kétkedni, mert az orvos s ennek segédje esküvel bizonyították, hogy ők az orvoslásra legkevésbbé sem folytak be. Ezer s ezer más mende-mondából Esmond hitt a mit akart, de rokonának erősebb hite mindnyáját mohón elfogadta.

Az angol magas egyházi* párt nem ismerte el a legendákat. Azonban az igazság és becsület mint vélek, a száműzött királyhoz csatolta őket, a mint hogy nem is volt a honát vesztett családnak buzgóbb védője a szives Castlewood grófnénál, kinek házában Esmond nevelését nyerte. Sokkal nagyobb befolyással volt férjére, mint az talán gondolta; mert bár mylord hűtelen lehetett nejéhez, rendkívüli bámulója volt s iszonyodván a gondolkodás terhétől, örömmel tette magáévá neje nézeteit. A grófnőt egyenes, hű szive nem vitte volna reá, hogy más királynak hódoljon. Vilmos királyt haszonlesésből szolgálni iszonyú kétszínűségnek tartotta volna. Tiszta lelkiismerete oly kevésbé helyeselhetette ezt, mint a lopást, csalást, vagy más aljasságot. Castlewood grófot kétségkívül meg lehetett volna nyerni, de nejét nem; s ő lelkiismeretét ez esetben is, mint sok másban, ha a kísértés nem volt igen csábító, nejéének alárendelte. Igen valószínű, hogy Esmonddal az

* A High-Church.

úrnoje iránti szeretet, hála s egész ifjúkorát jellemző hódolat fogadtatta el ezen s több más hitczikket, miket gyöngéd jóltevőnoje szabott elébe. Ha a grófnő whig lett volna, Esmond is az lesz, ha az Fox-ot követve, quaker lesz, kétségkívül ő is lemond az ingfodorról és parókáról, s esküvel tagadja meg a kardot, paszományos kabátot és toldott harisnyát. Az egyetemen, hol nagyban úzték a politikát, Esmondot Jakab-pártinak tartották, mert ragaszkodásból s valószínűleg nem kisebb hiúságból e király ügyét védelmezte.

Csaknem az egész papság s a nemzet felénél több ezen párthoz tartozott. Népünk bizonyára a leghűségesebb nép a világon, csodáljuk királyainkat s hívek vagyunk hozzájuk még akkor is, midőn rég megszűntek hívek lenni hozzánk. Ki a Stuart-család történelmére visszapillant, bámulva szemléli, miként rúgták el maguktól e királyok koronáikat, mint szalasztották el egyik kedvező alkalmat a másik után, a hűségnek mennyi drága kincsét pazarolták el, s mily végzetesen idézték elő saját romlásukat. Ha valakihez hű volt a nép, hozzájuk az volt, senki annyi kedvező alkalmat használatlanul nem hagyott mint ők, kik minden ellenségeik közt legnagyobb ellenségeik maguknak voltak.

Midőn Anna hercegnő trónra lépett, örült a kifáradt nemzet a háború, viszály s összeesküvések megszűntének, s szívéből üdvözölte a királyi vérfű hercegnő személyében, a pártoknak, melyekre az ország oszolva volt, kibékülését. A toryk nyugodt

lelkiismerettel szolgálhattak alatta, ki, bár magatorty volt, a whig nézet diadalát személyesíté. Az angol nép, mely szereti, hogy uralkodói ragaszkodjanak családjukhoz, örömmel látta, hogy a hercegnő ragaszkodik az övéhez, s egész uralkodása utolsó órájáig lehetséges lett volna, hogy III-dik Jakab király a trónra jusson, ha őseitől az angol koronához való jogán kívül azok balsorsát is nem öröklí. De se megvárni se fölbasználni nem tudta a kedvező alkalmat ; vakmerő volt, mikor óvatosnak kell vala lennie, s óvatos, midőn mindent kellett volna mernie. Méltó boszankodással ügyetlensége felett, gondol az ember Jakab szomorú történetére. Királyok sorsával különösebben foglalkozik-e a végzet, mint közönséges emberekével? Csaknem hajlandó az ember hinni, ha e királyi családnak történelmére pillant vissza. Mennyi hűség, bátorság s nemes vér lőn érettök kétségbeesetten s eredménytelenül elvesztegetve ! A király halála után tehát Anna hercegnőt (kit a chelseai özvegy csúf Annának, Hyde lányának szokott czimezni) a nép örömujjongásai közt kiáltották ki a hirnőkök trombitaszóval, az egész városon, Westminsteről Ludgate-Hillig.

Következő héten Marlborough herceg a térdszalagrend lovagja s ő felsége bel- és külföldi seregeinek fővezére lett. Ezen kinevezés csak növelte az özvegy haragját, vagy mint ő vélé, jogosult uralkodója iránti hűségét. «A fejedelemnö csak játékszer azon szörny asszony kezei közt, ki szem-

től szembe gorombáskodik velem, saját házamban. Mi lesz az országból, melyet ily asszony kormányoz? Az a képmutató Marlborough herczeg pedig minden férfit és minden nőt megcsalt, a kivel csak köze volt, kivéve szörnyejét, ki előtt reszket. Vége az országnak, ha oly nyomorultak körmei közé jutott, mint ezek.»

Igy üdvözölte az új uralkodót Esmond vén rokona; azonban némi jó mégis hárult azon családra, mely annak oly nagy szükségében volt, e híres személyiségek hatalomra jutása által, kik szívesen pártoltak kisebb embereket is, ha egyszer azok kegyeikbe juthattak. Mielőtt Esmond augusztus hóban Angliát elhagyta volna, s mig Portsmouthban, hol ezredéhez csatlakozott, hadgyakorlaton volt s a dzsida és puska kezelését s titkait tanulmányozta: értesült, hogy előbbi szeretett úrnője számára a bélyeghivatalnál nyugdíjat eszközöltek ki, s hogy a kis Mistress Beatrix is fel fog az udvarhölgyek közé vétetni. Ennyi jót legalább mégis eredményezett a szegény özvegy londoni látogatása, nem boszút férje ellenségein, de kibékülést a régi barátokkal, kik sajnálták, s úgy látszik hajlandók voltak segíteni őt. Mi Esmond börtöntársait illeti, Westbury ezredes a fő-vezérrel Hollandiába ment; Macartney százados, gyalogezredével s az Ormond herczegtől vezényelt csapattal Portsmouthban volt, a herczeg hír szerint Spanyolhonba volt rendelve; Warwick gróf hazament; Mohun gróf, távol attól, hogy bűnhődött

volna a gyilkosságért, mely annyi bánatot s zavart hozott Esmond családjára, Macclesfield lord fényes követségével a hannoveri választóhoz ment, s ő magasságának térdszalagot s a királynőtől szerencsekivánó levelet vitt magával.

NEGYEDIK FEJEZET.

Visszapillantás.

A pislogó lángból, melyet szegény pártfogójának töredékes, önvádtól kicsikart s a feloszlás fájdalomaival küszködő elbeszélése, homályos történetére vetett, képes volt Esmond annyit megérteni, hogy anyja rég meghalt. Így a fiú nem tehetett semmi, anyját, vagy annak a férj hűtlensége miatt megcsorbult becsületét illető kutatást, mely irányadóul szolgálhatott volna, hogy igazságos igényét érvényre emelje, vagy lemondjon-e? Kitünt a gróf vallomásából, hogy ő a dolog valódi állását csak két éve tudta meg, midőn Holt atya meglátogatta s bele akarta vonni azon számos összeesküvések egyikébe, melyek által a Jakab király itteni pártjának titkos vezetői mindig mesterkedtek, hogy az oraniai herczeget életétől vagy hatalmától megfoszthassák; ez összeesküvések annyira hasonlítottak a gyilkossághoz, eszközei oly alattomos gyávák s célja oly aljas volt, hogy népünk jobbat tesz vala, ha megtagad minden hódolatot s hűséget a szerencsétlen családnak, mely jogát

csak ily árulás, ily sötét cselszövés s ily aljas esz-
közökkel képes kivívni. Léteztek Vilmos király
ellen tervek, melyek egy cseppel sem voltak tisztességesebbek, mint az orgyilkosok vagy haramiák
lesei. Lealázó azon gondolat, hogy egy fenséges,
szent jog birtokosa s egy nagy ügy bajnoka oly
aljas gyilkolási s árulási tervekig alázza magát,
milyenek a szerencsétlen Jakabra saját párthiveihez
küldött utasítása s aláírása nyomán rábizonyultak.
A mit ő s a pártja harczra-készülésnek hivatnak,
nem volt egyéb, mint öldöklésre bujtogatás. A ne-
mes orániai herczeg nagylelkűleg tépte szét az
összeesküvés gyenge töreit, melyekkel ellenségei
körüli akarták hálózni, s álnok gyilkosok eltompulni
látszottak törhetlen erélyü keblén. Jakab király
halála után, a királynő s nagyobbára papokból és
nőkből álló hívei St. Germain-ben a fiatal her-
czeg, vagy mint frankhoni s itteni pártja nevezte :
III. Jakab érdekében folytatták ármánykodásaikat,
(e herczeg vagy St. George lovag, Esmond tanít-
ványával, grófja fiával, Ferikével egy évben szü-
letett). A herczeg ügye, papok és nők kezeiben
lévén, úgy is folyt, mint a hogy papok s nők szok-
ták az ügyeket folytatni, ravaszul, kegyetlenül,
gyáván, s úgy hogy a rossz kimenetel bizonyos
volt. A jezsuiták történelmének tanúsága a leg-
üdvösebb, úgy hiszem, a világon : hogy a legrava-
szabb, eszesebb, fáradhatatlanabb s legügyesebb
cselszövőkre mindig eljő az idő, midőn a közönség
boszankodása föltámad s halomra dönti cselszövő-

nyök gyöngé épületét, s megszalasztja a gyáva ellenséget. Swift úr jelesen lefestette e cselszövési szenvedélyt, azon titkolózást, ócsárlást s hazugságkedvelést, mely a gyöngék s gyöngé udvaroknál elődők tulajdona. Természetökben fekszik gyűlölni s irigyelni az erőseket, s romlásukra törni; az özszeesküvés kitünően sikerül, mindenjél a nagy áldozat örvendetes bukását hirdeti, míg egyszer Gulliver fölkel, lerázza magáról e féreg ellenséget s háborítatlanul megy tovább. Méltán mondhatták az ir katonák a boyne-i ütközet után: «Cseréljünk királyt, s készek vagyunk újra kezdeni a csatát.» Valóban a harc nem volt egyenlők harca. Egy gyöngé férfi, kin papok s asszonyok lovagoltak, oly szövetségesek- s fegyverekkel, minőket gyöngésege választott számára, küzdött egy hős tervei, hadtudománya, bölcsesége s bátor szive ellen.

E fondorkodó, gyáva kalandok egyikének alkalmával tehát (mert mostani eszemmel nem adhatok nekik szebb nevet), Holt úr Castlewoodra jött a grófhoz s egy csalhatatlan tervet ajánlott neki az orániai herczeg megbuktatására, de melyet ez, mint becsületes ember, boszankodással utasított vissza. A mennyire Esmond a gróf elhaló szavaiból kivehette, Holt egy fölkelési tervvel s azon ajánlattal jött hozzá, hogy megkapja azon marquis czimet, melyet Jakab király az előbbi grófnak adott volt; vonakodása esetében pedig azzal fenyegetődött, hogy megfosztja a gróft castlewoodi jószágától s czimétől. A körülmények-

kel való bámulatos ismeretségének — melyet Harry pártfogója most pillantott át először — gyámolítására, Holt az előbbi gróf halotti nyilatkozatával lépett elő, melyet ez a boyne-i csata után Irlandban egy ir s egy Holt szerzetebeli francia pap előtt tett, ki a Jakab király seregében szolgált. Megmutatta az állítólagos bizonyítványt az előbbi Esmond grófnak anyámmal egybekeléséről, mely 1677-ben Brüsszelben ment végbe, mikor a gróf, akkor még Esmond Tamás, az angol hadseregnél Flandriában szolgált. Be tudná bizonyítani — folytatá Holt — hogy ezen Gertrud, miután férje rég elhagyta volt, még élt, mint brüsseli apáca, 1685-ben, midőn Esmond Tamás nőül vette Izabellát, nagybátyja lányát, a mostani özvegy Castlewood grófnét. Ezzel tizenkét órai időt engedve neki, hogy, mint a szegény haldokló gróf mondá ez ámulatba ejtő ujságot jól fontolóra vegye, eltűnt e papirokkal titokteljesen, mint jött vala. Esmond Harry jól tudta, hogy azon ablakon tűnt el, melyen őt egyszer beszállani látta, de nem volt ideje a magyarázatnak, a gróf elhaló szavaira kelle figyelnie, melyeket ajkai nem sokára képtelenek voltak rebegni.

Míg a tizenkét óra eltelt volna, a Fenwick János báró összeesküvésében részes Holtot bebörtönözték, először Hextonban, honnan Towerbe szállították, s a gróf, ki erről mit sem tudott, folytonos rebegésben várta a pap visszatértét. Ekkor elhatározta volt, mint nekem, Istent hiva

bizonyosságul, s könyvelt szemekkel mondá, hogy a tulajdonképi birtokosnak adja át a jószágot s címét, s családjával saját birtokára Valcote-ba vonul vissza. «És adta volna az Isten, hogy úgy tesztek vala — mondá szegény pártfogóm — most nem lennék itt halálra sebezve, nyomorultan, tört szívvel.»

Mylord. egyik napról másikra várt, de mint gondolni lehet, hirnök nem jött; azonban egy hó mulva sikerült Holtnak egy ily értelmű izenetet juttatni a grófhhoz: «vegye úgy a dolgot, mintha semmi szó nem lett volna közöttünk; marad minden a réginél»

«Gonosz kísértésbe jutottam ekkor — mondá szegény mylord. Mióta ez átkozott «Castlewood» címet kaptam, mely semmi jót reám nem hozott, sokkal többet költöttem a jószágból az atyai örökségemből való jövedelemnél. Fölszámítottam az utolsó forintig minden vagyonomat, s úgy találtam, hogy nem tudnálak téged, kedves Harrym, kinek vagyonát tizenkét évig bitoroltam, soha kártalanítani. Nöm s gyermekeim becstelenül s koldusként kényszerültek volna távozni a házból, mely, Isten látja, szerencsétlen volt reám s enyéimre nézve. Gyáván csüngöttem a haladékon, melyet Holttól nyertem. Eltitkoltam a valót Rachel előtt s előtted. Próbáltam pénzt nyerni Mohuntól, s még jobban adósságba vertem magamat, alig tudtam szemedbe nézni, ha láttalak. E kard két éve függ fejem felett. Esküszöm, boldognak

éreztem magam, mikor Mohun vasa átszúrta mellemet.»

A Towerben töltött tíz havi fogsága után Holtot, kire azon kívül, hogy jezsuita pap s ismeretes Jakab-párti volt, semmi sem bizonyult, hajóra ültették Vilmos király kiapadhatatlan kegyelméből, ki azonban megígérte, hogy fölakasztatja, ha még egyszer angol földre teszi lábát. Esmond, míg még maga is fogoly volt, nem egyszer gondolt arra, hogy hol lehetnek azon reá nézve érdekes papírok, melyeket a jezsuita a gróf előtt fölmutatott.

Nem találták meg Holtnál, midőn ezt elfogták, mert ez esetben a bírák látták volna azokat s családjának története régóta köztudomásra jutott volna. Mindemellett Esmond nem kutatta a papírokat. Határozata szilárd volt, anyja meghalt, mit érdekelte őt többé azon bizonyítványok létezése, melyek oly címhez való jogról tanuskodtak, mit ő nem akart igénybe venni, s mitől, mint fel fogadta, nem fogja megfosztani azon családot, mely a világon előtte a legkedvesebb vala. Talán nagyobb büszkesége volt ez áldozat, mint lett volna az a tisztesség, melyről lemondani elhátározta.

Továbbá mindaddig, míg e czímek törvény elébe nem kerülnek, Esmond rokona, a kedves kis Ferencz volt a Castlewood czímmel e jószágának becsületes és kétségbevonhatatlan birtokosa. Egy jezsuitának pusztá szava nem dönthette meg

Ferencz birtoklási jogát, így Esmond lelke most nyugodtan érezte magát azon gondolatra, hogy a papírok elvesztek s ezek hiányában kedves úrnője s ennek fia a törvényes Castlewood grófnő, illetőleg Castlewood gróf.

Csakhamar kiszabadulása után első dolga volt Esmondnak Ealingbe lovagolni, azon faluba, hol ez országban legelső éveit tölté, s meglátni: vén ápolói élnek s ott laknak-e még? De minden emlék, mit az öreg Pastoureau úrról talált, egy kő volt a temetőben, melyre fel volt írva, hogy a flandriai születésű, 85 éves Pastoureau Athanasius ott van eltemetve.

Az öreg házikója, melyre Esmond jól emlékezett, s a kert, melyben sok órát töltött el játék- s ábrándozással, s nem egyszer kapott verést veszedő mostohájától, most egészen más család birtokában volt, s csak nehezen tudta meg a faluban, hogy mi lett Pastoureau özvegyéből s gyermekeiből. A segédlelkész, ki alig változott a tizennégy év alatt mióta Esmond nem látta, emlékezett az asszonyra, ki nagyon hamar megvigasztalódott vén férje halála után, ki felett uralkodott, s egy magánál fiatalabb emberhez ment nőül, ki pénzét elprédálta s vele és gyermekeivel rútul bánt. A lány meghalt, az egyik fiú katonának állott, a másik mesterségre ment. A vén Roger úr, a segéd (vagy lévita) azt mondá, hallotta, hogy a vén Pastoureau asszony is meghalt. Hét éve, hogy férje halálával elhagyta Ealinget; így Esmondnak

az a reménye, hogy e családtól fog valami családi viszonyait illető megtudni, füstbe ment. Az öreg papnak ez értesítésért egy aranyat adott, s mosolyogva gondolt azon időre, mikor kis játszópajtásaival kiosont a temetőből, vagy a sírkövek mögé rejtőzött, ha e rettegett tekintély közeledett feléjük.

Ki volt anyja? Hogy hívták? Mikor halt meg? Esmond vágyott valakit találni, ki neki e kérdésekre felelni tudna, s épen arra gondolt, hogy mostoha anyjához a grófnőhöz intézi ezeket, ki ártatlanul bitorlá azon czímet, mely jog szerint a Harry anyjáié volt. De ez semmit sem tudott vagy semmit sem akart tudni e tárgyról, s valóban nem is sürgethette Esmond, hogy beszéljen róla. Péter Holt volt az egyedüli ember, ki őt felvilágosíthatá, s Esmond úgy találta, hogy várnia kell, míg valami új esély vagy fondorkodás ismét összehozza őt régi barátjával, vagy Angliába hozza e nyugtalan s fáradhatatlan szellemű embert.

Zászlótartóvá neveztetése és a hadjáratra szükséges előkészületek más irányt adtak most a fiatal nemes gondolatainak. Új pártfogónője igen szíves és bőkezű volt iránta, s megígérte, hogy befolyásával vagy pénzzel is nem sokára századot szerez neki, meghagyta, hogy csinos egyenruhával és fegyverekkel állítsa ki magát, s kegyeskedett megdicsérni őt, midőn paszományos piros kabátjában először tisztelkedett nála s megengedte, hogy ez érdekes fölavatás alkalmával elmondhassa sze-

rencsekivánatait. «A vörös volt mindig — szólt az özvegy büszkén emelve föl fejét — az Esmondok színe!» Ez okból hordotta mindvégig ő ladysége is e színt pofáin. Azt mondta, hogy azt akarja, úgy legyen öltözve, mint illik az atyja fiához, s jó szívvvel kifizette ötven forintos kalapját, fekete fűrtös parókáját, finom hollandi vászon-ingeit, kardjait s ezüsttel kivert pisztolyait. Születése óta soha ily szépen nem nézett ki Esmond; bőkezű mostohája ellátta zsebeit aranyakkal is, melyeknek elköltésében Steele kapitány s néhány válogatott ficzkó is segített egy Pall Mall-i mulatságban, melyet Dick rendezett,* s valóban ki is akart fizetni, de nem volt pénze, mikor a számlát előhozták, a vendéglős pedig nem akart neki többet hitelezni.

Úgy látszott, hogy a vén grófnő, ha gonoszul bánt is előbb Esmonddal, most kész e hibáját szívességével helyrehozni, a bucsúzásakor számtalanszor megölelte, sokat könyezett, meghagyta, hogy minden postán írjon, s egy megbecsülhetetlen ereklyét adott neki, egy nyakpénzt, melyet nem tudom melyik pápa megáldott s az előbbi szenteséges király Jakab ő felsége hordott, kérte őt, hogy ezt mindig nyakán viselje. Így jutott Esmond zredéhez, jobb ellátással mint a fiatal tisztak

* Ez a Dick nagyon érdekelheti az angol irodalom ismerőjét, mert senki más, mint Steele Rikárd, egyike a legjelebb angol humoristáknak.

legnagyobb része. Idősebb volt, mint sokan a felleltek közül, s egy más előnye is volt, melylyel a legkevesebb akkoriban katonáskodó nemes birt — kik közül sokan nevük aláírásán túl kevéshez értettek — s ez az volt, hogy otthon is, az egyetemen is sokat olvasott, két három nyelvnek ura volt, s keresztül ment azon a magasabb nevelésen, melyet sem könyv sem évek meg nem adnak, s melyet némelyek a szerencsétlenség csendes iskolájában szerezhettek meg. Ez jeles iskolamester, a mint nem egy szegény legény tudja, kinek körmére koppantott s ki szepegeve tanulta leczkáját félelmes kathedrája előtt.

ÖTÖDIK FEJEZET.

Részt veszek a vigo-bay-i expedícióban, sós vizet kóstolok, s puskaport szagolok.

Az első hadjárat, melyben Esmond úrnak részt venni szerencséje volt, inkább hasonlított a rettegett Avory- vagy Kid százados által tervezett berontások egyikéhez, mint koronás fők közti háborúhoz, melyet ranggal s becsülettel bíró hadvezérek folytatnak.

1702. július 1-én egy százötven hajóból és 12,000 főből álló nagy hajóssereg vitorlázott el Spitheadből Shovell tengernagy vezénylete alatt, ő magasságával az ormondi herczeggel, hi a had-

járat főparancsnoka volt. Egyike a 12,000 hősnek, azelőtt soha tengeren nem lévén, csupán akkor az egyszer, midőn ismeretlen szülőtte földéről Angliába hozták, egyike ama 12,000-nek tehát, ki Quin ezredes gyalog-ezredében a legfiatalabb zászlótartó volt, néhány órai hajózás után a leg-hősietlenebb testi levertségbe jutott, annyira, hogy ha az ellenség a hajót meg találja támadni, vele ugyan könnyen elbánhatott volna. Portsmouthból Plymouthba mentünk, hol új csapatokat vettünk fel. Julius 31-kén Finisterre foknál voltunk, a mint naplóból látom, s augusztus 8-kán Lisabon előtt vetettünk horgonyt. Ez alatt a zászlótartó úgy megbátorodott, mint akár egy tenger-nagy, s egy hét mulva szerencsés volt először lehetni tűzben s vízben is, mert ladikját elborították a hullámok a torosi öbölben, hol a sereg partra szállt. Új kabátjának megázása volt az egyedüli baj, mely a fiatal hadfit e hadjáratban érte, mert a spanyolok nem állottak meg seregük előtt, s valóban nem is voltak elég erővel arra.

Azonban e hadjárat, ha dicsőséges nem is, igen kellemes volt. Új képei a természetnek, tengeren és szárazon, s egy először kezdődő mozgalm-as élet foglalták el s hatották meg az ifjút. A változó események, a hajói élet szokásai, a katonai fegyelem, új ismeretségek fegyvertársaival s a hajós tisztekkel, földéritették, elfoglalták s föl-rázták lelkét azon önző lehangoltságból, mely iménti szerencsétlenségei után elzsibbasztotta

vala. Úgy érezte, hogy a tenger elszakasztá őt eddigi bánatától, s örömmel üdvözölte élte ez új szakát, mely előtte hajnallott. Huszonkét éves korban hamar gyógyulnak a szívsebek, térnek vissza naponkint a remények s jó meg a bátorság, ha talán kedvünk ellenére is. Ha Esmond kétségbeesésére, levertségére s arra gondolt, hogy baját néhány hónappal ezelőtt börtönében mily gyógyíthatatlannak hitte, csaknem boszankodott magában jó kedvén.

Saját szemeinkkel látni embereket és országokat többet ér, mint a világ minden útleírását olvasni; a fiatal ember is rendkívül örült, hogy ily nagy utazást tesz, s láthatja a népet s városokat, melyekről gyermekkorában olvasott. Először életében látott háborút, legalább annak negédét, pompáját s külső körülményeit, ha veszélyeiből nem sokat is. Saját szemeivel, megtestesülve látta maga előtt azokat a spanyol lovagokat s hölgyeket, kiket csak képzelet után látott Cervantes halhatatlan elbeszélésében, mit oly gyönyörrel olvasott szabad óráiban. Negyven éve már, hogy Esmond e jelenetek tanúja volt s most is oly élénken élnek emlékében, mint midőn először nyomultak lelkébe. A búfelhő, mely reá ereszkedett s elsötétítette éltének utóbbi éveit, foszlani látszott róla e szerencsés utazás és hadjárat alatt. Erélye, szabadságérzetében, fölszedte magát s növekedett. Annak örült-e titkon szíve, hogy megmenekedett attól a gyöngéd, de lealázó otthoni

fogságtól? Vagy pedig az alárendeltségi érzet, melyet beestelen születése költött vala benne, tűnt el, midőn megtudta a titkot, mely, bár erővel visszatartá, elégséges volt őt öröme hangozni s vigasztalni? Annyi igaz, hogy a hadseregbeli Esmond egészen más lény volt, mint a szíves castlewoodi családi kör rosszkedvű kis alárendeltje, vagy a Trinity-collége-beli búskomor diák; ki elégületlen volt sorsával s a hivatással, melyet ez reá erőszakolt, s titkos bosszúsággal gondolta el, hogy a papi öltöny, az öv, sőt még a szent hivatal is, melyre magát egykor szentelte, tulajdonkép csak élte végeig tartandó szolgasága jelvényei. Mert bármennyire szépítgette maga előtt, érezte már régen, hogy Castlewood káplánja lenni még mindannyi, mint alárendeltje lenni, s hogy élete csak hosszú, reménytelen szolgaság. Ezért Esmond korántsem irigyelte régi barátja Tusher Tamás szerencsését, mint ez kétségkívül gondolta. Ha barátjai nem csekély fizetést s falusi papságot, hanem egy püspöki süveget ajánlottak volna neki, ez esetben is szintoly szolgának érezte volna magát, mint amúgy, s egészen boldog volt s hálát adott, hogy szabadon élhet.

A legbátrabb embert, kit a seregnél ismertem, ki Vilmos király majd minden fegyvertényében s a nagy Marlborough herczeg hadjárataiban résztvett, nem lehetett arra venni, hogy nekünk valamely hőstettét elbeszélje, kivéve azt az egyet, hogy egykor Eugen herczeg egy fára küldte fel,

hogy az ellenség állását kikémlelje, de ezt sem vihette végbe nagy lovagsizmái miatt, másnap meg majd elfogták ugyane csizmák miatt, mert nem tudott bennök jól szaladni. E történet elbeszélője is követendi e dicséretes tartózkodást, s nem szándékszik katonai viselt dolgain hosszasan mulatni, mert ezek igazán nem igen különböztek a többiekétől. Esmond úrnak első hadjárata csak néhány napig tartott, s mivel egy rakás könyvet írtak róla, itt csak igen röviden haladunk át rajta.

Midőn a hajóhad Cadixhoz ért, vezénylőnk egy fehér lobogójú csónakot s két tisztet küldött a cadixi parancsnokhoz, Don Scipio de Brancaccio-hoz, ő magasságának egy levelével, melyben ez azon reményét fejezte ki, hogy Don Scipio, ki elébb Angliában az ausztriaiakkal a francziák ellen harczolt, most bizonyosan a franczia király ellen s az ausztriaiak mellett fog nyilatkozni a Fülöp és Károly király közti háborúban. De ő nagyméltósága, Don Scipio, válaszában kijelentette, hogy miután előbbi királyát becsülettel s hűségesen szolgálta, mostani uralkodójához, V. Fülöp királyhoz is ép oly hűséggel s hódolattal akar viseltetni. Míg a válasz elkészült, a tisztek megnézték a várost, az alamedát, a szinkört, hol a bikaviadatok történnek, a zárdákat, hol egyiköket Don Murillo Bertalan képei anynyira meghatották s gyönyörködtették, hogy ily élvét az isteni festészet neki soha azelőtt nem

szerzett. Az angol gentlemaneket e szemle után hűsítőkkal s csokoládéval megvendégelve, a legnagyobb udvariassággal sajkájukhoz kísérték; az egész angol seregből ez alkalommal csak ők ketten láthatták a híres várost.

A hadvezér még egy második kiáltvány hatását is megkísértette a spanyolokon, ebben kijelenté, hogy mi csak Spanyolország s Károly király érdekében jöttünk, s épen nincs szándékunkban meghódítani a spanyolokat, vagy megtelepedni országukban. De úgy látszott, hogy ez ékesszólás is falra hányt borsó volt; az andalusiai parancsnok sem hallgatott inkább reánk, mint a cadixi, s válaszul az ő magassága kiáltványára Villadurias marquis egy másodikat bocsátott ki, mely a spanyolul értők véleménye szerint a kettő közt a jobbik volt. Harry is értette e nyelvet, melyre régen a derék jezsuita tanította volt, s most azon szerencsében részesült, hogy ez ártatlan hadi okmányokat ő magassága számára ő fordította le. Ő magassága s ő felsége többi tábornokai is nagyon megbotránkoztak a Don ezen befejező mondatán: «hogy neki s tanácsának őseik nagylelkű példáját kell követniök, kik még soha királyaik vére vagy elűzése árán nem igyekeztek emelkedni. Mori pro patria az ő jelszava, s a herczeg sziveskedjék ezt tudatni Angliában uralkodónőjével.»

Nem tudni, vajon e felelet boszantotta-e föl sergünket vagy nem? annyi bizonyos, hogy va-

lamin dühbe jött s nem levén képes Cadix-ot elfoglalni, szent Mária kikötőjét bevette s feldúlta; leégette a kereskedők raktárait, leitta magát az ottani híres borokból, kirabolta s fölprédálta a békés házakat s zárdákat, gyilkolt s még nagyobb gonoszságot is követett el. Esmond e gyalázatos hadviselés alatt csak akkor az egyszer ontott vért, midőn szuronyával egy angol őrt ledöfött, ki egy szegény, reszkető apáczáat akart bántalmazni. Talán valami szépség volt? vagy hercegnő, vagy épen Esmond elhunyt s soha nem látott anyja? Oh nem! csupán egy vízkórságos, öreg néne volt bibircsos orral. De Esmond gyermekkorában megismervén egy részét a katólikus vallásnak, soha sem érezte az iránt azon iszonyt, mit némely protestánsok mutatnak, s úgy látszik, vallásukhoz tartozónak hisznek.

Szent Mária kikötő feldúlása s kirablása, s egyikét erősségre tett támadás után ismét hajóra ültek csapataink s befejezték a hadjáratot, mindenestre fényesebben, mint kezdték volt. Tenger-nagyjaink Rooke és Hopson meghallván, hogy a francia hajósereg nagy kincsesel megrakodva a Vigo-öbölben állomásoz, oda követték az ellent; a csapatok kiszálltak s bevették a kikötőt védő erődívenyeket. Hopson maga volt első, ki hajójával a kikötő zárvonálán áttört; a többi angol és holland hajók követvén őt. Húsz hajót fogtak vagy égettek el a Redondillai öbölben, s sokkal nagyobb zsákmányt ejtettek, mint előre számított-

ták; sokan, kik e hadjárat előtt földhöz ragadt szegények voltak, ezután meggazdagodtak, így gyakran volt alkalmunk látni s megjegyezni, hogy a vigo-i tiszték teli erszénnyel jöttek vissza, mint a hirhedett Shafto Jack, ki a londoni kávéházakban s játék-asztaloknál akkora urat játszott, s vigo-i katonának adta ki magát, mikor pedig fel akarták akasztani, azt állította, hogy Bagshot Heath volt az ő Vigo-ja, s csak azért említette Redondillát, hogy elvonja az emberek figyelmét azon helyről, hol a zsákmányt szerezte. Valóban, Hounslow s Vigo közt nem volt nagy a különbség, ez utóbbi gonosz egy vállalat lévén, bár Addison * úr latin dicséneket írt róla. E derék úr muzsája mindig rokonszenvezett a győztes féllel, s kétkedem, hogy valaha lelkesedni tudott volna a vesztesért!

Esmondnak, bár e mesés zsákmányból osztalékot nem kapott, azon nagy haszna volt a hadjáratból, hogy a tevékeny élet s a légváltoztatás eloszlatta előbbi borujának nagy részét, s megtanította nyugodt kedélylyel hordozni sorsát. Napbarnította arczezal, edzett szívvel, s szépecske ismereti s tapasztalati kincsekkel meg-
 rakodva jött meg a hadjáratból, mely őszre, mikor a sergek ismét Angliába tértek vissza, véget ért. Lemondott Lumley tábournagy melletti titkári állásáról, kinek parancsnoksága megszűnt, s az

* Hires angol költő, a Cato szerzője.

elválás után, mely a tábornagy részéről iránta való jó indulatának sokszori, szíves kijelentésével történt, szabadsággal Londonba utazott, megtekinteni, ha ügyein valamit lendíthetne, s így ismét az özvegy kényelmes chelsea-i lakában találta magát, s magasabban állott az idős hölgy kegyében, mint valaha. Esmond fésüvel, legyezővel, s oly fekete köpenynyel lepte meg az özvegyet, melyet a cadixi hölgyek viselnek. A grófnő kijelentette, hogy az felségesen áll az olynemű szépségnek, mint ő. Nagy épülésére szolgált halania az apácza-megszabadítás történetét, s egy cseppet sem kétkedett, hogy a tőle kapott Jakab királyféle ereklye (melyet Esmond hűségesen tartogatott az asztalfiában), óvta meg őt a veszélyek között, s fordította el róla az ellenséges golyókat. Mylady estélyeket rendezett érette, nagyobb társaságokba vezette, s oly buzgalommal és sikerrel járt el ügyében, hogy egy századosi állást helyeztek kilátásba számára Marlborough hercegnő közbenjárására, ki elég kegyes volt elfogadni egy kétszáz guinea értékű gyémántot Esmond úrtól (mely ajándékot mostohája bőkezűsége tett lehetővé reá nézve), s ki azt is megígérte, hogy gondoskodni fog a Harry jövőjéről. Szerencsés volt megjelenhetni alkalomszerűleg a királynő társalgó termében, s gyakrabban reggeli tisztelkedésen is (lever), Marlborough hercegnél. E nagy ember különös kegygyel fogadta az ifjút, mint ennek bajtársai mondák, s kegyeskedett meg-

jegyezni, hogy Esmond úrnak mind bátorságáról, mind képességeiről a legjobb jelentést kapott; képzelhetni, hogy erre az ifjú a lehető legmélyebben hajtotta meg magát s kijelentette, hogy nincs forróbb vágya, mint a világ legnagyobb hadvezére alatt szolgálni.

Míg ügyei ily szerencsésen fejlődtek, az élvezetektől sem vonult vissza Esmond; eljárta a többi fiatalokkal kávéházakba, színházba, s Pall Mall-ba. Vágyott valamit hallani kedves úrnőjéről s annak családjáról, a városi mulatságok s élvek közepett is gondolatai sokszor szállottak hozzájuk, s gyakran, midőn a fiatalok jó kedvre hangolva borozás közben, azon kor szokása szerint, egyre vagy másra poharat emeltek, Esmond két szép hölgyre gondolt, kikre csaknem imádattal emlékezett, s poharát sóhajtva üritette ki.

Ez időtájt az idősb grófnő ismét orrolt a fiatalbakra, s valahányszor róla szólt, oly kifejezésekkel élt, melyek épen nem voltak hizelgők szegény hölgyre nézve. A fiatal özvegy nem szorulván többé az özvegy pártfogására, haragját vonta magára. Legnagyobb része azon családi czivakodásoknak, melyeket csak láttam, féltékenységből s irigységből származik; kivéve mindenesetre a pénzügyekből keletkezőket, midőn néhány garas fölötti huzakodás elidegeníti egymástól s ellenségekké teszi a legjobb atyafiakat. Péter és Pál, kik egy apától születtek, s egyenlő vagyont örököltek, a legszívélyesebb viszonyban élnek, mely

nem akkor szűnik meg, mikor Péter tönkre jut s Pál elhagyja őt, hanem akkor, midőn Pál hirtelen meggazdagszik, a mit Péter nem tud neki megbocsátni. Tíz eset közül kilenczszer az dúzza föl orrát, a melyeknek rosszul van dolga, s nem a másik a hibás. Péterné asszony, kinek csak egy kólyát van módja tartani, szokott rosszul lenni, midőn Pálné asszonyt hat lovas hintóban látja, ő jajdúl föl sógorasszonya fenhéjazásán s ingerli férjét testvére ellen. Péter látja meg, hogy testvére egy lorddal kezét szorit (kivel különben maga is örömet szóba állana), ő beszél el feleségének, hogy mennyire megromlott az a Pál, ki nem egyéb, mint tányérnyaló, élődi, urak kegyelmén tengődő koldus. Emlékszem, mily dühben voltak a kávéházi lángelmék, mikor Steele kocsit s Bloombury-ben fényes házat tartott, de kezdettek megbocsátni neki, midőn a fogdmegek sarkában voltak; s szidták Addison urat, midőn Dick házat elárvereztette. Pedig a sörházi Dick, meg a sétányon, négy czifra szerszamos lóval kocsikázó Dick tökéletesen ugyanaz a jószívű, gyöngéd, gondatlan, vig kedvű Steele Richárd volt, s Addison úrnak is tökéletes igaza volt, midőn saját pénzét visszaszerezte, s nem engedte, hogy becsületes keresményét Dick uram felpezsgőzze, felczifrálkodja, zenészekre, butorokra, keresztyén és zsidó, férfi és nőélősködőkre pazarolja. A mint egyfelől, Rochefoucault úr híres elve szerint «barátaink szerencsétlenségében van valami, mi

nekünk jól esik», úgy másfelől szerencsájök kellemetlen reánk nézve. Ha nehéz az embernek elviselni saját szerencsáját, még nehezebb az barátjainak, kik közül csak kevesen tudják e próbát kiállani: míg másfelől a szerencsétlenségnek az az egyik «megbecsülhetetlen haszna», hogy a legjobb békítő, hogy visszahozza az eltűnt szívességet, lefegyverzi az indulatoskodást s eltávolítja a tegnapi ellenség szívéből a gyűlöletet, s kebléhez ölelteti vele szerencsétlenségre jutott ifjúkori barátját. Ugyanegy szívben nemcsak szánalom és szeretet, de gyűlölség is van ugyanazon személy iránt. A vetély megszűnik, ha a versenyfél elesik, s nézetem szerint az emberi természet e kellemes és kellemetlen sajátságait is egyenlő megadással kellene szemlélnünk. Mindkettő következetesen foly emberi természetünkből.

Így akár azon ítéletet olvassuk Esmond két hölgyrokona közül az idősbikre, hogy megbocsátotta az ifjabbnak szépségét, midőn az valamit vesztett üdeségéből, s elfeledte sérelmeit, midőn a másik nem volt többé szerencsés és irigyléseméltó, akár jó akarattal járunk el s azt mondjuk (az eredmény különben egyenlő, bármelyik úton dolgozzuk ki a feladatot), hogy Isabella megbánta Rachel iránti gyöngédtelenségét, mikor Rachel szerencsétlen volt, s erőt véve magán, hajlékába s barátságába fogadta a szegény özvegyet gyermekeivel. A hölgyek egészen jó barátok voltak, míg a gyöngébbnek oltalmazóra volt szüksége. Mielőtt

Esmond első hadjáratára ment, úrnője még mind barátságos lábon állott az idősb Castlewood grófnővel, ki elismerte, hogy Beatrix kisasszony szépség, de myladyt szegény kis piczusnak, nyilván szellem-szegény asszonykának tartotta.

De Anna királynő uralkodásának első és második éve közt sajnálatraméltó változás történt a két fiatal hölgyben, legalább az idősb előadása szerint. Rachelnek, Castlewood grófnőnek, a képe olyan lett, mint egy gombóc, Beatrix kisasszony megdurvult, s napról-napra veszti szépségét. — Lehet, hogy a kis Blandford lord, kit ő soha sem tud Blandfordnak nevezni, mert atyját Jakab király, kit ő elárult, tette Curchill lorddá, s így ő még mind Curchill lord, Beatrixre vetette szemét, de anyja, az a perlekedő Jennings Sára, mit sem akar tudni ez esztelenségről. Marlborough herczegnő a fejedelemnő udvarhölgyei közé vette föl Beatrixet, de még megbánja. A Ferencz özvegye, ki nem grófnő, hanem csak Esmond Ferenczné asszony, cselszövő, ravasz, szívtelen személy, ki elkényezteti tacsófiát, s még utoljára a segédlelkészhez megy férjhez.

— Hogyan? Tusherhez? — kiálta fel Esmond úr, s szíve elszorult a bámulat s dühtől.

— Igen, Tusherhez, a szobalányom fiához, ki szolgálékú atyjának, s magas műveltségű anyjának, a szobalánynak minden tulajdonát örökölte — felelt mylady. — Mit gondolsz, mit tehet egy érzelgős özvegy, ki azon a pizok Castlewoo-

don lakik, hol elkényezteteti fiát, megöli kotyvalékaival a szegényeket, napjában kétszer jár templomba, s csak azt a káplánt látja, mit gondolsz mon Cousin, mit tehet mást, mint megengedni: hogy az a csúf, nagy csizmájú, kis zöld szemű pap udvaroljon neki? Cela c'est vu, mon cousin. Midőn lánykoromban Castlewoodon voltam, minden segédpap belém szeretett, nincs egyéb dolguk.

Mylady tovább is csevegett ily modorban: bár, az igazat megvallva, Esmondnak sejtelve sem volt arról, a mit ezután beszélt, annyira elfoglalta elméjét az, mit először mondott. Igaz volt-e ez? Nem egészen, félig sem, tizede sem volt igaz e fecsegő vén asszony beszédének. Lehetséges-e ez? Nem hallott Esmond egyebet, pedig pártfogónője még egy álló óráig csevegett.

Néhány városi fiatal ember, kikkel Esmond ismeretséget kötött volt, megígérte neki, hogy bemutatja őt a legbájosabb színésznőnek, s a legkedvesebb s legszeretreméltóbb hölgynek, Bracegirdle kisasszonynak, kiért Harry régi ellenfele, Mohun párbajt vívott, néhány évvel azelőtt, hogy szegény mylorddal összetűzött. A nagyhirű Congreve nagy nyomatékú elismerésében, mely ellen nem lehetett szólani, részelteté e kecses hölgyet, ki jelenleg Steele Dick vígjátékaiban szerepelt.* Esmond is végre oly szenvedélyesen beleszeretett huszonnégy óra alatt e bájos kis barnába, mint

* Mind történelmi nevek és dolgok.

ezer más városi fiatal ember. A ki egyszer megpillantotta, epedett újra látni őt, a vele megismerkedés előjoga oly gyönyört ígért, melynek csak gondolatára is repesett a fiatal hadnagy szíve. Fiatal ember nem élhet sátor alatt bajtársaival úgy, hogy azon fölfedezésre ne jusson, hogy ő is huszonöt éves. Fiatal embert nem érhet oly bánat vagy szerencsétlenség, bármily súlyos legyen is az, hogy valamelyik éjjel egészséges álomba ne merüljön, vagy egy nap ebéd közeledtével hatalmas étvágyat ne érezzen egy beefsteak-re. Az idő, fiatal kor, jó egészség, új látványok, tevékenység s a hadjárat, meglehetősen eloszlatták Esmond bánatát, s bajtársai kijelentették, hogy Don Dismal * nem a régi Don Dismal többé. Így, ha a társaság azt indítványozta, hogy ebédeljenek a «Rózsá»-ban, s azután menjenek színházba, ép úgy örült Esmond, mint más a palacznak s a játéknak.

Hogy történt tehát, hogy a vén mostoha hírei, vagy talán pletykája Tusher Tomról, oly különösen s hirtelen hevületre ragadták Tom régi játszótársát? Nem esküdött-e meg magának ezerszer meg ezerszer, hogy Castlewood grófnő, ki egykor hozzá oly szives volt, s azután oly kegyetlenül hagyta el őt, nem érdekli, s nem fogja őt soha többé érdekelni. Büszkesége s igazságérzete nem gyógyították ki e hálátlanság miatti fájdalmából?

* A. m. Szomorú Úr.

egyáltalán érzett-e most fájdalmat a miatt? Hisz, csak a mult éjjel is, midőn Pall Mall-ből mezők s rétek között Chelseaba haza sétált, nem írt-e néhány versszakot, melyekben Bracegirdle kis-asszony fekete szemeit magasztalta, s kijelentette, hogy ezek ezerszerte szebbek, mint a legtündöklőbb kék szemek, melyek valaha bizonyos egy-egyűi szőke szépség szempillái alatt epedtek. De, Tusher Tom! Tusher Tom, a szobalány fia, úrnőjére merészli emelni csunya kis szemeit! Tusher Tom elég vakmerő Castlewood grófnőre gondolni! Düh s megvetés fogta el Harry úr szívét ennek csak gondolatára is; a családnak, melynek ő volt feje, becsülete neki tette kötelességévé: ily iszonyatos frigy megakadályozását s a tolakodó megfenyítését, ki családját így meg akarja gyalázni. Igaz, hogy Esmond úr dicsekedett köztársasági elveivel, s emlékezett az egyetemen tartott szép szónoklataira, melyekben az érdemre s nem a születésre fektette a fősúlyt: de, hogy Tusher Tom foglalja el a nemes Castlewood helyét, nem, soha! ez oly égrekiáltó lenne, mint hogy Hamlet özvegye Claudiusért tette le gyászfátyolát. Esmond kinevetett minden özvegyet, minden nőt, az egész asszonyi nemet, s ha a kihirdetés a következő vasárnap fogna megtörténni, a mi felől nem is lehet kétség, megesküdött, hogy ott lesz s az egész gyülekezet előtt azt kiáltja, hogy nem igaz! s magánelégtételt vesz magának a vőlegény fülein.

A helyett tehát, hogy a «Rózsába» menjen vacsorálni ez este, parancsot adott legényének, hogy készítse el málháját s szerezzon lovakat; s mielőtt barátai színház után vacsorához ültek, Farnhamban, Valcote fele útján volt, harmincz mértföldre Londontól. Meghagyta a legénynek, hogy semmit se szóljon a szándéklott kirándulásról az özvegy grófnő cselédsége előtt, s mivel Chelsea Londontól távol feküdt, útja rossz, s a rablók miatt nem volt bátorságos, s Esmond is, ha valami multságban vett részt, gyakran szokott egyik-másik városi barátjánál maradni éjjelre: nem leheté félni, hogy nagynénjét nyugtalanítani fogja kimaradása, mert valóban semminek sem örült inkább az öreg grófnő, mintha azt hihette, hogy mon cousin, a javíthatatlan bűnös, a csendöröket jól eldöngeti, vagy valahol korhelykedik. Száz meg száz kalandot tudott, a mi Rochester-, Jermyn-Harry- s Hamilton-nal történt, s ha kedve lett volna Esmondnak valami polgár nejét szöktetni meg, úgy hiszem, a grófnő még gyémántjait is kész lett volna zálogba tenni (ezek közül a legszebbek Chaillot ladyhez kerültek), hogy a birságot megfizesse.

A kis walcote-i jószág, hol mylord a grófi cím felvétele s a castlewoodi vagyon öröklése előtt lakott, körülbelül egy mértföldre fekszik Winchestertől; ide vonult mylord halála után a fiatal özvegy, mert e hely, hol korábbi legboldogabb napjait leélte, mindig kedves volt előtte,

kedvesebb Castlewoodnál, mely megesökkent jövedelméhez igen költséges hely volt. Walcote-on még azonfelül atyjának, a nyugalmazott esperesnek közelében s oltalma alatt lehetett. A kis gróf egy évig tanult az ottani hires iskolában nevelőjének, Tusher úrnak, vezetése alatt. Ennyit tudott meg Esmond rólok a mult évben, az öreg grófnőtől, atyja özvegyétől; a fiatal grófnőtől soha sem kapott egy szó tudósítást.

Esmond, míg jóltevője élt, kétszer vagy háromszor volt Walcote-on, s most csak pár óráig pihenve egy út melletti vendéglőben, jóval napkelte előtt talpon volt s úgy sietett, hogy délutáni két órára Walcoteba érkezett. A falusi fogadóba lovagolt, megszállt, s megizente egy embertől Tushernek, hogy valami londoni gentleman sürgetős dologban akar vele beszélni. Az ember visszajött, s azt mondta, hogy a doctor a városban van, talán a templomban, s a grófnő ő nagysága is ott van. Minden nap templomba jár imádkozni.

A lovak a winchesteri postamesteréi voltak, Esmond ismét lóra ült, s a városi vendéglőbe lovagolt, honnan egyenesen a templomba ment, ott hagyva dörmögő legényét, kinek meg volt az a boldogsága, hogy valahára ebédhez juthatott. Az orgona zengett, s a téli nap már szürkületre hajlott, midőn Esmond a külső kapuívén a czinteremen végighaladt, s az ódon, ünnepélyes imaházba belépett.

HATODIK FEJEZET.

Deczember 29-dike.

Az esperesen, néhány segédjén s a gyermek és felnőtt énekeseken kívül, kik a szép esti imát végzik, alig volt húsz ember a székesegyházban. Doctor Tusher egyike volt a szolgálattevőknek, nagy fekete parókája volt, s erős, papoló hangon olvasá a könyörgést, egyik székben Esmond kedves úrnője ült, még mind özvegyi ruhában, mellette fia, ki nagyon megnőtt s valóban nemes arcú ifjúvá fejlett, anyja szép szemeivel s apja fürtös hajával, mely velencei gallérára omlott alá, szép kép, melyet egy Vandyk ecsetje festett volna. A gróf úr azon arczképe, melyet mr. Rigaud később festett Párisban, csak franczia fordítása férfias, nyílt angol arczának. Midőn fölpillantott, oly ragyogó zaphir-sugarak löveltek ki két szeméből, hogy azt hiszem, nincs festő, ki azokat színeivel megközelíteni képes volna. Ez nap azonban nem volt valószínű, hogy valaki az ifjú gróf arczának eme bájában gyönyörködhesék, mert szemei többnyire be voltak hunyva, s a könyörgés kissé hosszasan tartván, elszenderült.

De, midőn a templomi zene elhangzott, a kis gróf fölébredt, körüljártatá szemeit, s megpillantá Esmondot, ki vele szemben ült s nem kis szere-

tettel s búval nézte a két hölgyet, kik szívét oly sokáig csaknem kizárólag birták, Castlewood gróf összerezett, meghúzta anyjának, ki alig pillantott föl olvasókönyvéről, köntöse szélét, s oly hangosan mondta: «nézd csak mama», hogy Esmond a templom másik felében s az öreg esperes mennyezetes székén meghallhaták. Castlewood grófnő fia fölszólítására egy pillanatig széttekintett s azután meginté újjával Ferikét; Esmond képe lángba borult, szíve hangosan vert, midőn e kedves hölgy még egyszer reá nézett. A könyörgésnek csakhamar vége lett, Esmond nem figyelt oda, igen valószínű, hogy úrnője sem, ki sűrűbbre vont a fátyolát, s nem emelte föl többé fejét, míg az isteni tiszteletnek vége nem lett, az áldás el nem hangzott s az esperes úr segédletével együtt ki nem vonult a szentélyből.

Az ifjú Castlewood meg sem várta, hogy a papok kimenjenek, hanem a padokon keresztül, Esmondhoz rohant, s hevesen szívéhez szorítá. «Kedves, jó Harrym, visszajöttél? A háborúban voltál? Elviszesz-e engemet is, mikor visszamegy? Miért nem írtál nekünk? Jöszte anyámhoz.»

Esmond nem tudott egyebet felelni e szíves kérdésekre, mint azt, hogy «áldjon meg az Isten, fiam!» szíve oly tele lett hálaérzettel az ifjú szíves fogadására, s a mennyire örült Ferikének, ép annyira félt ama másik találkozástól, úrnőjével, mert nem tudta, nem fogja-e őt most is oly

kegyetlenül utasítani vissza, mint egy évvel ez-
előtt.

— Szép volt öntől, Henrik, hogy visszajött
hozzánk — szólt Esmond grófnő — gondoltam,
hogy el fog jönni.

— Olvastuk, hogy a hajóssereg Portsmouth-ba
érkezett. Miért nem jöttél onnan egyenesen hoz-
zánk? — kérde Ferike, vagy, mint ezután hínunk
kell, lord Castlewood.

Esmond is gondolt erre, s szívesen vált volna
meg egyik szemétől, csak hogy szeretett barátait
még egyszer láthassa, de mivel azt hitte, hogy
úrnője bezárta előtte ajtóját, engedelmeskedett, s
távol tartá magát.

— Csak egy szót ha izentek volna — mondá —
tudják, hogy azonnal itt lettem volna.

A grófnő kezét, azt a kis fehér kezet nyújtá
neki; csak jegygyűrűje volt rajta. Minden félre-
értésnek vége lett. A bánat s idegenkedés éve
lejárt; azalatt sem voltak egymástól elválva!
Úrnője soha sem ment ki fejéből egész idő alatt.
Nem, egyetlen egyszer sem. A fogházban, a tá-
borban, az ellenséges partokon, a tengeren, az
ünnepélyes éj csillagboltozata alatt, vagy mikor a
nagyszerű hajnalhasadtát leste, soha, soha, még
akkor sem, midőn poharazó barátaival mulatott,
vagy a színházban elhinni próbálta, hogy más
szemek ragyogóbbak lehetnek, mint az övéi. Ra-
gyogóbb szemek, szebb arcok lehettek, de oly
kedvesek — nem, oly édes hang nem létezett,

mint úrnőjéé, ki neki ifjú éveiben nővére, anyja, istennője volt. Most természetesen nem nézte többé istennőnek, mert ismerte gyöngeségeit, s gondolkodás, szenvedés és tapasztalás inkább megvénytették őt, mint a grófnőt, de mint aszszonyt talán nagyobb bensőséggel szerette, mint istennő korában imádta vala. Hol van? mi az a titok, mely egy kis kezet mindennél becsesebbé tesz? Ki fejt meg e talányt? Ott álla e nő, s fia, a kedves gyermek, Esmond mellett. Ott állt, s könnyeiben boldog vala. Két kezébe fogá az Esmondét, s ez könnyeket érzett rajta. A kibékülés gyönyöre foglalta el szívöket.

— Jön a nagy csizma, itt van Tusher — szólt Ferike.

Tusher csikorgó, magas sarkú csizmájában valóban meg is jelent. Tom úr levetette fehér miseingét, s papi öltönyében, nagy fekete parókásan állott elő. Ugyan hogy tudott Esmond Harry csak egy perczig is féltékeny lenni erre az emberre?

— Kezedet, Tusher Tom! — kiálta elébe Harry. A segédpap mélyen s ünnepélyesen meghajolva szólt: «Örülök, hogy Esmond kapitányt láthatom. Mylorddal a Reddas incolumem precor-t olvastuk s biztosíthatom önt, hogy önre alkalmaztuk. Cadesi babérral koszorúzva tér ön meg, s midőn meghallottam, hogy ide fog jönni, biztosíthatom önt, óhajtottam, bár második Septimius lennék. Mylord Viscount, emlék-

szik lordságod e versre: Septimi, Gades aditure mecum?»

— Van a földnek egy zuga, Tusher barátom, melyet minden Gades-nél jobban szeretek — felelt Esmond. — Ez pedig az, a hol tisztelendőséged parochiája van, s hol ifjúkorunkat töltök.

— Azon ház — szólt Tusher — melyhez engem annyi szent emlék csatol (Harrynak a Tom atyjától e házban kapott ütlegek jutottak eszébe), azon ház, mely tisztelt pártfogóm- s nagyrabecsült pártfogónőmé mellett fekszik, mindig kedves hely, kell, hogy legyen előttem. De, kérem nagysádat, az egyházi ladységedre váraozik, hogy a templomot bezárhassa.

— S Harry nálunk lesz ebéden! Harry nálunk lesz ebéden! — ujjongott a kis mylord. — Anyám, szaladjak-e haza, megmondani Beatrixnek, hogy csipje ki magát? Beatrix udvarhölgy, úgy gondold meg Harry. Afféle csinos, ágaskodó lányka!

— Az ön szíve soha sem húzott az egyházhoz, Harry — szólt szelid, édes hangon az özvegy, a mint egymás mellett mentek. (Néha úgy tetszett, mintha soha meg nem váltak volna, máskor meg, mintha öltökig távol éltek volna egymástól.) Mindig hittem, hogy nincs önnek hivatása a papi pályára, s hogy kár önt elzárni a világtól. Castlewoodban csak unta s fölemésztette volna magát; sokkal jobb, hogy nevet igyekezzék magának szerezni. Sokszor mondtam ezt mylordnak. Szegény

férjem, hogy szerette önt! Ő akarta, hogy ön nálunk maradjon.

— Nem kívántam soha egyebet, csak azt, hogy mindig nagysád mellett lehessenek — szölt Esmond.

— Jobb volt elmennie Harry. Ha a világ nem adhat önnek nyugalmat, akkor tudja, hol kell azt keresnie, de ily élénk képzelődésű s heves vágyú embernek, mint ön, meg kell elébb próbálkoznia a világgal, mielőtt bele unna. Nem volt szándékunkban, vagy ha egykor volt is, annak csak önzésem az oka, hogy ön egész életén át egy vidéki uraság káplánja s gyermeknevelő legyen. Öcsémuram ereiben Esmond-vér kering, s ez mindig heves volt, míg fiatal. Nézze Ferenczet. Csak tizenöt éves, s alig tudom magam mellett tartani. Mindig háborúról s mulatságról beszél, s arra vágyik, hogy a közelebbi hadjáratban részt vehessen. — Lehetséges, hogy Churchill lorddal együtt megy. Marlborough herceg jó volt hozzánk. Ön tudja, mily szivesek voltak hozzám szerencsétlenségemben. Az ön — az ön atyjának özvegye is a volt. Senki sem tudja, míg csapás nem éri, mily jó a világ. Beatrix Marlborough hercegnőnek köszönheti az udvarhölgyi állást, s Ferikémet a kamarás vette oltalma alá. Az öreg grófnő, az ön atyjának özvegye, megígérte, hogy önre gondja lesz, nemde?

Esmond igennel felelt. Jelenleg Castlewood grófnő igen jó hozzá. «S ha — tēvé hozzá derül-

ten — szíve, mint a nőké rendszeren, megtalálna változni, elég erős a vállam arra, hogy terhemet elbirjam, s így vagy úgy megéljek. Kardom után nehezen. Ezer meg ezeren vannak, kik ehhez nálam jobban értenek, de ezenkívül számos még a pálya, melyen eszes, művelt ifjú megszerezheti kenyerét, s én meglehetősen biztos vagyok a felől, hogy egy vagy más úton elő fognak léptetni.» Valóban máris voltak pártolói a hadseregnél, még pedig olyanok, kik sokat tehettek érte, s elmondá úrnőjének kecségető kilátásait a jövőre. Így haladtak egymás mellett, lassan, az esti szürkület kétes világától körítve, mintha soha el sem váltak volna.

— És most mindjárt hon leszünk — folytatá a grófnő. — Tudtam, hogy el fog ön jönni, Harry, ha, ha csak azért is, hogy megbocsásson nekem azon igazságtalan szavakért, melyekkel azon iszonyú, iszonyú szerencsétlenség után illettem önt. Csaknem tébolyodott voltam a bánattól, mikor önt láttam. Most már mindent tudok, elmondták nekem. Még az a nyomorult is, kinek nevét soha sem fogom ajkaimon kiejteni, említette, mint akarta ön férjemről elhárítani s magára vállalni a párbajt, kedves gyermekem, de Isten akarta úgy, hogy én bűnhődjem s drága férjem elessék.

— Megáldott engem halálos ágyán — szólt Esmond. — Áldom az eget e hagyományért.

— Amen, amen! kedves Henrikem — szólt

mylady, az ifjú kezét szorongatva. — Jól tudom, Atterbury úr, a sz.-bride-i lelkész, kit hozzá hívtak, elbeszélte nekem. Én is hálát adtam azért Istennek, s azóta mindig imámba foglaltam önt.

— Nagysád sok nyugtalan éjtől kimél meg, ha ezt előbb megmondja vala — szólt Esmond.

— Tudom, tudom — felelt a grófnő, az alázat oly édes hangján, hogy Esmond megbánta a szemrehányást, melyet úrnőjének tenni merészkedett. — Tudom, mily gonosz volt szívem, s szenvedtem is érte, édesem. Megvallottam Atterbury úrnak, de nem szabad többet mondanom. Ő, nem, én azt mondtam, hogy nem fogok önnek írni, vagy önhöz menni, s talán jobb is volt, ha már egyszer elváltunk, nem találkozunk többé. De, megvallom, tudtam, hogy ön vissza fog jönni. Ebben egyikünk sem hibás. És ma, a templomban, Harry, midőn énekelték: «midőn az úr megfordította a szioni fogságot, hasonlók voltunk azokhoz, kik álmodnak,» úgy éreztem, igen úgy éreztem, hogy hasonlók vagyunk azokhoz, kik álmodnak. És aztán ez jött: «Kik könnyhullatás közt vetnek, örömben aratnak, és a ki sírva megy ki, bizonyára örvendezve tér vissza lakába, kévéit hozva magával.» Ekkor fölpillantottam könyvemből, s önt láttam. Látása nem lepett meg. Tudtam, hogy el fog ön jönni, édesem, s láttam, hogy a nap aransugaraival köríti fejét.

Csaknem örült mosolylyal pillantott Esmondra. A hold azalatt feljött s fényesen sütött a hideg

égbolton. Most először láthatá Esmond tisztán úrnőjének kedves, gondtól megviselt arczát.

— Tudja-e, miféle nap van ma? — kérde a grófnő. — Ma deczember 29-dike, önnek születésnapja. Tavaly nem ittunk az ön egészségéért. Akkor mylord halva, az én Harrym a sír szélén, agyam lázban szenvedett, s nem volt borunk. De most, most újra köztünk van ön, édesem, s elhozta magával kévéit. — Könnyekbe tört ki e szavak után, sirt, nevetett az ifjú keblén, s magán kívül ismétlé: «elhozta magával kévéit, elhozta magával kévéit.»

Mint a fedezeten néha éjjelenként a csillagos ég mérhetetlen mélységeinek szemlélete, mely áhitatra s bámulatra ragadta őt a határtalan fény s szépség iránt, úgy hatott reá s töltötte el szívét hálaadással e tiszta szeretet mélysége, mely most először tárult föl egészen előtte. Kegyelmes Isten! ki volt ő, a gyöngé, elhagyatott teremtes, hogy ily szeretet lön osztályrésze? Nem, nem élt ő hiába, szívtelen, s hálátlan lenne, ha ezt hinné, miután ily kincsnek jutott birtokába! Mi a nagyravágyás evvel összemérve, mint önző hiúság? A hír? a gazdagság? Mit érnek ezek holnap? midőn más nevek föntebb hangzanak, mint a tied, midőn koporsódra írt hiú czímeiddel együtt, ott alant a hideg földben fekszel. Egyedül a hí szeretet az, mely túléli halálodat, titkos áldással követi emlékelet, vagy megelőz, s üdvödért esdekel. Non omnis moriar, s ha meghalok is, emlé-

kem él egy-két szerető szívben, s akkor sem élek elhagyatva s reménytelenül, ha egy elköltözött, üdvözült lélek szeret s imádkozik értem.

— Ha, ha ez így van drága hölgy — szolt Esmond — miért hagyjam én el valaha kegyedet? Ha az ég azon becses kincsesel áldott meg, hogy drága úrnóm szive, legyen bár távol vagy közel, mindenütt kísér, engedje, hogy ez üdvet a közelben élvezzem, s ne váljak meg tőle soha, míg attól a halál el nem választ. Jöjjön, hagyja el Európát, e kegyedre nézve oly szomorú emlékü helyet. Kezdjen új életet, az új világban. Mylord sokszor említette, hogy meglátogatja azon birtokot Virginiában, melyet Károly király adományozott nekünk, vagyis mylord ösének. Ferike átengedi azt nekünk. Senki sem fogja kérdeni ott, hogy van-e folt nevemen? senki sem fog az öserdők közt czimem felől tudakozódni.

— És gyermekeim, kötelességem, s jó atyám, Henrik? — tört ki a grófnő. — Atyám egyedüli gyámola vagyok, mert nővérem nemsokára elhagyja őt, s a szegény öreg magára marad. Az új királynő uralkodása óta kibékült sorsával, s itt Winchesterben cathedrát adtak neki, mert szeretik őt az emberek. Ha gyermekeim elhagynak, hozzá megyek. Nem követhetem őket a nagy világba, hová útjuk vezet, e világ engem csak sebez. Néha eljönnek s meglátogatnak engemet, ön is eljön olykor, Harry, igen, olykor, mint

most, a szent adventkor, hogy még egyszer láthassam, s megáldhassam önt.

— Elhagynék mindent, hogy kegyedet követhessem — szólt Esmond — nem tud kegyed ily nagylelkű lenni érettem, kedves úrnóm?

— Csitt, csitt, gyermek! — szólt, még pedig egy anya édes, panaszos hangján s pillantásával. Ön csak most kezdi az életet. Nekem, ki oly gyöngé és bűnös voltam, már el kell hagynom, s bűnbocsánatért esdenem, kedves Henrik. Ha kolostoraink lennének, mint régen (s egyházunk sok papja óhajtja vissza azokat!) sokszor gondoltam, hogy oda vonulnék s bűnbánatban élném le éltemet. De azért mindig szeretném önt; oly szerelemben, minő most az enyim, nincs semmi bűn, kedves férjem az égben szívembe pillanthatott, s láthatta könnyeimet, melyek vétkeimet lemosták. De most, most kötelességem gyermekeimmel lenni, míg szükségök van reám, szegény öreg atyámmal, és —

— És nem velem? — kérdé Henrik.

— Csitt — szólt újra mylady s kezét Harry ajkaihoz emelé. — Én beteg-öre voltam önnek. Ön nem láthatott engem, Harry, midőn himlőben feküdt, s én ágya mellett ültem. Imádkoztam, hogy haljak meg, de akkor bűnösen haltam volna meg, Henrik. Oh! mily iszonyú ez időre visszagondolnom. Most már elmúlt, s bocsánatot nyertem. Ha szüksége lesz önnek reám, meglátogatom, ha még oly távol lesz is. Ha szívét megseb-

zik, jöjjön hozzám, kedvesem! Ne szóljon! várja, hogy mondjak el mindent. Ön soha sem szeretett engemet, kedves Henrikem, nem, most sem szeret, s áldom a végzetet érte. Figyelmesen vizsgáltam önt, s száz jelből is vettem észre, hogy igazam van. Emlékszik, mint örült, hogy egyetemre mehet? Én küldtem oda. Elmondtam ezt atyámnak s Atterbury úrnak is, midőn Londonban beszéltem vele. Mindketten földoldoztak bűnömtől, s ők Isten szolgálói, kiknek hatalmuk van kötni és oldani. És ők megbocsátottak nekem, mint férjem is, mielőtt az égbe költözött.

— Azt hiszem — szólta Esmond — hogy az angyalok nem mind az égben vannak.

És mint a testvér öleli szívéhez nővérét, s mint az anya csüng fia keblén, úgy simult néhány perczig Esmondhoz kedves úrnője s adta reá áldását.

HETEDIK FEJEZET.

Walcote-on szívesen fogadnak.

Midőn a walcote-i házhoz értek, a külső ablakok vendégszeretőleg voltak kivilágítva, s az estebéd a cserfa-bútoros teremben várt reájuk; úgy látszott, hogy bocsánat s szeretet fogadja a visszatérő tékozló fiút. Két-három ismerős cselédarcz leselkedett az ajtónál, a vén gazdasszonyé volt az egyik, s a másik Lockwood gyereké Castlewood-

ról, a gróf narancsszinű, kékszegélyű liberijában. A grófnő megszorította az Esmond kezét, midőn a terembe léptek. Szemeiből leirhatatlan szeretet sugárzott az ifjúra. «Isten hozta,» ez volt minden, mit szólni képes volt, midőn fölpillantva szőke fürteit hátrasimította, s fekete fátyolát letette. Arcán édes, rózsamosoly ragyogott, s Harry azt hitte, hogy soha még ily bájosnak nem látta. Képén oly öröm tündöklött, mely fenségebb a szépségnél, megfogta egyik kezét fiának, ki a teremben várt anyjára, de Esmond karját nem eresztette el.

— Isten hozott Harry! — visszhangozá a gróf is anyja üdvözetét. — Itt vagyunk mindnyájan, hogy üdvözljünk! Itt a vén Pincot, nem találod, hogy megszépült? — és Pincot, ki megvényt, de nem volt szebb, mint máskor, meghajtotta magát a kapitánynak, mint Esmondot nevezé, s azt mondta a grófnak, hogy «legyen már vége a csúfolódásnak».

— S itt van Lockwood Jack. Derék gránátos lesz belőle, s belőlem is; mindketten a te századodba állunk, bátya. Mihelyt tizenhét éves leszek, a sereghez megyek, minden nemes a sereghez megy. Nézd csak! ki jön itt, ha ha ha! — s kaczagásba tört ki. — Ez Trix kisasszony, új szalaggal, tudtam, hogy azt fog feltenni, mihelyt megtudja, hogy egy kapitány lesz nálunk vacsorán.

E nevetéstől felbeszakadt beszélgetés a wal-

cote-i nagy teremben történt, melynek közepéből lépcső vezet a nyitott karzathoz, hova a hálószobák ajtai nyílnak; ezek egyikéből jött Beatrix, kezében gyertyával, mely fényt vont körüle, s lángját valóban egy piros szalagra, s a világon a legszebb s legfehérebb nyakra vetette.

Esmond mint gyermeket hagyta, s most mint közönségesnél magasabb termetű hajadont látta újra, ki a vakító szépség oly magas fokán állott, hogy nem csoda, ha az ifjú szemei bámulat- s gyönyörrel csüngöttek rajta. Szemei oly villogók s leigézők voltak, hogy szemtanúja valék, midőn egy egész társaság, mintegy ellenállhatatlan báj-tól vonzatra követte őt, s azon estve, midőn a nagy Marlborough herceg a ramillies-i csata után a színházban megjelent, Beatrix történetesen ép azon perczben a színház másik felén jövéen be, minden ember felé fordult, őt nézte s nem a herceget. Barna szépség volt, azaz: szemei, haja, szemöldei s szempillái feketék voltak; haja hullámzó, gazdag fürtökben omlott alá vállaira, de bőre oly vakító fehér volt, mint hó a napfényben, kivéve élénk piros két orcáját s kárminvörös ajkait. Szája s álla, mint mondák, igen nagy, s igen teljes, s tán az is lett volna egy márvány istennőnek, de nem oly hölgynek, kinek szeme tűz, tekintete szerelem, hangja a legédesebb halk zene, termetén teljes összhang, egészség, határozottság s tevékenység ömlött el, földnek feszülő lába szilárd, de hajlékony volt; heves vagy lassú

járás-keleése egyaránt kellemdús volt, fürge, mint egy nympaha, s büszke, mint egy királynő; most elbűvölő, majd parancsoló vagy gúnyoros, szóval nem tett egyetlen mozdulatot, mely kellemmel ne párosult volna. Midőn e sorok írója reá gondol, újra ifjúnak érzi magát, a szépség eszményképe tűnik föl emlékében.

Így jött Beatrix, Esmond üdvözlésére, a lép-
csőkön alá, egyik gömbölyű fehér kezével ruháját fogva, a másikban a méceset tartva maga előtt.

— Piros harisnyáit s fehér czipőit húzta föl —
szólt mylord még mindig nevetve. — Értjük, szép
kisasszony! így akarja kegyed lépre csalni a kapi-
tányt! — A lány mosolytól ragyogó képpel köze-
ledett Esmondhoz, ki egészen a szép szemek né-
zésébe mélyedett el. Előre hajlott fővel ment az
ifjú felé, mintha csókot akarna tőle kapni, mint
régén, midőn még kis lány volt.

— Megálljon — szólt Beatrix — igen nagy
vagyok már arra! Isten hozta, Harry bátyám! —
miközben a legkellemesebb mozdulattal csaknem
a földig hajolt meg előtte a kis hamis, a legragyogóbb
pillantással s édesebb mosolylyal tekintve
reá. Mintha lényéről szerelem sugárzott volna.
Harry oly kéjjel csüngött rajta, mint Milton írja
le a legelső szerelmest.

— N'est ce pas? — szólt mylady, halk, édes
hangon, s még mind az Esmond karjába fo-
gódzva.

Esmond meghökkenve s kipirulva nézett kö-

rül, midőn úrnője derült tekintetével találkozott, Mig a filia pulchriort bámulta, egészen megfeledezett a grófnőről.

— Jobb láb előre, lábujj kifelé, így, most bókolj s mutasd meg piros harisnyáidat Trix. A csat ezüst rajtok, Harry! Az özvegy ajándékozta. Azért ment föl szobájába, hogy fölhúzza — kiált mylord.

— Nem hallgatsz? te oktondi — szólt a miss, esőkaival fojtva el testvérét, aztán anyjához kellett szaladnia, s megcsókolnia azt, mialatt mamája válla fölött folytonosan Harryra nézett. S bár nem csókolta meg az ifjút, mindkét kezét neki nyújtá, aztán annak egyik kezét az övéivel megragadá s szólt: Harry, nekünk oly jól, de oly jól esik, hogy ön eljött!

— Erdei szalonkát eszünk ebédre — szólt mylord — ujuju! A mai prédikáció egészen kiéheztetett.

— Ma december 29-dike, s Harrynk megjött.

— Ujuju, Pincot néne! — szólt közbe újra mylord, a kedves grófnő ajkai pedig egy imát látszottak rebegni. Úgy akarta, hogy Harry vezesse Beatrixet az ebédlőbe, maga a kis viscount karját választotta.

Az ebédre Tusher Tom is azonnal megérkezett, az ötös társaságból legalább négynek nem valami különös öröme. El is ment, mihelyt a csemegére került a sor, s akkor Esmond, a kandalló ropogó tüze mellett, míg úrnője, vagy Beatrix

a piruló szépség, poharát töltögeték, elbeszélte, hogy s mint folyt a hadjárat, ez volt a legélvezetesebb est, melyet életében töltött. A nap már rég feljött volt, midőn Esmond fölkelt, oly mély, édes és üdítő volt álma. Úgy ébredt fel, mintha egész éjjel angyalok örködtek volna ágya mellett. S hiszem is, hogy valaki, oly tiszta s szeretetteljes, mint egy angyal, imájában áldást kért a Harry álmára.

Másnap reggel, bevett szokás szerint, a káplán úr isteni tiszteletet tartott a walcote-i kis családi körben, s Esmond úgy vette észre, hogy Beatrix nem nagyon figyel Tusher buzdításaira, mert szemei szanaszét kalandoztak a könyörgés alatt, legalább Esmond, valahányszor fölpillantott, mindig találkozott velök. Lehet, hogy az ifjú maga sem igen hallgatott ő tisztelendőségére. «Ilyen lett volna életem» — gondolá magában — «ez lett volna teendőm mostantól késő vénségemig. S nem kellemes egy hivatás lett volna-e, drága barátaimmal lennem és soha meg nem válnom tőlök? Míg — míg a választott kedves megjön, s elviszi a szép Beatrixet» — s a Tusher Tom beszéde, mely igen tudós s megragadó lehetett, nagyobbára elveszett szegény Harryra nézve, a választott kedves gondolatára, ki a szónokot egészen kiützte fejéből.

A könyörgés alatt Beatrix kevéssel Esmond előtt térdelt. A piros harisnyákat szürke színűek, s fekete cipők válták föl, melyekben azonban ép

oly jól vették ki magukat lábai. A tavasz minden rózsája sem versenyezhetett volna arczsine derüjével, Esmondnak úgy tetszett: soha sem látott szemeinek verőfényes ragyogásához foghatót. — A grófnő bágyadtnak látszott, s arca halvány volt, mintha virrasztott volna.

Beatrix kisasszony észrevette a gyöngélkedés e jeleit anyján, s sajnálkozott rajta. «Vén asszony vagyok már», szólta a grófnő gyöngéden mosolyogva, «nem remélhetem, hogy oly ifjat mutassak, mint te, kedvesem.»

— Ha száz évig él, sem fog oly jól nézni ki, mint te anyácskám — szólta mylord átölelve anyja derekát, s kezét megcsókolva. — Ön is oly csúnyának lát-e, rokon? — kérde Beatrix egészen Esmondhoz fordulva, s gyönyörű arca oly közelségbe jött az ifjú állával, hogy puha illatos haja érinté azt. A mint szólta, Esmond karját illette ujjaival, ki másik kezét a Beatrixére tevte.

— Én kegyed tükréhez vagyok hasonló — felelt az ifjú — s ez nem hizeleghet.

— Azt akarja mondani, kedvesem, hogy mindig rajta van a szemed — jegyzé meg tréfásan anyja. — Erre Beatrix visszapattant Esmondtól, anyjához szaladt, megcsókolta s kis kezével bedugta a mama száját.

— Jól is esik Harryra nézni — szólta a grófnő az ifjúra vetve szeretetteljes tekintetét.

— Ha jól esik boldog arcot látni, az enyim az — felelt Esmond. Mylady ament mondott erre,

s fölsóhajtott. Esmond azt hitte, hogy elhunyt férje emléke merült föl újra lelkében, s az tett szemrehányást jókedvéért, mert mylady arczáról eltűnt a mosoly, s ismét a búskomor tekintet lépett helyébe.

— Ej, Harry, be pompásan áll neked ez az ezüstszegélyű vörös kabát, s a fekete paróka! — szólt mylord. — Anyám! meguntam már saját hajamat viselni. Mikor lesz nekem parókám? Harry, hol szerezted nyakkendődet?

— Az özvegy grófnőtől kapott csipkéből készült — felelt Harry — tőle kaptam még egy sereg más csecsebecsével.

— Az özvegy grófnő nem oly rossz asszony — folytatá mylord.

— Nem oly, nem oly piros, mint a milyenre festi magát — egészíté ki Beatrix kisasszony.

Fivére hahotába tört ki. «Megmondom, mit beszéltél róla. Istenemre, Trix megmondom.»

— Úgy is tudni fogja ő, hogy a te fejedből nehezen kerülhetett ez élez, mylord — felelt Beatrix kisasszony.

— Ne veszekedjünk mindjárt az első nap, hogy Harry hozzánk jött, ugy-e anyám? — szólt az ifjú gróf. — Próbáljuk meg, hátha harcz nélkül virradhatnánk az új évre. Végy ebből a karácsonyi lepényből! itt van a söröskancsó is; nem Pincot hozza a teát.

— Melyik tál tetszik kapitány úrnak? — kérde mistress Beatrix.

— Azt mondom én neked, Harry — folytatá mylord — hogy reggeli után megmutatom lovaimat; estvére hálóval madarászunk, s hétfőn Winchesterben kakasviadal lesz a sussex-i és hampshire-i gentlemane-ok közt, szereted-e te, Harry, a kakasviadalt? Tíz fontban megy a fogadás és ötven fontban a döntő viadal, melyben huszonegy kakas vesz részt.

— S te Beatrix, mit tudsz rokonunk mulattatására? — kérdé mylady.

— Hallgatni fogom elbeszéléseit — felelt Beatrix — tudom, hogy ezer mondandója van. Már féltékeny vagyok a spanyol hölgyekre. Szép volt az a cadix-i apácza, kit a katonáktól megmentett? Az ön legénye említette tegnap estve a konyhában, s Betti lányasszony elbeszélte nekem ma reggel, mikor hajamat rendezte. Azt mondja, hogy ön aligha nem szerelmes, mert az egész éjet a fedezeten töltötte volt s egész nap verseket írkált naplójába. — Harry arra gondolt, hogy ha tegnap nem volt miről verset írjon, ma alkalmas tárgyra talált, s hogy a költők minden Lindamirái, s Ardeliái felényire sem oly szépek, mint a fiatal teremtés, ezt azonban csak gondolta, de nem mondta, bár egy valaki ezt is megtette helyette.

Kedves úrnője t. i., miután a vacsorának vége lett, s a fiatalok elhúzódtak, Esmondal gyermekeiről, jellemökről, s az általok benne költött remények- és aggodalmakról kezdett beszélni. —

«Addig, míg itthon s anyjok körében vannak — kezdé mylady — nem féltém őket, csak akkor aggódom miattok, ha kiléptek a világba, hová nem követhetem őket. Beatrix jövő évben elkezdí szolgálatát. Hallhatott valami mende-mondát Blandford hercegről. Mindkettő gyermek volt, s az egész csak pletyka. Jól tudom, hogy nénem-asszony nem engedné meg fiának, oly szegény lányt venni nőül, mint Beatrixem. Alig van egész Európában hercegkisasszony, kit fiához, vagy saját nagyravágyásához illőnek találna.»

— Egész Európában sincs hercegkisasszony, ki Beatrixxel mérközhetnék — szólt közbe Esmond.

— Szépségben? Nincs, aligha van — felelt mylady. — Rendkívül szép, nemde? Nem anyai részrehajlás vakít el. Figyeltem önre, midőn lányom a lépcsőn lejött, s arcát olvastam önnek. Mi akkor is nézünk, midőn önök nem is képzelik, s élesebben észlelünk, mint önök hiszik, kedves Harrym, s csak imént, midőn költeményeiről volt szó (ön már kis korában is csinos verseket írt), arra gondolt), mily csinos költemény-tárgy volna Beatrix; nincs-e igazam Harry? (Az ifjú lovag felelet helyett csak elpirult.) S valóban az is, s ön nem az első, kit szép arcza lebilincsel. Ilyesmí hamar megesik. Oly szép szemek, mint az övéi, hamar fölismerik búv-erejököt, s korán kezdik azt alkalmazni. — És a szép özvegy éles tekintet vetve az ifjúra, magára hagyta őt.

S úgy is van, egy pár szép szem képes néhány

pillantással meghódítani, leigázni, lánggra lobban-
tani, feledékenynyé tenni s annyira elvakítani a
férfiút, hogy multja rögtön elhomályosul előtte,
s oly becslet tulajdonít nekik, hogy életét adná bir-
hatásukért. Mi a legdrágább barát gyöngéd sze-
retete e kincshez képest? Lehet-e oly erős az
emlék, mint a vágy, a jóllakás, mint az éhség? a
hála, mint a sóvárgás? Láttam királyi gyémán-
tokat Európa kincstáraiban, s elgondoltam, minő
háborúk folytak miattok, mint tettek le, fojtottak
meg érettök, vagy váltottak ki velök mogul ural-
kodókat, mint dobtak ki értök milliókat; hány
merész emberélet pusztult el a kis fénylő játé-
szerek kiásásában, melyeket nem becsülök többre
kalapom csatjánál. S más fénylő, s tiszta vizű
csekélységek is vannak, mikért mindig hajba kap-
tak s ölték egymást az emberek, mióta csak
ember él e földön, s melyek csak egy pár évtizedig
tartanak, mert ekkor tűzők kialszik. Hol vannak
most a drága kövek, melyek Cleopatra homloka
alatt villogtak, vagy Heléne szemeireiben ra-
gyogtak?

Másnap Esmond Walcote-ra érkezése után
Tusher Tom néhány napra szünidőt kapott s leg-
jobb ruháját s övét vevén magára, elment udva-
rolni azon fiatal nőnek, kit ő tisztelendősége tisz-
teletes asszonynyá akart tenni, s ki, a mint kisült,
nem grófhölgy, hanem egy southampton-i serföző
özvegye volt, pár százezer font hozománynyal,
mert a derék Tom oly derekasan tudta szívét

fegyelmezni, hogy maga Vénus sem lett volna képes azt meglehetősen nászajándék nélkül mozgásba hozni. Tom tehát fontolva haladó paripáján utra kelt, hogy botorkálva ügető szerelmének éljen, s így Esmondot kedves úrnőjének, lányának s a fiatal grófnak társaságában hagyta; ez utóbbi egészen el volt ragadtatva, nemcsak mert egy régi barátját láthatta, hanem azért is, hogy nevelőjétől s a latin könyvektől egy időre megszabadulhatott.

A fiú dolgokról és személyekről s nem kis mértékben magáról is egész őszinteséggel beszélt, könnyű volt észrevenni, hogy őt s nővérét anyjok gyöngéden szereti, bár folyton folyt közöttök a harez a fölött, hogy melyiké legyen az első hely az anyai szívből, s bár a kedves hölgy mindig azt állítja, hogy mindkettőt egyenlően szereti, nem volt nehéz átlátni, hogy Ferike az anya kiválasztott becéje. Most is úgy uralkodott az egész ház fölött, kivéve a mindig lázongó Beatrixet, mint mikor a katonásdit játszó falusi fiúkat vezényelte, kiket meg is botozott, még pedig úgy, hogy a legmarkosabb káplár sem különben. A mi Tusher Tomot illeti, ő tisztelendősége oly udvarias s alázatos volt az ifjú gróffal szemben, mint általában minden előkelővel, bármi korú s természetű lett legyen is az. Igazán lehetetlen is volt nem szeretni e fiút, oly nyílt s megnyerő volt modora, szépsége, vidámsága, csengő nevetése s gyönyörű hangja. A hová csak ment, mindenkit megnyert,

mindenkin uralkodott. Azt hiszem, hogy nagy-
atyja az esperes, s a zsörtölődő, vén Pincot asz-
szony ép úgy rabjai voltak neki, mint anyja; sőt
Esmond is meghajolt azon bizonyos büverő előtt,
melylyel a gyermek birt, s csak úgy szolgálta őt,
mint a család többi tagja. Már csak az egyszerű
vele létben s beszélgetésben is több örömet élvez-
zett Harry, mint más férfiak közt, bármily jeles
elbeszélők, vagy szellemdúsak voltak is. Jelenléte,
mint a nap, megvilágította a termet, hová be-
lépett, nevetése, csevegése, nemes szépsége s
ragyogó tekintete jó kedvre hangolták s elbűvöl-
ték a társaságot. Ha a legkisebb nélkülözésről
volt előtte szó, részvevő s jótékony keze mohón
nyúlt erszényéhez. Midőn pár évvel később, még
mint gyermek, a világba lépett, a nők annyira
szerették s kényeztették őt s annyi esztelenséget
követtek el miatta (természetesen ő is érettök),
melyek Rochester pályájára emlékeztettek s túl-
tettek Grammont minden diadalain. Még hitelezői
is szerették; s a legköszívübb uzsorás s a szép-
nem néhány szigorúbb tagja sem tudott tőle sem-
mit megtagadni. Nem volt elmésebb másoknál,
de a mit mondott, azt úgy mondta, s oly kifeje-
zéssel kísérte, mint kívüle senki. Magam láttam,
hogy a brüsseli színház előcsarnokában a nők
körülserglették, s míg a színházban volt, több
ember nézett s figyelt reá, mint a játzókra, s
emlekszem, hogy midőn Ramillies-nél sebet ka-
pott s elesett, egy magas, köpczös, vörös-hajú

skót örmester eldobta alabárdját, sirva fakadt, mint egy asszony, mint gyermeket ölelte föl, s úgy vitte ki a tűzből. A fiú és nővér a lehető legszébb pár volt, kit valaha láttam, bár, miután a gróf kiröppent az anyai fészekből, csak ritkán jöttek ismét össze.

Két nappal azután, hogy Harry megérkezett, épen ó-esztendő utolsó napján, mely Esmondnak oly kedves volt, hogy élvezhetéséért nem bánta minden előbb kiállott s elfeledett szenvedéseit, épen asztalnál ültek, midőn mylord megtöltötte poharát, s fölszólítva Harryt, hogy példáját kövesse, nővérét mint «marquisné» köszöntötte föl.

— Marquisné! — kiálta fel Harry fájdalmas meglepetéssel, mert kíváncsi s féltékeny vala már egyaránt.

— Sületlen beszéd, mylord — szólt fejét rázva Beatrix. A grófnő egy perczig Esmondra veté tekintetét s aztán lesütötte szemeit.

— Blandford marquisné — magyarázá Ferike — hát te nem tudod? nem mondta a vörös sárkány? (Mylord ezen s ehhez hasonló nevekkal szokta a chelsea-i özvegyet megtisztelni.) Blandfordnak egy fürtje van az ő hajából, a hercegnő rajtakapta, hogy Beatrix kisasszony előtt térdelt, nyakon ütötte a kis herceget, s meghagyta dr. Harre-nak, hogy verje meg.

— Bár tégedet is megverne Tusher úr — szólt Beatrix.

My lady csupán e megjegyzést tevé: «Remé-

lem, Ferencz, hogy a házon kívül nem fogod e balgaságokat elbeszélni.»

— De, becsületszavamra, igazak; nézd csak anyám, mint elkomorult Harry, s mint elpirult Beatrix, olyan vörös lett, mint ezüstcsatos harisnyái.

— Úgy hiszem, legjobb lenne, ha itt hagynók az urakat, hogy bor mellett kibeszélhessék magukat — szólt Beatrix, büszkén, mint egy ifjú királynő emelkedve föl, s miután suhogó, lengő ruháját helyre egyengette, anyjától követve kiment a szobából.

Castlewood grófnő ismét Esmondra pillantott, midőn lehajolt, s megcsókolta Ferikét. «Ne beszélj ily balgaságokat, gyermekem — inté a fiút — ne igyál sokat; Harry soha sem szerette a bort.» S ő is kiment fekete ruhájában, szép, gyöngéd arczáról még egy pillantást küldve vissza az ifjúhoz.

— Becsületesemre! igaz — szólt Ferike, úriasan szürcsölve borát. — Mit szólsz ehhez a lissabonihoz? valódi Collares. Sokkal jobb annál a porternál; egyik spanyol hajóról kaptuk, mely tavaly Vigó-ból jött, anyám vette Southamptonban, mert a hajó ott állott, a hajót Rose-nak, kapitányát Hawkins-nek hívták.

— Úgy? hisz én is azon a hajón jöttem — szólt Harry.

— Akkor egy jó embert s jó bort hozott nekünk — jegyzé meg mylord. — Csak az az átkozott folt ne lenne születéseden Harry.

— S miért? — kérde a másik.

— Gondold el, ha a sereghez megyek, oda pedig minden gentleman elmegy, s eltalálok esni, ki fog a nőkre gondot viselni? Trix nem otthonülő; anyám szerelmes beléd, igen, én azt hiszem, hogy anyám szerelmes beléd. Míg oda voltál, mindig dicsért, mindig rólad beszélt, mikor aztán Southamptonba ment a hajó elébe, meggyőződtem, hogy igazam van. De magad is átlátod, hogy ez lehetetlen; a mi családunk a legrégiebbek egyike Angliában, mi a Hódítóval jöttünk be, csak bárók voltunk, de mit tesz ez? ezt csak reánk tukmálták. Első Jakab erőszakolta dédősünkre. Mi felül állunk a czímeken, nekünk, ősi angol nemeseknek, nincs szükségünk reájuk; a királynő mindennap üthet valakit herceggé. Nézd Blandford atyját, Churchill herceget, s Jennings hercegnőt, mik most is, hogy úgy fintorítják reánk orrukat? Hol voltak ők akkor, mikor a mi ősünk Azincourtnál Henrik király mellett lovagolt, s Poitiers után a francia király poharát megtöltötte? Szent Györgyre! uram, miért ne vehetné el Blandford, Beatrixet? Szent Györgyre! el fogja venni Beatrixet, vagy számon kérem tőle, hogy miért nem teszi! A legelőkelőbb angol családokba házassodunk, s csupán a legelőkelőbbekbe. Te Esmond vagy, rokon, de születésedről nem tehetsz. Igyunk még egy kancsóval! Hogyan! nem iszol többet? Ennek is én ittam meg három negyedét. Nem egy estye iddogáltam atyámmal; férfiasan hű voltál

hozzá, Harry. Nem hagyta cserbe véredek, szerencsétlenségedről nem tehetsz, tudod, arról senki sem tehet.

Harry mondá, hogy úrnőjéhez akar bemenni theára. Az ifjú lord kipirult arczzal s magas hangon dudorászva kiment a szobából. Esmond hallotta, hogy azonnal magához szólítá kutyáit, dédelgette őket, beszélt hozzájuk, s minden pillantása, mozdulata, hangjának s járásának saját-szerűsége, a meghalt grófra, atyjára emlékeztetett.

Így telt el a Sylvester-est, s a társaság jóval éjjel előtt eloszlott, mert Castlewood grófnőnek kétségkívül más újévi esték jutottak eszébe, melyeken szintén folyt a pohárköszöntés, s sorra járt a tréfa annak társaságában, ki előtt most már minden múlt, jelen s jövő év egyenlő! s így nem volt kedve most gyermekeivel virrasztani s várni el, míg a székesegyház harangjai az 1703-dik év születését hirdetendik. De Esmond hallotta a harangszót, midőn szobájában a befütött kandalló mellett gondolatokba merült, hallgatta az elhaló hangokat, s ablakából kinézett a városra, s az egyház szürke tornyaira, s mely felettök terült, a hideg égre, csillogó-villogó csillagaival.

E tündöklő gömbök látása kétségkívül más lángokat juttatott eszébe. «E szerint már lángra gyújtottak valakit szemei — tünődék Esmond — de kit? ki tudja ezt nekem megmondani?» Szerencsére ott volt a kis rokon, s Esmond tudta, hogy

nem lesz nehéz feladat Beatrix történetét, a gyermek őszinte beszédéből, megtudni.

NYOLCZADIK FEJEZET.

Családi terécselés.

A mit Harry rokonában, a szép gyermekben leginkább bámult, s mi előtt meghajolt (mert miért daczolt volna vele?) azon nyugodt pártfogóskodás volt, melyet az ifjú gróf oly önelégültséggel gyakorolt, mintha a parancsolás kétségbevonhatatlan jogai közé tartoznék, s az egész rangján aluli világnak térdet, fejet kellene Castlewood gróf előtt hajtania.

— Ismerem állásomat, Harry — mondá a gróf. — Nem vagyok kevély, a winchesteri iskolában a fiúk azt mondják, hogy az vagyok, de hidd el, nem vagyok kevély. Egyszerűen Castlewood Ferencz Jakab gróf, s irländi peer vagyok. Lehettem volna, — tudod-e ezt Harry? — Esmond Ferencz Jakab angliai marquis és gróf. Az előbbi gróf visszautasította azon címet, melyet keresztatyám, az előbbi király ő felsége ajánlott volt neki. Ezt neked tudnod kell, mert családunkhoz tartozol, mit tehetsz te, kedves Harry pajtás, törvénytelen születésedről, de ennek daczára is a legelőkelőbb angol családok egyikének vagy tagja. Nem hagyta el atyámat, s Istenemre, én sem

hagylak el tégedet. Mig Castlewood Ferencz Jakab grófnak egy garasa lesz, addig soha sem léssz barát nélkül! Most az 1703-ik évben vagyunk, 1709-ben leszek ért-korú. Ekkor visszamegyek Castlewoodra, ott fogok élni; fölépítem a házat. Vagyonom addig meglehetősen jó karban lesz. Az előbbi gróf rosszul gazdálkodott vagyonomban, s nagyon rossz állapotban hagyta reám. Anyám szegényesen él, mint láthatod, s engem nem tart úgy, a mint a három királyság peer-jéhez illenék, mert csak két lovam van, egy nevelőm s egy cselédem, ki lovász s legény egy személyben. De majd ha ért-korú leszek, nyélbe ütöm én e dolgokat, Harry. Házunk olyan lesz, milyennek lenni kell. Te mindig eljössz Castlewoodra, nemde Harr? Két udvar-szoba mindig készen lesz számodra, s valaki keresztül talál nézni, az eb . . . ! bizd rám, majd elbánok vele. Korán fogok házasodni, Trix nagy valószínűséggel már akkor herczegnő lesz, mert, mint tudod, Harry, ő magasságát minden nap leütheti egy ágyugolyó.

— Hogyan? — kérde Harry.

— Pszt, kedvesem! — csitítá mylord viscount. Te a családhoz tartozol, s szent Györgyre! hí vagy hozzánk, neked mindent elmondok. Blandford nőül fogja őt venni, vagy — s ekkor kis kezével kardjára ütött — érted a többit. Blandford tudja, hogy kettőnk közül melyik a jobb vívó. Gyiklesővel, pallossal, vagy ha úgy akarja, karddal és törrel megverem. Mérköztem már vele,

Harry, s tapasztalta, hogy velem nem lehet tréfálni.

— De csak nem azt akarod evvel mondani — szólt közbe Harry elnyomva nevetését, de nem bámulatát — hogy Blandford herceget, a királyság első emberének fiát karddal kényszerítheted arra, hogy nővéredet nőül vegye.

— Azt akarom mondani, hogy anyai ágon unokatestvérek vagyunk Blandforddal, bár ezzel nincs mit dicsekedni, hogy egy Esmond nem áll alább, mint egy Churchill, s ha a király visszajő, Esmond marquis testvére vetekedhetik akár-melyik angol nemes lányával.

— Egész Angliában csak két marquis van, Herbert Vilmos, Powis marquis és Ferencz Jakab Esmond marquis; most figyelj rám, Harry, esküdj meg, hogy erről senkinek egy szót sem szólsz. Add nemesi becsületszavadat, mert nemes vagy te, habár — —

— Jól van, jól — szólt Harry kissé türelmetlenül.

— Nos hát, mikor az előbbi gróf szerencsétlensége után anyám Londonba ment velünk, hogy büntetést kérjen mindnyájakok fejére (a mi Mohunt illeti, ezt oly bizonyosan megölöm, mint hogy Esmond Ferencz gróf a nevem), unokanénénk Marlborough hercegnőhöz szállottunk, kivel régóta viszályban valánk. De midőn szerencsétlenség ért, pártunkat fogta, az özvegy grófnő is pártunkat fogta, s te is. Mi tehát, míg anyám a volt

oraniai herceghez kérelmezni járt, soha sem fogom őt királynak hívni, s míg te fogva voltál, Marlborough hercegnél voltunk, ki csak rövid ideig volt hon, mert Hollandiába ment a sereghez. Ekkor, de ugy-e, Harry, nem beszéled el senkinek?

Harry újra intett fejével, hogy titoktartó lesz.

— Itt hát, tudod, egymást érte a tréfa, Marlborough hercegnő igen szeretett minket, s azt mondta, hogy én az ő apródja leszek, Beatrixet pedig becsinálta udvarhölgynek, aztán míg anyánk szobájában fenn sirt, mi mindig vigan szoktunk lenni, a hercegnő csókolt engemet s a lányai is. Blandford meg rettenetesen beleszeretett Trixbe, s ennek sem volt ellenére a fiú, egyik nap Blandford megcsókolta Trixet egy ajtó mögött, hidd el, a fiú kezdte, a hercegnő rajta kapta őket s Trixnek és Blandfordnak is olyan nyaklevest adott, sajnálom, hogy nem láttad! Aztán azt mondta, hogy tüstént takarodjunk, s gorombáskodott anyámmal, mintha tudtával történt volna a dolog, pedig ez nem igaz, szegénynek mindig csak atyám volt az eszében. Így jöttünk le ismét Walcote-ra. Blandfordot bezárták, s nem volt neki szabad Beatrixet látnia. De én hozzá fértem. Végig csúsztam a csatornán, s az ablakon át be a szobába, a hol sirdogált.

— Marquis! — szólék hozzá, midőn az ablakot kinyitotta s besegített rajta — ön tudja, hogy nekem

kardom van — mert magammal vittem volt kardomat.

— Oh viscount — felelt ő — oh legkedvesebb Ferikém! s karjaimba vetve magát sirva fakadt. Úgy szeretem Beatrix kisasszonyt, hogy ha enyim nem lesz, meghalok.

— Kedves Blandfordom — mondám én — ön még fiatal a házasságra, — mert még csak tizenöt éves volt, s mint tudod, Harry, ily korú ficzkó nehezen nősülhet.

— De várni fogok akár húsz évig is, ha kellek neki — szólt Blandford. — Soha, de soha sem fogok mást venni nőül mint őt. Nem, még egy herzegkisasszonyt sem, bár mindig azt akarnak velem elvételni. Ha Beatrix várni fog reám, Blandfordja ime örök hűséget esküszik neki. S egy czédulát írt, mely tele volt helyesírási hibákkal, mert így írta: Kész vagyok véremel mekpetsétellni, pedig ezt, a mint tudod Harry, nem így kell írni; ebben fölfogadta, hogy nem vesz mást nőül, mint méltóságos Esmond Gertrud Beatrix kisasszonyt, legkedvesebb barátja, Ferencz Jakab, negyedik Esmond gróf egyetlen nővérét. Ekkor aztán egy fürtöt adtam neki a Beatrix hajából.

— Egy fürtöt az ő hajából — kiáltott föl Esmond.

— Igen. Beatrixtól kaptam ép az nap, hogy a herzegnövel a harc történt. Nekem bizony nem kellett s így neki adtam. Elváláskor megcsókoltuk egymást, s így szóltunk: «Isten veled, testvér!»

A csatornán újra kimásztam, s még az nap estvé haza indultunk. Blandford Cambridgebe ment a királyi egyetemre, magam is nem sokára Cambridgebe megyek, s ha ígérését be nem váltja (mert csak azon egyszer írt), tudja hogy kard van oldalamon. Jöszte Harry, gyerünk a winchesteri kakasviadalra.

— . . . De mondok egyet — tevé hozzá nevetve, egy kis szünet mulva — nem hiszem, hogy Beatrixnek megrepedne a szíve miatta. Isten mentsen! Mihelyt férfit lát, azonnal kaczer szemeket vet reá, s csak egy hónapja, hogy az ifjú Queen's Crawley-i Crawley Wilmos, Alresford Henley Antallal párbajt vívott miatta a winchesteri bál alkalmával.

Harry úr ez éjjel teljességgel nem aludt oly nyugodtan s édesdeden, mint az első két éjen Walcote-ra érkezése után. «É szerint — gondolá magában — a szép szemek már másra vetették pillantásaikat, s a gyönyörű ajkak, vagy legalább arcok, elkezdtek hivatásukat, melyre alkotva vannak. A lány még nincs tizenhat éves, s már is van úrfi, ki tőle kapott hajfürte fölött sírdogál, egy ifjú s két vidéki földesúr kész egymás torkát metszeni a vele tánczolhatás előnyéért! Nem vagyok-e bolond, hogy e szenvedélyt dédelgetem, hogy ez ostoba lángban perzselem szárnyaimat? Szárnyaimat, mondhatnám inkább mankóimat. Igaz, hogy csak nyolcz év a különbség köztünk, de az életben harmincz évvel vagyok idősebb

nála. Hogy is tudtam remélni, hogy esetlen modorommal s redős homlokkal neki, az angyali lénynek, valaha megtetszhetem. S ha még annyi érdemet, s még oly fényes nevet szerzek is magamnak, akkor is meg fog-e engem hallgatni? Neki marquisenének kell lennie, én pedig névtelen fattyu maradok. Oh jóltevőm! kedves jóltevőm!» szólt, heves fájdalomérzettel gondolva a fogadásra, melyet haldokló urának tett; «s oh drága kedves úrnőm! meglesz-e elégedve az áldozattal, melyet a szegény árva tesz érted, kit te szeretsz, s ki úgy szeret tégedet?

És most egy kínzóbb kísértés állott be. «Csak egy szavamba, egy leleplező hangomba kerülne — gondolá — s mindez megváltozhatik: de nem, esküt tettem jóltevőm halálos ágyánál. Érette s övéiért, s a régi jó idők emlékeért tettem ez ígéretet, adjon a kegyes ég nekem erőt, hogy megtarthassam fogadásomat!»

Másnap, midőn a reggelinél barátjaival összejött, bár semmi jellel el nem árulta lelkiállapotát, s erőlködött a szokottnál vidorabb s mulattatóbb lenni, mégis észrevette zavarát kedves úrnője, ki nek szemeit Esmondnak semmi változása ki nem kerülte, mert a reggeli alatt többször aggódó tekintettel fürkészte, s midőn az ifjú később szobájába ment fel, nyomban követte őt, s ajtaján kopogott.

Mihelyt belépett, bizonyosan az egész dolog világos lett előtte, mert ifjú lovagunkat, ki az éjjel

elhatározta volt; hogy rögtöni visszavonulással menekül e kísértés elől, bõröndje rendezésével foglalkozva találta.

A grófnő gondosan becsukta maga után az ajtót, háttal neki támaszkodott, s rendkívül halványan, karjait maga elé terjesztve, nézett az ifjúra, ki bõröndje mellett térdelt. «Ily hamar idehagy bennünket?» kérdé.

Harry fölemelkedett térdéről, elpirult, talán mert mintegy tetten kapva, fedezték föl szándékát, megragadta s megcsókolta úrnőjének azt a szép kis kacsóját, melyen nászgyűrűjét hordta.

Legjobb, ha azt teszem, drága úrnõm — felelt Harry.

— Tudtam már a reggelinél, hogy el akar menni. Én — én azt hittem, hogy még maradhatna. Mi történt? Miért nem maradhat tovább velünk? Mit mondott önnek Ferike? tegnap éjjel késõig beszéltek együtt.

— Csak három napi szabadsággal távoztam Chelsea-bõl — felelé Esmond lehetőleg jó kedvvel. Nagynéném — megengedi, hogy így hívjam — úrnõm most, neki köszönöm hadnagyi rangomat s paszományos kabátomat. Nagyon benn vagyok nála; új tábornagyom holnap Chelsea-ben fog ebédelni, Lumley tábornagy õ nagysága, ki hadsegédének nevezett ki, s kit ott kell fogadnom. Im az özvegy grófnõ levele; tegnap estve hozta a posta, de nem említettem, hogy ne zavarja utolsó vidám együttlétünket.

My lady a levélbe pillantott, s aztán kissé megvető mosolylyal tette le. «Nincs miért elolvasnom», szólta a grófnő, s valóban jól tette, hogy el nem olvasta, mert a chelseai átírat, mely a szegény özvegy szokott zagyva francziaságával volt fogalmazva, a mondottnál hosszabb szünetet engedett Harrynak. «Notz napod engeteg önek — írta ő nagysága — hogy egészszen megúnya unalmass rogonaid.» «Nincs miért elolvasnom a levelet — ismétlé my lady. Mit beszélt önnek Ferike a mult éjjel.»

— Keveset beszélt, mit nem tudtam volna — felelé Esmond. De elmélkedtem e kevésről, s im ez az eredmény: nekem nincs jogom kedves nagysád a névhez, melyet viselek, s hogy viseltem, azt csak a kegyed elnézésének köszönöm. Ha egy óráig arra gondoltam, miről talán nagysád is gondolkozott.

— Úgy van Harry — felelt my lady — gondolkoztam, s most is gondolkozom arról. Önt örömeztöbb hívnám fiamnak, mint Európa legkitünőbb hercegeét — igen, mint a legkitünőbb hercegeet. Mert hol van férfi, ki oly jó, oly derék lenne s úgy tudná szeretni őt mintön? De vannak okok, melyeket egy anya nem mondhat el.

— Ismerem ez okokat — szólta Esmond, mosolyogva szakítva félbe a grófnőt. Ott van a Queen's Crawley-i Crawley Wilmos, Henley Antal úr, a falusi gavallér, s Blandford marquis ő méltósága, ki mint látszik, a kiválasztott udvarló. Nagysád,

reményelem parancsoland velem, hogy a marquisé ö nagysága színeit viseljem s tánczoljak menyegzőjén.

— Oh Harry, Harry, nem e döreségek rémitnek el engem — szólt közbe Castlewood grófnő — Churchill herczeg még gyermek, s lángolása Beatrixért merő ifjúkori bolondság. Szülői örömebb kisérnék a temetőbe, mintsem megengedjék, hogy rangján alól nősüljön. S azt hiszi ön, hogy annyira megaláznám magamat, hogy kolduljak egy férjet Esmond Ferencz leányának, vagy megengedném, hogy gyermekem becsempésztessék ama gögös családba, háborúságot támaszszon szülők és fiú között, s mint alárendelttel bánjanak vele? Én is, Beatrix is megvetéssel gondolnánk ily silányságra. Oh Harry, nem önben, Beatrixben van a hiba. Mindkettőjököt ismerem s szeretem, kell-e most pirulnom e szeretetért? Nem, soha, nem is ön a méltatlan, drága Henrikem! s szegény Beatrixem az, kiért reszketek, kinek makacssága rémületbe ejt, kinek féltékenységét (mondják, hogy én is voltam féltékeny, de áldom érte Istenemet, már kigyógyultam e bűnből) s hiúságát sem intéseim, sem könyörgésem nem képesek kiirtani, csupán a szenvedés, tapasztalás és később a megbánás eszközölheti azt. Oh Henrik! e lánynyal nem lehet boldog a férfi, ki őt szereti. Menj fiam, hagy el őt. Szeress mindig bennünket, s emlékezzél jó indulattal reánk; a mi engem illet kedvesem, tudod

hogyan e ház körében van mindaz, mit a világon szeretek.

Igazaknak találta-e Esmond élte későbbi szakában e szavakat, melyek úrnőjének bús szivéből fakadtak? Igaz, hogy figyelmeztetve volt; de úgy gyanítom, hogy előtte és utána mások is voltak még figyelmeztetve, s az intésnek ő is csak annyi hasznát vette, mint az emberek nagyobb része.

Az ifjú gróf rendkívül búsult, midőn meghalotta, hogy Harry nem mehet vele a kakasversenyre, mivel Londonba kell utaznia, de kétségkívül megvigasztalódott, midőn a hampshirei kakasok lettek a nyertesek, végig nézte mindenik versenyt, s annak rendi szerint ujjongott a sussexi gentlemanok vereségén.

A mint Esmond a város felé lovagolt, legénye melleje léptetett s vigyorogva beszélt el, hogy Beatrix kisasszony új köntöst és kék harisnyát vétetett elő, hogy ily öltözetben jelenjen meg az ebédnél, de mihelyt meghallotta a kapitány útra készülését, oly dühbe jött, hogy szobalányát arcul csapta. A Beatrix kisasszony komornája (beszélé a legény) sírva jött a cselédszobába, s arczán még lehetett a pof helyét látni, de Esmond parancsoló hangon utasítá inasát, hogy maradjon hátra s fogja be a száját. Volt neki magának is elég gondolatja, mi az egész úton foglalkoztassa, egy némely szomorú, másrésze kimondhatatlan becses és édes.

Úrnője, kitől egy éve volt távol, ismét drága

úrnője lett. A család, melytől elvált volt, újra családtagnak fogadta őt. A barátságos fényt, mit Beatrix szépsége vetett reá, olyan élvezettel szemlélte, mint a mosolygó madonnák gyönyörű képeit a cadixi kolostorban, hová egy hajós zászlóval volt kiküldve. Hogy úrnője iránt minő érzelmet táplált, nehéz volna megmondani. Boldog volt, hogy láthatta, de nem nagy fájdalommal vált meg tőle, fiúi gyöngédség, s mintegy tiszteletteljes s pártolói szeretet tölté el lelkét, midőn reá gondolt, s közel hozzá vagy távol tőle az napságtól mostanig, mostantól a halálig, s még azon túl is azért könnyörög, hogy e szentelt láng soha ki ne alugyék szivéből.

KILENCZEDIK FEJEZET.

Részt veszek az 1704-iki hadjáratban.

Esmond Londonba lovagolt, s ha az özvegy, váratlan távozása miatt neheztelt reá, annál nagyobb volt öröme gyors visszatérésén.

Azonnal új tábornoka, Lumley tiszteletére sietett, ki igen kegyesen fogadta, részint mert atyját ismerte, s részint mivel — mint szíves volt nyilvánítani — a legjobb jelentést kapta azon tisztől, kinek Esmond úr Vigonál hadsegéde volt. E tél folytában Esmondot hadnagygyá nevezték ki Webb dandárnok gyalog-ezredéhez, mely ekkor ezredesével Flandriában állomásolt; de Lumley

úr kíséretéhez lévén csatolva, csak egy év mulva, az akkor bevezett blenheimi hadjáratból visszatérte után, mehetett Harry saját ezredéhez. A hadjárat korán elkezdődött, csapataink a tél megszünite előtt elhagyták szállásaikat, s a herceg vezénylete alatt megszállották Bonnt a Rajnánál. Ő magassága mély lelkibánattal, karján fátyollal, s gyászoló kísérettel érkezett a sereghez, s ugyanaz a hajó, mely a fővezért szállította át, az ezt megelőző katonaságnak leveleket is hozott, ezek között egyet Esmondnak kedves úrnőjétől, melyet ez nem kis érdekléssel olvasott át.

Az ifjú Blandford marquis, ő magassága fia, ki a cambridgei királyi egyetembe járt (mylord viscount is ide ment volt a Trinitybe, nevelőjével Tusher urral) meghimlőzött s tizenhat éves korában meghalt; így a szegény Ferike tervei, nővére jövője iránt, dugába dőltek, s azon ártatlan, gyermeki szerelem halva született.

A grófnő szerette volna, ha Esmond visszatér, legalább levelei azt sejtették, de ez most, midőn az ellenséggel szemközt állottak, lehetetlen volt, s így fiatal emberünk kivette szerény osztályrészét az ostromból, melyet itt leírni fölösleges, s oly szerencsés volt, hogy sebet sem kapott, s miután a város magát megadta, poharat üríthetett tábornoka egészségére. Egész éven át folytonos szolgálatban volt s eszébe sem jutott, hogy szabadságot kérjen, mint néhány kevésbbé szerencsés barátja, kiket eltiport a november vége felé dühöngött

iszonyú szélvész, mely, mint Addison úr dallá, «imént zúgott át a halvány Britannián», s mely számos nagy hajónkat s 15,000 tengerészünket tette semmivé.

Azt beszélték, hogy herczegünket egészen megtörte a családját ért csapás, de ellenségei tapasztalták, hogy ép úgy képes leverni őket, mint erőt venni fájdalomán. E nagy hadvezér mult évi hadi tetteit, bármily szerencsések voltak is, messze fölülmulta azon fényes győzelem, melyet a következő hadjárat alatt aratott. A fővezér ő magassága Bonnból Angliába ment, sergünk pedig Hollandba vonult vissza, s 1704. ápril havában itt csatlakozott ő magassága ismét csapatainkhoz, melyek Harwichnél szálltak hajóra s Maesland Sluysnál kötöttek ki; innen a fővezér egyenesen Hágába ment, hol külföldi követeket, tábornokokat, s más előkelő személyeket fogadott. A herczeget mindennütt a legnagyobb kitüntetéssel fogadták. Hága-, Utrecht-, Ruremonde- és Maestrichtben a polgári hatóságok elébe mentek, üdvölvésekkel fogadták, a hol megállott díszkapukat emeltek neki, s nagy kísérete számára ünnepélyeket rendeztek. Ő magassága Lüttich és Maestricht között szemlét tartott az egyesült államok hadereje fölött, s azután Bois-le Duc mellett a Churchill tábornagy alatt álló angol csapatokat tekintette meg. Minden készület mint hosszú útra lett megtéve, s a sereg nem kis örömrivalgással hallá a hírt, hogy a fővezér Németalföldön kívül szándékszik a háborút

folytatni s a Mosel felé nyomulni. Mielőtt a maestrichti tábort elhagynók, meghallottuk, hogy a francziák is Villeroy tábornagy alatt úton vannak a Mosel felé.

Május vége tájt a sereg Coblenznél volt, másnap ő magassága a tábornokokkal, kik vele voltak, tisztelgett a trieri választófejedelemnél, ehrenbreitsteini kastélyában, s míg a herczeg az elector nagyszerű lakomáján mulatott, a lovasság s a dragonyosok átkeltek a Rajnán. Mindenütt újság, ünnepély, pompa — egy nagy, dicsőséget aratott seregnek szövetséges országon való átvonulása volt ez, s a legszebb tájakat is tán itt láttam.

A gyalogság s tüzérség lehető gyorsan követvén a lovasságot, Ehrenbreitsteinon alól ment át a Rajnán Castelre, Mainzczal szemben; e városban a herceget, tábornokait s kíséretét a választófejedelem kocsijai várták a kiszállásnál, s ágyúdörgés közt vitték ő fensége palotájába, hol újra nagyszerűen megvendégelték. Bajorhonban Gúdlingen volt kijelölve a sereg gyűlö helyéül, ide indultak különböző utakon az összes angol, holland és dán haderő, s a német segédcsapatok. Churchill tábornagy a gyalogság- s tüzérséggel Heidelbergnél ment át a Neckáron, s Esmondnak alkalmá volt ez egykor oly híres és szép várost és kastélyt látni (bár a francziák Turenne alatt, az utolsó háborúban, összelövdözték s megrongálták), hol nagyatyja a szép, de szerencsétlen vá-

lasztófejedelemnő, első Jakab király lánya szolgálataiban állt.

Mindelsheimban a híres savoyai herczeg látogatta meg vezérünket, s mi kíváncsian tolongtuk körül, hogy ez ünnepelt s rendíthetetlen katonát megpillanthassuk. Csapatainkat csatarendbe állították előtte, s ő bámulatát fejezte ki a nemes angol sereg felett. Végre megláttuk az ellent Dillingen és Lauingen között; a két sereget a Brenz választá el egymástól. A választófejedelem gondolván, hogy ő magassága Donauwörthet fogja megtámadni, legjobb csapataiból egy erős osztályt küldött Darcos grófhhoz, ki Schellenbergnél foglalt állást, hol nagy sánczok voltak fölhányva, s több ezer utász foglalkozott a hely erődítésével.

Julius 2-án ő magassága megtámadta a pontot, minő sikerrel, alig szükség mondanom. A herczeg hat ezer angol és holland gyalogsággal, harmincz század lovassal, s három ezred császári vasassal nyomult előre, maga a lovasság élén menvén át a folyamon. Bár csapataink páratlan bátorsággal s lelkesedéssel intézték a rohamot, s egész az ellenség lövegéig nyomultak előre, tömegesen söpörtetve le azoktól, mégis többször nyomattunk vissza, s nem kerülünk vala felül rajtok, ha a badeni herczeg császáriakkal segítségünkre nem jő, ekkor az ellenséget, mely előttünk meg nem állhatott, nagy mézárálás közben a sánczokig, sőt a Dunáig kergettük, hol a csapatok nagy része, vezéreinek, Darcos grófnak s a választónak pél-

dáját követve, úszással igyekezett életét megmenteni. Seregünk levonult a bajoroktól oda hagyott Donauwörthbe, hol, a mint beszélték, a választó meleg fogadást szánt nekünk, ágyainkban akart megsütöni, mert a birtokunkba vett házak pinczéi szalmával voltak tömve. De bár a kanócokat megtaláltuk, a gyújtogatók elillantak. A városiak megmentették házaikat, s tábornokunk lefoglalta az ellenség minden lőszerkészletét, élelmi szereit s raktárait. Öt nap múlva nagy «Téged Isten» tartatott a Lajos herczeg táborában, a miénkben hála ünnepet ültünk, s a vallásos szertartás alatt a fővezér üdvözlő levelet kapott a savoyai herczegtől, mely ámenként fejezte be az ünnepélyt.

És most, miután Esmond tanuja egy nagy sereg átvonulásának barátságos földön, több német udvar fényének s ünnepélyeinek, egy hevesen vitatott harc küzdelmeinek s a győzelem pompájának, a katonai kötelesség másik oldalát is alkalma volt megismerni. Katonáink ellenséges földre lépve, körül-belül mindent tűzzel-vassal pusztítottak, mindenütt égő gazdaságok, letiport vetések, sikoltó nők, legyilkolt gyermekek s atyák, részeg katonaság, mely könyek, iszony és öldöklés közepette szitkozódik s rivalg. A történelem komoly műzsája, mely oly készséggel írja le a hősök bátorságát s a győzelem nagyszerűségét, miért feledi e baromi, hitvány s lealacsonyító jeleneteket? holott ezek a háborúzásnak jelentékenyen nagyobb részét képezik! Ti angol urak, kik ké-

nyelemben éltek otthon, s hizelgőknek találjátok magatokra nézve, a győzelmi dalokat, melyek hadvezéreinket dicsőítik, ti csinos lánykák, kik a trombita s dobszóra a lépesőn lebotorkáltok, s megéljenzitek a gránátosokat, jut-e eszetekbe, hogy ama mindig ismétlődő jelenetekből áll az egész diadal, melyet bámultok, s kegyelt hőseitek szolgálatainak nagyobb része ilyen? Fővezérünk, kit Anglia s a francziákon kívül egész Európa csaknem imádott, azon isteni tulajdonnal birt, hogy győzelem, veszély, vagy csatavesztés iránt egyaránt érzéketlen volt. A legnagyobb veszély vagy a legmindennapibb szertartás közepett, csatarendbe állított százezer ember, vagy az égő kunyhója mellett főbeütött paraszt előtt, ittas német urakkal, vagy fejedelmi udvarban, a paraszt durva asztalánál, melyen terveit készítette, vagy az ellenséges ágyu-telep előtt, mely tüzet és halált okádott s holttesteket terített körüle, ő mindig hideg, nyugodt és határozott volt mint a végzet. Árulást követni el, vagy magát meghajtani, oly fekete hazugságot mondani mint a stix, vagy bókot ejteni s az időjárásról beszélni, egyaránt nem került semmi fáradságába. Szeretőt tartott s cserben hagyta; rosszul bánt jóltevőjével, vagy segítette, vagy akár meg is ölte volna mindig ugyanazon nyugalommal, s a nélkül, hogy inkább bántaná a lelkiismeret mint Clothót, midőn a fonalat nyújtja, vagy Lachesist, midőn elmetszi. Hallottam a savoyai herczeg tisztjeitől, hogy e

hőst a csatában valami harci láz fogta el, szemei kigyúltak, dühösen ide-oda száguldott, szitkozódott, lelkesített, rikoltozta, uszította harci véreibeit, s maga volt mindig az első a vadászatban. A mi herczegünk oly nyugodt volt az ágyu torka, mint egy társalgóterem ajtaja előtt. Lehet, hogy nem lett volna oly nagy ember, mint a minő volt, ha lett volna szive a szeretetre vagy gyűlöletre, a részvétre vagy félelemre, a szájalomra vagy megbánásra. A legmerészebb tetteket vagy a legmélyelműbb számítását úgy vitte végbe, mint a leghitványabb dolgot, mit ember elkövetni képes; ugyanazon bámulatba ejtő derültséggel hazudott, csalt meg egy szerető nőt, vagy vette el a szegény koldus utolsó fillérét, mert az emberi természet legmagasztosabb s legaljasabb tetteire egyenlő képessége volt.

A seregnél, hol mindenféle politikai pártok, ravasz s eszes emberek bőviben voltak, meglehetősen ismerték természetét, de akkora volt hozzá, mint a világ első hadvezéréhez, a bizalom, annyira hitték és csodálták bámulatos lángelméjét és szerencsésjét, hogy még azok is, kiket fizetésökben köztudomás szerint megrövidített, főemberek, kiket fölhasznált, s azután megsértett (mert kicsit, nagyot, ki hozzá közel jött, eszköznek használt) elvett valamit tehetségükből vagy vagyonukból, a katonától talán vérét vagy ékköves kalapját, egy királytól ezer aranyat, az éhező előörs néhány fillérnyi zsoldjának egy részét, míg fiatal volt, a

nőktől csókot, vagy a nyaklánczot nyakukról, szóval mindent elvett, mit férfitől és nőtől venni lehet, s mint mondám azon isteni tulajdonnal birt, hogy ugyanazon fokú részvételt tudta egy hős s egy veréb elestét szemlélni. Nem mintha nem lettek volna könnyei, e tartalékokat mindig a kellő perczen tudta a küzdőterre állítani, könnyeivel s mosolyával egyenlően rendelkezett, s mindig, valahányszor ez aprópénzre szüksége volt. Úgy tudott hizelegni csizmatisztítójának, mint egy miniszter vagy uralkodó előtt csúszni; képes volt kevély vagy leereszkedő lenni, fenyegetőzni, megbánni, sirni, kezdetet szorongatni, vagy szívedet döfni át, mihelyt időszerintinek látta; s mindemellett a hadseregben azok bámulták leginkább, kik legjobban ismerték, s legtöbbet szenvedtek tőle. Midőn a sorok előtt végig lovagolt, vagy a kellő perczen vágatott az ellenség rohama- vagy tüzelésétől ingadozó dandárhoz, a csüggedező katonák s tiszték az arcán tükröző nyugalmat látva, újra visszanyerték bátorságukat s érezték, hogy vezérok akarata győzhetetlenekké teszi őket.

A blenheimi fényes győzelem után a sereg, s még legkeserűbb személyes ellenségei lelkesülése is az őrjóngésig fokozódott; sőt azon tiszték, kiknek szíve gyűlölettel volt eltelve iránta, ujjongtak neki leghangosabban. Ki is tudta volna ily győzelemtől s ily győzőtől a bámulat adóját megtagadni? Az sem, ki ezeket írja; bármily bölcsésznek tartsa

magát valaki, ha részt vett ez ütközetben, nem teheti, hogy melle büszkeségtől ne feszüljön, midőn arra gondol.

A francziák jobbszárnya Blenheimhez közel, a Cuna mellett volt felállítva. Itt volt Tollard tábornagy főhadiszállása, csatasora közel másfél mértföldnyire nyúlt el Lützingen előtt, fel egy erdős dombra, melynek alján körös-körül negyven lovas százada működött a savoyai herczeg ellen. A francziák egy falut leégettek, az erdő a falunál valóban jobb s könnyebben védhető erőd levén.

E két falu s a francia hadsorok előtt egy két lábnál nem szélesebb patakcsa folyt át egy mocsáron, melyet a meleg időjárás nagyobtára kiszáritott; s csupán ez ér választá el a két sereget; a miénk reggel hatkor jelent meg s állt csatarendbe a francziák előtt, úgy hogy ők sorainkat tisztán láthatták. Ez egész nagy síkság, több órával az ágyúzás megkezdése előtt fekete volt és csapatoktól nyüzsgött.

Az ágyúzás mindkét részen órákig tartott. A francziák ágyúi a hadoszlopok előtt levén felállítva, különösen lovasságunkban, s a császáriakban, kik a jobbszárnyon a savoyai herczeg alatt harczoltak, nagy pusztítást vittek végbe; mert a herczeg sem a gyalogsággal sem a tüzérséggel nem birt előnyomulni, a tért ágyúkkal át nem gázolható árkok s mocsarak metszvéen át.

Dél lett, mire megkezdődött a támadás bal-szárnyunkon, melyet Cutts lord, az angol sereg

legbátrabb és legkedveltebb parancsnoka, vezényelt.

És most, hogy fiatal hadsegédünk a háborúval tökéletesen megismerkedjék, miután két nagy hadsereget csatasorban látott egymással farkas szemet nézni, s azon szerencsében részesült, hogy a csataláncz egyik végétől a másikhoz parancsot vive száguldhattott; a hadi dicsőség nem szokatlan járulékában is részesült, fején sebet kapván — mint vele együtt sok száz bátor legény még — csaknem rögtön a híres blenheimi nap feltünzte után. Kevéssel 12 óra után, miután csapataink a támadásra sok idővesztés s nehézséggel felkészültek, a jobban felállított s számosabb franczia ágyúk iszonyú tüzelése közt, egy angolok- és hesseniekből álló hadtest, Rowe vezérőrnagygyal, ki a legszélsőbb balszárnynkon vezényelt, nagy bátorsággal nyomult Blenheimnak; a vezérőrnagy tiszteivel a hadoszlopok élén ment, s levett kalappal, rendületlenül közeledett az ellenséghez, mely ágyúi- s apró löfegyvereiből iszonyuan tüzelt; erre a mieinknek tiltva volt löfegyvereiket használni, hanem csak lándzsát és szuronyt, ha a franczia pallizádhhoz érnek. Ezt Rowe rendületlen bátorsággal elérte, s kardjával a faművet vágni kezdte, mielőtt azt a mieink megtámadták volna. Őt, ezredesét, őrnagyát s több tisztet abban a perczen lelőtték, s bár csapataink hősi elszánt-sággal, vígan s éljenezve törtek előre, az ellenség védművekből jött öldöklő tüzelés megállítá

rohamukat, s a francia lovasság, mely Blenheimből kirontva, dühös oldaltámadást intézett reájok, tömegesen aprította legénységünket. Három erős s elszánt rohamot intézett gyalogságunk s háromszor veretett vissza, úgy hogy gyalog hadoszlopaink megingottak, visszavonultak, s átmásztak a kis patakon, melyet egy órával előbb oly elszántan léptünk át; a francia lovasság pedig nyomunkban volt, ölve, aprítva bennünket.

De most a győzteseket dühös rohammal fogadta az angol lovasság, melyet Lumley, Esmond tábornoka, vezényelt. Lumley, kinek századai mögött a gyalogok biztos helyre értek, s újra rendbe szedhették magukat, visszanyomta a francia lovasságot, s megtámadta Blenheimot s a mellvédet, mely előtt Rowe s több száz bátor angol halva feküdt. Esmond e perczen túl, s a fényes győzelemről, mit sem tud, mert egy lövés lovastól leterítette őt, hogy sebesülten s eszméletlenül bukott lóva alá, s később nem tudom mikor nyerte vissza eszméletét, de csak hogy fájdalom és vérvesztés miatt ismét elveszítse. Csak a körülé haldoklók nyögésének homályos sejtelve s egy-két zavart, összefüggés nélküli gondolat azon lényre, ki most szívét annyira elfoglalta, s arra, hogy pályájának reményei- s szenvedéseivel itt vége van: ez mind, mire azon időkből valamennyire vissza bír emlékezni. Midőn fölébredt, rendkívüli fájdalmat érzett, mellvértje le volt oldva; fejét le-

génye, a jó, hűséges hampshirei fiu * tartá s keservesen zokogott ura mellett, kit a csatatéren talált s holtnak tartott; a sebész vizsgálta a vállon levő sebet, melyet akkor kellett kapnia, mikor megsebzett lova reá esett. Ekkor már megszűnt a csata a tér ez oldalán, a falu angolok kezén volt, bátor védői foglyok lettek, elszaladtak, vagy a közeli Duna hullámaiba fultak. Ha a hű Lockwood fel nem keresi urát, vége lett volna Esmondnak, s ez önéletiratnak is. A kalózok kifosztották a téren fekvő holtakat, s Lockwood puskatusával ütött agyon egy ily udvarias rablót, ki Esmondot kalapja, parókája, erszénye s az özvegytől kapott ezüstveretű pisztolyaitól megkönnyítette, s épen zsebeiben motozott, hogy valami értékesre tegyen még szert, midőn Lockwood megjelent s véget vetett a gazficzko garázdálkodásának.

A sebesültek számára kórházat állítottak Blenheimban, s itt feküdt Esmond több hétig nagy életveszélyben. Szenvedésének oka, a seb, nem volt valami nagy, s a sebész a golyót ott helyben kivette a hol ifjú vitézünk kapta, de a kórházban láz ütött ki, s ez majdnem elragadta őt. Lockwood Jack azt mondta, hogy láza alatt mindenféle boldog össze-vissza beszélt; Esmond marquisnak mondta magát, megragadta a sebész segédjét, ki

* Úrnöm, még mielőtt a háborúba mentem, Walcoteból utánam küldte Lockwood Jánost, ki azóta mindig szolgálatomban maradt.
E. H.

sebet bekötözni jött, s erősítette, hogy az Beatrix kisasszony, kiből ő, ha igent mond, azonnal hercegnőt csinál. Ily eszelős képzelgésekkel s üres álmokkal töltötte napjait, míg a sereg «Téged Istent» énekelt a győzelemért, s azon híres ünnepélyek folytak, melyeket a római császár s nemesége hercegünk (most már birodalmi herceg) tiszteletére rendeztek. Ő magassága Berlin- és Hannoveren át ment haza, s Esmond nem vehetett részt azon ünnepélyeken, melyeket e városokban adtak, s melyeken tábornoka is jelen volt a nagy hadvezér kíséretében utazó főtisztekkel együtt. Mikor először lábra állhatott, a württembergi herceg székvárosának Stuttgartnak vette útját, újra megnézte Heidelberget, Mannheimot, s innen a Rajnán kényelmes, de unalmas útja volt, melyet különben igazán élvezetesnek és szépnek talált volna, ha hazájába s valami egyéb után nem vágyott volna, mi ez útnál sokkal szebb és gyönyörteljesebb volt.

A harwichi lámpák csaknem oly fényesen s barátságosan világoltak, midőn a hajó Hollandból megérkezett, mint úrnője szemei. Elhiheti az olvasó, hogy alig telt bele néhány óra s Esmond már Londonban volt, hol a chelseai özvegy tárt karokkal fogadta s angolból és francziából kotyvasztott nyelven elmondta, hogy az ifjún látszik az air noble, hogy jól áll neki a halvány szín, hogy Amadis, ki megérdemelne egy Glorianát; és oh szerelem lángja és nyilai! mint örült, midőn meg-

hallotta, hogy a kedves lény az udvarhoz jött és most ő felségénél van Kensingtonban! Bár Esmond úr azt rendelte Lockwood Jacknak, hogy lovakat szerezzen, mert még azon este Winchesterbe szándékoztak menni, azonban mihelyt e hírt meghallotta, visszavonta azonnal parancsát; most már nem volt többé Hantsban dolga, minden reménye, vágya a pár mértföldnyire fekvő Kensingtonban összpontosult. Szegény Harry, soha oly vágygyal még nem nézett tükörbe, hogy bel air-jéről meggyőződjék s lássa, hogy vajjon igazán jól áll-e neki a halvány szín; soha még annyi gondot nem fordított göndör parókájára, választékos ingfodraira s inggallérára, mint most, mielőtt Amadis úr Gloriána kisasszony előtt megjelent. Tett-e a franczia hadsorok fegyvere csak félakkora pusztitást, mint a Beatrix kisasszony ölé pillantásai? Oh szerelem nyilai! oh égi üdv! mily szépek voltak azok!

Mint a ragyogó hajnali napfény előtt a hold csaknem látatlanul enyészik el, úgy gondolt Esmond is, s talán pirulva, egy más édes, halvány, szomorú és csüggeteg arczra, mely a szeretet édes, gyöngéd tekintetével enyészett el szeme elől; utolsó pillantása hasonló lehetett anhoz, melyet a szerelmeséért epedő Eurydike vethetett vissza, midőn a sors és Plutó intésére az árnyak országába költözött!

TIZEDIK FEJEZET.

Régi történet egy bolondról és egy nőről.

Esmond most kénye-kedve szerint, s a főváros legválogatottabb köreiből élhetett kedvteléseinek, mert ő is szeretett desipere in loco, nem inkább, de nem is kevésbé, mint a vele egykoruak legnagyobb része. Midőn a sereg külföldön téli szállásaira vonult, azok a tiszték, kiknek kedvök s pénzök volt, könnyen nyertek szabadságidőt, és sokkal mulatságosabbnak találták Pall-Mallban és Hyde parkban tölteni idejüket, mint az erődítmények mögött, vagy a régi, unalmas flandriai városokban, hová az angol seregek összevonattak, élni át a telet. A holland s flandriai kikötők s Harwich közt naponkint közlekedtek a nagyobb kisebb hajók; onnan Londonig az út s a nagyobb vendéglők tömve voltak a táborból jövőekkel; a városi szállodák s vendéglők nyüzsögtek a vörös kabáttól, nagy herczegünk termei St. Jamesben úgy tömve voltak reggeli tisztelgőkkel, mint Gent- vagy Brüssselben, hol oly tisztelettel közeledtünk hozzá, s ő úgy bánt velünk, mintha uralkodó lett volna. Bár Esmond hadnagyul volt azon gyalogezredhez ki nevezve, melynek a hírneves tiszt, Webb Richmond János dandár-parancsnok, volt az ezredese, még sem ment ezredéhez, s a jeles parancsnoknak sem volt bemutatva, holott ugyanazon hadjáratban s csatában együtt vettek részt. De Lumley

tábornok hadsegéde lévén, ki a lovas osztályt vezénylél, s a sereg a Dunához, a kitűzött pont felé, különböző utakon haladván: mostanig nem találkozott parancsnokával, s leendő bajtársaival. Londonban Golden Square-ben, hol Webb vezérőrnagy szállva volt, lehetett Esmondnak szerencséje későbbi barátja, pártfogója s parancsnokánál tisztelkedetni.

Azoknak, kik e kitűnő s valódi gentlemanra még emlékeznek, juthat eszükbe azon szokása, melynél fogva, gondolom nem kissé kevélykedett azzal, hogy a hadseregnél ő a legszebb férfiú; egy költő, ki három évvel később egy csomó unalmas verset írt az oudenardei ütközetről, így írja le Webbet:

«Hős Webb a vésszel szemben támada,
Nyomon követvén vitéz csapata;
Harczél előtt a zord vezér megyen,
Mint Mars, ha száll csatára, délczegen;
Ily dicső hősnek ég védője lész:
Ki szép mint Páris — s mint Hector vitéz!»

Webb úr e verseket ép oly szépeknek tartotta, mint az Addisonéit a blenheimi hadjáratról s valóban a derék nemes becsszomja arra irányult, hogy Hector legyen à la mode de Paris. Nehéz lett volna az egész hadseregben, vagy a Maison du Roy azon czifra udvaronczaival és gavallérai közt, kik Vendôme és Villeroy alatt az ellenséges seregben harczoltak, oly tisztet találni, ki nála jobb katona vagy tökéletesebb udvaroncza, s bátrabb

vagy szebb lett volna. És ha Webb úr hitte magáról, a mit a világ róla mondott, s tökéletesen meg volt győződve saját elvitathatatlan lángesze, szépsége és bátorságáról, kinek van joga őt ezért hibáztatni? Ezen önelégültsége rendesen jó kedélyben tartotta őt, s ennek barátjai és alárendeltjei vették hasznát.

Igen régi wilshirei családból származott, melyet a világ minden családjainál többre becsült; be tudta bizonyítani oldalági származását első Eduárd királytól; és első őse, Roaldus de Richmond, a hastingsi csatában Hódító Vilmos oldala mellett lovagolt. «Mi nemesek voltunk, Esmond — szokta mondani — mikor a Churchillek még csak lovászinaskodtak.» Igen magas ember volt, cipőben hat láb, három hüvelyk; nagy lovageszímában, hatalmas szőke parókájával s tollas kalapjával nem lehetett alól a nyolcz lábon. «Magasabb vagyok Churchillnél — szokta mondani, nézegetve magát a tükörben — s jobb termetem van, s ha a nők nem szeretik az olyan férfiút, kinek nincs bibircsó az orrán, ist' ucsese! nem tehetek róla, ebben a tekintetben Churchill szerencsésebb nálam.» Valóban mindig mérközött a herczeggel, s kérte barátait, hogy hasonlítsák őket össze. Midőn poharazás közben, szokása szerint, ily szabadon nyilatkozott, a víg kópék nevetni szoktak s bátorították; barátai szomorkodtak, az ármánykodók s hízelgők felloválták, s a hírhordók a főhadiszállásra vitték a mondott tréfákat, s tágitották a már

létező ürt a fővezér s egyik legtehetségesebb és bátrabb tisztje közt.

Ránkora a herczeg ellen oly szembeötlő volt, hogy félóráig társalogva Webb tábornokkal, észre lehetett azt venni, s neje, ki férjét imádta s százszorta magasabb, szebb s bátrabbnak vélte, mint a mekkora valóban volt, oly rémítően gyűlölte a nagy herczeget, a mint csak hű nőnek gyűlölni illik férje ellenségeit. Nem mintha ő herczegsége az lett volna már, mert Webb úr ezer dolgot mondott ellene, mit ő megbocsátott, és ő magassága, kinek mindenütt voltak kémei, ezer olyast is hallott, mit Webb soha sem mondott. De e nagy embernek nem került fáradságába e megbocsátás, ő sértést és jótettet egyenlő könnyűséggel feledett el.

Ha valamelyik utódom fáradságot vesz magának, hogy előde önéletiratát elolvassa, nem akarom, hogy az után ítélje meg e nagy vezért,* mit valamely kortársa írt róla. Senkit annyira nem magasztaltak s a porba nem rántottak, mint e nagy államférfiút s katonát, a mint hogy senki sem érdemelte meg úgy a legnagyobb dicséretet, s a legkeményebb gáncsolást. Ha e lapok írója az utóbbi párthoz csatlakozik, annak valószínűleg személyes ellenszenv az oka.

* E helye Esmond önéletiratának jegyzőkönyvében egy közbeszúrt lapra van írva, s 1744-ről keltezve, valószínűleg azután írta, hogy a herczegnő haláláról értesült.

Midőn Esmond a fővezér reggeli tisztelgői közt megjelent, ő magassága teljességgel nem emlékezett Lumley tábornok hadsegédére, bár Harry családját igen jól ismerte, miután Flandriában s a yorki herczeg testőrségében együtt szolgált mindkét lorddal (Ferencz mylorddal, s a Viscounttal, Esmond atyjával) s bár barátságos és szolgálatra kész volt Castlewood úgynevezett törvényes utódai iránt; a szegény hadnagyra, ki nevököt viselte, még ügyet sem vetett. Egy szíves vagy elismerő szó vagy egyetlen helyeslő pillantás megváltoztatta volna Esmond véleményét e nagy emberről, s a gúnyirat helyett, melyet tolla önkénytelenül ír, ki tudja nem sorakozott volna-e a szerény történetíró a magasztalók seregéhez? Csak a szempontot kell megváltoztatnunk s a legnagyobbszerű tett csekélynek tűnik fel, miként ha a nagyító üveget megfordítjuk, törpének látjuk az óriást. Leirhatunk valamit, de ki áll jól, hogy szemeink tisztán vagy homályosan látnak, hogy értesülési közegeink pontosak voltak? Ha a nagyember csak egy szíves szót mond vala a kicsinek (a mint hogy kiszállott volna aranyos hintójából s kezet szorított volna a rongyos, fekélyes Lázárral, ha gondolja, hogy Lázár még valamiben szolgálatjára lehet) Esmond bizonyosan tolla- s kardjával a vég erőfeszítésig küzdött volna érette, de oroszlán herczegnek nem volt e perczen szükségé egér uramra, s így muscipulus elkotródott, s fogait az ellenzéknek ajánlotta föl.

Igy történt, hogy ifjú emberünk, kit családja, s kétségkívül maga is, bevégzett hősnek tartott, azt vette észre, hogy a nap ünnepelt hőse nem veszi őt inkább számba, mint a sereg utolsó dobosát. A chelseai özvegyet dühbe hozta családjának e mellőzése, s nagy harczot folytatott lady Marlborough-val, kit teljességgel nem akart hercegnőnek szólítani. Ő magassága, a királyné főruhátárnoknöje s az ország egyik legelső személyisége volt, mint férje a legnagyobb ember egész Európában. A két hölgy közt a királyné társalgótermében történt a harcz.

A hercegnő, nagynéném heves pattogására azt felelte kevélyen, hogy ő, tőle kitelhetőleg mindent megtett a törvényes Esmond-ág érdekében, s nem lehet tőle azt kívánni, hogy a család fattyairól is gondoskodjék.

— Fattyú! — szólt nagy dühvel a grófnő — a Churchillek közt is vannak fattyúk, mint magasságod is tudja, s Berwick hercegről azért jól van gondoskodva.

— Grófnő — felelt a hercegnő — kegyed tudja, ki hibája, hogy az Esmond-családban is nincsenek ily hercegek, s hogy egy bizonyos hölgy kicsinyes ármányai mint sülték fel.

Esmond barátja, Steele Dick, ki épen szolgálton volt a hercegnél, hallotta a két hölgy versengését, s így szólt Esmondhoz: «Bizony Harry, nekem úgy tetszik, nénéd húzta a rövidebbet.»

Steele nem tudta elhallgatni e történetet; a

kávéházakban még az est beállta előtt mind arról beszéltek, s nem telt belé egy hónap, ujságban is, «ő magassága, M-rlb-r-gh herczegnő felelete, egy pápista udvari hölgynek, J-k-b k. egykori kegyenczének» tíz hirlapban is olvasható volt, a következő szerkesztői jegyzettel: «ezen herczegnő, midőn ama hölgy családjának feje közelebből párbajban elesett, mindaddig nem nyugodott, míg ő felsége kegyéből, az árva örökös- s özvegy számára nyugdíjt nem eszközölt ki.» E szóváltás nem nagyon segítette elő Esmond előléptetését, ki igazán annyira szégyelte magát önmaga előtt, hogy a fővezér reggeli tisztelgői közt magát többé mutatni sem merte.

A tizennyolcz hó alatt, míg Esmond viszont láthatta kedves úrnőjét, a grófnő jó atyja, a vén esperes, ki elveihez mind végig hű maradt, elköltözött e világból, szívére kötve családjának: ne felednék el soha, hogy törvényes uruk harmadik Jakab. Halála igen épületes vala, mint lánya beszélte később Esmondnak; s a grófnő nem kevésbé volt meglepetve, midőn atyjától, ki mindig szegényesen élt, nem kevesebbet, mint 3000 fontot örökölt.

E kis vagyon képessé tette Castlewood grófnőt, hogy mikor lányának az udvarba kellett mennie, Londonba mehessen lakni gyermekeivel, s Kensingtonban közel az udvarhoz, egy csinos kis házat béreljen. Itt találkozott velők Esmond.

A mi a kis grófot illeti, egyetemi pályája kissé hirtelen szakadt félbe. A derék Tusher, a nevelő úr, úgy találta, hogy a fiatal úrfit teljes lehetetlen féken tartani. Mylord örökös csintevéseken törte a fejét, s mint anyás gyermekek szoktak, mindenféle vásottságot elkövetett, úgy hogy dr. Bentley, a Trinity új igazgatója, jónak látta írni Castlewood grófnőnek, a mylord anyjának, s megkérni, hogy vegye ki az ifjú urat a tanodából, hol nem akar tanulni, s csak rontja a többieket botrányos példájával. Ha jól emlékszem, kicsibe múlt, hogy Nevil's Court-ot, tanodánk szép négyszögét, melyet Wren Kristóf báró csak imént építtetett, föl nem gyújtotta. Leverte az egyik egyetemi szolgát, kinek egy éjjeli tivornyán el kellett volna őt fogni, vendégséget csapott a walesi herczeg születés napján, mely két héttel volt az övé után, s a jelenlevő húsz ifjonez, miután borozás közben nyitott ablaknál éltette Jakab királyt, pajzán dalokat s a «Tartsd meg Isten a királyt» énekelte, kiszökött a nagy udvarra, úgy hogy az igazgatónak éjfélkor kellett kijönni szobájából s elosztatni a dobzódó társaságot.

Ez volt mylord utolsó csinYTEVÉSE és tisztelendő Tusher Tamás úr, Castlewood gróf ő méltósága házi papja úgy látván, hogy könyörgései s prédikációi semmit sem fognak ő lordságán, lemondott nevelői tisztéről, nőül vette a southamptoni serfőző özvegyét, s pénzével együtt hazavitte a castlewoodi paplakba.

My lady, maga is buzgó tory lévén, mint az egész Castlewood-család, nem haragudott fiára, hogy Jakab királyt éltette s sóhajtva adta beleegyezését, tudva, hogy ellenzése úgy is sikertelen volna, hogy mylord a katonai pályára lépjen. Szerette volna, hogy fia az Esmond ezredében szolgáljon, remélvén, hogy ez felügyelője s tanácsadója lesz önféjű rokonának, de mylord a testőrségen kívül másról hallani sem akart, szereztek hát neki helyet az Ormond herczeg ezredében; így történt, hogy Esmond, midőn a blenheimi hadjárat után Németországból visszajött, mylorddal mint zászlótartóval és hadnagygyal találkozott.

A hatás, melyet Castlewood grófnő két gyermeke világba lépésekor előidézett, rendkívüli volt, hírek gyorsan elterjedt az egész városon, ily szép párt — mint mondák — soha sem lehetett látni; az ifjú udvarhölgyet minden asztalnál, minden vendéglőben felköszöntötték, s az ifjú gróf szép szemeit még inkább bámulták, mint nővéreit. Száz költeményt is írtak a testvérpárról, s mylordot azon kor szokása szerint annyira magasztalták az anakreoni dalokban, mint Bathyllust. Képzeltetni, hogy mylord igen kegyesen fogadta a városnak róla való véleményeit, s azon nyíltsággal s elragadó jó hangulattal, mely mindig sajátja volt, nyugodott meg azon gondolatban, hogy egész Londonban ő a legszebb legény.

A vén chelseai özvegy, bár soha sem lehetett

reá venni, hogy Beatrixet szépségnek ismerje el, (s e véleményét, mint képzelni lehet, tömérdek hölgy osztá) a legelső látásra, mint megvallá, beleszeretett Castlewood grófba, s Esmond Henrik, midőn Chelseaba visszatért, úgy találta, hogy fiatal rokona egészen kiszorította őt a grófnő kegyéből. «Ha egyéb semmi, már magában azontette, hogy Cambridgeben a király egészségére ivott, elég lett volna szívem megnyerésére» — szokta mondani az özvegy. «Honnan tudta ez a kedves fiú kapni szépségét?» kérdezé. «Atyjától nem, anyjától még úgy sem. Honnan rajta e nemes modor, e tökélyes bel air? Attól a pórias walcotei özvegytől bizony nem tanulhatta.» Esmondnak meg volt saját nézete a pórias walcotei özvegyről, kiben meg volt azon nyugodt kellem s vidám szivesség, melyet az ifjú mindig a tökélyes műveltség fő kellékének tartott, bár meg sem kísérlé nényével e pont felett vitatkozni. De a legtöbb dicséretre nézve, melylyel az elbűvölt vén özvegy az ifjú gróft elhalmozta, szívesen egyet értett, mert Ferikénél maga sem látott soha elragadóbb s kedvesebb ifjú urat. Nem volt annyira elmés, mint kedves. «A fiú nem rút — szokta mondani Steele úr — s nevetése úgy földeríti a társaságot, mint Congreve úrnak tíz maró élceze. Oly örömet ülnék vele egy pohár bor mellett, mint Addison úrral s szívesebben hallgatnám csevegését, mint Nicolinit. Volt-e valaha ember, ki oly kellemmel itta volna le magát, mint mylord

Castlewood? Mit nem adnék érte, ha úgy győzném a bort (pedig Dick is győzte, még ha sok volt is) mint ez a páratlan fiatal ember. Ha józan, gyönyörűség vele lenni, ha becsípett, akkor ellenállhatatlan.» S kedvenczére Shakespeare-re vonatkozva (ki egészen el volt feledve, míg Steele ismét divatba nem hozta) Castlewood grófot Hal herczeghez, Esmondot Pistol zászlótartóhoz szerette hasonlítani.

A főruhatárnoknő, a királynő után — vagy mint a rossz világ beszélte, a királynő előtt a leg-hatalmasabb hölgy Angliában, bár arra birni nem lehetett, hogy egyetlen udvarias szót szóljon Beatrixhez, kit udvari hölgygé emelt, öcscsét azonnal kegyeibe fogadta. Midőn az ifjú Castlewood új egyenruhájában, mint egy tündérregebeli herczeg, ő magasságánál tisztelgett, a herczegnő egy perczig csendesesen nézte az előtte pirulva s zavarodva álló ifjút, azután könyekben tört ki s lányai és az egész társaság előtt megcsókolta. «Fiamnak barátja volt», szólott zokogva. «Blandfordom hasonló lehetett volna hozzá.» Mindenki látta a herczegnőnek ezen kegy-nyilvánítása után, hogy mylord előléptetése biztos s az emberek körültolngták a kegyencznő kegyenczét, ki hiőbb, jobb kedvű s szeszélyű lett, mint valaha.

Ezalatt Beatrix is a maga részéről hódította a fiatalokat, köztük egy szegény ifjút is, kit szép szemei két éve megsebeztek, s ki e sebből soha teljesen ki nem gyógyult. Bizonyosan tudta a mi

barátunk, hogy e szenvedély mily reménytelen s azért a bár szégyenletes, de legjobb amoris remediumhoz, a csábító előli gyors futáshoz, s hosszas távolléthez folyamodott, s első alkalommal sebe nem lévén veszélyes, Esmond meglehetősen gyorsan vett erőt fájdmán, s ha meg is volt az, nem tudott róla s könnyen tűrte. De a blenheimi hadjáratból visszatérve, a tizenhat éves lányt, ki két évvel azelőtt a legszebb volt, mit szemei valaha láttak, oly tökéletes szépséggé fejlődve találta, hogy a szegény ördög tüstént rabja lett annak, kinek bájai miatt már egyszer száműzte volt magát. Akkor csak két napig látta s megszaladt; most minden nap szemei előtt volt, ha a lány az udvarnál volt, utána lesett; ha otthon, ő is részt vett a családi körben, ha kikocsizott, ő a grófnő kocsija után lovagolt; ha nyilvános helyen megjelent, ő mellette ült a páholyban, vagy a földszintről szemlélte, ha templomba ment, ő bizonyosan ott volt, bár nem figyelt a prédikációra s minden perczen készen állt, hogy kólyájába segítse, ha kegyeskedett e szolgálatot tőle fogadni el s őt választani ki egy sereg fiatal közül, kik mindig körülötte ögyelegtek. Midőn Beatrix, ő felsége kíséretében Hampton Courtba ment, London homályba borult. Boldog Isten! minő éjeket töltött ekkor Esmond, gondolkozva, verselve és beszélve róla! Barátja, Steele Dick, ez időtájt Scurlock kisasszonynak udvarolt, kit utóbb el is vett, e kisasszony Kensington Square-ben Castle-

wood grófnőnek tőszomszédja volt, így Dick és Harry, egy útjok lévén, mindig találkoztak Kensingtonban. Mindig e hely körül csatangoltak, csüggedt fővel jöve onnan, vagy nagy sebbel-lobbal szaladva oda. Sok palaczk bort megittak együtt a «King's Arms» vendéglőben, a társalgás szerelmükről folyt, egyik beszélt, míg a másik azon föltétellel hallgatta, hogy aztán pajtásán lesz a hallgatás sora. Ebből nagy bensőség fejlett ki köztök, bár többi barátjaikra nézve kétségkívül kiállhatatlanok voltak. Esmond «Gloriana a zongoránál», «Gloriana virágcsokra», «Gloriana az udvarnál» című versei ez évben jelentek meg a «Figyelőben». Nem olvastad azokat? Csinos költeménynek tartották, s némelyek Prior úrnak tulajdonították.

E szenvedély nem kerülte ki, hogy is kerülhette volna? úrnője vizsga szeméit; Esmond elbeszélte neki mindent, mert mit nem tesz meg a férfi, ha a szerelem eszét veszi? Minő aljasságra nem alacsonyítja magát? Mily fájdalmat nem okoz másoknak, csak hogy önző szívének terhén könnyítsen? Minden nap fölkereste kedves úrnőjét, kinek fejét esztelen reményei-, kérései-, ömlengése- s elragadtatásával beszélte tele. A grófnő ki nem fáradó részvéttel s gyöngédséggel hallgatta végig, mosolygott és vigasztalta. Esmondot legnagyobb gyermekének nevezte; és a mi szívességét illeti, ki tapasztalt vagy várt volna tőle, a jóság és részvét angyalától, mást! A mondottak

után csaknem szükségtelen mondani, hogy Esmond udvarlása sikertelen volt. Mit tehetett a név- és vagyontalan hadnagyoeska ott, hol az ország néhány legelsője lépett a sorompóba?

Esmond még arra sem mert volna engedelmet kérni, hogy remélhessen, annyira elérhetetlen magasnak tudta maga fölött e szerencsét, s így balgatag, haszontalan életét férfiatlan sóhajok és tehetetlen sóvárgással töltötte. Ha visszagondol, hány éjet töltött örvénygéssel! hány kínos napja volt, melyen beteges feltékenység, s kielégítetlen, heves vágyak gyötörték? Beatrix nem gondolt vele többet, mint a lovászsza, ki kocsiját követte. Esmond panasza legkevésbé sem hatották meg, elragadtatása inkább untatta, versei nem érdekelték őt inkább mint a Chancer-éi, ki ezelőtt néhány századdal élt. Nem gyűlölte Harryt, inkább lenézte, s csak épen hogy eltűrte.

Egyik nap, miután Esmond a Beatrix anyjával, az ő kedves, szerető s hűséges urnőjével órasót egész naphosszat beszélt, miután kitérte előtte lángoló szerelmét, kétségbeesését, dühét, újra meg újra visszatérve e tárgyra, sétálva le s fel a szobában, virágokat morzsolva szét az asztalon, hajlítva s darabokra törve a kezébe tévedt viaszgyertyát, s szenvedélyes izgatottságában száz ezekhez hasonló bolondságot követve el: miután látta, hogy urnője utoljára egészen elhalványult s kimerült a nagy részvét miatt, s talán már századikszor virrasztván az ifjú láza mellett: Harry

kapta kalapját s távozott. Midőn Kensington Square re ért, megbánás érzete szállotta meg azon gondolatra, hogy ily leverő bánatot szerzett a világon a legjobb és leggyöngédebb barátnőnek. Visszasietett a házhoz, hol a legény még mind a nyitott ajtóban állt, felszaladt a lépcsőn, s azon helyen találta úrnőjét, a hol hagyta volt, az ablak-mélyedésben, a chelseai mező nézésébe merülve. Nevetett, letörölve egyszersmind a könynyeket, melyek szerető szemeiben csillogtak, Esmond térdeire vetette magát, s fejét úrnője ölébe rejté. A grófnő kezében egy virág, egy szegfűszár volt, egyike azoknak, melyeket Esmond széttépett. «Bocsásson, oh bocsásson meg — szólt az ifjú — pokolban vagyok, s kegyed az angyal, ki egy csepp vizet nyújt nekem.»

«Anyja vagyok önnek s ön fiam és mindig fogom szeretni önt», szólt mylady karjaiba zárva Esmondot, ki megvigasztalódva s lelkében megalázva távozott, azon bámulatos s állandó szeretetre s gyöngédségre gondolva, melylyel őt e drága hölgy megáldotta, s folyton kísérte.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A Franklin-Társulat által kiadott Olosó Könyvtárban
megjelent és minden könyvkereskedésben kapható:

- About Edmond. A csonka-fülű ember. Regény. Francziából ford. Fáy Béla (182) 50 kr.
- A régi bástya. Regény. Francziából fordította Sz. E. Három kötet. (265—267) 2 frt 40 kr.
- Aimard Gusztáv. A vasfejű. Tört. beszély. Ford. Csiky Gergely (318) 30 kr.
- Alarçon Péter. A háromszögű kalap és más beszélyek. Spanyolból ford. Haraszti Gyula. (336) 50 kr.
- A botrány. Spanyolból ford. Haraszti Gyula. (364) 1 frt.
- Amerikai nők. Rajzok és beszélyek. Angolból fordította György A. (Új 221—223) 30 kr.
- Andersen. Regék és mesék. Fordította Milesz Béla. (Új 147—149) 30 kr.
- Képeskönyv képek nélk. Ford. Schambach Gy. (133) 20 kr.
- Balzac Honoré. Grandet Eugenia. Ford. Toldy L. (165) 60 kr.
- elbeszéléseiből. Francziából ford. Béri Géza és Gyula. (346) 50 kr.
- Bellány. Visszapillantás 2000-ből—1887-re (301) 60 kr.
- Bérczy Károly. A gyógyult seb. Beszély. (Új 251—252) 20 kr.
- Bernardin de Saint-Pierre. Pál és Virginia. Francziából ford. Ács Zsigm. (158) 30 kr.
- Bikelas Döm. Lukis Larás. Ford. Horváth Gy. (307) 30 kr.
- Bret Harte kaliforniai beszélyei. Fordította Belényesi Gábor. (Új 3—5) 30 kr.
- Bulwer E. A jövő nemzedéke. Regény. Fordította Fáy B. (Új 207—209) 30 kr.
- Chateaubriand. Atala. Ford. Csiky K. (Új 25—26) 20 kr.
- René. Francz. ford. Bogdánfy Lajos. (206) 20 kr.
- Az utolsó Abencerage. Beszély (302) 20 kr.
- Cherbuliez V. A pépi király. Elbeszélés. Fordította Berényi. (Új 232—233) 20 kr.
- Conscience H. A szegény nemes. Beszély. Ford. Greguss Agost. (Új 43—44) 20 kr.
- Coppée Ferencz. Idyll a háború alatt. Ford. Molnár Gy. (330) 30 kr.
- Henrietta. Beszély. Ford. Molnár Gy. (332) 20 kr.
- Csiky Gergely. Az első és a második. Elbeszélés. (153) 30 kr.
- A zokoli uraság két leánya. Elbeszélés (280) 30 kr.
- Árnycépek. Elbeszélések. (361) 60 kr.

A Franklin-Társulat által kiadott Olcsó Könyvtárban
 megjelent és minden könyvkereskedésben kapható:

- **Dahn Felix.** Odhin vigasza. Éjszaki földi regény a XI. századból. Németből ford. gróf Csáky Albinné. (225) 80 kr.
- Daudet E.** A férj. Regény. Ford. Luby Gyula. (127) 50 kr.
- Delpit A.** Odette házassága. Reg. Ford. Fáy J. B. (143) 50 kr.
- Ébelot A.** Cazaux András. Rajz a délamerikai pampaszokból. Fordit. Kárfy Titusz. (139) 30 kr.
- Ebers György.** Egy szó. Regény. Fordította. Kacziány Géza. (178) 80 kr.
- Eckstein Ernő.** Aphrodite. Egy görög művész regénye. Németből ford. Sasváry Árm. (228) 40 kr.
- **Eliot György.** A raveloei takács. (Silas Marner.) Regény. Angolból ford. Kacziány Géza (193) 60 kr.
- **— Bedé Ádám.** Regény. Angolból fordította Salamon Ferencz. II. kiadás (246) 1 frt 50 kr.
- **Eynaud E.** Ferizade dala. Beszély. Ford. Huszár I. (Uj 68) 10 kr.
- Farina Salvatore.** Két szerelem. Regény. Ford. Nyitray J. (Uj 273—275) 30 kr.
- Fáy A.** Érzélgés és világ folyása. Beszély levelekb. (150) 30 kr.
- **Fenillet O.** Trecoeur J. Elbeszélés. Ford. Csukássi József. (Uj 112—113) 20 kr.
- **— Egy nő naplója.** Regény. Ford. Fáy B. (Uj 174—176) 30 kr.
- **France Anatól. Thaïs.** Francz. ford. Sz. F. (321) 50 kr.
- **— A rózsafabútor.** Beszély. Francziából. (363) 30 kr.
- Franczia beszélyek.** Ford. Csiky Gergely. (317) 30 kr.
- Gaskellné.** Cranford. Reg. Ford. Belényesi G. (177) 60 kr.
- **Gauthier Th.** A lélekcseré. Reg. Fordította Szekula Gy. (Uj 63—64) 20 kr.
- **Gogol M.** Beszélyek az orosz életből. (Uj 23—24) 20 kr.
- **— Bulyba Tárász.** Beszély. Fordította Almási L. (Uj 135—137) 30 kr.
- **Goldsmith Olivér.** A wakefieldi pap. Ford. Ács. Zs. (159) 50 kr.
- Gozlan Leo.** Három ara egy koronára. Beszély. (147) 20 kr.
- Gréville Henrik.** Arulás. Regény. Ford. Huszár I. (163) 80 kr.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

OSZK

Országos Széchenyi Könyvtár

